

T.C.

DÜZCE ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**ÖĞRENCİLERİN SOSYAL GÜVENLİK AHLAKINA YÖNELİK
TUTUMLARI: DÜZCE İLİ ÖRNEĞİ**

MİRAC YALÇIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SİGORTACILIK VE SOSYAL GÜVENLİK ANABİLİM DALI

Düzce, 2023

T.C.

DÜZCE ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**ÖĞRENCİLERİN SOSYAL GÜVENLİK AHLAKINA YÖNELİK
TUTUMLARI: DÜZCE İLİ ÖRNEĞİ**

MİRAC YALÇIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SİGORTACILIK VE SOSYAL GÜVENLİK ANABİLİM DALI

Düzce, 2023

ONAY SAYFASI

T.C.

DÜZCE ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ÖĞRENCİLERİN SOSYAL GÜVENLİK AHLAKINA YÖNELİK

TUTUMLARI: DÜZCE İLİ ÖRNEĞİ

Miraç YALÇIN tarafından hazırlanan tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından Düzce Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sigortacılık Ve Sosyal Güvenlik Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Emel İŞTAR IŞIKLI

Düzce Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Dr. Öğr. Üyesi Emel İŞTAR IŞIKLI

Düzce Üniversitesi

Prof. Dr. Cahit AYDEMİR

Düzce Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Betül YILMAZ

Marmara Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 20.07.2023

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademi ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

Tarih: 20.07.2023

Miraç YALÇIN

TEŞEKKÜR

Başarım ancak Allah'ın yardımı ile dir. Ben sadece O'na tevekkül ettim ve sadece O'na yöneliyorum."

Hûd Suresi 88. Ayet

Yüksek lisans öğrenimim boyunca tüm bilgi birikimi ve tecrübelerini bana aktararak, yapılan bu tez çalışmasında hem yol gösterici hem de öğretici olan, birden fazla kez tez yazmayı bırakmak istesem de her seferinde bana motivasyon sağlayıp desteğini esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. Emel İŞTAR IŞIKLI hocama teşekkürlerimi sunarım. Tüm eğitim öğretim hayatım boyunca maddi manevi olarak desteklerini her zaman hissettiğim beni büyütüp yetiştiren annem Hülya YALÇIN ve babam Abdulkadir YALÇIN'a tüm fedakarlık ve destekleri için teşekkür ederim. Tez yazma sürecim ve tüm hayatım boyunca yanımda olan sevgileri ve destekleriyle var olan kardeşlerim Rabia YALÇIN ve Gufran YALÇIN'a, lisans sürecim ve yüksek lisans sürecimde benim yanımda olan, saha çalışmam sırasında da beni yalnız bırakmayan kar dolu yollarda benimle birlikte pes etmeden anket cevaplandırmaya çalışan canım arkadaşım Hatice PAMUK'a, yüksek lisans öğrenimime başladığım günden bitirdiğim güne kadar benimle oyunlar oynamayı isteyip beklemek zorunda kalan, sabır gösteren ve yanı başımda bekleyip tezimi yazarken beni izleyen canlarım Hayrunnisa YILDIZ ve Selim YILDIZ'a teşekkürlerimi sunarım.

Tarih: 20.07.2023

Miraç YALÇIN

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	4
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	4
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	4
1.4. ARAŞTIRMANIN SAYILTI LARI	4
1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIK LARI	5
2. BÖLÜM AHLAK VE SOSYAL GÜVENLİK	6
2.1. AHLAK KAVRAMI	6
2.1.1. İslam’da Ahlak Kavramı	10
2.1.2. Ahlak’ın Etkileşim İçinde Olduğu Kavramlar	13
2.1.2.1. Değer	13
2.1.2.2. Kültür	13
2.1.2.3. Din	14
2.1.2.4. Hukuk	15
2.1.2.5. Sorumluluk	16
2.1.2.6. Vicdan	17
2.1.3. Ahlaki Boyutlar	18
2.1.3.1. Ekonomik Boyut	18
2.1.3.2. Sosyal Boyut	18
2.1.3.3. Ekolojik Boyut	18
2.1.3.4. Siyasal Boyut	19
2.2. AHLAK FELSEFESİ (ETİK)	20
2.2.1. Batılı Düşünürlerce Ahlak Felsefesi	22
2.2.1.1. Sokrates	22
2.2.1.2. Platon	23
2.2.1.3. Aristoteles	24

2.2.1.4. Immanuel Kant	24
2.2.1.5. David Hume	25
2.2.2. Doğulu Düşünürlerce Ahlak Felsefesi	26
2.2.2.1. El Kindi	26
2.2.2.2. Farabi.....	27
2.2.2.3. İbn-i Sina	28
2.2.2.4. İmam Gazâli	29
2.2.2.5. Er Razi.....	30
2.3. SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI.....	31
2.3.1. Dünya’da Sosyal Güvenliğin Gelişimi.....	34
2.4. SOSYAL GÜVENLİK AHLAKI	38
2.4.1 Sosyal Güvenlik Ahlakı İle İlgili Kavramlar	43
2.4.1.1 İş Ahlakı	43
2.4.1.2. Meslek Ahlakı	44
2.4.1.3. Çalışma Ahlakı.....	45
2.4.1.4. Vergi Ahlakı.....	46
3. BÖLÜM TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ.....	48
3.1. TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	48
3.1.1. Osmanlı Devleti Dönemi Sosyal Güvenlik	48
3.1.2. Cumhuriyet Dönemi Sosyal Güvenlik Sistemi	50
3.2. SOSYAL GÜVENLİĞİN TEMEL DAYANAKLARI.....	56
3.2.1. Sosyal Devlet.....	56
3.2.2. Sosyal Adalet.....	56
3.2.3. Sosyal Risk.....	57
3.3. SOSYAL GÜVENLİĞİN ARAÇLARI	58
3.3.1. Sosyal Yardım	58
3.3.2. Sosyal Hizmet	60

3.3.3. Sosyal Sigorta.....	61
3.4. SOSYAL GÜVENLİĞİN FİNANSMAN YÖNTEMLERİ.....	71
3.4.1. Dağıtım Yöntemi.....	71
3.4.2. Kapitalizasyon Yöntemi.....	72
3.5. SOSYAL GÜVENLİĞİN FİNANSMAN KAYNAKLARI.....	73
3.5.1. İşçi ve İşverenlerin Katkısı.....	73
3.5.2. Devletin Ulusal Bütçeden Katkısı	74
3.5.2. Vergiler.....	74
3.6. TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN FİNANSMAN SORUNLARI.....	75
3.6.1. Aktif /Pasif Sigortalı Oranı	78
3.6.2. Erken Yaşta Emeklilik	80
3.6.3. Kayıt Dışı İstihdam	81
3.6.4. İşgücüne Katılım Oranının Düşüklüğü	85
3.6.5. Sağlık Harcamaları	86
3.6.6. Denetim Yetersizliği ve Fonların Verimli İşletilmemesi	88
3.6.7. Prim Tahsilatı Oranlarının Yetersiz Olması ve Prim Afları.....	89
4. BÖLÜM SAHA ÇALIŞMASI.....	91
4.1. EVREN VE ÖRNEKLEM	91
4.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	92
4.3. VERİLERİN TOPLANMASI.....	92
4.4. VERİLERİN ANALİZİ.....	92
4.5. ARAŞTIRMA MODELİ VE ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ	93
5.BÖLÜM ANALİZ VE BULGULAR	95
5.1. SOSYAL GÜVENLİK AHLAKI ÖLÇEĞİ GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ANALİZLERİ	95
5.2. KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK BİLGİLERİ.....	101
5.3 SOSYAL GÜVENLİK AHLAKI ÖLÇEĞİNE İLİŞKİN BETİMSSEL İSTATİSTİK	104
5.4. SOSYAL GÜVENLİK AHLAKI ÖLÇEĞE YÖNELİK TUTUMUN DEMOGRAFİK BİLGİLERE GÖRE İNCELENMESİ.....	112

5.4.1. Katılımcıların Cinsiyetleri Ve Sosyal Güvenlik Ahlakına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkiler.....	112
5.4.2. Katılımcıların İş Tecrübesi Ve Sosyal Güvenlik Ahlakına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkiler.....	114
5.4.3. Katılımcıların Öğrenim Dereceleri Ve Sosyal Güvenlik Ahlakına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkiler.....	114
5.4.4. Katılımcıların Çalıştıkları Sektör Ve Sosyal Güvenlik Ahlakına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkiler.....	123
5.5.5. Katılımcıların Çalışma Şekli Ve Sosyal Güvenlik Ahlakına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkiler.....	127
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	131
KAYNAKÇA	140
EKLER	165
EK 1. ETİK KURUL ONAYI	165
EK 1. ETİK KURUL ONAYI (Devamı)	166
EK 2: SOSYAL GÜVENLİK AHLAKI TUTUM ÖLÇEĞİ	167
ÖZGEÇMİŞ	168

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1. Türkiye Sosyal Sigorta Kolları Kapsamı ve Prim Oranları.	63
Çizelge 2. Sosyal Güvenlik Kurumu Gelir ve Giderleri.	76
Çizelge 2. Sosyal Güvenlik Kurumu Gelir ve Giderleri. (devamı).....	77
Çizelge 3. Aktif ve Pasif Sigortalı Sayıları.	78
Çizelge 4. Aktif pasif oranları.	79
Çizelge 5. 1990- 2003 Yılları Kayıt Dışı İstihdam Oranı.	82
Çizelge 6. 2004- 2013 Yılları Kayıt Dışı İstihdam Oranı.	83
Çizelge 7. 2014-2022 Yılları Kayıt Dışı İstihdam Oranı.	84
Çizelge 8. 2005-2022 Yılları Arası Temel İş Gücü Göstergeleri.....	85
Çizelge 9. 2009-2023 Yılları Arası Sağlık Harcamaları	87
Çizelge 10. Türkiye’de Çıkarılan Sosyal Güvenlik ile İlgili Aflar.	89
Çizelge 11. Örneklem Büyüklüğünün Hesaplanması.	91
Çizelge 12. Sosyal Güvenlik Ahlakına Yönelik Güvenirlilik Analizi.	96
Çizelge 13. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği KMO ve Barlett Testi Sonuçları.	96
Çizelge 14. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Faktör Analizi Sonuçları.	97
Çizelge 15. Doğrulayıcı Faktör Analizine Ait Standardize Edilmiş Regresyon Ağırlıkları.....	99
Çizelge 16. Normallik Testi Sonuçları.	100
Çizelge 17. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeğine Ait Kabul Edilebilir Uyum İndeksleri.....	101
Çizelge 18. Örneklem Cinsiyete Göre Dağılımı.	101
Çizelge 19. Örneklem Öğrenim Derecesi Dağılımı.	102
Çizelge 20. Örneklem İş Tecrübesi Dağılımı.....	102
Çizelge 21. Örneklem Çalıştığı Sektör Dağılımı.	103
Çizelge 22. Örneklem Çalışma Şekli Dağılımı.	103
Çizelge 23. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Betimsel İstatistikleri.	104
Çizelge 24. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması.	113

Çizelge 25. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Alt Boyutlarının İş Tecrübesinin Varlığına Göre Karşılaştırılması.	114
Çizelge 26. Katılımcıların Öğrenim Derecelerine Göre Kanuna Aykırılık Boyutuna İlişkin Tutumlarının Ortalamaları.....	115
Çizelge 27. Katılımcıların Öğrenim Derecelerine Göre Sigortalılık Bilinci Boyutuna İlişkin Tutumlarının Ortalamaları.....	116
Çizelge 28. Katılımcıların Öğrenim Derecelerine Göre Sigortayı Gereksiz Görme Boyutuna İlişkin Tutumlarının Ortalamaları.....	117
Çizelge 29. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Alt Boyutlarının Öğrenim Derecelerine Göre Karşılaştırılması Anova Analizi.	118
Çizelge 30. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Alt Boyutlarının Öğrenim Derecelerine Göre Karşılaştırılması Varyans Homojenliği Testi.	119
Çizelge 31. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Kanuna Aykırılık Boyutu Öğrenim Derecelerine Göre Karşılaştırılması Games Howell Testi.....	120
Çizelge 32. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Sigortalılık Bilinci Boyutu Öğrenim Derecelerine Göre Karşılaştırılması Games Howell Testi.....	121
Çizelge 33. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Sigortayı Gereksiz Görme Boyutu Öğrenim Derecelerine Göre Karşılaştırılması Hochberg GT2 Testi.....	122
Çizelge 34. Katılımcıların Çalışma Sektörlerine Göre Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Alt Boyutlarına İlişkin Ortalamaları.	123
Çizelge 34. Katılımcıların Çalışma Sektörlerine Göre Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Alt Boyutlarına İlişkin Ortalamaları (Devamı).	124
Çizelge 35. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Alt Boyutlarının Çalışılan Sektöre Göre Karşılaştırılması Anova Analizi.	125
Çizelge 36. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Alt Boyutlarının Çalışılan Sektöre Göre Karşılaştırılması Varyans Homojenliği Testi.....	126
Çizelge 37. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Sigortalılık Bilinci Boyutu Çalıştığı Sektöre Göre Karşılaştırılması Hochberg GT2 Testi.	126
Çizelge 38. Katılımcıların Çalışma Şekillerine Göre Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Alt Boyutlarına İlişkin Ortalamaları.....	127
Çizelge 39. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Alt Boyutlarının Çalışma Şekillerine Göre Karşılaştırılması Anova Analizi.....	128

Çizelge 40. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Alt Boyutlarının Çalışma Şekillerine Göre Karşılaştırılması Varyans Homojenliği Testi.	129
Çizelge 41. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Sigortalılık Bilinci Boyutu Çalışma Şekillerine Göre Karşılaştırılması Games Howell Testi.	129
Çizelge 42. Hipotezlerin Kabul Ve Ret Durumu.	130

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Türk Sosyal Güvenlik Sistemi Sosyal Sigorta Kolları.....	62
Şekil 2. Araştırma Modeli.	93
Şekil 3. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi.	98
Şekil 4. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Birinci Maddesi İstatistik Bilgisi.	105
Şekil 5. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği İkinci Maddesi İstatistik Bilgisi. ..	105
Şekil 6. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Üçüncü Maddesi İstatistik Bilgisi.	106
Şekil 7. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Dördüncü Maddesi İstatistik Bilgisi.	106
Şekil 8. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Beşinci Maddesi İstatistik Bilgisi.	107
Şekil 9. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Altıncı Maddesi İstatistik Bilgisi.	107
Şekil 10. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Yedinci Maddesi İstatistik Bilgisi.	108
Şekil 11. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Sekizinci Maddesi İstatistik Bilgisi.	108
Şekil 12. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Dokuzuncu Maddesi İstatistik Bilgisi.	109
Şekil 13. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Onuncu Maddesi İstatistik Bilgisi.	109
Şekil 14. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği On Birinci Maddesi İstatistik Bilgisi.	110
Şekil 15. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği On İkinci Maddesi İstatistik Bilgisi.	110
Şekil 16. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği On Üçüncü Maddesi İstatistik Bilgisi.	111
Şekil 17. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği On Dördüncü Maddesi İstatistik Bilgisi.	111

KISALTMALAR LİSTESİ

KVSK: Kısa Vadeli Sigorta Kolları Uygulama Tebliği

MYO: Meslek Yüksekokulu

SGK: Sosyal Güvenlik Kurumu

UÇÖ: Uluslararası Çalışma Örgütü

ÖZET

ÖĞRENCİLERİN SOSYAL GÜVENLİK AHLAKINA YÖNELİK TUTUMLARI: DÜZCE İLİ ÖRNEĞİ

Miraç YALÇIN

Düzce Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sigortacılık Ve Sosyal Güvenlik Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışmanı: Doç. Dr. Emel İŞTAR IŞIKLI

Temmuz 2023, 164 sayfa

Tarih boyunca çeşitli yollarla sosyal koruma amacıyla sosyal güvenlik uygulamaları bireyler ve devletler tarafından yürütülmeye çalışılmıştır. Gerek geleneksel gerekse çağdaş sosyal güvenlik sistemlerinin etkili şekilde işleyebilmesi için ihtiyaç duyulan en büyük olgu finansmandır. Sosyal güvenlik sisteminde finansman sorununun ortaya çıkmasına neden olan faktörler, aktif pasif dengesinin sağlanamaması, kayıt dışı istihdamın artması, erken emeklilik uygulamaları, yetersiz denetimler, toplanan primlerin gerekli şekilde değerlendirilmemesi şeklindedir. Bu problemlerin alt metninde yer alan asıl neden ise bireylerin, toplumun yeterli seviye de sosyal güvenlik ahlakına sahip olmamasıdır. Sosyal güvenlik ahlakı, sosyal güvenlik sistemine kayıtlı olanlar tarafından kanunen şartları belirlenmiş prim miktarlarını istekli şekilde ödemeleri şeklinde tanımlanmaktadır. Bu çalışmada ahlak kavramı, ahlak felsefesi, Türk sosyal güvenlik sisteminin tarihçesi ve finansman sorunlarından bahsedilmiştir. Çalışmada Düzce Üniversitesi'nde öğrenim gören fakülte, yüksekokul ve meslek yüksekokulu (MYO) öğrencilerinin; cinsiyetleri, öğrenim dereceleri, iş tecrübesinin varlığı ve çalışma şekillerinin sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumlarının etkilenmesinin söz konusu olup olmadığı problemi ile araştırma yapılmıştır. Araştırmanın problem sorusuna cevap bulabilmek adına yapılan çalışmada basit tesadüfi örneklem yöntemi kullanılmıştır. Buna göre seçilen örneklem içerisinde yer alan 500 öğrenciye sosyal güvenlik ölçeği anketi uygulanmıştır. Anket 5 dereceli Likert tipi ölçek kullanılarak hazırlanmış, veriler SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi için de AMOS programı kullanılmıştır. Yapılan ankette kanuna aykırılık boyutu, sigortayı gereksiz görme boyutu ve sigortalılık bilinci olarak üç ayrı boyuta ulaşılmıştır. Bu anket çalışmasının sonuçlarına göre, Düzce Üniversitesi'nde öğrenim gören fakülte, yüksekokul ve MYO öğrencilerinin; cinsiyetleri, öğrenim dereceleri, iş tecrübesinin varlığı ve çalışma şekillerinin sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumlarının etkilendiği ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin cinsiyetleri ile sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma şekli ile sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Lisans ve ön lisans öğrencileri arasında sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık olduğu, iş tecrübesi olan ve iş tecrübesi olmayan öğrencilerin sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık görüldüğü, çalışılan sektör ile sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum arasında anlamlı bir farklılığın var olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ahlak, Sosyal Güvenlik, Sosyal Güvenlik Ahlakı

ABSTRACT

STUDENTS' ATTITUDES TOWARD SOCIAL SECURITY MORALITY: THE CASE OF DÜZCE PROVINCE

Miraç YALÇIN

Duzce University

Graduate School of Natural and Applied Sciences, Department Of Insurance And Social Security

Master's Degree Thesis

Supervisor: Doç. Dr. Emel İŞTAR İŞIKLI

July 2023, 164 pages

Throughout history, individuals and states have tried to implement social security practices for social protection in various ways. Financing is the most important factor needed for the effective functioning of both traditional and contemporary social security systems. The factors that lead to the emergence of financing problems in the social security system are as follows: failure to achieve an active-passive balance, increase in unregistered employment, early retirement practices, inadequate audits, and failure to properly utilize the collected premiums. The subtext of these problems is that individuals and society do not have sufficient social security ethics. Social security ethics is defined as the willingness of those enrolled in the social security system to pay the legally stipulated premium amounts. In this study, the concept of morality, moral philosophy, the history of the Turkish social security system and financing problems are mentioned. In the study, a research was conducted with the problem of whether the gender, education level, presence of work experience and working styles of the faculty, college and vocational school students studying at Düzce University affect their attitudes towards social security ethics. In order to find an answer to the problem question of the research, simple random sampling method was used in the study. Accordingly, the social security scale questionnaire was applied to 500 students in the selected sample. The questionnaire was prepared using a 5-point Likert-type scale, and the data were analyzed using the SPSS program. AMOS program was also used for confirmatory factor analysis. In the survey, three different dimensions were reached as the dimension of violation of the law, the dimension of seeing insurance as unnecessary and the awareness of insurance. According to the results of this survey study, it has been revealed that the gender, education level, work experience and working style of the faculty, college and vocational school students studying at Düzce University affect their attitudes towards social security ethics. It was concluded that there was a significant difference between the gender of the students and their attitudes towards social security ethics. There is a significant difference between the type of study and the attitude towards social security ethics. There is a significant difference between undergraduate and associate degree students in their attitudes towards social security ethics, there is a significant difference between the attitudes of students with and without work experience towards social security ethics, and there is a significant difference between the sector of employment and the attitude towards social security ethics.

Keywords: Ethics, Social Security, Social Security Ethic.

1.GİRİŞ

Hayata başlamasıyla birlikte aç kalma, hasta olma, sakat kalma ve yoksulluk çekme gibi ekonomik ve sosyal olarak zarar verici olguların etkisi altında kalan bireyler, gelecek korkusundan bir nebze olsun arınabilmek için yollar aramaya başlamıştır. Bireyler ekonomik açıdan zorda kalmamak adına kendi aralarında yaptıkları bir koruma tekniği olan tasarruf yöntemi kullanarak oluşabilecek risklere karşı güvence sağlamaktadır. Hem kendilerini hem de toplumun diğer bireylerini koruma altına alabilmek amacı taşıyan bu yöntem, bireylerin örf adetleri, dini inançları ve vicdanları ile ortaya konmaktadır. Bireylerin kendi aralarında yaptıkları bu koruma yöntemi zaman ilerledikçe yardım sandıklarına dönüşmüş ve devlet müdahalesi ihtiyacını doğurmuştur. Bireylerin geleceklerine güven duyma gereksinimleriyle doğmuş olan sosyal güvenlik, evrensel bir ilke ve çağdaş toplumların bir simgesi haline gelmiştir. Nitekim sosyal güvenliğin varoluş amacı buradan da anlaşılacağı üzere bireylere yarın güvencesi sağlayabilmek ve sosyal olarak koruma sağlamaktır.

Tarihte önce sosyal devletler ortaya çıkmaya başladıktan sonra, bu modelini gerçekleştirme nedeniyle sosyal güvenlik ortaya çıkmıştır. Sanayi devrimiyle ortak olarak ortaya çıkan işçi sınıfının birtakım sorunlarla karşı karşıya kalması sonucunda 1881 yılında ilk kez sosyal güvenlik sistemi ile ilgili bir düzenleme olan Bismarck modeli sunulmuştur. Bu modelle sosyal güvenliğe dair yasaların toplum içi barışı sağlayabilmek adına çıkarılması amaçlanmıştır. I. Dünya Savaşına kadar kurumsal şekilde ilerleme kaydedilmiş olursa da savaşın başlamasıyla birlikte sekteye uğrayan sosyal güvenlik sistemleri, II. Dünya Savaşının takiben 1929 yılında Dünya Ekonomik Buhranı sonrası Amerika’da sosyal güvenlik kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Daha sonra dünyaya yayılmıştır. Toplu olarak yardımlaşmalar yapılsa da hiçbir ülke de yeterli derece de varlığını sürdüremeyen bu yöntem yerini çağdaş güvenlik sistemlerine bırakmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan ekonomik ve sosyal güvensizlikler olduğu müddetçe barışın sağlanamaması fark edilmesiyle birlikte sosyal güvenlik sistemleri

altın çağını yaşamaya başlamıştır. Bu durum 1970’li yıllara kadar devamlılık gösterse de artık devletlere yük gelen bu sistem, hak kazanma kriterleri açısından değişikliklere maruz kalmıştır. Dinamik bir özelliğe sahip olan sosyal güvenlik kavramı, tarih sahnesinde bireyleri sosyal risklere karşı korumaya çalışırken amaç ve kapsamı açısından büyümektedir. Bunun nedeni, her geçen gün insanoğlunun gelişmesi, sosyal değişimlerin yaşanması, risklerin artmasıdır. Bundan dolayıdır ki sosyal güvenlik ve sosyal politika bütünleşmeye ihtiyaç duymaktadır.

Bireylerin sosyal hayatlarında karşılaşacakları risklerin sonucunda onları koruyabilmek için sosyal güvenlik politikaları oluşturulması gerekmektedir. Bunun üzerine Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ) 1952 yılında 102 NO’lu sözleşmesini piyasa sunarak tüm ulusal hukuklar kapsamında geçerli olacak bir sosyal güvenlik düzenlemesi ortaya çıkarmıştır. Bu belge devletleri ve devletlerarası ilişkilerde sosyal güvenlik konusunda örnek teşkil etmektedir. Bu belge bireylerin hastalık hallerinde, analık hallerinde, yaşlanmaları ve engelli kalma hallerinde, iş kazasına ve meslek hastalığına yakalandıkları hallerde, işsiz kaldıkları zaman, ailevi yardımlar ve öldüklerinde hak sahiplerini korunması gerektiği hallerde koruma sağlanması için belirtilmiş olan sosyal riskleri içermektedir. İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin 22. Maddesinde: *“Herkes, toplumun bir ferdi olarak sosyal güvenlik hakkına sahiptir; sosyal güvenlik, bireyin onuru, kişiliğinin geliştirilmesi için kaçınılmaz ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının tatmin edilmesi temeline dayanır.”* ifadesi ile sosyal güvenliğin bireylere ekonomik güvence, sosyal koruma sağlamasının yanı sıra bireyin kişisel olarak geliştirilmesini ve onurlu yaşayabilmesi amacını da taşımaktadır.

Çağdaş güvenlik sistemlerine bakıldığında bireyi ekonomik olarak karşı karşıya kalacağı riskleri ilk anda güvence altına aldığı gözükmemektedir. Bu güvencenin sağlanabilmesi için sisteme bir gelir akışının olması gerekmektedir. Sosyal güvenlik sisteminin doğuşundan bugüne kadar karmaşık sorunlarla mücadele ettiği görülse de en önemli sorunun finansman sağlamakta olduğu bilinmektedir. Sağlam bir sosyal güvenlik sisteminin varlığını sürdürebilmesi ve kapsamında olan kişilere karşı iyi bir hizmet sağlayabilmesi için kuvvetli bir finansmana sahip olması gerekmektedir. Sosyal sigortalar modeliyle hizmet veren sosyal güvenlik sistemlerinde işçiler ve işverenlerden alınan prim adı altında paralarla sosyal güvenlik finansmanı sağlanmaktadır. Sistemin etkin olabilmesi sisteme katılanların kanunen ortaya

konmuş kurallara uymaları ile gerçekleşebilmektedir. Bireylerin kurallara uygun olarak hareket etmeleri ve sistem de gönüllü olarak var olmaları sistemin iyileşmesini ve sorunsuz bir şekilde yürütülmesini sağlamaktadır. Nitekim İşçilerin ve işverenlerin sosyal güvenlik sisteminin finansmanının kaynağı olan primleri gönül rızası ile vermeleri ise sosyal güvenlik ahlakını oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın amacı Düzce Üniversitesinde öğrenim gören fakülte, yüksekokul ve meslek yüksekokul (MYO) öğrencilerinin sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumlarının ölçülmesidir. Ayrıca Çalışma öğrencilerin cinsiyeti, öğrenim derecesi, iş tecrübesi, çalıştığı sektör ve çalışma şekli ile sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumları arasındaki farklılıkları ortaya koymayı da amaçlamaktadır.

Çalışmanın amacı doğrultusunda beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın amacı, önemi, sayıtlarına ve sınırlılıklarını yer verilecektir.

İkinci bölümden ahlak kavramından giriş yapılarak ahlak kavramı ile ilişkili olan diğer kavramlara, ahlakın boyutlarına, ahlak felsefesi ve düşünürlerin bakış açılarına yer verilecektir. Bununla birlikte sosyal güvenlik kavramına değinilecek, dünyada ki gelişiminden bahsedilmiş ve sosyal güvenlik ahlakı kavramı işlenecektir.

Üçüncü bölümde Türk sosyal güvenlik sistemi ve tarihinden söze başlanarak sosyal güvenliğin dayanakları, araçları, finansman yöntemleri açıklanacaktır. Daha sonra Türk sosyal güvenlik sisteminin finansman sorunları olan aktif pasif oranları, erken emeklilik uygulamaları, gelir gider dengesi vb. uygulamalar belirtilerek verilerle bahsedilecektir.

Dördüncü bölümde tezin saha çalışmasının içeriği olan evren ve örneklemden söze giriş yaparak, çalışmanın hipotezleri, veri toplama araçlarından bahsedilecektir.

Beşinci son bölümde ise yapılan saha çalışmasının analizi ve bulgularından bahsedilecektir. Bu bölümde Düzce Üniversitesi öğrencilerinin demografik bilgilerinin sosyal güvenlik ahlakına karşı tutumları incelenerek, yapılan anketin analiz sonuçları üzerinde durulacaktır.

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Bu çalışmanın problemi; “Öğrencilerin demografik verileri, iş tecrübesi, çalıştığı sektör ve çalışma şekli sosyal güvenlik ahlakına yönelik olan tutumu etkiler mi?” şeklindedir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı, Düzce Üniversitesinde öğrenim gören fakülte, yüksekokul ve MYO öğrencilerinin sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumlarının ölçülmesidir. Çalışma öğrencilerin cinsiyeti, öğrenim derecesi, iş tecrübesi, çalıştığı sektör ve çalışma şekli ile sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumları arasındaki farklılıkları ortaya koymayı amaçlamaktadır.

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Sosyal güvenlik sisteminin finansal açık vermesinin bir nedeninin sosyal güvenlik ahlakına uygun düşmeyen bazı hal ve hareketlerin yapılması olduğu düşünülmektedir. Bu sebeptendir ki bireylerin sigortacılık ve sosyal güvenlik işlemlerinde ahlak dışı hal ve hareketleri sebebiyle sosyal güvenlik sistemleri yıllardır finansal olarak zorluklar yaşamaktadır. Aktif-pasif dengesinin giderek bozulması, gelir-gider dengesizliği ve devletin toplaması gereken primlerin azalmış olması sistemde fon kayıpları oluşmasına sebep olmuştur. Bu çalışma ile öğrencilerin sosyal güvenlik konusunda bilinç düzeyleri incelenecek ve bu konudaki ahlaki tutumları değerlendirilecektir.

1.4. ARAŞTIRMANIN SAYILTI LARI

Araştırmanın temel sayıltıları şu şekildedir;

- Araştırmaya katılan 500 öğrencinin kendi görüşlerini dürüstçe ve en iyi ifade edecek şekilde yaptıkları varsayılmıştır.
- Araştırma kapsamında oluşturulan “Sosyal Güvenlik Ahlakı” ölçeğinin yeterli ölçüm gücüne sahip olduğu varsayılmıştır.

1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırmanın ilk sınırlılığı, sadece Düzce ili ve Düzce Üniversitesinde gerçekleştirilmiş olmasıdır. Bu araştırmanın evrenini Düzce Üniversitesinde öğrenim gören fakülte, yüksekokul ve MYO öğrencileri oluşturmaktadır. Üniversite öğrencilerinden lisansüstü öğrenim gören öğrenciler araştırma kapsamı dışında olması da araştırmanın sınırlılığıdır. Araştırma sonuçları öğrencilerinin ankete verdikleri cevaplarla sınırlıdır. Örneklem büyüklüğü hesaplaması Yazıcıoğlu ve Erdoğan'ın 2004 yılında yapmış oldukları çalışmaya esasen hesaplanmıştır (Tirakioğulları, 2019: 53). Buna göre 0,05 anlamlılık düzeyinde, 0,5'lik hata payıyla 25 Bin kişilik evren için 378 kişiyi, 50 Bin kişilik evren için ise 381 kişiyi temsil etmektedir. 2021-2022 öğretim yılı güz dönemi istatistiklerine göre Düzce Üniversitesinde öğrenim gören toplam öğrenci sayısı 29242 kişidir. Bunun üzerine yapılan çalışmada araştırmanın olgunluğu açısından 500 kişilik anket yapılmasına karar verilmiştir. Örneklem olarak sadece 500 öğrenci seçilmesi de araştırmanın bir diğer sınırlılığıdır.

2. BÖLÜM AHLAK VE SOSYAL GÜVENLİK

Bu başlık altında ahlak, bu kavram ile ilişkili diğer kavramlar, ahlakın boyutları, ahlak felsefesi ve türleri, ahlakın sistemleri, batılı düşünürlerce ahlak felsefesi ve doğulu düşünürlerce ahlak felsefesi, sosyal güvenlik kavramı ve sosyal güvenlik ahlakı hakkında bilgiler verilmiştir.

2.1. AHLAK KAVRAMI

Arapça hulk kelimesi huy, yaratılış ve tabiat anlamlarına gelmektedir. Türkçe 'de bu kelimenin çoğulu olan ahlak kavramı, bireyin icraatta bulunması veya bulunmaması gereken fiillerin tümü olarak tanımlanmaktadır (Nurmakhamatuly, 2010: 72). Arapça'da hulk kelimesi din, tabiat, huy ve karakter gibi anlamlara sahip iken bu kelimenin Türkçe karşılığı ahlak, İngiliz dilinde karşılığı ise Moral'dır (Güngör, 1995). Hulk ve ahlak, kavramsal olarak iyi, kötü, erdemlilik gibi durumları göz önünde bulundurmak için kullanılmaktadır (Çoban, 2014). Osmanlı Türkçesinde bu kavram "Ahlâk-ı Hamide" ve "Ahlâk-ı Hasene" güzel, beğenilecek huyları, "Ahlâk-ı Redîe" ve "Ahlâk-ı Zemîme" ise de kötü, tasnif edilmeyen huyları temsil etmek için kullanılırdı (Özön, 1983: 28).

Ahlakı tanımlamada genel manada üç grup oluşturulmaktadır; ilk grupta meleke ile bireyin eylemlerini ilişkilendirme, ikinci grupta bireyin gerçekleştirdiği eylemleri kendi açısından düzenleyen toplumsal olaylar ile ilgili açıklamalar, son grupta ise ilk iki grup içeriğini dışarıda bırakarak bireyin eylemlerinin, teorik ve pratik açıdan izlenmesidir (Kılıç, 2007: 40).

Ahlakın kaynağına dikkat çekildiğinde gelenekler, mensup olunan din, kültürel düzen ve miraslar gibi unsurlar yer alabilmektedir (Bayar, 2013:8). Ahlakın konu bakımından içeriği ise bireylerce yapılan eylemler ve iradelerince beyan ettikleri sözlerdir (Tanrıverdi, 2022: 30).

Ahlak, bir toplumun adaletle ve en yüksek değere sahip şeylerle nasıl yaşanması gerektiği konusunda bildirimde bulunan ilke, unsur ve kuralları bir araya toplayan bir kavramdır (Türer, 2014: 8). Ahlak denilen bu kurallar bütünü, bireylerin günlük

yaşantılarında verdikleri tüm kişisel kararları, geleneklerine ve toplumlarına uygun şekilde almasıdır (Akataş vd., 2016: 485).

Ahlak kavramı ile ilgili literatürde geçen diğer tanımlamalar şu şekildedir; Gazzali'ye (1974) göre ahlak, bireyde zorlama ile değil kolaylıkla ortaya çıkan davranışları etkileyen nefsi bir durumdur. Akarsu'ya (1998) göre; belirlenmiş bir vakit süresince belirlenmiş birey topluluklarında içselleştirilmiş, her bir fert arasında iletişimi belirli bir çerçevede tutan töresel hareketler, kurallara ahlak denmektedir.

Şahin ve Demir'e (2000) göre ahlak, bireysel ilişkilerde bireye yol gösterici olan, neyin doğru, neyin yanlış veya neyin iyi olduğunu ortaya çıkaran inanışlar bütünüdür.

Ülken'e (2001) göre ahlak, fertlerin tümü tarafından kabul edilip benimsenmiş, başka herhangi bir ölçüm aracı ile ölçülemeyecek, birey davranışlarının değerler toplamı olarak tanımlanabilmektedir. Tevrüz'e (2007) göre ahlak, bir grup veya sistem içerisinde uyumla ve olumlu şekilde yaşama adına fertlerin icraatta bulunması beklenen standartlar bütünüdür.

Yaran'a (2010) göre ahlak, bireyin fitratından fücür kısmının temizlenmesi ve erdem yönünün genişletilmesi, bireylerarası iletişimin daha yararlı hale getirilmesi sebebiyle, ilahi yardım ve bireyin tecrübelerince oluşmuş olan, bireylerin kabul ettiği faydalı davranışlar, mizaçlar ve bunlar için gerekli olan kurallar bütünüdür.

Cevizci' e (2011a) göre bireyin başka bireyler ile olan insani ilişkilerin bir düzene oturturulması amacıyla belirlenmiş fiili kurallar ve değerler bütüne ahlak denilmektedir. Usta'ya (2011) göre ahlak kavramı bireyin görevlerini nelerin kapsadığını bildiren, bireyin tutumlarını ve davranışlarını ifade etmektedir.

Özen'e (2011) göre ahlak, her bir ferdin bağlı olduğu topluma karşı sorumluluklarının bir çerçeve içinde sunulmasıdır. Özgener'e göre (2018) genel manada ahlak kişi, taraflar veya toplulukça bulunulan davranışların doğru ya da yanlış olup olmadığını davranış gerçekleştirenlerin iyi ve kötü taraflarını, yöneldikleri amaçlarla ilgili toplumun gönencini oluşturan unsurları inceleyip bir araya getiren prensip, değer ve standartlardır.

Rosenthal ve Yudin'e (1972) göre ahlak, bireylerin, grupların, toplumların karşılıklı sorumlu oldukları görevleri belirten davranışların standartların bütünüdür. Chippendale'e (2001) göre ahlakın içeriği, toplumsal olarak kabul edilmiş, geçmişten bugüne kazanılmış tecrübelerle dayanan her şeydir.

Rehfus'e (2003) göre toplumun geçmişten bugüne oluşmuş olan örf ve adetleri, davranış kalıpları, bireyden beklenen tutum ve davranışları genelleyen her şeyin bütününe ahlak denmektedir. Comte Sponville' e (2012) göre bireyin, nefes aldığı süre boyunca yerine getirmesi gereken icraatlarının bütününe ahlak denmektedir.

Gerek yerli gerek yabancı yazarların ahlakı tanımlama biçimlerine bakıldığında bireylerin kendilerinden beklenen davranış biçimlerinin her topluma özgü bir şekilde kurallara ve standartlara bağlı olmasını ahlak olarak tanımladıkları görülmektedir. Doğru veya yanlış olarak adlandırılan davranışların teorisine etik, bu durumun pratiğe dönüşmüş haline ise ahlak denilmektedir (Özkalp ve Kirel, 2016: 504). Sabuncuoğlu etik ile ahlak ayrımını şu şekilde yapmıştır: etik, bir standart olarak karşımıza çıkmaktadır, bireysel olmakla birlikte davranışları kodlar ve evrenseldir. Ahlak ise toplumsal olmak ile birlikte geleneksel olarak karşımıza çıkan töreler ve değerlerdir (Sabuncuoğlu, 2008: 200). Bu durumda ahlak, her topluma özgü bir farklılık içerdiğinden yerel veya kültürel olarak karşımıza çıkmakla birlikte, etik ahlaktan farklı bir şekilde evrensel olarak tanımlanmaktadır (Cevizci, 2011a: 130). Bu bilgiler ışığında bu çalışma da ahlak ve etik kavramları birbiri yerine kullanılacaktır.

Ahlak, insanoğlunun atası Hz. Adem'den şu anda içinde bulunduğumuz 21.yüzyıla kadar olan her birey, grup ve toplum tarafından kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Zaman içerisinde bu aktarma aşamasında değişiklikler meydana gelse de o toplumun yaşama biçimince bir ahlak sistemi oluşmaktadır. Bu sebeple ahlak, bireylerin oluşturduğu toplumun tarihsel sürecinden inançlar, kurallar, yasakların düzenlenmesi ve gelişmesiyle geleneksel hale gelmiş yaşam biçimidir (Cevizci, 2011: 129). Ahlakın ortaya çıkışı, bireyler arası ilişkileri doğruluk kıyaslarınca belirlemek, birey ve kurumlar arası davranışların ilişkileri zedelemesini engellemektedir (Atar ve Şener, 2021 :30)

Her ne kadar bireylerin bir araya getirerek oluşturmuş olduğu toplumlarca benimsenen ahlaki değerlerde farklı görüşler meydana gelse de ahlak öncelikli olarak bireyin sorumluluğu ve vicdanı ile ilgilidir (Salcan Arslan, 2019: 3). Nitekim bireyin doğumuyla ortaya çıkan veya yaşarken elde ettiği birtakım huylarıyla, bireyin maneviyat derecesini oluşturan tutumların tümü ahlak olarak adlandırılmaktadır (Kotar, 1997: 65).

Ahlak, bireyin kendisini denetleme mekanizması, öz eleştiri merciidir. Bir toplum içinde yaşayan her birey bu mekanizmayı kullandığında alınan tavır ve tutumlar, yapılan faaliyetler o topluma uygun olarak geliştirilmektedir. Her toplumun her grubun kültürel yasaları birbirine yakın olabileceği gibi birbirine uzakta olabilmektedir. Bu sebeple bir olayın ahlaka uygunluğu toplumlar arasında farklı algılanabilmektedir (Doğan, 2009: 180). Bunun sebebi ahlakın değişken yapıya sahip olmasıdır.

Ahlak, ferdin temiz ve iyi davranışları bir amaç peşinde hür iradesiyle yapıp kötü şeylerden kaçınması olarak tanımlanabilir (Aslan, 2014). Geçmişten bugüne, insanoğlunun her çağında güzel ahlak olarak kabul edilen bazı davranış biçimleri vardır. Bunlar dürüstlük, tevazu, adalet, yardımlaşma, cömertlik ve sabır şeklinde açıklanabilmektedir (Yılmaz, 2022: 3). Ahlak bireyi iyiliğe yöneltip kötü ve faydasız şeylerden kaçınmasını önlemektedir (Devellioğlu ve Güneyçal, 1993).

Ahlak, bireylerin bir toplum ruhuna sahip olarak sükûnet içerisinde yaşayabilmesi için gerekli olan standartları içermektedir. Ahlak bireyleri erdeme ulaştıracak prensipleri ele alan, bu prensiplerin korunmasını sağlayan ve erdemsizliğin oluşması engelleme noktasında çabalayan, dünyevi ve ahiretlik huzura kavuşturacak yolların açılmasını sağlayacak kurallardan bahsetmektedir. Bireyin davranışlarını test etme mekanizması olan ahlak, bireyin her bir hareketinde aklı ve iradesini kullanarak nefsinin bencillik ve kötülük duygusundan uzak hareket edebilmesi, kişisel ve toplumsal açıdan iyi sonuçlar elde edebilmek toplumda huzuru koruyabilmek açısından önemlidir.

Ahlak, bireysel iletişimlerde uygulanması öngörölmüş olan kuralları ve görevleri belirtmektedir (Aktan, 2011: 60). Ahlak kuralları, yerel olarak bir grup, kişi yahut toplumlarda gerekli olmak üzere oluşturulmuş değer yargıları olarak

tanımlanmaktadır. Bu kurallar bireyler arası, toplumlar arası bir karakter taşımaktadır (Bayar, 2013: 8). Ahlak kuralları çerçevesi içinde bireyler bağlı bulundukları toplumlarda ortamın gerekliliklerine ayak uydurma konusunda kolaylık yaşamaktadır. Bunun sebebi çerçeve içinde istenmeyecek, kötü sonuçlar doğuracak eylemlerin kısıtlanmasıdır (Börk ve Kavas, 2015:90).

Ahlak kurallarına bakıldığında; hırsızlığın kötü olarak görülmesi, yalan söylemenin, küfür etmenin kötü olması, bazı toplumlarda büyüklerin yanında otururken bacak bacak üstüne atmanın kötü olması, gelin ve damadın ailelerin yanında özel anlarında gibi davranmamaları, ağızda yemek ve benzeri şeyler varken konuşulmaması, anne babaya isimle hitap edilmemesi, sessiz bir ortamda bağırarak konuşulması, ders sırasında sakız çiğnememek, sokağa tükürmemek, yerleri çöplerin kaldırılmasının iyi olması, söz almadan konuşmamak, intihal yapmamak, başkasının emeğini izni olmadan kullanmamak gibi çeşitli sübjektif davranış biçimleri ile örneklendirilmektedir. Ahlakın iyi olanını gösteren davranışlara bakıldığında; dürüst olmak, güvenilir olmak, yere tükürmemek, söz olmadan konuşmamak, büyüklere yol vermek, suyu küçüğün içmesi, cömert olmak, anne babaya öf bile dememek, ağzı açık şekilde esnememek, yerlere çöp atmamak gibi örnekler verilebilirken bunları da tersi de ahlakın kötü olanını gösteren davranışlardır.

2.1.1. İslam’da Ahlak Kavramı

Bireylerin dini görüşleri toplum içerisinde benimsedikleri ahlak kurallarını etkilemektedir. Nitekim İslam dini güzel ahlaka çok fazla önem vermiş, ahlak Kuran-ı Kerim ve sünnet üzerine temellendirilmiştir. İslam dinin tebliğ eden Hz. Muhammed (s.a.v.) *“Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim”* ifadesi ve Kalem Suresinde geçen *“Muhakkak ki sen pek yüce bir ahlâk üzerindesin”* 4. Ayet ile ahlakın bireyler için ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır (Uysal, 2005: 43).

Kuran-ı Kerim’de ahlaklı kişiler her zaman övülmüş ve cennet ile müjdelenmişlerdir. Bu duruma örnek verilecek ayetler ise şu şekildedir; Ahkaf suresi 13. Ayette *“Rabbimiz Allah’tır!” deyip sonra da özde ve sözde dosdoğru olarak inanç, amel ve ahlâkta sapmadan doğru yolu tâkip edenler var ya, onlara hiçbir korku yoktur ve onlar asla üzülmeyeceklerdir.”*

Fussilet suresi 30. Ayet “*Rabbimiz Allah’tır!*” diye ikrarda bulunup, sonra da öзде ve sözde dosdoğru olarak inanç, amel ve ahlâkta sapmadan doğru yolu tâkip edenlerin üzerine melekler iner ve şöyle derler: “*Korkmayın ve üzölmeyin! Size va’dolunan cennetle sevinin!*”

Hucurât 7. Ayette “*Şunu da bilin ki, aranızda her meselede kendisine müracaat etmeniz gereken Allah’ın Rasûlü bulunmaktadır. Eğer o Rasûl, birçok işte size uyacak olsa, başınız derde girer, gerçekten sıkıntıya düşersiniz. Ama Allah size imanı sevdirdi ve onu kalplerinizde süsleyip güzelleştirdi. Buna karşılık küfürden, her türlü günahdan ve isyândan sizi iğrendirdi. İşte itikat, amel ve ahlâk bakımından doğru yolda yürüyenler, bu özellikleri taşıyan mü’minlerdir.*”

Kuran-ı Kerim’de ahlaka uygun davranmamak, şeytanın işi olarak nitelendirilmiş ve uygun bulunmamıştır. Bakara suresi 268.ayette “*Şeytan sizi fakirlikle korkutur; sizi her türlü hayasızlığı ve ahlâksızlığı yapmaya teşvik eder. Allah ise size bağışlamayı ve bol nimet vermeyi vadeder. Allah, lütfu pek geniş olan, her şeyi hakkıyla bilendir.*”

Enfal suresi 53. Ayette “*Bu cezalandırmanın sebebi şudur: Bir toplum, kendisinde bulunan güzel ahlâk ve meziyetleri değıştirmedikçe Allah da onlara verdiği nimetleri değıştirmez. Hiç şüphe yok ki Allah hakkıyla işiten ve kemâliyle bilendir.*”

Furkan suresi 34. Ayette “*Bütün bunlara rağmen, yüzüstü cehenneme sürölecek olanlar var ya; işte onlar inanç ve ahlâk bakımından en kötü durumda olan ve doğru yoldan en çok sapan kimselerdir.*”

Kuran-ı Kerim’de Allah’u Teala bireylere güzel ahlaklı olmanın yollarını da göstermiştir. Nitekim ilk olarak kullarına iyiliğı emredip, kötölüklerden uzak durmalarını söylemiştir. Zilzâl, 7-8. ayetlerde “*Artık kim zerre ağırlığınca bir hayır işlerse, onun mükâfatını görecektir. Kim de zerre ağırlığınca bir kötölük işlerse, onun cezâsını görecektir.*” Bu ayetten de anlaşılacağı üzere bireyin her davranışı kendi kesesini doldurtmakta olduğudur.

Bir başka ayette doğru sözlü olmanın, dürüst olmanın önemi vurgulanmıştır. Ahzab suresi 70-71. ayetlerde “*Ey iman edenler! Allah’tan sakının ve sözün en doğrusunu söyleyin ki Allah, amellerinizi ıslâh etsin ve günahlarınızı bağışlasın.*” Nitekim tüm dinlerde ve dini inancı olmayan toplumlarda bile geçmişten bugüne en önemli ahlaki davranış doğru söz söylemek olmuştur. Allah’u Teala kullarına haksızlık yapmaktan kaçınıp adaletli olmalarını tavsiye etmiştir.

Nitekim bununla ilgili şu ayetler karşımıza çıkmaktadır. Maide suresi 8. ayet “*Ey iman edenler! Allah için hakkı titizlikle ayakta tutan, adâlet ile şahitlik eden kimseler olun. Bir topluma olan kininiz, sakın ha sizi adâletsizliğe itmesin. Âdil olun. Bu, Allah’a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır. Allah’a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.*”

Nahl suresi 90. ayet “*Şüphesiz Allah, adâleti, iyilik yapmayı, yakınlarla yardım etmeyi emreder. Hayâsızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.*”

Allah’u Teala bireylerin birbirleriyle ilişkilerinde nasıl konuşmaları gerektiğini de ayetlerinde açıkça belirtmiştir. Taha suresi 43-44 ayetleri “*Firâvûn’a gidin. Çünkü o azmıştır. Ona yumuşak söz söyleyin. Belki öğüt alır yahut korkar.*” Nahl suresi 125. ayet “*Sen Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücâdele et.*” Nitekim bireyler arası ilişkilerde iyili ile hareket etmenin önemi de ayet ile sabitlenmiştir. Nisa suresi 36. ayet “*Allah’a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaş, yolcuya, elinizin altındakilere iyilik edin. Şüphesiz Allah, kibirlenen ve övünen kimseleri sevmez.*”

Allah’u Teala bireylere güzel bir davranış biçimi olarak öfke kontrolünü örnek gösterdiği ayette şöyle geçmektedir; Âl-i İmran suresi 134. ayet “*Öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever.*” Tüm bu ayetlerin ışığında anlaşılmaktadır ki ahlaka uygun davranışlar Kuran-ı Kerim içerisinde en açık şekilde açıklanmıştır. Allah Teala’nın Kur’an-ı Kerim’de bildirdiği ahlak kurallarının yanı sıra tüm insanlığa gönderilmiş olan Hz. Muhammed (S.A.V) sözlerinde de ahlak ile ilişkili konular ele alınmıştır. İslam dininin bir diğer kaynağı olan hadislerde ise ahlak şu şekilde geçmiştir:

Hiz. Ebu Hureyre (R.A.) anlatıyor: “*Resulullah (aleyhissalatu vesselam) buyurdular ki: “Mü'minler arasında imanca en kamil olanı, ahlakça en güzel olanıdır. En hayırlınız da ailesine hayırlı olandır.”* (Tirmizi, Rad11, (1162); Ebu Davud, Sunnet 16, (4682).) “*Teraziye konulan hiçbir şey güzel ahlâktan daha ağır değildir. Güzel ahlâk sahibi, bu sayede oruç ve namaz sahibinin derecesine yükselir.*” (Tirmizî,1992: Birr, 62). Peygamberimizin (s.a.v.): “*Sizin en hayırlınız ahlâkı en güzel olanınızdır.*” (Tirmizî, 1992: Birr, 47).

2.1.2. Ahlak'ın Etkileşim İçinde Olduğu Kavramlar

Ahlak kavramı birçok kavram ile etkileşim halinde bulunsa da bu çalışma da değer, kültür, din, hukuk, sorumluluk ve vicdan kavramları ele alınmaktadır.

2.1.2.1. Değer

Dar anlamda değer tanımı, erdem, sorumluluk ve doğruluk gibi farklı şekilde ifade edilebilmektedir. Geniş anlamda ise herhangi bir olayın karşılığında o olguya bir aleyh veya leh yüklemesi yapılması şeklindedir (Başdemir, 2009: 47). Değer kavramı, bireyi harekete geçirecek herhangi bir adımın, faaliyetin arzu edilebilirliği yahut arzu edilemezliği hakkındaki inançlar bütünü şeklinde tanımlanabilmektedir (Güngör, 2010:27). Türk Dil Kurumu değeri, birey tarafından gerçekleştirilecek her bir fiilin önemini oluşturmaya yarayan soyut ölçü olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Bireyin, harekete geçtiği sırada meydana getireceği her bir fiili olumlu ise iyi, olumsuz ise kötü olarak adlandırılması ahlaki yargıların tanımlandırılmasıdır.

Değer, davranışa yüklenen özellik iken bireyin ahlak ne tür bir değeri seçmesini belirlemektedir (Ada ve Ural, 2020: 8). Toplumun ahlaki değerleri o toplumun yaşam biçimini oluşturmaktadır. Fichter'e (2006) göre değerler, bulunulan toplumun hareketlerin anlam katacak ölçütlerdir. Değerler, bireye içerisinde bulunduğu toplumun benimsediği ahlakına yönelik kararlar verebilmesini sağlayacağı yolları göstermektedir. Bu sebeple değer kavramı tıpkı ahlak kavramı gibi toplumun fertlerince ortak bir refahı koruyabilmek, uzlaşma sağlayabilmek ve sosyal ihtiyaçların sağlanması açısından önem arz etmektedir. Nitekim kuşaktan kuşağa aktarılan değerler, toplumun ahlakını, kurallarını, standartlarını oluşturmaktadır.

2.1.2.2. Kültür

Kültür kelimesi biyolojik manada üreme, yetiştirme, bilimsel alanda uygarlık, beşeri sistemde eğitim sürecinin çıktısı ve estetik saha da ise güzel sanatlar olarak kullanılmaktadır (Güvenç, 1994: 96). Kültür kavramı, herhangi bir toplum için dinsel, ahlaksal, estetik ve iktisadi yönden yaşam süreleri boyunca oluşmuş ve oluşmaya devam eden ahenkler bütünüdür (Gökalp, 1975: 27). Bu kavram, Latince de işlemek, eğitmek, düzenlemek, biçmek gibi anlamlara gelen “colere” kelimesine dayanmaktadır (Çetin, 2016: 72). Kullanılmaya başlandığı dönemde belirli

özelliklere sahip fertler için kullanılırken daha sonrasında çoğul bir kavram olarak yolculuğuna devam etmiştir. Nitekim kültür herhangi bir toplum için önem arz edecek her türlü bireysel üretimleri tanımlamak için kullanılmıştır (Braudel, 1996: 27).

Bireylerin var oldukları andan itibaren diğer bireylerle etkileşim halinde olmaları, paylaşımda bulunmaları, yaşanan olaylar karşısında ortak kabule ulaşılması, bu ortak kabul olgularının yılları, yüzyıllar içerisinde kalıcılık kazanarak yaşam tarzlarının oluşmasını içerisine alan kültür kavramı, ekmeğin yapılışından giyim kuşama, dini inançların yerine getirilmesinden düğün derneklerin nasıl olacağına kadar geniş bir yelpazede kodlar oluşturan canlı bir hafızadır. Bu yönden bakıldığında kültür kavramı da ahlak kavramı gibi bireylerin bir toplum içerisinde nasıl daha iyi, daha saygılı, refah içerisinde yaşayacaklarının yolunu gösteren bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Ahlak kavramı sözlü ve yazısız şekilde kuşaktan kuşağa aktarılsa da kültür kavramının içeriğinde ki olgular hem sözlü hem de yazılı şekilde geçmişten bugüne dek devredilmiştir. Bu duruma verilecek örnekler ise şunlardır: kervansaraylar, çini, fresk, cami kabartmaları ve minare sayıları, kına, otağ çadırı, Türk kahvesi, yörelere özgü kıyafetler, halk oyunları. Sanattan, müziğe, şiirlere, ninnilere, yemek tariflerinden düğün derneğe her türlü alanda kültürel değerler söz konusudur. Bireylerin ahlakı değerleri kültürel değerlerine de yansıtmakta, ahlaka aykırı olan hiçbir kültürel değer toplumda yer bulamamaktadır. Kültür, dil mektubu, geçmiş gelecek arası bir köprü, toplumun damıtılmış yaşam biçimidir. Ahlak, bu köprünün en önemli ayağıdır. Ahlak kavramı nasıl ki toplumu bir araya getirip ortak bir amaç etrafında yaşatmayı uygun görüyorsa, bir toplumun kültürü de aynı işlevi görmektedir. Nitekim bir toplumun kültürü de ahlakı da söz konusu toplum hakkında bilgi sahibi olmayı, karakterini tanımayı, davranışlarını anlamlandırmayı sağlamaktadır.

2.1.2.3. *Din*

Din, bireyin kendi iradesiyle en doğruya, en iyiye ve en güzele ulaşmasını sağlayan ilahi bir düzendir (DİB, 2021: 5). Din, bireyin içerisinde yaşadığı grubu yahut toplumu nasıl algılayacağını, meydana gelen olaylara nasıl tepki vereceğini etkileyen bir yapıdır (Giddens, 2000: 526). İslam dini için Allah, diğer benimsenen dinler için

Tanrı'ya veya doğüstü güçlere tapmak, bu gücün yahut güçlerin var olduğunu kabul edip itaat etmek din olarak adlandırılmıştır. Kainatın yaratılmasından 21.yüzyıla kadar benimsenmiş olan tüm dinler bireyin ahlaki açıdan yükseltme amacı gütmüş ve gütmektedir. Hangi dini inanış olursa olsun bireyin günlük davranış ve tutumları açısından yol gösterici olmuştur. Birey, karşılaştığı olaylar ve yaptığı fiilleri iyi kötü olarak ayırma bilgisi ve yetkisine sahip bir fıtratta yaratılmıştır. Benimsediği dinin vecibeleri yerine getirerek ve içinde bulunduğu toplumun ahlakıyla hareket ederek yaşaması beklenmektedir.

Bireyin dini inanışı, fiilde bulunacağı davranışı açısından başka bir bireyi etkileme noktasında bir set olmaktadır. Bu set genellikle iyiliği destekler iken kötülere uzak tutmayı benimsemektedir. Din, içerdiği sembol, ritüellerle fertlere manevi bir bağlılık sağlayarak emniyet, birlik, umut duygularını aşılamaktadır (Peker, 1998: 17). Bu duyguları bünyesinde barındıran birey toplumsal ilişkilerini de bu minvalde düzenleyecektir. Ahlak kurallarının temel dayanağı kutsal kitaplar, fıkıh kitapları, hadisler gibi dini kaynaklara dayanıyorsa burada dini ahlak söz konusu iken temel dayanak buralardan sağlanmıyorsa laik ahlak söz konusudur (Bayar, 2013: 17).

Tüm evrensel dinler iyiliği yaygınlaştırma, hırsızlıktan kaçınma, başkasına saygı duyma, edep çizgisi üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda bakıldığında din, tıpkı ahlak kuralları gibi bireyin yaşam tarzını etkilemektedir. Dürüstlük, cömertlik, adalet, büyüklere saygı gibi davranış kalıpları dini emirlerin bir parçası olduğu gibi ahlak kurallarının bir parçasıdır. Tüm bunların ışığında ahlak ve din kavramları ortak bir minvalde buluşup bireyler arası ilişkileri barışsal ve refah içerisinde çözüme kavuşturmayı amaçlamaktadır.

2.1.2.4. *Hukuk*

Hukuk, toplumun içsel bağlantılarını bir düzene sokmak hedefiyle, devlet tarafından maddi yaptırıma bağlı, uyulması zorunlu olan kurallar bütünü şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Bu kurallar bütünü formal, yazılı ve yaptırım esaslı olan, değişime direnç göstermekle birlikte akla dayalıdır. Ahlak kavramı ise informal, kuşaktan kuşağa oluşmuş fakat yazılı hale gelmemiş, vicdani yaptırımı olan kurallardan oluşmaktadır (Ünsür, 2020: 60).

Hukuk kuralları, tıpkı ahlak kuralları gibi toplumsal birliktelikte sosyalleşmeyi düzenleyen yasaklar, izinler içeren sistemsal bir bütündür (Gözler, 2014: 25). Hukuk ve ahlak kuralları tarih sahnesinde sürekli bir değişim yaşayan, nefes alan iki kavramdır. Bu iki kavram toplumu belirli bir düzen içerisinde var etmeye çalışan, bireyler arası iletişimde kaosu önleyebilmek amacıyla yaptırımlar uygulayan normatif yapıya sahiptir (Özlem, 2010: 207).

Nitekim hukuk kuralları toplumsal adaleti sağlamak amacı gütmekte iken ahlak iyi olanı tercih edilmesi amacıyla bireyin mutluluğa, refaha ulaşmasını hedeflemektedir (Yayla, 2011: 82). Hukuk kuralları toplum içerisinde adalet, güvenlik, bireylerin mülkiyetini korumak gibi konularda düzen sağlamaya çalışmakta iken tüm bunlar aynı şekilde ahlak kurallarının kapsama alanı içerisinde (Güloğlu, 2020: 8).

Hukuk ve ahlak kavramları her ne kadar birbirine benzeyen yönler taşısa da bu iki kavram arasında farklılıklarda söz konusudur. Bu farklılıklar ahlak kurallarının yazılı olmaması ve maddi yaptırımla desteklenmemesidir. Ahlak kurallarına uymayan bireyler toplumları yahut grupları içerisinde kınanma, dışlanma gibi davranışlarla karşılaşırken hukuk kurallarına uymayan bireyler ise idari para cezası, hapis cezası gibi devlet destekli cezalarla karşı karşıya kalmaktadır (Cevizci, 2007: 262).

2.1.2.5. Sorumluluk

Sorumluluk kavramı, bireylerin kendi hür iradeleriyle gerçekleştirdiği fiilleri ve salahiyet çevresine giren herhangi bir durumu üstlenmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Akarsu, 1994: 162). Bireyin bile isteye gerçekleştirdiği herhangi bir eylemin hesabını vermeye istim üstünde olmasına sorumluluk denilmektedir (Erdem, 2000: 50). Sorumluluk, herhangi bir toplum içerisinde bulunan bireylerin birbirlerini olumsuz şekilde engellemeyecek şekilde seçimlerini yapması ve doğacak olan sonuçlarına karşı müsterih olması şeklinde tanımlanmaktadır (Glasser, 2005). Bir başka tanıma göre de sorumluluk, bireyin hesap verilebilirliğidir (Shoemaker, 2017: 493).

Bireylerin bir arada yaşayabilmesinin mümkün olabilmesi adına belirli kurallar bütünü vardır. Bu kuralları bütünün içerisinde ahlak, kültür, dini inançlar gibi çeşitli kavramlar yer almaktadır. Bireylerin bu kavramlara, var oldukları gruba veya topluma ayak uydurabilmesi, sükûnet içerisinde yaşayabilmesi için kendi fiillerini

dikkatli şekilde gerçekleştirmesine sorumluluk denmektedir. Sorumluluk, bireyin diğerlerine karşı olan görevidir. Topluma, toplumun getirilerine karşı saygı duymak kişinin sorumluluğu içerisinde. Gerek doğaya gerek insana gerek dini inancına göre taptığı tanrıya karşı sorumluluğu olan birey, bu sorumluluklarını kendi toplumunun ahlak kurallarına ve kültürel yapısına göre yerine getirecektir. Bu açıdan bakıldığında ahlak ile sorumluluk kavramı birbirine bağlı iki dişli gibi hareket etmektedir.

2.1.2.6. *Vicdan*

Vicdan, bireyin sergilemiş olduğu tutumları ve davranışların ahlaksal boyutunu içgüdüsel manada anlatan bir kavramdır (Kasapoğlu, 2003: 131). Arapça ‘vecede’ fiilinden türeyen bu kavram, beş duyu organı vasıtasıyla bireyin bir şeyi bulmasını tanımlamaktadır (İmamoğlu, 2014: 130). Bireyin sergilemiş olduğu davranışların, üyesi olduğu aile, grup veya topluma göre doğrudan kendini hesaba çekmesini sağlayan iç duyusuna vicdan denilmektedir (TDK, 1998: 2347). Vicdana, iç bilinç düzeyi de denilebilmektedir (İmamoğlu, 2014: 131).

Bu açıdan bakıldığında bireyin karşısında bir otorite olmalıdır ki kendini ona göre hesaba çekmesi gerekir. Bu otoriteye o toplumun ahlak kuralları, kültürel değerleri, dini inançları şekil vermektedir. Vicdan, bireyi diğer bireylere yahut canlılara karşı bir kapı görevi üstlenmiştir. Herhangi bir davranışta bulunmadan önce birey, yapacağı o davranışı vicdan kapısından içeriye sokabilirse toplumunun ahlak kurallarına, otoritesine uygun davranmış sayılmaktadır. Ahlak kurallarıyla bir toplum, iyi kötü, doğru yahut yanlış davranışları ayırt edebilecek düzeye gelmektedir. Buna destek olarak bireyin vicdanı da onu iyilikleri yapmaya ve kötülüklerden alıkoymaya yönlendirmektedir. Vicdan bu yönden bakıldığında tıpkı ahlak gibi bir davranış tartısıdır. Davranışların kötülüğüne göre vicdan pişmanlık, nefret, kin gibi kötü duyguların hissedilmesi şeklinde ceza vermekte, bu durum ahlak kurallarında ise kınama, ayıplama şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Yalın, 2015: 2018).

2.1.3. Ahlaki Boyutlar

Bu başlık altında ahlak kavramına ekonomik, sosyal, ekolojik ve siyasal açıdan yaklaşılarak inceleme yapılmıştır.

2.1.3.1. Ekonomik Boyut

Ahlak kavramına ekonomik açıdan yaklaşıldığında, toplumun hayatını idame edebilmesi amacıyla gerek duyulan ekonomi de üretilecek her bir ürünün müşteriye ulaşana kadar ve daha sonra ürünün yok olmasına kadar ki süreçte belirli kurallara uygun olması gerekmektedir. İşçisinden patronuna, tedarikçisinden taşımacısına üretim tüketim alanının tüm fertleri toplumun ahlaki kurallarına uygun olarak hareket ederek, belirli bir refah seviyesinde hareket etmekle yükümlüdür.

Üreticilerin ahlaka uygunluğunun yanı sıra tüketicilerde elde ettikleri ürünleri toplum içindeki diğer bireylere ve çevreye zarar vermeyecek şekilde kullanması da tüketicilerin ahlaka uygunluğu olarak açıklanmaktadır. Üretici ve tüketicilerin paylaştığı bu organizasyon, ekonomi hizmet ettiği toplumun gereklerine uyum sağlamalıdır. Tüm bu durum ekonomik ahlak olarak adlandırılmaktadır (Aktan, 2011: 69).

2.1.3.2. Sosyal Boyut

Her zaman iletişime muhtaç olan, sosyal bir varlık olan birey, kendi fiillerini icra ederken başkalarını da düşünmek zorundadır. “Birey diğerleri ile ilişkisinde belirli kurallara uymakla mükelleftir. Ailesi, mensup olduğu grup v toplumuna karşı görevleri olan birey, bu görevleri ifa ederken kendisinden beklenen şekilde hareket etmektedir. Beklenen bu hareket tarzı içinde bulunulan toplumun ahlaki ile paralel şekilde ilerlemektedir. Bu düzenler bütünü ile bireyler barışçıl ve refah içerisinde yaşayabilmektedir. Ahlakın bu şekilde adlandırılması, ahlakın sosyal boyutunu ifade etmektedir (Cevizci: 2007: 264).

2.1.3.3. Ekolojik Boyut

Bireyler doğuşlarından ölümlerine, ilk insandan son insana kadar doğanın bir parçası olarak hayatlarına devam etmektedir. Nasıl ki birey oksijen olmadan yaşayamaz ise oksijenin temel kaynağı olan doğa olmadan da birey yaşamını devam

ettirememektedir. İlkel hayattan modern hayata kadar doğa her zaman korunması gereken doğa, nazik bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Birey kendi arzu ve ihtiyaçlarını yerine getirirken doğayı baz alarak hareket etmelidir. Ozon tabakasının korunması, doğal kaynakları sürdürülebilir şekilde kullanmak ve gelecek nesillere aktarımının sağlanabilmesi, zararlı atıkların çevreye atılmaması, biyolojik çeşitliliğin korunması gibi amaçları içeren bu kurallara dikkat edilmesi gerekmektedir. Bireyin bu dikkati de doğayı yahut çevreyi koruma kurallarıyla yapması gerekmektedir.

Geçmişten bugüne yaşadığı toplumda ahlak kurallarıyla bezenmiş olan birey, doğaya karşı olan sorumluluğu, uyması gereken kuralları da toplumundan öğrenmektedir. Doğa ahlakı yahut çevre ahlakı denilen bu ahlak boyutu, bireyden doğaya karşı yaptığı fiillerde beklenen ilke ve yargılardan oluşmaktadır (Bayar, 2013: 19). Örnek vermek gerekirse, cam şişelerin doğaya atılması yangına sebep olup ormanların yok olmasına neden oluyorsa, bireyin doğaya cam şişe bırakması onun doğa ahlakına ters bir davranışta bulunduğunu göstermektedir.

2.1.3.4. Siyasal Boyut

İnsanlığın bir toplum olarak yaşamaya başlamasından bu yana tarih sahnesinde her zaman devletler var olmuştur. Nitekim devleti yönetmek, belirli kurallar, hükümler, yükümlülükler çerçevesinde hareket edilerek yapıldığından içinde bulunan toplumdan özellikler taşımaktadır. Devlet yalnızca bir kağan, padişah, kral yahut devlet başkanından oluşmamaktadır. Devlet, seçmenlerden, gruplardan, üyelere, kanunları koyan ve uygulayanlardan ve daha birçok gruptan oluşmaktadır. Bu grupların belirli bir düzene mutabık kalınması önem arz etmektedir. Bu bilgiler ışığında görülmektedir ki tüm bu ekonomik, sosyal, çevresel düzenin başını siyasal durum çekmektedir. Devletin, siyasi olarak hareket etmesi, içinde bulunduğu toplumun ahlak kurallarına, kültürüne, dinine, geleneklerine uygun olarak hareket etmesini gerektirir. Aksi halde yıkılma tehlikesi ile karşı karşıya kalma riski doğacaktır. Sonuç olarak devletin uyması gereken bu kurallar, düzen, değerler bütünü de siyasal ahlak olarak adlandırılmaktadır (Aktan, 2011: 70).

2.2. AHLAK FELSEFESİ (ETİK)

Ahlak felsefesi olarak anılan etik, asıl kaynağı yunanca olan ‘etikos’ kelimesinin Latince diline ‘ethica’ olarak geçmesi ve Latince dilinden de Fransızca diline ‘éthique’ kelimesi şeklinde geçmesiyle oluşmuş bir kavramdır. Yunanca ‘etikos’ kelimesinin kökeni ise ‘ethos’ kelimesidir ki bu kavram da alışkanlık, huy gibi anlamlara gelmektedir.

Etik, doğum ile ölüm arasında ideallerini ortaya koymak için uğraş veren, çağının ve grubunun hayatı yaşama biçimlerini eleştirel gözle inceleyen, alışlagelmiş tutumların karşısında alternatifler sunan, yaşam standartlarını açıklığa kavuşturan ahlaki standartları, kuralları inceleyen bir felsefe dalıdır (Oral, Avcı ve Tösten, 2017: 1231). Ahlak felsefesi, ahlaki ödevlerin var olup olmaması, nasıl bir hayat biçiminin peşine düşülmesi, ahlakın temelini ne olduğunu ele almaktadır (Cevizci, 2011: 131).

Etik, kavramsal genişliğe sahip olup ahlak kavramını da içinde bulunduran bir terimdir. Bu terim ahlaklara ahlak katmamakta veya eksiltmemektedir. Yalnızca ahlak üzerine düşünüp sınıflandırmalar yapmaktadır (Sakal ve Kitapçı, 2009: 34). Etik, bireyin karşı karşıya kaldığı bir olay karşısında ifade etmek istemiş olduğu değerleri ile ilgili iken ahlak, bu değerlerin bireyin hayatında gösterme tarzıdır (Billington, 1997).

Bireyin var olduğu andan itibaren var olmanın amacına odaklanmış olan etik, yaşamda iyi ve kötünün ayrımını belirgin hale getiren, kişisel yahut toplumsal olarak karşı karşıya kalınan problemlerin ele alınıp, bunlara çözümler getiren kavram olarak tanımlanabilmektedir (Demirtaş, 2013: 19). Etik kavramı, ahlaki sorgularda bulunmaktadır. Var olan ahlaki yargıların ne mesaj vermek istediğini analiz etmektedir (Özlem, 2004: 78).

Soloman ve Hanson etiği şu şekilde açıklamıştır. Arzulanan yaşam şeklinin araştırılması ve anlaşılması sürecini içeren etik kavramı, fert tarafından yapıp yapılamayacakların, istenip istenemeyeceklerin, sahip olunup olunmayacakların bilinmesidir (İğdelipınar, 2013: 13). Literatürde bulunan diğer tanımlar ise şu şekildedir;

Vesilind'e göre (1988) etik, bireyin faaliyetlerini değerlendirmeye sokan, faaliyetler için verilecek olan kararların nasıl alınması gerektiğine kafa yoran bir araç olarak tanımlanabilmektedir. Ferrel ve Fraedrich' e (1994) göre etik, ahlak kuralları esaslarını araştırıp bireyin fiillerini doğru yahut yanlış çerçevesinde belirginleştirme amacıyla hareket eden felsefedir.

Nuttall'a (1997) göre etik, bireyin kullandığı ahlaki terimler ve yargıları bir arada analiz eden hatta ahlaki davranışların temelindeki düşünceleri de ele almaktadır. Piepper'a (1999) göre etik, bireyin ahlakın ne olduğuna açıklık getirmek, ahlakın belirlediği bir bilincin oluşmasını sağlamak, eleştiriye açık bir temellendirme süreci meydana getirmek, ahlaki davranışın var olmanın temel özelliği olduğunu belirlemek ve bireye sevmenin güzelliğini öğretmek gibi amaçlara sahiptir.

Özlem'e (2004) göre etik, ahlakın temel bileşenlerini ele alarak içerik analizi yapma, tiplere ve gruplara ayırma, ortak yönlerini açığa çıkarma uygulamasıdır.

Des Jardins'e (2006) göre etik, toplumda var olan geleneğin akıl süzgecinden geçmesi olarak tanımlanabilmektedir. Ruddell (2007) e göre; etik bireylerin hangi fiillerde bulunmaları gerektiğine kafa yormakta iken ahlak bireyin hangi fiillerde bulunduğu ile ilgilenmektedir.

Işık'a (2009) göre etiğin ilgi alanına ferdin yaşamı boyunca yapmış olduğu tüm davranışları veya eylemleri girmektedir. Yaran'a (2010) göre ahlak kavramının felsefik gözle düşünülüp sorgulanması, incelenmesi sonucunda ortaya çıkarılan bilgiye bilgilere ahlak felsefesi denmektedir. Örselli'ye (2010) göre etik, bireylerin ve oluşturdukları toplumların harekete geçtiklerinde doğru yanlış kavramları hakkında fikir yürütmek, bu fikir hakkında tartışıp karara varma ilgili alakalı zihinsel bir faaliyettir. Usta'ya (2011) göre etik görevleri aydınlatan ve kararları yönlendiren, ferdin uyguladığı davranışlar ile ilgili görüşler bildiren bir felsefe dalıdır.

2.2.1. Batılı Düşünürlerce Ahlak Felsefesi

Bu başlık altında ilk ahlak felsefecisi olan Sokrates, Platon, Aristoteles, İmmanuel Kant ve David Hume adlı filozofların ahlak felsefesi ile ilgili olan düşüncelerine yer verilmiştir.

2.2.1.1. Sokrates

Milattan önce 469-399 yılları arasında yaşamış olan Sokrates, Yunan felsefesi kurucularından olup bir Antik Yunan filozofudur. Günümüze yazdığı hiçbir eser ulaşmamış olan Sokrates, düşüncelerinin zamanın iktidarı tarafından beğenilmemesi sebebiyle idam edilmiştir (Cevizci, 1996: 782). İlk ahlak felsefecisi olan Sokrates, bireyin yaşamında en temel amacının mutluluk olduğunu belirtmektedir. Bu mutluluğun, bireyin erdemli bir yaşam sürmesiyle kazanılacağını ileri süren bir yaklaşıma sahiptir (Cevizci, 2007: 309).

Erdemleri yiğitlik, doğruluk, adaletli olma gibi kavramlarla açıklamaya çalışan Sokrates, bu erdemlerin bireylerin eğitim yoluyla yani bilgi ile kazanabileceğinden söz etmektedir (Çüçen, 2008: 269). Sokrates, bireyin bilgisine ahlaki bir değer katmıştır ve doğru bilginin bireyi erdeme götürdüğünü savunmuştur (Platon, 1982: 34). Sokrates düşüncesine göre bireylerin hiçbirisi kasti olarak kötülük yapmaya yeltenmemektedir. Bireyler tarafından gerçekleştirilen kötü davranışların kaynağını bilgisizlik olarak gören Sokrates görevinin bireyleri bilgeliğin peşinde olmaya ikna etmek olduğunu söylemektedir (Özden, 2002: 50).

Sokrates, bireyin ruhunun bilinçli olarak düşünme yeteneği ve ahlaksal karakter olarak iki ögeyi barındırdığını ve bu ruhun bireyin varlığının ahlaki ve entelektüel kişiliğinin oluştuğu yer olarak görmektedir. Ruh kemalinin olabilmesi için, bireyin bilgelik, cesaret, adalet gibi ölçülere sahip olması gerekmektedir. Bu gereklilik bireyin nefesine hakim olması konusunda ona yardımcı olacak ve istemeden bile olsa iyi olanı yapacaktır (Versenyi, 1995: 5). Sokrates'e göre birey 'daimon' adında kendi kaderini etkileyen bir güce sahip tanrısal varlığa sahiptir. Birey doğası ve daiomonu ile ne kadar uyum içerisinde ise o kadar mutlu olabileceğini savunan Sokrates, bireyin kendini tanıması ve bilginin desteği ile olgunlaşması gerektiği üzerinde durmaktadır (Özlem, 2004: 42). Sonuç olarak bakıldığında Sokrates'in ahlak felsefesinin temelinde bilgi ve erdem yatmaktadır. Ahlaki varlık olan bireyin

eylemlerinin tek amacı mutluluktur. Bireyin söz konusu mutluluğa ulaşması da bilgiden, kendini tanımasından geçmektedir (Arslan, 2008:128).

2.2.1.2. Platon

Felsefe tarihinin ilk sistematik düşünürü kabul edilen Platon, milattan önce 247-347 yılları arasında Atina’da hayatını sürdürmüştür (Aster, 1999: 144). Platon, iyi ve erdem kavramlarıyla ahlak felsefesini temellendirmektedir (Çetinkaya, 2010: 160). Platon ahlak anlayışında en yüksek iyiyi elde etmeyi savunmaktadır. Bu elde edinim ise bireyi gerçek mutluluğa ulaştırmaktadır (Özden, 2002: 52).

Platon’un ahlak öğretisine göre mutluluğa ulaşmak amacıyla idealara yönelen birey, kendi özüne yolculuk etmeden hedefine ulaşamamaktadır (Platon, 2012: 96). Nitekim Sokrates’in ahlak anlayışında olduğu gibi Platon’un ahlak anlayışında da bireyin kötülüğü bilgisizliğinden kaynaklanarak meydana geldiğini, bu durumun ortadan kalkabilmesi için de bireyin erdem mevzusunu iyi anlaması gerektiğini savunulmaktadır (Vatandaş, 2017: 4).

Sokrates’in öğrencisi olmakla birlikte onun ahlak felsefesi öğretisini geliştirmiş olan Platon, ruhu üç bileşimin bir araya getirdiğini savunmaktadır. Buna göre can, akıl ve iştah birleşimiyle ruh oluşmaktadır. Akıl görevi bilmek, canın görevi bireyin isteklere karşı aşırı davranmasını engellemek ve iştahın görevi ise aşırıya kaçılmasını engellemektir. Bu bileşenler görevlerini ifa ettiklerinde ölçülülük, bilgelik ve cesaret erdemleri meydana gelmektedir (Cevizci, 2007: 310). Erdem kavramı Platon’a göre dört bileşenden oluşmaktadır. Bunların ilk üçü şu şekildedir, bilgelik, cesaret ve ölçülülük. Bu üç bileşenin içerisinde dengeyi sağlamakla görevli olan son bileşen ise adalettir.

Platon, bireyin adil olmadan mutlu olmayacağını savunmaktadır (Vatandaş, 2017:5). Bu bilgiler ışığında bakıldığında Platon’un ahlak öğretisinde mutluluk asıl amaçtır. Bu amaca giden yol erdemli olmaktan geçmektedir. Erdemli olmanın yolu ise bilgilenmek, bireyin kendi özüne dönmesi iyi ideaya ulaşmaktan geçmektedir (Topakkaya, 2014: 85).

2.2.1.3. Aristoteles

Milattan önce 384 ila 322 yılları arasında yaşamını sürmüş olan Aristoteles, Platonun öğrencisidir. Aristoteles'in ahlak öğretisinde hocası Platon ve onun hocası Sokrates'in görüşlerinin yer aldığı, bunların daha realist biçimde işlendiği kabul edilmiştir (Durak, 2009: 99). Bilgi öğretisi ile ilişkili olan ahlak öğretisi Aristoteles tarafından toplumsal bilimin, politikanın parçası olarak görülmüştür. Bu durum Aristoteles'in ahlaklılığın amacını taşıyan iyi bir hayatın ancak uyum içerisinde yaşamını sürdüren bir toplulukla gerçekleşmesi olarak açıklanmıştır (Cevizci, 2011b: 366).

Ahlak kavramının birey tek başına değil ancak ve ancak toplumun olduğu yerde var olabileceğini savunmakta olduğundan ahlak kavramının toplumsal boyutu üzerinde durmuştur (Bayar, 2013: 27). Bireyin ahlaka sahip olabilmesi için diğer bireyler ile bir arada yaşaması gerektiğini ve ölçülü davranışlarda bulunması gerektiğinin üzerinde durmaktadır (Çüçen, 2008: 270). Bireyin fiile geçtiği yaşlardan itibaren yeterli iyi bir eğitime maruz bırakılmadığı takdirde, o bireyin erdemli davranışlarda bulunamayacağını savunan Aristoteles'in, ahlak anlayışında mutlulukçu karakterde olduğu görülmektedir (Yazıcı, 1999: 134). Aristoteles'e göre erdem iki türdür. Bunlardan ilki eğitim ile var olup gelişen zamana ve deneyime ihtiyaç duyan düşünce erdemi, ikincisi ise bireyin hayatı boyunca kazandığı alışkanlıklarla elde ettiği karakter erdemidir (Aristoteles, 2009: 30). Erdemli birey, iradesi ve akli ile hareket edip iyiyi kötüyü algılayabilen bu sayede de mutluluğa ulaşabilendir görüşünü savunan Aristoteles, mutluluğunda bireyden bireye değiştiğini, ahlaklı bir davranış meydana gelebilmesi için en önemli olanın ölçülü olmaktan geçtiği görüşüne de sahiptir (Vatandaş, 2017: 6).

2.2.1.4. Immanuel Kant

Alman filozof olan Immanuel Kant, 1724- 1804 yılları arasında yaşamıştır. 18. Yüzyılın yahut Aydınlanmanın büyük filozofu olarak görülen Kant, kendinden önce kabul gören mutlulukçu etiğe son vererek yeni bir dönüm noktası oluşturmuş ve ödev ahlakı denilen ahlak yasasını ortaya koymuştur (Tepe, 1998: 9). Bireyin gerçekleştirdiği eylemin sonucu göze alınarak o eylemin ahlaki olup olmadığını yorumunun yapılamayacağını savunan Kant, bireylerin eylemleri ödevlerinden

kaynaklı yaptığını söylemektedir. Kant, haz ve mutluluğun kati surette ahlaki ilgiye konu olamayacağını savunmakla birlikte bireyin duyguları üzerinde herhangi bir kontrol olmadığını ve gerçekleştirdiği fiillerin sorumluluğunun her zaman ona ait olmadığını söylemektedir. Bu açıdan bakıldığında Kant, ahlaki akılda, bireyin iyi iradesi ve ödevde aramaktadır (Sahakian, 1974: 106).

Kant, bireyin ahlaki olarak nasıl davranması neyin doğru neyin yanlış olduğu üzerinde durmuş, bireyin fiillerini ödev bilinciyle yapmasıyla ahlaklı davranacağını savunmuştur (Cevizci, 2014: 118). Bireylerin hür iradeleriyle gerçekleştirdiği eylemlerin tamamıyla ödev kaynaklı olduğunu savunmakla birlikte eylemin sonucunda oluşacak olan mutluluk değil iyi niyetle yapılmasının önemini vurgulamaktadır (Bayar, 2017: 28). Kant'a göre birey ahlaklı olmakla mükelleftir. Bireyin mutluluğa layık olabilmesinin şartı bireyin ahlaklı olmasıdır (Özden, 2002: 68). Kant kendi ahlak görüşünde bireyin davranışın herkes tarafından kabul edilecek çelişki içermeyecek düzeyde olmasını, bireyi en yüksek değerde kabul edip araç olarak kullanılamayacağını ve aklın tüm bireylere uyacak şekilde kullanılarak fiillerde bulunulmasını savunmaktadır (Arslan, 2005: 169-174).

Kant ahlak yasasını, ahlakın herkesin elinde olan ve uyması gereken özgürlüğün desteği ile nedenselliğin yasası olarak tanımlamaktadır (Kant, 1994: 174). Bireyin özgür olduğunu ve kendi yasasını koyduğunu dile getiren Kant, ahlak yasasının kaynağının bizzat birey olduğunu, bireyi de birey yapan yegane şeyin akıl olduğunu dolayısıyla ahlaki değerlerin de kaynağının akıl ve vicdan olduğunu savunmaktadır (Bayar, 2017: 28). Kant'a göre ahlak kuralları imperatif yani kesindir. Koşulsuz şartsız kesin olarak ödevler bireylerin akıllı olmasının doğal sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Kant bireyin herhangi bir zaman veya olayda asla başka bir bireyin yaşama hakkını elinden almaması kadar mutlak kurallar olması gerektiğini savunmaktadır (Yazıcı, 1999: 140).

2.2.1.5. *David Hume*

David Hume, 1711 – 1776 yılları arasında yaşamış 18.yüzyılda faydacılıktan söz eden, bireyin ahlak anlayışını anlayabilme kabiliyetinin değil de bireyin beğenisi ve duyguları nezdinde sınıflandırma yapılmasını savunmaktadır. Duygu ahlaki felsefesinin özünde yatan ana etki akıl değil bireyin duygularıdır (Hume, 1976: 10).

Bireyler duygularıyla birlikte hareket ederek karşılaştıkları yahut gerçekleştirdiği eylemleri iyi veya kötü olarak değerlendirmektedir (Bayar, 2017: 27).

Hume, duygu ahlakı adı verilen bireyin içini, doğal arzularını duygularına bağlı olarak gelişimi sürdüren bir yapıyı savunmaktadır. Hume'a göre birey hür iradesiyle gerçekleştirdiği fiillerini kendi arzuları kapsamında yapmış ise hem kendini mutlu eder hem de ahlaki kurallara uymuş olmaktadır (Bayar, 2017: 27). Bireyin ahlaki durumu hakkında bilgi sahibi olunabilmesi ve yorum yapılabilmesi için bireyin eylemlerinin gözlenmesi gerektiği savunulan bu yaklaşımda, ahlaki eylemlerin araştırması deneysel hareketle yapılmaktadır (Özden, 2002: 67). Hume ahlakında birey, kendinin gerçekleştirmiş olduğu eylemler hakkında sorumluluğunda kendisine ait olduğunu bilirse bahsi geçen eylemlerin ahlaka uygunluğunun tartışılabilmesi olanaklı görülmüştür (Bayar, 2017: 27).

Duygular bireyden bireye değişken rol oynamasına rağmen Hume, bireyin tüm insanlığı kapsadığını dolayısıyla bu konu da evrenselliğin hâkim olduğunu savunmaktadır (Yazıcı, 1999: 139). Hume, duygusalci yaklaşımında erdemleri dört şekilde ayırmıştır. Bunlar şu şekildedir; ilk olarak iyilik adalet gibi toplumsal erdemler, bireyin kendisi açısından yarar sağlayacak olan erdemler, bireye doğrudan doğruya güzel gelen erdemler ve son olarak bireyin kendisinin dışında başkasına güzel gelen özellikler (Akarsu, 1988: 166). Bu erdemlerin ışığında bireyin ahlaki olarak hareket edebilmesi için Hume'un ahlak anlayışına göre, duygudaşlık yani sempati ile hareket edilerek bireyin yalnızca kendisini kapsayacak biçimde değil de toplumun iyiliğini bulmaya yöneltecek şekilde davranması gerekmektedir (İyi, 2019: 75).

2.2.2. Doğulu Düşünürlerce Ahlak Felsefesi

Bu başlık altında ilk İslam Filozofu olan El Kindi, Türk filozof Farabi, Avicenna olarak bilinen İbn-i Sina, Hüccetü'l-İslâm adıyla da anılan İmam Gazzâli ve Fars kökenli filozof Er Razi hakkında bilgiler verilmiştir.

2.2.2.1. El Kindi

Ebu İshak Yakub b. İshak b. Sabbah b. İmran b. İsmail B.el Eş'as b. Kays El-Kindi, ilk İslam filozofu, ilim ve felsefe konusunda araştırmalara başlayan ilk Müslüman

olduğu içi kendisine ‘Arap Filozofu’ denilmiştir (Yüksel, 1990: 22). El Kindi, her şeyin Allah’ın emrine tabi olduğunu ve rastlantısal hiçbir şeyin olmadığını savunmakta bireye ahlak açısından doğa, akıl ve nefis üçlüsü ile yaklaşmaktadır (Kindi, 1994: 36).

İlk İslam filozofu olan El Kindi, bireyin üzüntü duygu durumuna karşılık olarak galibiyet göstermesiyle Stocalılık felsefesinde yer alan durgunluk ahlakını merkeze almasıyla birlikte İslami davranışlara da bağlı kalmaktadır (Uyanık, 2021: 2). El Kindi, mutluluk amacı taşımakta olan ve en yüksek iyiye ulaşmayı isteyen bir ahlak felsefesi görüşünü savunmaktadır (Pattabanoğlu, 2015: 202). El Kindi, nefis ile ilgili Platon ve Aristoteles düşüncelerinin yanına İslami esasları da ekleyerek bir anlayış ortaya koymuştur (Karakaya, 2018: 111).

El Kindi, nefste var olan erdem, nefsin bir özelliği olarak bireyin bedeninde meydana gelen davranışlar olarak iki farklı bölümde bireyin huylarını incelemektedir. Bireyin nefsinde var olan erdemlere bakıldığında, hikmet, yiğitlik, iffet olarak sayılabilmektedir (Çağrı, 1989: 42). Bireyin beden ve nefsten meydana gelmiş olmasını kabul etmek bir yana bireyin birey olmasında asıl önemli olanın nefis olduğunu söyleyen El Kindi, bireyi nefsinin eğitmesinin hikmet adalet gibi faziletlerle erişmesini sağlayacağını ve bununla Allah’a yakınlaşmakla sonuçlanacağını savunmaktadır (Aktaran: Pattabanoğlu, 2015: 189).

Bireyi, küçük alem olarak gören El Kindi, kendini tanımanın, üzüntüden kurtulmanın önemi vurgulamakta, bireyin ulaşacağı her faziletin itidal olması gerektiğini savunmaktadır (Özden, 2002: 68). Nitekim El Kindi’ye göre birey aklını kullandığında ve nefsinin eğittiğinde kendi nefsinde var olan bu erdemleri kullanabilecek, orta yolu bulduğunda da ahlaki açıdan olgunlaşacaktır.

2.2.2.2. *Farabi*

Asıl adı, Ebu Nasr Muhammed Bin Tahrân Bin Uzluk El-Farabi 870- 950 yılları arasında yaşamış olan müslüman bir filozoftur. Farabi, ahlak felsefesiyle klasik İslam ahlakının birleştirilmesinde önemli bir yer tutmuştur. Farabi, Von Aster tarafından Yeni Eflatuncu mistizmi denilen, Aristoteles’in ahlakını mistik ahlak görüşüyle uzlaştırılmasından ortaya çıkan bu ahlak anlayışında gözlem ve deneyden uzak olarak hareket etmekle birlikte her olguda Allah’a katılmayı esas almıştır (Aster,

2005:388). Farabi'nin içerik bakımından tamamıyla ahlak ile ilgili olan eserleri “Et-Tenbih Ala Sebili'S - Sa'ade”, “Tahsilü's - Sa'ade” Ve “Fusulu'l -Medeni” isimli eserleridir (Çağrııcı, 1989: 73).

Farabi, peygamberlik anlayışı ile bireyin aklını kullanarak elde etmiş olduğu bilgileri birleştirmeyi savunmuştur (Medkur, 2000: 57). Ahlak görüşünün temelinde bireyin eğitimi ve iyi manada faaliyetler göstermesi yer alan Farabi'nin amacı direkt mutluluktur (Karaman, 2013: 177). Farabi, kesin olarak dinin varlığı olduğu takdirde birey, ahlaki eylem ve erdemleri gerçekleştirerek felsefi bir düşünce tarzının getirdiği anlayış ile mutluluğa erişimin mümkün olduğunu savunmaktadır. Bahsi geçen mutluluğun gündelik haz ve refah değil manevi hislerin bireyin aklı ile aydınlanarak erdemli yaşanması olarak Farabi, bireyin maddi olarak değil manevi olarak mutluluğa erişmesinden söz etmektedir (Cevizci, 2007: 318).

Bireyin nefsinin arınması yani ahlaki olarak gelişmesi sadece bedeni davranışların bir sonucu değil aynı zamanda bireyin akli melekelerini çalıştırmasıyla mümkün gören Farabi, ruhun gayesi olan mutluluğa ulaşılabilmesinin ilk koşulunun bireyin akıl ve fikri erdemlerini kullanması olduğunu savunmaktadır (Özden, 2002: 60). Diğer bir deyişle, ahlaki fazilete sahip olmayan bir bireyin fikri fazilet ile hayra ulaşabilmesi mümkün değildir. Fikri faziletin nötr olduğunu vurgulayan Farabi, bireyin amacının iyi ise fikrin iyi olduğunu, amaç kötü ise fikrin de kötü olduğunu savunmaktadır (Yılmaz: 2002: 44).

2.2.2.3. *İbn-i Sina*

Asıl adı Ebu Ali El-Hüseyin İbni Abdullah İbn-İ Sina El-Belhi olan ve Avrupa'da Avicenna olarak tanınan İbn-i Sina, 980-1037 yıllarında yaşamış olan Fars kökenli bir filozoftur. İbn-i Sina, doğa ve tıp bilgini olmakla birlikte ahlak ile ilgili doğrudan bir söylemde bulunmamış, bilimleri bölümlere ayırırken ahlak ile ilgili düşüncelerini felsefe üzerinde aktarmıştır (Çağlar, 1994: 30). İbn-i Sina, din ve ahiret arasında bir dengenin sağlanabilmesi amacıyla yapılacak olarak fiillerin felsefe ile din birleşimi yapılarak mümkün hale getirilebileceğini aynı zaman da bireyin ahlaklı olabilmesinin de tüm insanlığın peygamberi olan Hz. Muhammed'in (s.a.v.) izinden gidilerek kazanılabileceğini savunmaktadır (Cevizci, 2007: 319). Ahlak anlayışı olarak

mutlulukçu hareket eden İbn-i Sina, ruhun temizliğinin yapanın mutluluk olduğunu savunmaktadır (Ülken, 1967: 104).

İbn-i Sina kötülüğü üçe ayırmıştır. Ona göre bireyin yaşadığı olayların son haline varamaması olarak adlandırılan fiziki şer, elem acı ızdırıp gibi bireyin beden ve ruhen çektiği psikolojik şer ve son olaraksa bireyin yaptığı fiillere karşılığı olarak günahları ise metafizik şer şeklinde adlandırılmaktadır (Ülken, 1995). İbn-i Sina'nın görüşüne göre bireyin iyi ahlaki olarak adlandırdığı fazilet, bireyin akli ile faal aklın birlikte hareket etmesiyle oluşmaktadır (Çağlar, 1994: 32). Bireyin bahsi geçen üç şerden uzak durarak, faziletler odaklanması, nefsinin arzularına ket vurması, tamahkarlık fesatlık gibi hislerden kendini arındırarak ahlaki eylemleri gerçekleştirmeye, iffet, hikmet, sabır kerem, saadet gibi faziletler ulaşmaya çabalaması bireyi mutluluğa götürecektir (Özden, 2002: 63).

İbn-i Sina'ya göre bireyin akli seviyesi bilgi seviyesini göstermekte, bilgi seviyesi de fazilet seviyesini, fazilet seviyesi de mutluluğunun seviyesini, mutluluğunun seviyesi de Allah'a yakınlığını göstermektedir (Çağlar, 1994: 62). Bireyin geçici olan dünya hayatında ve kalıcı olan ahiret hayatında saadete ve mutluluğa ulaşmasının tek yolunun güzel ahlak ve ilimden geçtiğini söyleyen İbn-i Sina, ahlak felsefesine dini taraftan bakmakla birlikte ahlak ve dinin birbirinden et tırnak misali ayrılmaz parça olduklarını savunmaktadır (Ulutan, 2000: 21).

2.2.2.4. İmam Gazâli

İslam filozofları arasında en büyük filozoflardan biri olan Gazâli, tasavvufa eğilimli olmakla birlikte dini öğretileri ele alarak ahlak ilmine ait prensipleri ortaya koyan çalışmalar yapmıştır (Durakoğlu, 2014: 212).

İranlı İslam alimi, 1058- 1111 arasında yaşamış tam adı ise Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed bin Muhammed bin Ahmed el-Gazâlî et-Tûsî'dir. Ahlak konusu ile ilgili birçok eseri olan Gazâlî'nin "İhya 'u ulumi 'd-din" adlı eseri en önem arz eden eseridir (Karaman, 2013: 181). Ahlak öğretisinin temel kaynağı Kur'an-ı Kerim ve sünnet olan Gazâlî'ye göre ahlak, bireyin tasavvuf yahut birliğe ulaşma hedefini gerçekleştirmek için hazırlık yapması olarak ifade etmektedir. Gazâlî'ye göre ruhun Allah ile birleşmesi ahlaktır (Ülken, 1967: 124).

Gazâli, gelenekçi ahlak düşüncesinin yanına felsefe ve tasavvufi ahlak anlayışlarını birleştirmiş, toplumun ahlaki çıkmazlarını çok iyi yorumlayarak ahlaki düşüncüyü geliştirmiştir (Karaman, 2013: 182). Eski Yunanların ahlaka bakış açısından da feyz almış olan Gazâli, onlardan farklı olarak tevekkül, korku ve tövbe gibi kavramları da ele alarak ahlak anlayışında bu değerleri ele almıştır (Şeyh, 2000:29).

Gazâli'ye göre bireyin eğitimiyle ahlak ortaya çıkmaktadır. Ona göre bireydeki güdülerin değerler aracıyla uyum içinde dengelenmesi güzel ahlakı ortaya çıkarmaktadır (Durakoğlu, 2014: 212). Birey, hak ile batılı, güzel ile çirkini fark edebilecek seviyeye geldiğinde ilimin seviyesini ortaya koymaktadır. İlim tam olması sonucunda ortaya çıkacak olan hikmet, güzel ahlakın başı olarak adlandırılmaktadır (Gazâli, 2013: 191). Gazâli'nin ahlak anlayışı, fayda gözetmeyen bir yapıya sahiptir. Bunun sebebi ise dünyevi faydaya değil ahiret nimetleri ahlakın amacı olarak görmesidir. Gazâli, bireyin ahlaka hareket olarak hareket etmesinin Allah'ın bir nimeti olarak görmek ve amacın değil buyruğun önemli olduğunu savunmaktadır (Karaman, 2013: 183).

2.2.2.5. *Er Razi*

Ebubekir Muhammed Bin Zekeriya Er-Razi, Fars kökenli bir filozoftur. “Et-Tıbbu’r-rûhânî” adlı eserinde ahlak ile ilgili yazılara yer vermiştir. Yirmi bölümden oluşan bu kitapta Er Razi, yaratıcının bireye en büyük ikramının akıl olduğunu savunmaktadır. Bireyin kendisine ikram edilen akılla hareket ettiğinde ahlaki yaşamı elde etmiş olacağını savunmaktadır. Bireyin her hareketin ahlaki olamayacağını da söylene Er Razi, hür iradesi ve aklıyla iyi kötüyü ayırt edebilmek bunun yanında da nefsinin şerrinden kendisini koruyabilmesi için bireyin eğitime ihtiyacını olduğunu da savunmaktadır (Razi, 2016: 23).

Mutlulukçu bir çizgi takip eden Er Razi, bireyi mutluluğa kavuşturabilmek amacıyla mutluluğu engelleyen faktörleri ele almıştır (Karaman, 2002: 32). Kötülükleri ele alarak bireyin bunlar nasıl kurtulabileceği ele almış ve bireyin kendi kusurlarının farkında olarak yaşaması, kendinden başkalarının o kusurlar hakkında ne hisse sahip olduğunu da bilmesi gerektiğini savunmaktadır (Özden, 2002: 58).

Er Razi, Platonun nefis anlayışını benimsemektedir. Ona göre nefs, şehvetin, aklın ve öfkenin gücüne sahiptir. Birey bu üç güç arasında orta yolu yani adaleti bularak

hareket etmelidir (Razi, 2008: 66). Er Razi, bireye aklıyla fiilde bulunmasını savunmakta, bireyin yaşamı boyunca da akıl – bilgi- ahlak üçlemesi ile hareket ettiğinde mutlu ve lezzetli bir yaşama sahip olacağını söylemektedir (Özden, 2002: 59).

Er Razi, bireyin dünyevi hayatında nefsine uyması oranında ahiret hayatında da aynı uyumda yaşayacağını, ilim sahibi ve adaletli olmanın bireyin en üstün değerinin olmasını gerektiğini, şehvani arzuların yanı sıra üstün hazlara ulaşabilmek amacıyla aklın kullanılmasını, Allah'ın bireyi gözetleyip adil olmasını ve bu sebeple de bireyin hesaba çekileceğini, hazdan fazla eleme katlanılmaması gerektiğini, hayatın devamı amacıyla yapılan faaliyetlerin bireyi geliştirmek için olduğunu savunmaktadır (Aktaran: Karaman, 2002: 33). Bu altı ilke ile Er Razi, ahlak felsefesi alanında görüşlerini bildirmiştir (Karaman, 2002: 33).

2.3. SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI

İnsanlık tarihinin her anında bireyler, yoksulluk ve diğer tehditlere karşı savunma ve korunma duygusu ile hareket ederek yaşamaya çalışmıştır. Hastalık sonucunda bir başka bireye muhtaç kalma, açlık, sefalet, işsiz kalma gibi tehlikeler karşısında yarınlara endişesi içerisinde olan bireyler bu endişelerine bir güvence aramışlardır. Nitekim yarınlara güvende olabilmesi ve sosyal hayatta bir koruma sağlayabilmek için çeşitli politikalar düzenlenmiştir. Bahsi geçen koruma ve güvence sağlama politikası, sosyal güvenlik denilen sistemdir. Sosyal güvenlik kavramına dair tanımlamalar ise şu şekildedir;

Talas'a (1955) göre, sosyal güvenlik kavramı yakın dönemin eseri olmakta birlikte bireyin ezeli arzusunun karşılanmasını sağlama amacı güden yaşamının geriye kalan günlerine karşı güven duygusu içerisinde olabilme ifadesidir. Bireyi mesleğinden veya sosyal olarak uğradığı tehlikeden dolayı gelir açısında başka bir bireye muhtaç bırakmadan gereksinimlerini sağlayan bir müessese camiasıdır.

Fransız Sosyal Güvenlik Eski Genel Müdürü P. Laroque'a göre sosyal güvenlik, bireyin tümünde emniyet duygusu oluşturabilmek ve bu emniyete zarar verebilecek riski ortadan kaldırabilmek için güvence sağlama davasıdır (Talas, 1955: 85).

Trevoux'a (1966/1956) göre sosyal güvenlik, bireyin tasarruf yapma maksadıyla kenara koyduğu kazancından bir kısmını azaltan bir sistemdir. Bireyin kendi istikbalinin koruması amacıyla daha fazla tasarruf yapmasını sağlayacak bir müessesedir.

Richardson'a (1970) göre sosyal güvenlik bireyin hür iradeleri dışında yaşamaya maruz kaldıkları olaylar ve risklerin beraberinde getirdiği gelir yoksunluğu veya azalımı sonucunda gelir ve sağlık güvencesi olanağı sağlayan bir sistemdir.

Dilik'e (1971) göre sosyal güvenlik, bireyin karşı karşıya kalacağı sosyal risklerde ekonomik yönden korunarak güvenliğin sağlanmasıdır.

Talas'a (1972) göre sosyal güvenlik, gelir veya kazancını bir süreliğine ya da sürekli olarak mesleğinden kaynaklı, fizyolojik sebepler veya sosyo-ekonomik bir nedenden ötürü kaybetmiş bireylerin yaşamaları veya geçinebilmeleri için var olan bir sistemdir.

Talas'a (1976) göre bir yurdun içinde yaşayan tüm bireylerin bugün, yarın ve tüm geleceklerinin tedbirler ve güvenceler içerisine alınarak yaşam sağlanması amacı taşıyan kenetlenmiş önlem ve kurumlar birliğine sosyal güvenlik denilmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü 1944 Philadelphia Konferansı sırasında sosyal güvenlik tanımlaması şu şekildedir; fertlerin süreli veya süresiz olarak gelirlerinde aksama yaşamalarına neden olabilecek yaşlılık, hastalık, işsizlik, ölüm, analık ve iş kazası meslek hastalığı durumlarında korunabilmelerine yönelik oluşturulmuş tedbir mekanizmasıdır (ILO, 2010: 8).

Ayhan'a (1988) göre sosyal güvenlik denilen olgu, bir güvence sistemidir. Bu güvence ile çalışamayacak derece bedeni ve ruhi sağlamlığını süreli veya süresiz olarak kaybetmiş olan bireye gelir yardımı sağlanmakta, sosyal ve ekonomik açıdan muhtaç etmemektedir.

Gönencan'a (1990) göre sosyal güvenlik, sınırları belirlenmiş bir toprakta birlikte yaşamaya gönüllü bireylerin kendileri arasında herhangi bir avantaj veya dezavantaj

olmaksızın sosyal ve ekonomik tüm gereksinimlerinin karşılanması bugünlerinden başlayarak geleceklerinin güvence altına alınmasını hedeflemiş bir sistemdir.

Tunçomağ'a (1990) göre sosyal güvenlik, bireyin çalışması karşılığında elde etmiş olduğunu gelir miktarına bakılmaksızın maruz kalacakları sosyal tehlikelerden ötürü ekonomik bir güven sağlayabilmeye yarayan kurumlar topluluğudur.

Ekici ve Karakaş'a (1997) göre toplumun her bir üyesinin hem sosyal hem mesleki hem de fizyolojik tehlikelere karşı koruma sağlayan sosyal güvenlik sistemi sosyolojik açıdan mutlak olan bir ihtiyaçtır.

TÜSİAD'a (1997) göre genel açıdan sosyal güvenlik kavramı, bireylerin arzu ve talepleri dışında karşı karşıya kalmış oldukları tehlikelerin, malları, canları çalışma güçlerinde oluşturacakları zararları telafi etme güdüsüyle alınmış önlemler bütünüdür.

Anadolu'ya (2002) göre sosyal güvenlik, bireylerin kendi geleceklerine karşı emin olma duygusunu sağlamaya yarayan tedbirlerin alınmasıdır.

Güvercin'e (2004) göre, hastalık, iş kazası, iş göremez duruma gelme, ölüm, analık veya yaşlılık hallerinde bireyin karşı karşıya kalacağı sosyolojik ve ekonomik geçimsizliklere yönelik olarak kamu tarafından alınan tedbirler sayesinde bireyin ve toplumun kendini savunma aracına sosyal güvenlik denmektedir.

Altan' a (2004) göre, yapmakta bulunulan meslek gereğince veya sosyal bir tehlike tarafından bireyin kazancının sekteye uğraması sebebiyle kendinden bir başkasına muhtaç kalmasına lüzum kalmaksızın barınma ve yaşama gereksinimlerinin ödeyen sisteme sosyal güvenlik denilmektedir.

Öz'e (2005) göre, bireylerin hür iradeleri kapsamında olmayan gelir azaltıcı ve gider artırıcı sosyal risklerin gerçekleşmesi söz konusu olduğunda bireylerin omuzlarındaki yükün azaltılmasını ve asgari yaşam standardının sağlanmasına yönelik sisteme sosyal güvenlik denmektedir.

Kağan'a (2006) göre sosyal güvenlik, bireyin hayatta var olduğu herhangi bir döneminde maruz kalabileceği ekonomik, sosyolojik risklerin karşısında kamusal açıdan belirli tedbirlerin alınarak bireyin korunması ve geleceği koruma altına alma girişimi olarak tanımlanmaktadır. Acar'a (2006) göre her bir bireyin nezdinde

görülebilmesi olası olan sosyal risklerin kaçınılmaz sonuçlarına karşı koruma sağlayan ve yoksulluğun aile üyelerine hissettirilmemesi bunun peşi sıra gelecek endişesinden uzaklaştırabilen sisteme sosyal güvenlik sistemi denilmektedir.

Akgeyik'e (2006) göre, bireylerin gelirlerini ve çalışma güçlerini etkisi altında bırakıp zarara uğratan sosyal risklere savunma olarak toplu bir dayanışma sistemine sosyal güvenlik denilmektedir.

Erdoğan'ya (2006) göre sosyal güvenlik her bir fert ve aile yapısı için ekonomik tehlikelere karşı destek ihtiyacının kamu gücü ile kurumsallaşmasıdır. Ulutürk ve Dane' ye (2009) göre toplumsal tehlikelere karşı olarak toplumsal güvence olanağı sağlayan, merkez kapitalist ülkelerde modernleşerek kurumsal yapıya sahip uygulamalar bütünüdür.

Şahinli ve Şahbaz'a (2013) göre bireyin hayatı devam ettiği sürece asgari bir düzeyde kalite ile yaşamına devam edebilmesini sağlamak üzere olan modern refah sistemine sosyal güvenlik denilmektedir. Şen'e (2014) göre sosyal güvenlik, toplumun her bir ferdi için karşı karşıya kalabilme ihtimalleri olan sosyal risklere karşı güvenli ortam sağlayabilme ve kimseye muhtaç olmadan yaşayabilme standardı ile bir hayat sağlayabilme amacı taşımaktadır.

Sağlam'a (2016) göre sosyal güvenlik, bireyin sığınağı, maddi olarak huzuru sağlayabilmek, emniyette olabilmek için gerekli olan kamusal bir tedbirdir. Şakar'a (2017) göre sosyal güvenlik, maddi kazancının bir önemi olmaksızın bir ülke içerisinde beraber yaşayan her bir bireyin refahını zedeleyebilecek herhangi bir tehlikenin ortaya çıkaracağı zararı, devlet eliyle prim esaslı veya primsiz şekilde sistemlerin kullanılarak giderilmesine olanak sağlayan bir sistemdir.

2.3.1. Dünya'da Sosyal Güvenliğin Gelişimi

Sosyal güvenlik ile ilgili en temel amaç, toplumu oluşturan bireylerin her birinin maruz kalacakları tehlikelerin sonuçlarının önlenilmesidir. Bireylerin karşılaşacakları sosyal risklerin sonucunda gelir veya bedeni kayıpların yaşanmasının önüne geçilmesi için kurulan bu sistem, bireyin geleceğinden emin olabilmesini amaçlamaktadır. Bahsi geçen sosyal riskler 1952 tarihli ve 102 sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Standartları ILO Sözleşmesi içerisinde şu şekilde geçmektedir;

bireylerin tıbbi bakımları, hastalıklara karşı yardımlar, işsiz kalmaları durumunda yardımlar, iş kazası geçirmiş olmaları durumunda yardımlar, yaşlılık yardımları, anne olma durumuna yardımlar, malul kalma durumu halinde yardımlar, ölüm halinde bakmakla yükümlü bulunanlara yardımlar ve aile yardımlarıdır (Aktaran: Aydın, 1996: 7).

Bireylerin bir arada huzur ve sükûnet içerisinde yaşayabilmeleri için asgari bir yaşam seviyesi sunmak amacı taşıyan sosyal güvenlik sistemi, sosyal adalete önem vermektedir. Sosyal amaçların yanı sıra ekonomik amaçta taşıyan sosyal güvenlik, dikey ve yatay olarak gelir transferi sağlayan ekonomik denge sağlayıcı bir sistemdir. Sosyal güvenlik, ekonomik ve sosyal olarak adalet refah sağlayabilmek için sosyal devlet olma özelliği kullanmakta bu amaçların yerine gelebilmesi için siyasal amaç gütmektedir.

Sosyal güvenlik, tarihte adının anılmaya başlamasından bu yana kapsamı ve yelpazesi genişleyen bir sistem olmakla birlikte bu kapsamın sınırının ne olduğu konusunda ülkeler arası bazda herhangi bir fikir birliği sağlanamamıştır. Gelişmiş ülkeler nezdinde bakıldığında yana geniş kapsamda hizmet veren sosyal güvenlik sisteminde, eğitim, sendika, sektör büyüklüklerine göre de kapsam sınırında değişiklik yaşamaktadır (Kılıç, 2017: 379). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra en çok gereksinim duyulan sosyal politika araçlarından olan sosyal güvenlik, sistemsel ve kapsama alanı bakımından gün be gün genişlemektedir (Başbuğ, 2016: 51). Birey, fiziksel gereksinimleri karşıladıktan sonra hem kendini hem de varsa ailesini karşı karşıya kalınabilecek ekonomik zorluklara karşı koruma isteği barındırmakta bu durum da sosyal güvenlik sisteminin Maslow'un ihtiyaçlar sisteminde yer alması gerektiğini açıklamaktadır. (Aktaran: Gökçeoğlu, 2015: 133).

Çağdaş devlet görüşüyle sosyal hukuk devleti görüşünün entegrasyonu sonucunda ortaya çıkan sosyal güvenlik ve sosyal adalet ilkelerinin getirmiş olduğu, yoksullukla karşı karşıya kalan bireylerin insan onuruna yaraşır şekilde asgari hayat düzeni sağlamak, devletin bunu gerçekleştirecek tedbirleri alması ve teşkilatları kurmasını talep edebilmeye sosyal güvenlik hakkı denmektedir (Aktaran: Kılıç, 2017: 381). Sosyal güvenlik hakkının tarihsel gelişimine bakıldığında Almanya'da 1881 yılı Bismarck döneminde, sosyal sigortalar sistemi oluşturularak 1883 yılında hastalık

sigortası, 1884 yılında iş kazası sigortası ve 1889 yılında yaşlılık malullük ve ölüm sigortası devreye sokulmuştur. 1935 yılında Amerika’da sosyal güvenlik kanunun yürürlüğe konulması, 1942 yılında İngiltere’de Beveridge Modeli ile vergilerle desteklenen asgari koruma garantisinin herkese verilmesi, ILO’nun 1944 Filadelfiya Bildirgesi ile işçilerin iş kazası ve meslek hastalıklarında, çocuk genç yaşlıların korunması ve yaşlılık aylıkları maddeleriyle sosyal güvenlik kapsamı daha da genişlemiştir (Kılıç, 2017: 383). Sosyal güvenliğin kapsamı hakkında en öz bilgileri veren belge, ILO tarafında 1952 yılında tasdik edilmiş olan Sosyal Güvelliğin Asgari Normlarına İlişkin 102 Sayılı Sözleşmedir. Bu belge de yaşlılık, sakatlık, aile yükleri, iş kazası ve meslek hastalığı, ölüm, sağlık yardımı olarak hastalık halinde ve gelir kaybı karşılanması olarak hastalık halinde olarak toplam dokuz riskten bahsedilmektedir (Güzel, vd., 2018: 35).

Sosyal güvenlik sisteminin yasal kapsamına bakıldığında, hangi ülke için bakılacak olunursa olunsun o ülkede ki yasal düzenleme, nüfus sayısı ve bireyin maruz kalabilecekleri sosyal risklerin devletçe ne kadarının karşılanacağı ile ilgilidir. Bu düzenlemelerde tüm bireylerin düşünülmesi yatay kapsam iken sosyal risk karşılama sınırı ise dikey kapsam olarak geçmektedir. Bunlarla birlikte düzenlenen bu yasal sınırların hayatta ne kadar uygulamaya konulduğu noktasında ortaya çıkan kavram ise efektif kapsamdır. Bireyin hayata geçirilen yasal düzenlemelerden yararlanma oranı da sosyal güvenliğin efektif kapsamının genişliğini göstermektedir (Alper, 2015b: 207). Nitekim sosyal güvenliğin kapsamı olduğu gibi sınırı da vardır. Bu sınır, bireylerin ihtiyaçlarının derecesini devletin mali ve idari imkanları karşılama oranı ile çizilmektedir. Devlet, mali kaynağının miktarı ile sosyal güvenlik sistemine katkı sağlamaktadır (Aktaran: Kılıç, 2017: 392).

En eski sosyal güvenlik sistemi tasarruf harcama dengesi sağlanarak yaşam standartlarının korunması amacı ile Hz. Yusuf Aleyhisselam döneminde Mısır’da yapılan yedi yıl bolluk döneminde yapılan stokların yedi yıl kıtlık zamanında dağıtımın yapılarak hayata geçirildiği düşünülmektedir (Beşer, 1988: 70). 1500’lü yıllarda Roma’da hastalanma ve kazaya uğrama hallerinde sağlık ve para yardımı yapan ve ölüm halinde de cenaze masraflarının ödenip geride kalan bakmakla yükümlü olunan kişilerin ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı sandık sistemi ile sandık üyelerine karşı sosyal güvenlik sistemine benzer bir yapı da tedbir

mekanizması görülmüştür (Dilik, 1988: 81). Sosyal güvenliğin ana dalı olarak geçen sosyal sigortalar ilk olarak 1880 yılında Almanya’da başlayarak Avusturya, İskandinav Ülkeleri ve İngiltere’ye yayılmıştır. Nitekim sosyal sigortalar önce başlamış olsa bile sosyal güvenliğin sistematik hale getirilme örgüsü İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlatılmıştır (Talas, 1976: 3).

Sanayi Devrimi’nin bir göstergesi olan sosyal güvenlik, 18’inci yüzyılın sonlarında doğmuştur (Gönencan, 1990: 131). Sanayi Devrimin baş göstermesi ile birlikte oluşan ekonomik ortamda işçilerin yüksek oranda sömürülerek çalıştırılması sosyal güvenlik sistemine olan ihtiyacın göz önüne çıkmasını sağlamıştır. Bunun üzerine uzun saatler çalışmanın sonucu olarak artmaya başlayan iş kazaları ve meslek hastalıklarına karşı güvence oluşturma gereksinimiyle ilk sosyal sigorta sistemi Almanya’da ortaya çıkarak diğer Avrupa ülkelerine de yayılmıştır (Şenocak, 2009:411). Bireyin geleceğinden emin olabilme arzusunun gösterimi olarak doğan sosyal güvenlik kavramı 1930 yıllarından itibaren sosyal bilimlerin içerisinde yerini edinmiş ve kurumsallaşmıştır (Sallan Gül, 2000: 51).

1929 Dünya Ekonomik Krizi, sosyo-ekonomik seviyenin yeniden biçimlendirilmesi amacı ile Roosevelt Doktrini yürürlüğe konulmasına sebep olmuştur. Bu doktrin sonrasında 1935 tarihli Sosyal Güvenlik Kanunu çıkarılmıştır. Böylelikle ilk kez pozitif hukuka yeni bir kavram olarak giren sosyal güvenlik Amerika’da ortaya çıkmıştır (Güzel, 2005: 63). Amerika’dan sonra 1941 tarihinde İngiltere merkezli Beveridge Planı sayesinde sosyal risklerin korunması amacı güdülmüş, bireylere asgari gelir sağlama ve sosyo-ekonomik seviye düzeltimi yapılmasına karar verilmiştir. Bu sayede sosyal güvenlik modern bir anlayışa geçerek, İngiliz sosyal güvenlik sisteminin temeli atılmıştır.

1948 yılında Birleşmiş Milletler Genel kurulunca kabul edilmiş olan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde bireyin beslenmesinden barınmasına giyimi gibi gereksinimlerinin karşılanması, işsizlik, analık, yaşlılık hali ve ölüm halinde ki riskler karşısında devlet tarafından güvence verilmiş, söz konusu Beyannamenin 22. Maddesinde toplumda bulunan her bir bireyin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğuna dair anlaşma sağlanması ile birlikte sosyal güvenlik kavramı evrensel boyuta ulaşmıştır (Ayhan, 1988: 422). Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından

yayınlanan 102 sayılı sözleşme ile sosyal güvenlik hakkında detaylar ortaya konarak günlük hayatta kullanım sağlanmıştır (Aktaran: Aydın, 1996: 5).

2.4. SOSYAL GÜVENLİK AHLAKI

Sosyal güvenlik ahlakı, bireylerin toplum olarak bir arada yaşarken ortak faydayı sağlamak amacıyla devlet tarafından konulmuş olan kanuni kurallara kendi istekleriyle uyacakları şekilde bilinç düzeyine sahip olmalarıyla oluşmaktadır. Bu bilinç düzeyi ile primlerini gönüllü olarak ödeyen işveren ve sigortalılar toplumsal refah seviyesine katkıda bulunmaktadır. İşveren ve sigortalılar toplumsal refah seviyesine katkıda bulunmak ile devletin sosyal güvenlik kanunlarını etkin şekilde uygulayabilmesine, finansal açıkların giderilmesine olanak sağlamaktadır.

Canbay ve Demir'e (2013) göre dar mana da sosyal güvenlik ahlakı hem sigortalı hem de işveren açısından, miktarı devlet tarafına kanunla belirlenmiş olan ve ödenmesi zorunlu tutulmuş primleri gönüllü olarak ödemeleri şeklinde tanımlanmaktadır.

Canbay ve Demir'e (2013) göre geniş mana da sosyal güvenlik ahlakı ise yalnızca prim ödeme hususunda değil, devletin sosyal güvenlik sistemi içerisinde her bir faaliyetinin kullanımında bireylerin çıkarıcı davranışlarla kanuna uygun olmayan davranışlar sergileyerek toplumsal faydayı düşürmeye yönelik davranışlarda bulunulmaması olarak tanımlanmaktadır.

Bireylerin bir araya gelerek oluşturdukları toplumlarında geçmişten bugüne elde edilmiş olan bir düzen söz konusudur. Bu düzende bireyler, iş yaşamından aile yaşamına, devletin halkına karşı olan tavırdan işçilerin kanunlara karşı olan tavrına kadar birçok davranış kalıbı geliştirmektedir. Toplumsal olarak devlete güvenme ve devleti destekleme düsturu edinmiş olan toplumlarda işverenler ve sigortalı bireyler, üzerlerine düşen sorumlulukları gönüllü olarak yerin getirmektedir. Lakin ekonomik olarak eşitsizliğin ve politik yozlaşmanın olduğu toplumlarda durum tam tersidir. Sahte emeklilik, muvazaalı boşanma gibi her türlü kalemde ahlaki açıdan uygun olmayan davranışların olması muhtemeldir. Bu bilgiler ışığında bir toplumun benimsediği düzen de sosyal güvenlik ahlakı düzeyini etkilemektedir.

Türkiye’de sosyal güvenlik ahlakına yönelik çalışmalar literatür incelendiğinde yalnızca üç makaleden oluştuğu sonucuna ulaşılmıştır.

Canbay ve Demir (2013) yaptıkları çalışmada sosyal güvenlik ahlakına değinmiştir. Bu çalışmada sosyal güvenlik ahlakının dar ve geniş tanımlarına, sosyal güvenlik ahlakının oluşmasını sağlayan faktörlere de yer verilmiş ayrıca sosyal güvenlik sisteminin açıklarına, bu açıkların mal olduğu ekonomik etkilere de değinilmiştir.

Bulut (2013) yılında yaptığı çalışma da sosyal güvenlik ahlakını ele alırken kayıt dışı istihdamın ortaya çıkmasından yola çıkarak bilgilendirme yapmıştır. Sosyal güvenlik ahlakına yönelik temel unsurlardan ve temel belirleyicilerden de söz etmiştir. Bu belirleyiciler şunlardır; devlete ve tüm kurumlara olan güven, bireylerin vatandaşlık bilinçleri, din ve gelenekler, sosyal güvenlik sistemi içerisinde olan ve olmak isteyen kişilerin para sevgisi, var olan kuralların caydırıcılık seviyesi, ödenen primlerin kullanım alanları ve şeffaflık seviyesi, sosyal güvenlik sisteminde hizmetin kalitesi, bürokrasi, aflar, toplumda var olan sosyal güvenlik kültürü.

Erol (2014) yılında yaptığı çalışma da sosyal güvenlik ahlakı konusunu işlemiştir. Erol, sosyal güvenlik ahlakına uygunluk sorunlarına değinmiştir. Bunlara ek olarak Türk sosyal güvenlik sisteminin sorunlarından da bahsetmiştir. Erol’a (2014) göre sosyal güvenlik uygunluk sorunları şunlardır; primlerin miktar olarak az ödenmesi, geç ödenmesi veya hiç ödenmemesi, sahte sigortalılık, muvazaalı boşanma, kimlik sahteciliği yapma, sahte iş göremezlik raporu hazırlanarak geçici iş göremezlik ödeneği hakkını kazanmaya çalışma, sahte reçete düzenleme ve ilaç yolsuzluğu. Türkiye Cumhuriyeti Kimlik numarası uygulaması ve kimlik tespitinin zorunlu olmasından sonra kimlik sahteciliği uygulamaları, bununla birlikte adına reçete düzenlenenlere kısa mesaj gönderilmesi ve e-reçete uygulamasına geçilerek bu alanlarda SGK’ya zarar verilmesinin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Canbay ve Demir’e (2013) göre, Ahlaki açıdan uygunluk sorunlarına bakıldığında; işverenlerin ve işçilerin anlaşarak gelirlerini düşük göstermeleri, formel ve enformel sektörleri kendilerine göre değiştirmeleri, çalışmıyorken kendi hesabına çalışan olarak işlem yaptırılmaları, eşler aralarında anlaşarak yani muvazaalı boşanma sağlayarak sigortadan yararlanmaları, gelirini ve mal varlığını eksik göstererek sosyal yardımlardan yararlanmaları, erken emeklilik hakkı kazanabilmek için çeşitli

yollar aranması, işverenlerin çalıştırdıkları işçi sayısını normalden daha az göstermeleri, esas ücretlerin eksik gösterilmesi, işçi sürekli çalışırken bildirimde kısmi çalışan olarak gösterilmesi, işverenlerin işçiler adına devlete ödemeleri gereken sosyal güvenlik primlerini geç ödemesi veya hiç ödememesi gibi uygulamalar görülmektedir.

Sigortalı bireyler ve işverenler tarafından yapılan bu suiistimaller, devletin sosyal güvenlik açıklarının artmasına, gerçek ihtiyaç sahiplerine yardımların ulaşamamasına ve toplumun sırtında daha fazla finansman yükü oluşturulmasına sebep olmaktadır. Sosyal güvenlik açıklarını arttırıcı etkinliklerin engellenmesi, gönüllülük esasına dayalı olacak şekilde kanunların yürürlüğe girmesi, işverenlerine ve sigortalı bireylerin bu kuralla ilişkin bilgi düzeylerin arttırılması, prim ödeme hususundaki sorumluluk hakkında bilgilendirmeler yapılması, sosyal güvenlik ahlakına katkı sağlayacaktır (Canbay ve Demir, 2013: 311).

Sosyal güvenlik ahlakının oluşmasında bahsi geçen ülkenin ekonomik düzeyi, siyasi iktidarın politikaları, toplumun benimsediği ahlak seviyesi, dini inancın çeşitliliği ve yoğunluğu, kanunların yaptırım seviyesi etkili olmaktadır. Nitekim bir ülkenin ekonomik seviyesi eğer iyi ise o ülke de kayıtlı istihdam fazla olacağından ödenmesi gereken primler herhangi bir riskten ötürü kaçınanlık gösterilmeden ödenecektir. Buna karşı olarak gelişmekte olan ülkelerde kişilerin karşılaştıkları yoksulluk riski, artan iş gücü maliyetleri, işsizlik ve küçük ölçekli işletmelerin kapasite sorunlarının artmasıyla işverenler ve sigortalı kişiler prim ödeme de gönüllülük esasına uyma da kaçınanlık gösterebilmektedir (Canbay ve Demir, 2013: 311).

Siyasi açıdan bakıldığında iktidar tarafından uygulanmakta olan sosyal güvenlik politikaları, o ülkenin sosyal güvenlik ahlakının oluşmasında önemli bir yer edinmektedir. Nitekim sürekli olarak sosyal güvenlik aflarının uygulamaya sokulması o ülke de düzenli olarak prim ödeyen sigortalı ve işverenlerin içsel motivasyonlarını kırarak prim ödeme düzenlerini bozmaktadır. Bu da sosyal güvenlik ahlakı düzeyini düşürmektedir. Buna ek olarak siyasi iktidarın sosyal güvenlik konusunda söylemlerine uymaması veya sert kurallar getirmesi de aynı şekilde sosyal güvenlik ahlakını etkilemektedir.

Bireylerin kendi dinlerine olan bağlılık düzeyleri de sosyal güvenlik ahlakını etkilemektedir. Eğer birey, hangi dine mensup olursa olsun benimsediği dini yaşama konusunda katı ise, yalan söylememek ve dürüst olmak konusunda da katıdır. Bu katılık ile devleti kandırma, primlerini eksik yatırma, sahte emeklilik ve muvazaalı boşanma gibi çeşitli ahlaki açıdan uygun olmayan davranışlarda bulunmak yerine, gönüllü olarak primini ödeyecek, dürüstlük ilkesine bağlı olarak hareket edecektir. Diğer taraftan bakıldığında ise eğer birey benimsediği dinin kurallarını uygulaması açısından bir esneklik gösterdiğinde yalan söyleme ve dürüst olma konularında da esneklik gösterebilir. Bu durumda da dine bağlılık sosyal güvenlik ahlakını etkilemektedir.

Devlet, yaptırım gücünü hukuk ile sağlamaktadır. İşverenler ve sigortalı bireyler için uyulması gereken ve uygulanacak kuralların tümü devlet tarafından belirlenmektedir. Türkiye’de bu kurallar 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile açıklığa kavuşmuştur (Canbay ve Demir, 2013: 313). Bu kanunların net olması, uygulanabilir olması da sosyal güvenlik ahlakı düzeyini etkilemektedir.

Sosyal güvenlik sistemi içerisinde yer alan gerek işveren gerek sigortalı gibi şekillerde yer alan bireylerin ahlak dışı tutumları bütçe açıklarına sebep olmaktadır. Bahsedilen ahlak dışı davranışlardan biri, 5510 sayılı Kanun nezdinde 4/a kapsamında hizmet akdi beyan edilerek çalıştığını söyleyen bir sigortalının aslında çalışmıyor olması veya çalışıyor gösterdiği iş yerinin olmaması durumu gösterilebilir. Böyle bir durumda açığa çıkan olay sahte sigortalılık ve sahte iş yeri durumudur. Bireylerin bu şekilde Sosyal Güvenlik Kurumu’nu aldatmaya çalışması sonucunda ortaya çıkan olumsuz sonuçlar sistemde olan tüm bireyleri etkilemekte ve sosyal güvenlik ahlakı düzeyini düşürmektedir. Bir başka ahlak dışı uygulama ise muvazaalı boşanmadır. Bu tip boşanma eşlerin kendi aralarında anlaşarak kendi ailelerinden gelen maaşı alabilmek amacıyla resmi nikahlarını bozmaları ama yine de evlilik hayatlarına devam etmeleri durumudur. Bu şekilde bir boşanma yapılması ölen annesi veya babasından maaş almayan diğer kişileri de teşvik ettiğinden dolayı sosyal güvenlik ahlakını olumsuz etkilemektedir (Erol, 2014).

Dünya’da sosyal güvenlik ahlakı ile ilgili çalışmalar ise şu şekildedir;

Lob-Hüdepohl (2005) çalışmasında Alman sosyal güvenliği ile ilgili bilgi verirken, sosyal güvenlik krizlerinin yalnızca devletin krizlerini değil ayrıca sosyal güvenlik ahlakı krizlerinin temelini oluşturduğundan bahsetmektedir. Finansman sorunlarını takiben bir maliyet patlaması yaşanmaktadır. Bunun sonucunda sosyal güvenlik sistemlerinden yararlananların yaşam tarzları tehlikeye girmektedir. Sorumluluk sahibi toplumda onurlu bir yaşam tarzının önemi yüksektir. Bu sebeple yalnızca dışsal güvenlik göstergeleri değil, öznel güvenlik göstergesi ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte bireyler koşulsuz bir ahlaki sorumluluğu kabul etmektedir. Birey kendi adına ödemesi gereken primleri ödemeyerek yalnızca kendine değil ortak çıkarları da olumsuz etkilemektedir. Yazar sosyal güvenlik ahlakından kişinin sorumluluk duygusu olarak bahsetmiştir.

Yang, (2013) çalışmasında sosyal güvenlik ahlakı sosyal güvenlik ekonomik etiği olarak adlandırılmaktadır. Yazara göre sosyal güvenlik ahlakı, sosyal güvenlik sistemlerini doğuşu, gelişimi, politikalarının oluşturulması üzerinde önemli bir etkiye sahip olan adalet, dürüstlük gibi ahlakı kavramları içermektedir. Çalışmada ayrıca sosyal güvenlik sisteminde kapsamın aşırı yükünün devlette olması, bireyler ödemelerin düşük olması gibi sorunlardan bahsedilmiştir. Çin Sosyal güvenlik sisteminin rasyonel hale gelmesi, sosyal güvenlik ahlakının güçlendirilmesi gerektiğini savunmuştur. Kentsel ve kırsal olarak farklı bölgelerde yaşayan bireylere sosyal güvenlik sisteminden yararlanma açısından farklılıklar olduğundan adil bir sosyal güvenlik sistemi varlığından söz edilemediği belirtilmiştir. Sosyal güvenlik ahlakının gelişebilmesi için bireylerin sosyal güvenliği tanınması gerektiği vurgulanmaktadır.

Yanc (2014) yaptığı çalışmada sosyal güvenlik ahlakının pozitif işlevi için ön koşul tabanda hakkaniyettir. Sosyal güvenliğin ortak sorumluluk mekanizması, toplum üyelerinin sorumluluk duygusunu güçlendirir. Sosyal güvenliğin amacı olan sosyal koruma ile bireyler başkalarının hakkına saygı göstermeyi öğrenerek adaletli ve onurlu bir toplumsal iklim oluşmaktadır. Tüm bireyleri hiçbir ayırım yapmaksızın kapsamı altına almasının sonucu olarak bir adalet ortaya çıkmakta ve bu da sosyal güvenlik ahlakını gündeme getirmektedir. Yazara göre, Sosyal güvenlik sistemini adil olması, karşılıklı saygı ve sevgiye dayalı olarak doğrudan yardım etmeye yönelik bir çağrıdır. Ömür boyu sosyal koruma sağlama durumu, çalışanlara güvenlik

hissi verdiğinden bağımlılığa ve tembelliğe yol açmakta, durum böyle olunca da bireyler çok çalışmak yerine yardımlardan faydalanmaya, erken emekli olmaya yollar aramaktadır. Nihayetinde de sosyal güvenlik ahlakı seviyesi düşmektedir.

Zhou ve Zhang (2017) çalışmalarında sosyal güvenlik ahlakının kamu yönetimi ve uygulamalı eğitin disiplinler arası araştırma kategorisinde olduğunu savunmaktadır. Bununla birlikte yazarlar, temel emeklilik, engelliler gibi dezavantajlı grupların korunması gibi birçok yönü olan sosyal güvenlik ahlakının özünün insan onuruna saygıdan oluştuğunu savunmaktadırlar.

2.4.1 Sosyal Güvenlik Ahlakı İle İlgili Kavramlar

Bu bölümde iş ahlakı, meslek ahlakı, çalışma ahlakı ve vergi ahlakı ile ilgili bilgiler verilmiştir.

2.4.1.1 İş Ahlakı

Tıpkı ahlak kuralları gibi toplumdan topluma, kültürden kültüre değişim gösteren iş ahlakı, kalite ve mükemmelliği içerisinde barındıran iş yaşamına dair değerleri içeren bir kavramdır. Her ne kadar toplumdan topluma değişiklik gösterse de yolsuzluk, rüşvet, çevreye zarar vermek, dürüstlük, adalet, çalışanlara ve paydaşlara karşı saygılı olma ve aldatmama gibi değerleri evrensel ilkeleri içerisinde barındırmaktadır.

Son yıllarda özellikle yirminci yüzyılın sonlarına doğru hem sosyal hem de ekonomik hayatta karşı karşıya kalınan yozlaşmanın sonucunda, ekonomik hayatta ahlaki değerlerin zeminde kalmaması ve ahlaki bağların desteklenmesi amacı ile iş ahlakı kavramı ortaya çıkmıştır (Kök Bayrak, 2006: 35). İş ahlakı, şirketin, diğer şirketlerle, müşterilerle, tedarikçilerle, kamusal alanlar ile sivil toplum kuruluşları ve diğer kurumlarla ilişkileri içermek ile birlikte çalışan yönetici ilişkilerini de kapsamaktadır (Özdemir, 2009: 306). Yolsuzluk, rüşvet ve benzeri sosyo-ekonomik ilişkileri de etkileyen iş ahlakı hem iş yaşamı hem de kamusal düzenle alakadardır (Özen, 2011: 173).

Bireylerin iş ahlakına karşı olan tavırları ve ilgileri hem toplumu geliştirmekte hem de şirkette doğru kararların alınıp doğru eylemlerin yapılmasına olanak sağlamaktadır (Salcan Arslan, 2019: 8). İş hayatında karşı karşıya kalınan ahlak

temelli sorunları inceleyen iş ahlakı, iş ilişkilerinde bireylere yardım olanağı sağlayan davranışları ifade etmektedir (Börk ve Kavas, 2015: 91). İş ahlakı denilen kavram, çalışma hayatında olan fertlerin ve çalıştıkları kurumların ahlaki açıdan takdir edilmeye layık ve örnek olacak tutumları tanımlamaktadır (George, 1999: 25).

Geçmişten bugüne, insanlık tarihinde her bir dönemde iş ahlakına aykırı birçok olay yaşanmıştır. Bunlara örnek vermek gerekirse, bir patronun işçisine karşı psikolojik tacizde bulunması, sütlerle satılmadan önce çoğalması için su katılması, pirinçlere ağır gelsin diye taş konması, tamir geliri artırımı için imalatla kusurlu mal üretmek, çok fazla satılması için hemen bozulacak ürünler üretmek gibi durumlar iş ahlakında uygunsuz görülen davranışlardır. Kurumsal açıdan iş ahlakının gelişimine bakıldığında Türk tarihinde yer alan Ahilik, kendine has kurallar ve süreçlerle işleyen bir çeşit esnaf ve sanatkârlar birliği aynı zamanda da bir eğitim kurumudur (Çağatay, 1989: 44). Ahilikte iş ahlakı ve ekonomik işleyiş hakkında ilkeler mevcuttur. Bunlar şu şekildedir; bir iş ve sanat sahibi olma, iş görmenin hangi adımıyla olunursa olunsun doğruluk, alçak gönüllük ve cömert hareket etmek, müşterileri memnun etme gayesi ile hareket ederek huzurlu bir ortam kurmak, bireyin iyi yolda olması ve kendini topluma adanması, yalnızca kendisini değil tüm bireyleri düşünerek dayanışma esaslı hareket etmek, işin her adımında disiplinli olarak hareket etmek (Ünsür, 1998: 544-554). Ahilik sisteminin yerini alan Lonca teşkilatında da iş ahlakına önem verilmiş, sorumluluk bilincinin ayakta tutulmasını sağlamak, sanatkârları korumak, geleneklere göre hareket etmek, mümkün olduğu müddetçe mesleğini yapma gibi ilkeleri hayata geçirmiştir (Akgemci ve Özgener, 2002: 51).

2.4.1.2. Meslek Ahlakı

Aynı mesleği yapan bireylerin, meslekleri gereği işlerini gerçekleştirirken o mesleğe özgü olan ahlaki kurallara uygun davranması sorgulan meslek ahlakı, meslekten mesleğe ve toplumdan topluma değişiklik göstermektedir (Gül, 2016: 530). Bireylerin diğer bireylere karşı yapılacak hizmette seçtikleri yolda faydalı olabilme amacı ile hareket edebilmesi için bir ahlak düzeni oluşturmaya meslek ahlakı denilmektedir (Güngör, 1995: 205).

Meslek ahlakı, iki unsurdan oluşmaktadır. Bunlar, mesleki özelliklere kıymet verilmesi ve meslek onuruna yaraşır şekilde meslek görevlerinin yerine getirilmesidir (İGİAD, 2013: 31). Bir mesleğe bağlı olan bireylerin birbirleri ile olan iletişim ve ilişkileri, o mesleğin hakkıyla yapılabilmesi için gerekli olan davranışların neler olduğunun tanımı yapan meslek ahlakı kodlarıdır, o meslek erbabları tarafından oluşturulmaktadır (Eğri ve Sunar, 2010: 53).

Sosyal çevrenin, kişisel ahlakın ve bağlı bulunulan örgütün özelliklerinin bir araya gelmesiyle oluşan meslek ahlakı, bireyin mesleğinde neyin doğru veya yanlış olduğu konusunda kurallar bütünüdür (Erken, 2010: 48). Meslek ahlakı, alakalı olan meslek mensubu bireyin mesleğinin ahlaki kurallarına uygun olarak ne derece faaliyet gösterdiğini ifade etmektedir (Gül, 2016: 531). Bireyin yalnızca para kazanma gayesi ile bir mesleği seçmesi, meslek ahlakına uygun olmayan bir davranıştır. Mesleki yeteneklerin kazanılıp geliştirilmesi ve mesleğin onuruna zeval getirecek her türlü davranıştan kaçınılması meslek ahlakını güçlendirmektedir (Erdem, 2010: 10).

Meslek ahlakı ile ilgili Türkiye’de 2006 tarihli 5544 sayılı kanun ile kurulmuş olan Mesleki Yeterlilik Kurumu, mesleklerin kendine özgü standartlarını, teknik ve mesleki ulusal yeterliliklerini belirlemek, denetim belgelendirme ve sertifikalandırma faaliyetlerini yürütmektedir (Eğri ve Sunar, 2010: 54).

2.4.1.3. Çalışma Ahlakı

Çalışma ahlakında çalışan bireyin özellikleri ve örgüt hiyerarşisinde yer aldığı konumu fark etmeksizin tüm iş görenlerin sorumluluğu bağlayıcıdır (Gül, 2016: 531). Çalışma ahlakı, iş gören bireylerin takınması gerektiği düşünülen tutumları, değerleri ve davranış kalıpları ile ilgilidir (Brauchle ve Azam, 2004: 3). Bireyin yaşamında dahil olduğu topluma ait olan ahlaki kuralları çalışma hayatında uygulamasına, işine karşı olan kişisel tutumlarına çalışma ahlakı denilmektedir (Gök, 2008: 7).

Miller ve diğerlerinin (2002) yaptığı bir çalışma da çalışma ahlakına dair özellikler sıralanmıştır. Çalışma ahlakı çok boyutlu olan, yalnızca bir meslek için değil tüm çalışma hayatını kapsayan, yaşadıkça öğrenilen, herhangi bir dini inanca bağlı olması gerekmeyen ve tutumlarla alakalı olan motive edici bir yapıdır (Miller vd., 2002:454). Çalışma ahlakı, bireyin çalışma eylemini gerçekleştirmesi sırasında

dürüstlük, doğruluk saygı ilkeleriyle hareket edilmesini öğütlemektedir (Türk, 2004: 24).

Çalışma ahlakı, bireylerin çalışmaya ve yaptıkları işe karşı tutumlarını ifade etmektedir (Özdemir, 2009: 305). Bireyin gerçekleştirmekte olduğu işinde kişisel sorumluluğu, hesap verilebilir oluşu ve güvenilirlik seviyesini ifade eden çalışma ahlakı, belirli bir mesleğe özgü olmayan, tüm hizmet ve endüstri sektörlerinde hiyerarşinin tamamını kapsayan bir kavramdır (Azam ve Brauchke, 2003: 196). Bireyin neden çalıştığını ve çalışmaya hangi manayı yüklediğine dair cevaplar arayan çalışma ahlakı, sanayi devrimi sonrasıyla yaşanan endüstrileşmenin artması sebebiyle önem kazanmıştır (Erken, 2010: 34).

Bireyin işinin başına zamanında geçmesi, iş sırasında çalışma isteğinin yüksek olup o şekilde işini yapması, dış kuvvetten yardım beklemeden işe kendisi başlayabilmesi, sorumluluk alarak örgütü hedeflerine ulaştırmak için çabalaması, örgütün kaynaklarını israf etmeden kullanması, girdi çıktılarına uygun hareket etmesi çalışma ahlakına uygunu göstermektedir (Ünal, 2011: 130).

2.4.1.4. Vergi Ahlakı

Her toplumun yaşamını diğer ülkelerden bağımsız şekilde devam ettirebilmesi amacı ile bir devlet kurması, kurulan bu devletin de yapacağı harcamaların karşılanması amacıyla bir finansman kaynağına ihtiyacı vardır. Bu ihtiyacı karşılayan en önemli gelir kaynağı ise vergilerdir (Işık, 2014: 147). Vergi, söz konusu devletin kendisi veya görevlendirdiği kuruluşlar tarafından vergi ödemekle yükümlü kişi ve kurumlardan hukuki yaptırımlar altında yasalarca belirlenmiş kurallara uygun şekilde bir karşılığı olmadan toplanılan ekonomik değerlerdir (Öztürk, 2016: 137-138).

Bireyler toplumsal olarak bir arada yaşamaya çalışırken birbirlerine karşı sorumluluklarının olduğunu farkında olarak yaşamakta, bu sebeple ahlak kavramında da olduğu gibi vergi ahlakı konusunda da sosyal ve kültürel etkiler ön plandadır. Bir anlamda bireylerin vergilerini ödemede istekli olmasını anlatan vergi ahlakı, vergi ödemede ahlaki mecburiyet veya topluma destek olma düşüncesidir (Torgler, 2004: 239). Vergi ahlakı, bireylerin neden vergi ödemekten kaçtıklarını değil neden vergi ödediklerini ortaya koymaktadır (Bilgin, 2011: 260). Vergi ahlakı, vergi ödemekle yükümlü olan bireylerin kanundan doğan yükümlülüklerini, aslına uygun olarak

yerine getirme derecesidir (Seyidoğlu, 1992: 949). Vergi ahlakı, bireylerin vergiyi ödeme olayında içsel motivasyonudur (Torgler, 2004: 4).

Torgler' in 2003 yılında yapmış olduğu çalışmaya göre vergi ödeyen bireylerde dört grup olduğu varsayılmıştır. İlk grup, sosyal mükellef denilen toplumda sosyal olaylardan etkilenip yakalanma düşüncesi ve utanç duygusu taşıdığı için diğer mükellefler ne yapıyorsa onu yapan bireylerdir. İkinci grup içten mükellef, bu gruptaki bireyler hiçbir zorlama olmaksızın içsel motivasyonları sayesinde ödemelerini yapan aynı zamanda da devletin vergi yönetiminden de etkilenenlerdir. Üçüncü gruba bakıldığında, gönüllü mükellefler vaziyet ne olursa olsun vergisini ödemekte geri kalmayan hiçbir durumdan etkilenmeyen bireylerden oluşmaktadır. Son grupta ise vergi kaçakçısı mükellefler, vergi ahlakı seviyesinin en düşük olduğu, durum ne olursa olsun vergi ödemekten kaçmak için çabalayan bireylerden oluşmaktadır (Tosuner ve Demir, 2009: 3)

Kelman ise 1961 yılında yaptığı bir çalışmada vergi ödeyen bireyler üç gruba ayrılmıştır. Buna göre, vergi ödemeleri gerektiğine inananlar “uyumcular” vergilerini ödemediklerinde ortaya çıkacak olan sonuçlardan kaçınmaktadırlar. Sosyal düzenden ve kendi düşünce tarzlarına yakınların gördükleri bireylerin inanç ve tutumlarından etkilenerek vergilerini ödeyenler “tanımlayıcılar”dır. Son grup ise “içselleştiriciler” ise kendi inançlarına uygunluk açısından vergilerini ödemektedir (Aktaran: Bilgin, 2011: 263).

Vergi ahlakını etkileyen faktörler bakıldığında vergi ödemekle yükümlülerin yaş, cinsiyet gibi demografik özellikleri, bulunulan ülkenin ne kadar demokratik olduğu, toplumsal güven düzeyi ve vergi yasalarına karşı duyulan güven, etnik köken ırk ayrımlarının düzeyi ile vergi dağılımının oranı, vergilerin oranları cezaları ve denetimlerin sıklığı, mükelleflerin gelirleri ve riskten kaçınma derecelerinin vergi ahlakı düzeyini etkilediği görülmüştür (Penas ve Penas, 2008: 12).

3. BÖLÜM TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ

3.1. TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türk sosyal güvenlik sistemi tarihi Osmanlı Devleti sosyal güvenlik sistemi ve Cumhuriyet sonrası sosyal güvenlik sistemi olarak iki kısım şeklinde incelenmiştir.

3.1.1. Osmanlı Devleti Dönemi Sosyal Güvenlik

Osmanlı Devleti döneminde sosyal güvenlik, geleneksel yöntem denilen yardımlaşma esaslı sistemle yürütülmektedir. Buna göre geleneksel model kapsamında sosyal güvenlik uygulamaları şu şekildedir (Makal, 1997: 210);

Aile İçi Sosyal Dayanışma: Aile fertlerinden olan kişilerin toplumsal riskler ile karşılaştığında ortaya çıkabilecek maddi manevi ihtiyaçlar, diğer aile fertlerinin sağlamış olduğu katkılar ile sağlanmaktadır. Osmanlı Devleti dönemi içerisinde yapılmış olan ilk sosyal güvenlik uygulaması bu sistemde başlamıştır (Şen, 2002: 23).

Bireylerin dini inançlarının kurallarına göre zorunlu veya gönüllü olarak yaptıkları yardımlar: Zekât, kurban, oruç, fitre ve sadaka ibadetleri toplumsal yardım mekanizması olarak kullanılmaktaydı (Alper, 2013: 4). İslam dininin kuralları olan bu ibadetler sayesinde üst gelir seviyesinde olanlar alt gelir seviyesinde olanlara gelir aktarımı yaparak toplumsal yardımlaşmalar gerçekleştirilirdir (Karabakla, 2016: 5).

Vakıflar ve meslek kuruluşları çerçevesinde sağlanan yardımlar: Osmanlı Devleti'nde vakıfların yeri oldukça büyüktür. Bununla birlikte Avarız Vakıfları muhtaçlara yardım edilmesi amacıyla kurulmuş olan vakıflardır ve bu kurumlar sosyal güvenlik işlevi görmektedir (Karabakla, 2016: 6). Müessesatı Hayriye, Darülaceze, Darüleytam, Kızılay, Darüşşifa gibi kurumlar sosyal yardım sağlama da önemli yer tutmuştur (Dilik, 1989:34). Ahilik teşkilatı dini, sosyal, politik değerleri özüne alarak muhtaç duruma düşmüş olan kişilere sağlanan yardımlar, zulüm gören bireyleri koruma yönleriyle tanımış olmakla birlikte, bireylerin arası yardım ve dayanışma amacıyla oluşturulmuştur (Şen, 2002: 25). Sosyal yardım alanında faaliyet gösteren bir diğer kurum ise Lonca adı verilen meslek kuruluşlarıdır

(Karadağ Erdem, 2010: 185). Bu meslek kuruluşuna kapsamında günümüz sosyal sigorta kuruluşlarının temeli olan orta (teavün) sandıkları, lonca teşkilatına üye olan bireylerin karşılaştığı risklerin sonucunda oluşabilecek ihtiyaçlarını karşılama amacıyla kurulmuştur (Tokol ve Alper, 2014: 221).

Osmanlı Döneminde sosyal güvenlik kapsamında çıkarılmış kanunlar şunlardır (Arkan, 2010: 27).

- 1865 yılında Dilaver Paşa Nizamnamesi ile Osmanlı İmparatorluğu'nda madenlerde çalışan işçilerin çalışma koşullarını düzenleyen maddelere yer verilmiştir. Zorunlu çalışma hakkında 6 aylık bir süre veren bu belge ayrıca Ereğli sancağında yaşamakta bulunanların arasında 13-50 yaş arasındaki erkeklere sakat ve hastalar hariç çalışmaları gerektiğine dair yükümlülük vermiştir.
- 1866 yılında Subaylarla Bunların Dul ve Yetimlerine Yardım Yapılmasına Dair Kanun çıkartılarak subayların bakmakla yükümlü olduğu kişilerin güvence altına alınması sağlanmıştır.
- 1869 tarihli Maadin Nizamnamesi çıkarılmıştır. Bu nizamname içeriğine göre maden işleri yapılırken yaşayan angaryalara son verilmiş, yaşanabilecek iş kazalarına karşı tedbirler alınması gerektiğine karşı karar verilmiş, herhangi bir kaza veya yaşanacak hastalık durumunda iş yerinde eczacı ve doktor olması kararlaştırılmış, bireylerden birinin ölümü halinde ise bakmakla yükümlü olduklarına tazminat verilmesi gibi esaslar hakkına hükümler verilmiştir.
- 1880 yılında Mülki Memurlarla Bunların Dul ve Yetimlerine Özgü Emekli Sandığı kurulmuştur. 1866 yılında kurulan Askeri Tekaüd Sandığı'nın içeriğinde bulunan bazı eksikliklerin ortadan kaldırılması amacı ile 1880 yılında Asakir-i Berriye Tekaüd Sandığı kurularak karada askerlik yapan bireylerin emeklilik ile ilgili düzenlemeleri sistemli hale getirilmiştir (Özger, 2011: 214).
- 1881 yılında Memurin-i Mülkiye Terakki ve Tekaüd Kararnamesi çıkartılarak memurların emekli olabilme kuralları düzenlenmiş, ücretlerinden kesintiler

yapılacaklar belirlenerek, emekli olmaya hak kazanmış kişilerin neleri yapması gerektiği hakkında bilgiler verilmiştir (Gökmen, 2022: 80-81).

- 1886 yılında kurulan ilk sigorta kuruluşu askerler için tesis edilen Askeri Tekaüt Sandığıdır. Askeri Tekaüd Sandığı'nın kurulması ile modern bir emeklilik sistemini yansıtacak olan askeri kurumlara da yol göstermektedir.
- 1907 yılında Şirket-i Hayriye çalışanları için yardım sandıkları kurulmuştur. 1850 yılında kurulmuş ve ilk anonim şirket olan Şirket-i Hayriye, yolcu ve yük taşımacılığı yapılması amacıyla oluşturulmuştur (Şensoy, 2018: 239).
- 1909 yılında Askeri ve Mülki Memurları kapsayacak şekilde emekli sandığı kurularak emeklilik işlemleri bir kez daha düzenlenmiştir. Buna göre memuriyet süresine bağlı olarak otuz yıldır görevi başında olan memur için asgari emekli maaşı 100 kuruş olarak hesaplanmaktadır (Gökmen, 2022: 83).
- 1909 yılında yapılmış olan bir diğer düzenleme de tersane işçilerini kapsayan yardım sandığıdır.
- 1910 yılında ise Hicaz Demiryolu çalışanlarını kapsayan ve onlara destek sağlama amacıyla yardım sandığı kurulmuştur.

3.1.2. Cumhuriyet Dönemi Sosyal Güvenlik Sistemi

1945 yılına kadar Türkiye’de örgütlü bir sosyal güvenlik sisteminden söz edilememektedir (Bilgili, 2008, 10). Türkiye’de ilk kez 1961’de sosyal güvenlik politikası bir hak olarak anayasal bir niteliğe kavuşmuştur (Çayiroğlu, 2019: 23). 1961 Anayasası 48. Maddesinde “*herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir*” ibaresi yer almıştır. Gereken kurumları kurmak ise devlet ödevi olarak görülmüştür (Güner, 2012: 11).

1982 yılında çıkarılan Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 60. Maddesinde de sosyal güvenlik her bireyin hakkı olarak görülmüştür. 2006 yılında Sosyal Güvenlik Düzeltimi olarak bilinen kapsamlı dönüşüm yaşanmış, Türk Sosyal Güvenlik Sistemi tek çatı altında toplanmıştır (Çayiroğlu, 2019: 23).

Cumhuriyet Dönemi ve sonrasında çıkarılmış kanunlar şu şekildedir (Arkan, 2010: 28);

- 1921 yılında 114 sayılı Zonguldak ve Ereğli Havzai Fahmiyesinde Mevcut Kömür Tozlarının Amele Menafii Umumiyesine Olarak Fűrühtuna Dair Kanun çıkarılmıştır. Bu kanunun amacı, havza içerisinde kömür elde edimi için çalışan işçilerin geçimini geliştirebilmek için kömür tozu kazançları ile desteklenen kuruluşlara harcayabilmektir (Yurtoğlu, 2016: 218).
- 1921 yılında 151 sayılı Ereğli Havzası Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun yürürlüğe girmiştir. Bu kanun madende çalışan bireylerin çalışma şartları ile ilgili olarak yeni Türk devletinde çıkarılmış ilk yasal düzenleme olarak kabul edilmektedir. On beş madde içeren bu kanun, maden işçilerinin çalışma şartları, saatleri, yaşları ve ücretleri, sağlık ile ilgili konuları, mesleki eğitimleri ve kaza yaşamaları durumunda yapılacakları içermektedir (Aktaran: Demir, 2020: 45).
- 1923 yılında 114 sayılı kanun ve 151 sayılı kanun birleştirilerek Amele Birliği oluşturulmuştur. Amele Birliği kurumu Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ilk sosyal yardım kurumu sayılmaktadır. İşçilerin yanında olarak, işveren ile ilgili ortaya çıkan sorunların çözümünde işçiyi destekleyerek hak savunucusu olmuştur. 18 yaşına girmemiş olan bireylerin çalışma hayatında yer almaması, mesai saatinin 8 saati aşmaması, maden çalışanları öldüğünde bakmakla yükümlü olduklarına tazminat verilmesi gibi maddeleri içermektedir (Aktaran: İleri, 2019: 80).
- 1926 yılında İmalat-ı Harbiye Sandığı kurulmuştur. Tophane fabrikaları adıyla da anılan İmalat-ı Harbiye fabrikaları Osmanlı Devleti adına silah ve silah için gerekli olan parçalar üretmekte olan kurumlardır (Zengin, 2017: 202). Bu kurumlarda çalışan işçiler için bu sandık kurulmuştur.
- 1930 yılında Umumi Hıfzısıhha Kanunu çıkarılmıştır. Çıkarıldığı dönem itibariyle toplumun tümünü kapsayan sağlık konusunda düzenleme yapan bir kanun olmak ile birlikte, modern sağlık uygulamalarının uygulanmasını başlatan, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili de düzenlemeler içeren bir kanundur (Demir, 2019).

- 1930 yılında Askeri ve Mülki Tekaüt kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun kapsamında umumi hesaptan maaş alanların kendileri ve bakmakla yükümlü olduklarına verilecek olan maaşların hesaplanması yapılmaktadır. Yaş hadleri, hangi durumunda hangi dereceden maaş alınacağına dair bilgiler içermektedir.
- 1934 yılında Devlet Demiryolları ve Liman İşletme Umumi İdaresi Memurları Emekli Sandığı kurulmuştur. Bu kanuna göre, bahsi geçen demiryolları ve liman işletmelerinde çalışan memurlar kapsam altındadır.
- 1936 yılında Tekel Memurları Emekli Sandığı Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun ile tekel memurları kapsam altına alınmıştır.
- 1938 yılında 3008 sayılı İş Kanunu kapsamında yaşlılık hali, iş kazaları ve meslek hastalıkları, analık hali, hastalık ve ölüm hallerinde yapılması planlanan yardımların devlet tarafından olacağı ve yine devlet eliyle idare edileceği hükmüne karar verilmiştir. İşçi Sigorta idaresinin kurulmasını devlete görev olarak vermiştir. Modern anlamda sosyal güvenlik ve sosyal sigortaların oluşturulması ile ilgili hükümler bu yıl verilmiştir (Karadağ Erdem, 2010: 189). Sosyal güvenlik kavramı Türk mevzuatına bu kanunla girmiştir (Talas, 1992: 376).
- 1937 yılında Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü Memurları Emekli Sandığı ve T.C Ziraat Bankası Memurları Emekli sandığı kurulmuştur. Her iki sandıkta da ismi geçen işyerlerinde çalışan bireyler kapsam altına alınarak sosyal ve ekonomik olarak korumaları sağlanmıştır.
- 1938 yılında Merkez Bankası Memurları Emekli Sandığı, Emlak ve Eytam Emekli Sandığı ve Devlet Hava Yolları Memurları emekli sandığı kurulmuştur.
- 1945 yılında 4472 sayılı İş kazaları Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanuna göre, iş kazası, meslek hastalığı ve analık hallerinde yapılacak olan ödeneklerden yararlanma hakkı 3008 sayılı Kanun kapsamında olan bireylere aittir. Kanunda iş kazasının, meslek hastalığının ve analık haline ilişkin şartlardan bahsedilmiştir. Böylelikle sosyal sigortalar ile ilgili ilk kanun yürürlüğe girmiştir (Dilik, 1971: 30).

- 1945 yılında 4792 sayılı İşçi Sigortaları Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun ile İşçi Sigortaları Kurumu kurulmuştur. Bu kurum, mali ve idari açıdan özerk sayılarak, özel hukuka tabi devlet kuruluşu sayılmıştır (Yaşar, 2017: 221).
- 1949 yılında 5434 Sayılı Kanun ile dağınık memur sandıkları Emekli Sandığı bünyesinde toplanmıştır. 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanunu çıkartılarak devlet bünyesinde çalışan memurlarla ilgili kuralların tek bir kanuna bağlanarak işlem görmesi sağlanmıştır.
- 1957 yılında 6900 sayılı Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları kurulmuştur. Kanunda maluliyet, ihtiyarlık ve ölüm sigortasından yararlanma şartları belirtilmiştir. Emekli sandığına mensup kişiler, 4772 sayılı kanun kapsamında ödenek alanların dışında olanlar, 3008 sayılı kanunca süresiz çalışan bireyler kanun kapsamı dışında bırakılmıştır.
- 1964 yılında 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu çıkarılmıştır. Sosyal güvenlik alanında değişik yasalarda yer alan ve yetersiz olan hükümler bir çatı altında toplanmıştır. Sosyal güvenlik sisteminde kapsam genişlemesi yaşanmış, yaşlılık sigortası kapsamında senede ödenecek asgari tutar yükseltilmiş, evlenme amacıyla işten çıkan kadın işçilere toptan ödeme yapılması karar alınmış, maden de çalışan kadınların emekliliği ile ilgili yaş haddi 55 yapılmıştır (Zadil, 1968: 61).
- 1968 tarihli 1005 Sayılı İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Vatana hizmet etmiş bu bireylere görevlerini icra ederken karşı karşıya kalmış oldukları sosyal ve ekonomik riskler sonucunda ortaya çıkan zararlarını karşılayabilmek adına hayatta bulundukları süre zarfında maddi destek sağlanması ile ilgili hükümler içermektedir.
- 1971 yılında 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ile Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu (Bağ-Kur) çıkarılmıştır. Bu kanun ile herhangi bir hizmet sözleşmesine bağlı olarak çalışmayan, kendi adına ve hesabı için çalışan esnaf ve sanatkarlar kapsam altına alınmıştır. Ödenecek olan primlerin taban ve tavan seviyesi belirlenip bireyler bu sınırlar içerisinde istedikleri tutarlardan prim ödemeleri gerçekleştirmektedir.

- 1976 tarihli 2022 Sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun çıkarılmıştır (Tuncay, 2002: 68). Kanunun birinci maddesinde kapsam altında olan ve olmayan kişiler belirlenmekle birlikte, Sosyal Yardımlaşma ve dayanışma Vakıflarının muhtaç olduğuna karar verdiği Türk vatandaşları muhtaç olamaya devam ettikleri sürece bu kanun kapsamında yapılacak olan ödemelerden yararlanmaktadır.
- 1980 tarihli 2330 Sayılı Görevleri Nedeniyle Yaralanan Yahut Ölen Bazı Kamu Görevlilerine Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Görevi başında iken 2330 sayılı Kanun'un 1. maddesi kapsamında zarara uğramış kişilere yapılacak olan yardımlar hakkında bilgi içermektedir. Bu kanuna göre terör saldırısı ile karşı karşıya kalan asker veya sivil kim olursa olsun eşit haklara sahiptir (Başbuğ, 2015: 232).
- 1981 tarihli 2453 Sayılı Yurtdışında Görevli Personele Nakdi Tazminat Verilmesi ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Bu kanuna göre görevleri devam ederken veya görevleri bitmişse olsa Türk uyruklu kamu personeli olarak yurt dışında görev yapmış olan herkesin karşı karşıya kalacağı tehditlere, yaralanmalara, engelli kalma ve ölüm hallerinde tazminat ve aylık bağlanmasına karar verilmiştir (2453, Md.1).
- 1983 yılında yürürlüğe giren 2925 sayılı “Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu” ve 2926 sayılı “Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu” tarım kesiminde çalışanları da sosyal güvenlik kapsamına almayı hedeflemiştir (Karadağ Erdem, 2010: 192). 2925 sayılı Kanun, tarım sektöründe süreye tabi olmaksızın çalışan bireyleri kapsam altına tutmak ve bu bireylerin sosyal güvenliğini sağlamak amacıyla çıkarılmıştır (2925, Md.1). 2926 sayılı Kanun kapsamında tarım sektöründe kendi adına ve hesabına olacak şekilde bağımsız çalışan bireylerine ve onların hak sahiplerine uzun vadeli sigorta halleri kapsamında sosyal yardım sağlamayı amaçlamaktadır (2926, Md. 1).
- 1986 yılında 6891 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun ileri derece yoksulluğa maruz kalma ve muhtaç olma

durumu ile karşı karşıya kalan bireylere ve Türkiye'ye gelmiş bireyler yardımcı olarak sosyal adalet ilkesine uygun teşvik edici davranışlarda bulunma amacıyla çıkarılmıştır (6891, Md.1).

- 1999 yılında 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu çıkarılmıştır. Bireylerin işsiz kalma riskine koruma sağlayan bu kanun, işsiz kaldıklarında işsizlik ödeneği verme, iş bulabilme kendilerini geliştirip meslek edinebilmeleri amacıyla çıkarılmıştır (Güzel, vd., 2018: 697).
- 2006 yılında 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun ile birlikte Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ-Kur ve T.C. Emekli Sandığı birleştirilerek Sosyal Güvenlik Kurumu adı altında tek çatı oluşturulmuştur. Bahsi geçen kurumların tüm malvarlıkları, kadroları, çalışanları, tüzel kişiliklerinin sona erdirilmesini takiben SGK'ya geçirilmiştir. Bu kanunun amacı, SGK'nın kuruluşunu, teşkilat yapısını ve görevlerini düzenlemektir (5502, Md. 1).
- 2008 yılında 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun 506, 1479, 5434,2926 sayılı kanunlar kapsamında olan bireyleri 4/a bendince kapsam altına, 1479, 2926 kanunları kapsamında olan bireyleri 4/b bendince kapsamı altına ve 5434 sayılı kanunca kapsam altında olan bireyleri 4/c bendi altında bazı özel şartlar ve kurallar olması haricinde kapsam içerisinde almıştır. Bu kanunun amacı sosyal sigortalar ve genel sağlık sigortası açısından bireyleri koruma altına almak ve bu konuda yapılacak olan yardımları usullere bağlamaktadır (Güzel, vd., 2018: 73).

3.2. SOSYAL GÜVENLİĞİN TEMEL DAYANAKLARI

Sosyal güvenliğin başladığı noktadan günümüze kadar bakıldığında temel dayanaklarının sosyal devlet, sosyal adalet ve sosyal risklerden oluştuğu görülmektedir. Bu başlık altında bu kavramlar anlatılacaktır.

3.2.1. Sosyal Devlet

İnsanın içinde bulunduğu ekonomik problemlerden kurtarılmasını, karakterini ve kendini eşitlik içerisinde özgürce geliştirerek, medeni, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanda var olan insan haklarından faydalanması, haysiyet ve hürriyet içinde yaşamayı gören bilen devlete sosyal devlet denilmektedir (Fezv, 1975: 133).

Sosyal devlet düşüncesi sanayi devriminin başlamasından sonra toplumda imtiyaz sahibi olmayanların sosyal durumunu daha iyi hale getirme amacı ile ortaya konmuştur. (Gören, 2000: 6). Ekonomik alana sosyal gayelerle müdahale eden sosyal devlet; gelir dağılımında adaleti sağlamak, sosyal güvenlik hakkını hayata geçirmek, kişilerin yaşam düzey standartlarının yükseltilmesi ve maddi olanaklar sağlanması gibi ekonomik amaçlarda taşımaktadır (Kara, 2004: 45).

3.2.2. Sosyal Adalet

Genel kabul görmüş bir tanıma sahip olmayan sosyal adalet kavramı Barker'e (1987) göre, bir devlet içerisinde beraber yaşayan toplumda tüm fertleri kapsayacak şekilde korunma, fırsatlar, temel hakların var olmasıdır. Türk Dili Sözlüğüne göre;

“Toplumun değişik kesimlerinde hayat standardı, gelir düzeyi vb. birtakım ölçülerin fırsat eşitliği çerçevesinde dikkate alınmasıyla sosyal alanda sağlanan denge durumu” olarak açıklanmaktadır (TDK, 2023).

Sanayi devrimi sonrasında varlıkları daha belirgin hale gelen sosyal sınıfların eşitsizliklerini en aza indirmek, işçi işveren arasındaki güç dengesizliğinde işçiyi koruyan yasalar çıkartmak sosyal adalet kavramına yönelik atılan adımlar olarak görülmektedir (Aydın, 2009: 19).

Sanayi devrimi ile birlikte her bireyin diğerlerine eşit olduğu fikriyle birlikte, bu bireylerin maddi manevi gereksinimlerinin karşılanmasını isteme hakkına sahip oldukları fikri ortaya çıkmış, bu fikir de sosyal adaleti doğurmuştur (Köker,

1992:102). Bu bağlamda bakıldığında sosyal adalet toplumunda var olan tüm insanlığın ortak yararlarını gerçekleştirmek, bireyler arasında ilişkileri düzenlemek, hürriyetlerinin gerçekleşmesi için gerekli olan araçlara ulaşmalarını sağlama amaçlarını içermektedir (Çeçen, 1993: 25).

Toplumda var olan bireylerle ilgilenen sosyal devletin adalet anlayışı, sosyal adalet olarak görülmektedir. Sosyal adalet anlayışını sosyal güvenlik sistemi, kişilerin onuruna yaraşır yaşama amacını toplumsal denge üzerinden sağlayarak gerçekleştirmektedir (Bakırcı, 2008: 42).

3.2.3. Sosyal Risk

Risk bireyin yaşamı boyunca karşılaşma ihtimali olduğu zararın belirsizliği olarak tanımlanmaktadır (Yazgan, 1977: 3). Bireylerin gelirlerinde azalma veya kesilme, giderlerinde artışa sebep olan gerçekleşmesi olayı yahut kesin olaylar sosyal risk olarak tanımlanmaktadır (Arıcı, 1999 :6) Bir diğer tanımlamaya göre sosyal risk, ne zaman meydana geleceği belirsiz lakin ileri vakitte gerçekleşmesi muhtemel olan, maruz bıraktığı bireyin malvarlığı azalmaya yol açan olaydır (Tuncay ve Ekmekçi, 2008: 5).

UÇÖ tarafından yayınlanan ve Türkiye tarafından da kabul edilip kararları onaylanan 102 sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkında Sözleşme' de sosyal riskler; hastalık, işsizlik, analık, ölüm, iş kazası -meslek hastalığı, yaşlılık, malullük, aile yükü olarak tanımlanmaktadır (Uşan, 2009: 29). Bu sosyal riskler arasında sadece aile yükü riski Türkiye'de kapsam dışındadır. Sosyal riskler şu şekilde de sınıflandırılabilir. Fizyolojik riskler olarak adlandırılan, hastalık hali, yaşlılık hali, malullük hali ve analık hali. Sosyo-ekonomik riskler olarak adlandırılan, işsizlik hali ve ailevi yükler. Mesleki riskler olarak adlandırılan iş kazası ve meslek hastalığı hali (Sümer, 2020).

3.3. SOSYAL GÜVENLİĞİN ARAÇLARI

Sosyal güvenlik sistemi, işçiler ve işverenlerden alınan prim adı verilen paralarla finansmanı sağlanan primli rejim ve primsiz rejim şeklinde iki farklı yöntemle yürütülebilmektedir. Primsiz rejimde sosyal yardım ve sosyal hizmet ile sosyal güvenlik mekanizması hayata geçirilirken, primli rejimde sosyal sigortalar yer almaktadır.

3.3.1. Sosyal Yardım

Sosyal yardımlar, devlet tarafından tek taraflı olarak yapılmakta olduğu ve yardımı alan birey tarafından herhangi bir mali katkının söz konusu olmadığı için primsiz rejim içinde yer almaktadır (Çetinel, 2007:17). İlk olarak 19. Yüzyılda uygulanmaya başlanmıştır (Deniz, 2020: 14). Sosyal yardım sosyal güvenliğin uygulanması için başvurulmuş en eski yöntemlerden biridir (Çetinel, 2007:17). Sosyal yardım, yokluk ve tehlike görmüş kişilerin devlet tarafından sağlık ve ekonomik bakımından korunmasıdır (Dilik, 1980: 6).

Bir başka tanımda ise Sözer'e (1998) göre *“Kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu aile fertlerinin geçimini elinde olmayan nedenlerle kendi gücü ve imkânlarıyla hiç veya yeterli ölçüde sağlayamayan muhtaç kimseye, insanlık onuruna yarar bir hayat düzeyi sağlama amacıyla yapılan ayni ve nakdi yardımlardır.”* olarak tanımlanmaktadır.

Sosyal yardım uygulamalarına bakıldığında, muhtaç durumda kalmış olan askerlerin ailelerine yapılan yardımlar, vatan hizmetinde bulunmuş bireylere ve istiklal madalyası sahiplerine bireylere yapılan yardımlar, görevleri sebebiyle yaralanmış ya da yaşamını yitiren bazı kamu görevlilerine yapılan yardımlar, yabancı bir ülkede Türk kültürüne hizmet etmiş olan öğretmenlere yapılan yardımlar, altmış beş yaşını doldurmuş, muhtaç, kimsesiz kişilere yapılan yardımlar, sosyal yardım ve dayanışma kanunu kapsamında yapılan yardımlar şeklinde sıralanabilmektedir (Sümer, 2020: 323).

Aile Ve Sosyal Hizmet Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü verilerine göre 2022 yapılan sosyal yardımların toplam tutarı 13 milyar TL'dir. Bu sosyal yardımlardan yararlanan hane sayısı ise 3 Milyon tekil hanedir (ASHB, 2022:

138).2022 yılında Türkiye’de tüm kamu kurumlarınca yapılan sosyal yardımların harcama tutarı 151,9 milyar TL’dir (ASHB, 2022: 132). Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü kapsamında ana gruplar bazında sosyal yardımlar şu şekildedir (ASHB, 2022: 135);

- Aile Yardımları: tek doğum halinde yapılacak ve çoklu doğum hallerinde yapılacak olan yardımlar, eşi vefat etmiş kadınlara yönelik düzenli olarak nakit desteği sağlayacak olan yardım, öksüz ve yetim kalmış bireylere yönelik yardım, muhtaç asker ailelerine yönelik düzenli olarak nakit desteği sağlayacak olan yardım programı, asker çocuklarına yönelik yardım, terör zararını giderme amacıyla yapılan yardımlar, afet-acil durumlarıyla karşılaşan bireylere yapılacak olan yardımlar, işe yönlendirme yardımı-başlama anlarına yapılacak olan yardımlar, şehit yakınları ve gazilere yönelik olan yardımlar, vefat durumunda yapılacak olan yardımlar ve Türkiye aile destek programı kapsamınca yapılacak olan yardımları kapsamaktadır.
- Barınma-Gıda Yardımları: gıda yardımları, öğle yemeği yardımı, aşevleri, barınma yardımları, sosyal konut projesi, yakacak yardımları, elektrik tüketim desteği, sosyal uyum yardımı (SUY), tamamlayıcı sosyal uyum yardımı ve Doğal gaz tüketimi desteği amacıyla yapılacak olan yardımları kapsamaktadır.
- Sağlık Yardımları: genel sağlık sigortası (GSS) adı altında yapılacak olan prim ödemeleri, şartlı sağlık yardımları (sağlık ve gebelik), katılım payı ödemeleri, kronik hastalık yardımı, silikozis hastalarına yapılacak olan ödemeler, kronik hastalıkları olan bireylere elektrik tüketim desteği ve sağlık yardımı adı altında yapılacak olan yardımları kapsamaktadır.
- Eğitim Yardımları: ücretsiz ders kitabı, şartlı eğitim içi yapılacak olan yardımlar, yabancı bireylere yönelik şartlı eğitim yardımı (YŞEY), engelli öğrencilerin ücretsiz taşınması ile ilgili olarak yapılan ödemeleri, eğitim materyali yardımları, öğrencilerin barınma-taşıma yemekleri konusunda yapılacak olan yardımları, yurt yapımı için yapılacak olan ödemeleri,

anaokulu/anasınıfı destek programı kapsamında yapılacak olan yardımları kapsamaktadır.

- Engelli-Yaşlı Yardımları: yaşlı aylığı, evde bakım aylığı (Evde Bakım Yardımına ilişkin iş ve işlemler Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğüne devredilmiştir), engelli aylığı, engelli yakını aylığı, yaşlı ve engelli bakım projeleri (Vefa Projeleri), engelli ihtiyaç yardımları ve yaşlı-engelli ev ve kişisel bakım programı içeriğinde yapılacak olan yardımları kapsamaktadır.
- Proje Destekleri: Aile Destek Merkezi (ADEM Projeleri), Sosyal Dayanışma Merkezi (SODAM Projeleri), evi olmayan bireyler için konaklama projesi adı altında yapılacak olan yardımlar, sosyal hizmet projeleri kapsamında yapılacak olan yardımlar, kuruluş bakımından ayrılan gençlerin sosyal yönden desteklenmesi projesi kapsamında yapılacak olan yardımları kapsamaktadır.

3.3.2. Sosyal Hizmet

Sosyal hizmet, sosyal yardımlarda da olduğu gibi yararlanan kişinin herhangi bir ödeme de bulunmadığı, finansmanının kamu tarafından sağlandığı bir hizmet biçimidir. Birey ve ailesinin çevresel ve bünyelerinden kaynaklanan, denetimleri dışında meydana gelen maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının azaltılmasına yardımcı olmak, hayat standartlarının yükseltilmesini sağlamak amacıyla yapılan hizmetlere sosyal hizmet denmektedir (Taştekil, 1989: 458).

Bir başka tanıma bakıldığında Tuncay ve Ekmekçi'ye (2019) göre sosyal hizmet şu şekilde tanımlanmaktadır;

“Toplumun kendi ellerinde olmayan nedenlerle yoksul ve muhtaç duruma düşen ya da bedenen ve ruhen bir eksikliğe uğramış bireylere ülkenin genel şartları çerçevesinde insana yaraşır, çevreleri ile uyumlu bir hayat sürdürebilmeleri amacıyla maddi ve manevi, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik devlet ve gönüllü özel kuruluşlar tarafından sağlanan hizmetlerdir.”

Sosyal hizmet uygulamaları şu şekilde sıralanabilir. Sosyal Hizmetler Kanunu Hükümlerine göre sağlanan sosyal hizmetler; korunmaya ihtiyacı olan çocuklara, bakıma ihtiyacı olan engellilere, bakıma ihtiyacı olan yaşlılara, korunmaya ihtiyacı

olan kadınlara hizmet (Sümer, 2020: 330). Sosyal yardımlar başlığı altında Aile Ve Sosyal Hizmet Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü verilerine göre yapılan yardımlar da sosyal hizmet sayılmaktadır.

3.3.3. Sosyal Sigorta

İlk kez 1881 yılı Almanya’da Bismarck ve I. Wilhelm tarafından kullanılmaya başlanmıştır (Çetinel, 2007: 19). Bu mekanizma katılım gösteren bireyler tarafından maddi olarak bir ödeme içerdiği sebebiyle primli rejim sayılmaktadır.

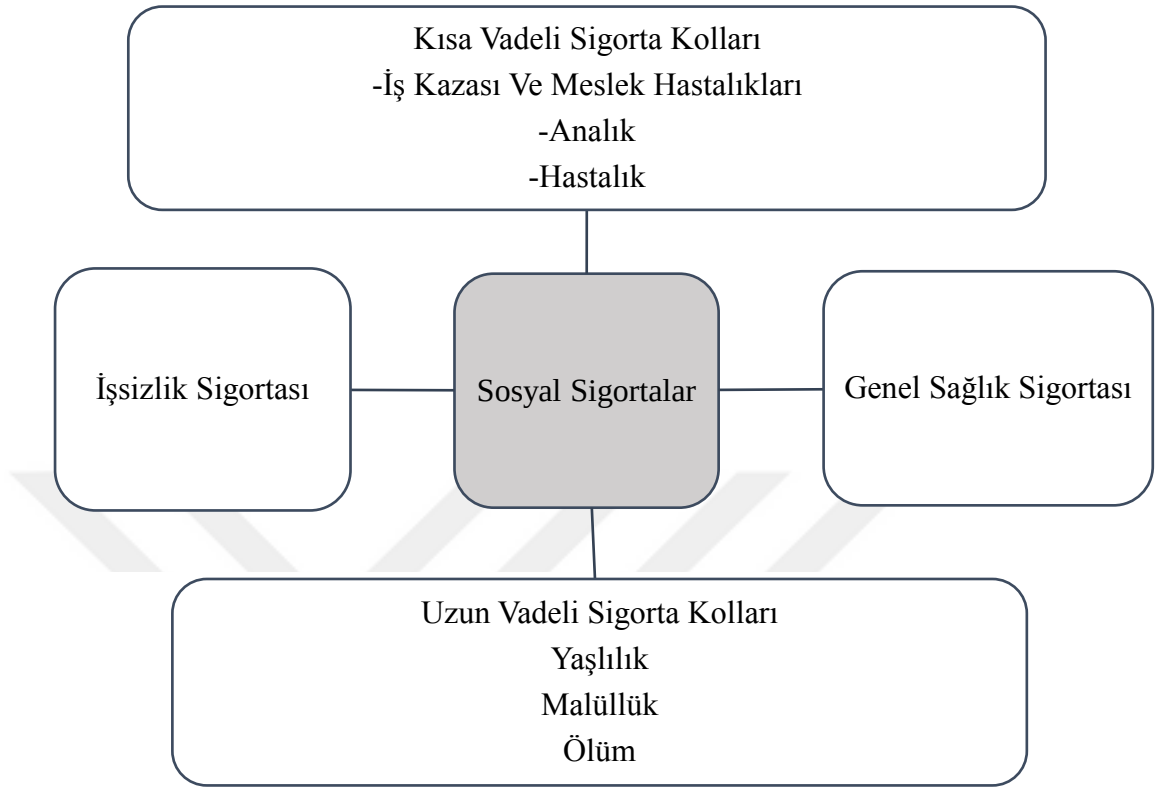
Sosyal Sigorta, çalışan ve geliri olan bireyleri kapsam altına alan, katılımın zorunda olduğu, bireylerin prim ödeme yoluyla finansman kaynağı olduğu, fertleri uğradıkları tehlikelerin sonuçlarından bir nebze olsun kurtarmaya çalışan bir sosyal güvenlik mekanizması olarak tanımlanmaktadır (Sözer, 1991: 11).

Sosyal sigorta Çubuk’ a (1986) göre *“ekonomik olarak zayıf ve çalışan insanların iş gücünü koruyabilmek ve geleceklerini garanti edebilmek ve böylelikle toplumsal hayatta sosyal güvenliği sağlayabilmek amacıyla kurulan teşkilatlı bir zorunlu sigortadır”*

Sosyal sigortaların temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Baylan, 2014: 30);

- Zorunlu kamu sigortasıdır.
- Primli bir sistemdir.
- Sosyal riskleri paylaştırmaktadır.
- Ödenen primle sağlanan yardım arasında bir bağın yoktur.
- Kendi kendini yönetim içermektedir.
- Devletin garantisi altındadır.
- Sigortalılar arasında yeniden gelir dağılımı içermektedir.

Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde yer alan sosyal sigortalar şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Türk Sosyal Güvenlik Sistemi Sosyal Sigorta Kolları.

Kaynak: (Sümer, 2020: 10).

Şekil 1’de görüldüğü üzere Türk sosyal güvenlik sisteminde kısa vadeli ve uzun vadeli sigorta kolları vardır. Genel sağlık sigortası ve işsizlik sigortası da Türk sosyal güvenlik sistemi içerisinde yer almaktadır.

Türk sosyal güvenlik sisteminde yer alan sosyal sigorta kolları kapsamı ve prim oranları Çizelge 1’de görülmektedir. UÇÖ’nun 102 Sayılı Sosyal Güvenlik Sözleşmesi’nde bulunan riskler içerisinde Türkiye’nin onaylamadığı yalnızca aile sigortası sosyal sigorta kolları yer almamaktadır (Kırdar, 2020: 113).

Çizelge 1. Türkiye Sosyal Sigorta Kolları Kapsamı ve Prim Oranları.

Türkiye	Kapsam	Prim oranları
Yaşlılık, Malullük, Ölüm Sigortası	Çalışan tüm bireyleri, serbest meslek sahiplerini ve tam zamanlı ev işçileri kapsamaktadır. Yarı zamanlı ev işçileri kapsam dışında tutulmuştur. Gönüllü olarak kapsam içerisine girmek mevcuttur. Banka, sigorta şirketleri, ticaret odaları ve borsa çalışanları için özel sistemler vardır. İlk kez 5510 sayılı Kanunca emekli olacaklar için kadınlar 58, erkekler 60 yaşında emekli olacaktırlar. (2036'dan 2048'e kadar kademeli olarak 65 yaşına yükselecektir).	Sigortalının prime esas kazancının %20'dir. Bu oranın %9'u işçi tarafından, %11'lik kısmını ise işveren tarafından ödenmektedir. Devlet katkısı ise toplanmış olan tüm katkıların % 25'ine denk gelecek şekilde katkı da bulunmaktadır. Fiili hizmet süresi zammına tabi kişilerde daha farklı hesaplar yapılmaktadır.
Hastalık ve Analık Sigortası	Nakit ve tıbbi yardım olarak hizmet sözleşmesi kapsamında çalışan bireyler, kamu ve özel sektörde çalışan bireyler (yabancı uyruklu bireylerde dahil) ve bunların bağımlı aile üyeleri, serbest meslek sahipleri ve tam zamanlı ev işçileri kapsam içerisindedir. Sigortalı bir erkeğin eşi, bakım parası almaya hak kazanmaktadır. GSS kapsamında 18 yaşın altındaki çocuklar dahil sosyal sigorta kapsamına girmeyen Türkiye vatandaşları; emekliler ve işsizlik ödeneği alanlar, evsizler ve mülteciler ve Türkiye'de en az bir yıldır yasal olarak ikamet eden yabancılar yer almaktadır. Gönüllü kapsam mevcuttur.	Kısa Vadeli Sigorta Kolları Uygulama Tebliği (KVSK) kapsamında; Sigortalı çalışan bu sigorta için prim ödenmemektedir. GSS kapsamında aylık brüt kazançların %5'ine denk gelen miktarı ödemekle yükümlüdür. Serbest çalışan aylık brüt kazançların %2'sini, GSS kapsamında aylık brüt kazançların %5'ini, İşveren aylık brüt maaş bordrosunun %2'si GSS: Aylık brüt maaş bordrosunun %7,5'ini ödemekle yükümlüdür. Devlet işveren olarak katkıda bulunur. GSS: Toplanan toplam katkıların %25'i; toplam aile geliri aylık brüt yasal asgari ücretin %33,3'ünden az olan kişiler ve yalnızca tıbbi yardım alma hakkı olan kişiler için toplam prim maliyetini ödemektedir.
İş Kazaları ve Meslek Hastalığı Sigortası	Ev işçileri, yarı zamanlı çalışan bireyler ve geçici toplu taşıma işinde çalışan işçileri, tarım ve ormancılıkta geçici çalışan işçiler dahil olmak üzere çalışan kişiler; serbest meslek sahipleri, çıraklık, çırak ve stajyer başvuru sahipleri; sanatçılar, yazarlar ve entelektüeller ve cezaevi atölyelerinde çalışan mahpusları da kapsamaktadır. Banka, sigorta şirketleri, ticaret odaları ve borsaların memurları ve çalışanları için özel sistemler mevcuttur.	5510 sayılı Kanun kapsamında iş kazası ve meslek hastalığı, hastalık, analık sigortaları için tek bir prim alınması öngörülmüş olduğundan kısa vadeli sigorta primi adı altında ödeme alınmaktadır. Bu sigorta primi, sigortalının prime esas kazancının %2'isi oranındadır.
İşsizlik Sigortası	Bir hizmet sözleşmesi kapsamında çalışan 18 yaş ve üzeri özel sektör çalışanları (yabancı uyruklular dahil) ve diğer bazı grupları kapsamaktadır. Devlet memuru olarak çalışan bireyleri, tarım ve ormancılıkta çalışan bireyleri, ev işçileri, askeri personel, öğrenciler ve serbest meslek sahipleri kapsam dışında tutulmuştur.	Toplam %3 oranında ödenen bu sigorta priminin, %2'lik kısmını işveren öderken %1'ini de işçi ödemektedir.

Kaynak: (Kırdar, 2020: 113).

Uzun vadeli sigorta kolları başlığında yer alan sigortalar için tek prim ödemesi alınmaktadır. Yaşlılık sigortası, belirli bir yaşa ulaşmış olması sebebiyle çalışma gücü azalmış sigortalıya çalışma hayatından çekilerek yaşama ve dinlenme olanağı sağlama amacı gütmektedir (Ozanoğlu, 1988: 4). İş hayatından ayrılan ve çalışırken elde ettiği gelirden mahrum olanlara, gelir kaybının telafisi için bağlanan aylığa yaşlılık aylığı denmektedir (Alper, 2013). Yaşlılık aylığı alabilmek belirli bir yaştan doldurulması ve prim ödeme gün sayısının tamamlanması şartlarına tabidir. Bu şartlar 5510 sayılı kanunda şu şekildedir (5510, Md. 28); İlk defa 5510 sayılı Kanun kapsamında sigortalı sayılan bireyler için kadın 58 yaşını, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olmaları ve uzun vadeli sigorta primini en az 9000 gün bildirilmiş olması şartıyla yaşlılık aylığı bağlanmaktadır. Ancak, 4/a kapsamında sigortalı sayılan bireyler açısından bildirilmesi gereken prim gün sayısı şartı 7200 gün olarak uygulanmaktadır. 4/a kapsamında çalışan bireyler için belirtilen emeklilik yaş şartı şu şekildedir;

“1/1/2036 ilâ 31/12/2037 tarihleri arasında kadın için 59, erkek için 61, 1/1/2038 ilâ 31/12/2039 tarihleri arasında kadın için 60, erkek için 62, 1/1/2040 ilâ 31/12/2041 tarihleri arasında kadın için 61, erkek için 63, 1/1/2042 ilâ 31/12/2043 tarihleri arasında kadın için 62, erkek için 64, 1/1/2044 ilâ 31/12/2045 tarihleri arasında kadın için 63, erkek için 65, 1/1/2046 ilâ 31/12/2047 tarihleri arasında kadın için 64, erkek için 65, 1/1/2048 tarihinden itibaren ise kadın ve erkek için 65 yaş”

5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra ilk defa sigortalı olarak çalışmaya başlayanların yaşlılık aylığı, *“Ortalama aylık kazanç, sigortalının her yıla ait prime esas kazancının, kazancın ait olduğu yıldan itibaren aylık talep tarihine kadar geçen yıllar için, her yıl gerçekleşen güncelleme katsayısı ile güncellenerek bulunan kazançlar toplamının, itibarî hizmet süresi ile fiilî hizmet süresi zammı hariç toplam prim ödeme gün sayısına bölünmesi suretiyle hesaplanan ortalama günlük kazancın otuz katıdır. Aylık bağlama oranı, sigortalının malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tâbi geçen toplam prim ödeme gün sayısının her 360 günü için %2 olarak uygulanır. Bu hesaplamada 360 günden eksik süreler orantılı olarak dikkate alınır. Ancak aylık bağlama oranı % 90'ı geçemez (5510, Md.29).”*

Malullük sigortası, bireyin çalışma yaşamında meydana gelen malullük sonucunda çalışma hayatından çekilmesiyle olası gelir kaybına karşı, gelir güvencesi sağlamayı amaçlamaktadır (Sümer, 2020: 199). 5510 sayılı Kanuna göre *“4’üncü maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri kapsamındaki sigortalılar için çalışma gücünün veya iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az %60’ını, (c) bendi kapsamındaki sigortalılar için çalışma gücünün en az %60’ını veya vazifelerini yapamayacak şekilde meslekte kazanma gücünü kaybettiği Kurum Sağlık Kurulunca tespit edilen sigortalı, malûl sayılır (5510, Md. 25)”*

Malullük aylığı alabilme şartları şu şekildedir (5510, Md. 26); *“25 inci maddeye göre malûl sayılması, en az on yıldan beri sigortalı bulunup, toplam olarak 1800 gün veya başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede malûl olan sigortalılar için ise sigortalılık süresi aranmaksızın 1800 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olması, malûliyeti nedeniyle sigortalı olarak çalıştığı işten ayrıldıktan veya iş yerini kapattıktan veya devrettikten sonra Kurumdan yazılı istekte bulunması.”*

Ölüm Sigortası, bireyin baktığı ve bakmakla yükümlü olduklarının birey öldükten sonra gelir devamlılığı sağlayabilmesi amacı taşımaktadır (Arıcı, 1999: 201). Ölüm sigortasından sağlanan haklar; Ölüm aylığı bağlanması, Ölüm toptan ödemesi yapılması, Aylık almakta olan kız çocuklarına evlenme ödeneği verilmesi, Cenaze ödeneği verilmesi (5510, Md.32).

Ölüm Sigortasından yararlanma şartları ise şu şekildedir; *“En az 1800 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş veya 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılanlar için, her türlü borçlanma süreleri hariç en az 5 yıldan beri sigortalı bulunup, toplam 900 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş, b) 47 neci maddede yazılı sebeplerle kazaya uğramış, malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık aylığı almakta iken veya malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanmış olup henüz işlemi tamamlanmamış, c) Bağlanmış bulunan malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık aylığı, sigortalı olarak çalışmaya başlamaları sebebiyle kesilmiş, durumda iken ölen sigortalının hak sahiplerine, yazılı istekte bulunmaları halinde bağlanır (5510, Md. 32).”*

Ölüm sigortasından bağlanacak aylığın hesaplanması şu şekildedir; “*Sigortalının almakta olduğu veya bağlanmasına hak kazandığı malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık aylığı, b) Malullük veya yaşlılık aylığı bağlandıktan sonra sigortalı olarak çalışmaya başlaması sebebiyle aylığı kesilen sigortalının ölüm tarihi esas alınarak 27’nci veya 30’uncu maddelere göre tespit edilecek aylığı, c) 32’nci maddenin ikinci fıkrasının (a) bendi kapsamında malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olan sigortalının prim ödeme gün sayısı, 9000 günden az ise 9000 gün üzerinden, 9000 gün ve daha fazla ise toplam prim ödeme gün sayısı üzerinden, 29’uncu madde hükümlerine göre hesaplanan aylığı, esas alınır. Ancak, 4’üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılanlar için 9000 prim gün sayısı 7200 gün olarak uygulanır (5510, Md. 33).*”

Ölüm aylığının hak sahiplerine paylaştırılması ile ilgili şartlar şu şekildedir; *Dul eşine % 50’si; aylık bağlanmış çocuğu bulunmayan dul eşine ise bu Kanunun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (e) bentleri hariç bu Kanun kapsamında veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmaması veya kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olması halinde % 75’i, Bu Kanunun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (e) bentleri hariç bu Kanun kapsamında veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmayan veya kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış çocuklardan; 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmayanların veya, Kurum Sağlık Kurulu kararı ile çalışma gücünü en az % 60 oranında yitirip malûl olduğu anlaşılanların veya, Yaşları ne olursa olsun evli olmayan, evli olmakla beraber sonradan boşanan veya dul kalan kızlarının, her birine % 25’i, (b) bendinde belirtilen çocuklardan sigortalının ölümü ile anasız ve babasız kalan veya sonradan bu duruma düşenlerle, ana ve babaları arasında evlilik bağı bulunmayan veya sigortalının ölümü tarihinde evlilik bağı bulunmakla beraber ana veya babaları sonradan evlenenler ile kendisinden başka aylık alan hak sahibi bulunmayanların her birine % 50’si, Hak sahibi eş ve çocuklardan artan hisse bulunması halinde her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelirinin asgari ücretin net tutarından daha az olması ve diğer çocuklarından hak kazanılan gelir ve aylıklar hariç olmak üzere gelir ve/veya aylık bağlanmamış olması şartıyla ana ve babaya toplam % 25’i oranında; ana ve babanın 65 yaşın üstünde olması halinde ise artan hisseye*

bakılmaksızın yukarıdaki şartlarla toplam % 25'i, oranında aylık bağlanır (5510, Md. 34)."

Kısa vadeli sigorta kolları 3'e ayrılmaktadır. İş kazası ve meslek hastalığı sigortası, sigortalı olmuş bireyi fiziksel risklere karşı koruma altına almaktadır. Bireyin başından geçen kaza ya da meslek hastalığı sonucunda iş göremez hale gelip uğradığı mali sorunlar giderilme amacı taşımaktadır (Sümer, 2020: 147). İş kazasının tanımı şu şekildedir;

"Sigortalının iş yerinde bulunduğu sırada, İşveren tarafından yürütülmekte olan iş nedeniyle sigortalı kendi adına ve hesabına bağımsız çalışıyorsa yürütmekte olduğu iş nedeniyle, Bir işverene bağlı olarak çalışan sigortalının, görevli olarak iş yeri dışında başka bir yere gönderilmesi nedeniyle asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda, emziren kadın sigortalının, İş mevzuatı gereğince çocuğuna süt vermek için ayrılan zamanlarda, Sigortalıların, işverence sağlanan bir taşıtla işin yapıldığı yere gidiş geliş sırasında meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedenen ya da ruhen engelli hâle getiren olaydır (5510, Md. 13)."

Meslek hastalığı 5510 sayılı Kanun'un 14. maddesine göre, sigortalı olarak çalışan bireyin çalışmakta veya yapmakta bulunduğu işin niteliğinden ötürü tekrar tekrar yaşadığı bir sebeple veya işini yaparken oluşan şartları dolayısı ile maruz kaldığı geçici veya sürekli olan hastalık, bedensel veya ruhsal engellilik halleridir

İş kazası ve meslek hastalığı sigortası yardımları şu şekildedir (Sümer, 2020: 164);

- Sağlık yardımları
- Geçici iş göremezlik ödeneği
- Sürekli iş göremezlik ödeneği
- Ölüm geliri
- Evlenme ödeneği
- Cenaze ödeneği

Hastalık sigortası, hastalanmış olan sigortalıya ya da sigortalının bakmakla yükümlü olduğu bireylere, iyileşmelerini sağlamak için hem sağlık yardımı veren, hem de sigortalıya çalışma hayatından uzak kalmış olduğu zamanlarda para yardımı yapan bir

sosyal sigorta türüdür (Çetinel, 2007 :22). Hastalık sigortası kapsamında sağlık yardımları ve geçici iş göremezlik ödeneği verilmektedir (Sümer, 2020: 188).

Analık Sigortası, “*sigortalı kadının veya sigortalı erkeğin sigortalı olmayan eşinin, kendi çalışmalarından dolayı gelir veya aylık alan kadının ya da gelir veya aylık alan erkeğin sigortalı olmayan eşinin gebeliğinin başladığı tarihten itibaren doğumdan sonraki ilk sekiz haftalık, çoğul gebelik halinde ise ilk on haftalık süreye kadar olan gebelik ve analık haliyle ilgili rahatsızlık ve engellilik halleri analık hali kabul edilir (5510, Md. 15).*” Olarak tanımlanmaktadır. Bu sigorta kapsamında sağlık yardımları, emzirme ödeneği ve geçici iş göremezlik ödeneği verilmektedir.

Genel sağlık sigortası oluşabilecek tüm hallerde bireylerin sağlıklı hallerine yeniden kavuşabilmeleri için gereken harcamaları finanse etmeyi amaçlamaktadır (Sözer, 2018: 10). 5510 sayılı kanunda genel sağlık sigortasının amacı şu şekildedir; “*Genel sağlık sigortalısının ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin sağlıklı kalmalarını; hastalanmaları halinde sağlıklarını kazanmalarını, iş kazası ile meslek hastalığı, hastalık ve analık sonucu tıbben gerekli görülen sağlık hizmetlerinin karşılanmasını, iş göremezlik hallerinin ortadan kaldırılmasını veya azaltılmasını temin etmek... (5510, md.63.)*”

Genel sağlık sigortasından sağlanan sağlık hizmetleri şunlardır (Sümer, 2020: 281); koruyucu sağlık hizmetleri, tıbbi bakım ve tedavi hizmetleri, analık hizmetleri, ağız ve diş sağlığı hizmetleri, yardımcı üreme yöntem sağlama hizmetleri, diğer tamamlayıcı hizmetler, yol gideri ve gündelik, refakatçi giderleri ve yurt dışında tedavi.

Finansmanı sağlanmayacak sağlık hizmetleri ise şu şekildedir (5510, Md. 64);

“*Vücut bütünlüğünü sağlamak amacıyla yapılan ve iş kazası ile meslek hastalığına, kazaya, hastalıklara veya konjenital nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan durumlarda yapılacak sağlık hizmetleri dışında estetik amaçlı yapılan her türlü sağlık hizmeti ile estetik amaçlı ortodontik diş tedavileri, Geleneksel, tamamlayıcı, alternatif tıp uygulamaları ve Sağlık Bakanlığınca izin veya ruhsat verilmeyen sağlık hizmetleri ile Sağlık Bakanlığınca tıbben sağlık hizmeti olduğu kabul edilmeyen sağlık hizmetleri, Yabancı ülke vatandaşlarının; genel sağlık sigortalısı veya genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayıldığı tarihten önce mevcut olan kronik*

hastalıkları, Yöntem, tür, miktar ve kullanım sürelerinin belirlenmesi sonucunda Kurumca finansmanı sağlanacak sağlık hizmetlerinin kapsamı dışında bırakılan sağlık hizmetleri.”

Genel sağlık sigortası yardımlarından faydalanabilmek için “*Herhangi bir kanunla gelir veya aylık bağlanmış kişiler hariç genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin, sağlık hizmeti sunucusuna başvurduğu tarihten önceki son bir yıl içinde toplam 30 gün genel sağlık sigortası prim ödeme gün sayısının olması şarttır (5510, Md. 67).*”

Genel Sağlık Sigortasının kapsamı dışında bırakılan kişiler şu şekildedir (Sümer, 2020: 274);

- Askerlik hizmetlerini er ve erbaş olarak yapmakta olan bireyler ile yedek subay okulunda eğitim gören öğrenciler
- Yabancı ülkelerdeki bir kuruluş adına ve hesabına Türkiye'ye gönderilen ve yabancı ülkede sigortalı olduğunu belgeleyenler
- Karşılıklı esas da dikkate alınmak koşuluyla Türkiye’de oturma izni almış yabancı ülke vatandaşlarından yabancı bir ülke mevzuat kapsamında sigortalı olarak sayılmayan kişilerden Türkiye’de bir yıldan kısa süreyle yerleşik olanlar
- Kamu idarelerinin dış temsilciliklerinde istihdam edilen ve temsilciliğin bulunduğu ülkede sürekli yerleşim izni veya Türkiye vatandaşlığı olan Türk uyruklu sözleşmeli personeller,
- Bulunduğu ülkede bulunan sosyal güvenlik kurumunda sigortalı olduğuna dair belge gösteren bireyler ile kamu idarelerinin dış temsilciliklerinde istihdam edilen sözleşmeli olarak çalışan personelin uluslararası sosyal güvenlik sözleşmeleri kapsamı altında ve temsilciliğin olduğu ülkenin ilgili mevzuatının zorunlu kıldığı haller için, işverenleri tarafından bulunulan ülkede sosyal sigorta kapsamında sigortalı yapılanlar
- Ceza infaz kurumları ile tutukevleri içerisinde yer alan hükümlü ve tutuklu sayılan bireyler,

- Yurtdışı hizmet borçlanması yaparak aylık bağlanan kişilerden ise Türkiye'de yerleşik olmayanlar
- İsteğe bağlı sigortalı olan yabancı ülke vatandaşlarından Türkiye'de bir yıldan kısa sürede oturmakta olan bireyler
- 3671 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Ödenek, Yolluk ve Emekliliklerine Dair Kanun kapsamında Türkiye Büyük Millet Meclisi mensupları ile bunların emeklileri ve bakmakla yükümlü oldukları bireyler
- Anayasa Mahkemesi'nin üyeleri ile bunların emeklileri ve bakmakla yükümlü oldukları ailede yer alan kişiler,
- 506 sayılı Kanunun geçici 20. maddesi kapsamındaki bankalar, sigorta ve reasürans şirketleri, ticaret odaları, borsalar veya bunların oluşturdukları birliklerin çalışanlarının adına kurulmuş olan sandıklara üyelikleri olmayan bireyler.

Yukarıda sayılanlar dışında kalan tüm bireyler 5510 sayılı Kanun ile genel sağlık sigortası kapsamı altına alınmıştır.

İşsizlik Sigortası 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanuna tabidir. *“Bir iş yerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmasına rağmen, herhangi bir kasıt ve kusuru olmaksızın işini kaybeden sigortalılara işsiz kalmaları nedeniyle uğradıkları gelir kaybını belli süre ve ölçüde karşılayan, sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren zorunlu sigortayı ifade etmektedir (4447, Md. 47).”*

Sigortalı işsizlere şu belirtilen ödemeler ve hizmetler sağlanmaktadır (4447, Md. 48);

“İşsizlik ödeneği, 5510 sayılı Kanun’u kapsamı altında ödenecek sigorta primleri yeni bir iş bulabilmesi için gerekli olan ödemeleri ve hizmetleri, aktif iş gücü hizmetleri kapsamında kurs ve programlar.”

3.4. SOSYAL GÜVENLİĞİN FİNANSMAN YÖNTEMLERİ

Sosyal güvenlik finansman kaynaklarından toplanan gelirleri, sigortalılara ve hak sahiplerine yeniden dağıtabilmek amacıyla finansman yöntemleri kullanılmaktadır (Güzel vd., 2018: 64). Gelir ve giderlerin arasında denge kurabilmek amacıyla kapitalizasyon (fon) yöntemi, dağıtım yöntemi kullanılmaktadır. Türk sosyal güvenlik sisteminde dağıtım yöntemi kullanılmaktadır (Güneş ve Yakar, 2004: 133).

3.4.1. Dağıtım Yöntemi

Dağıtım yöntemi yüksek gelirli bireylerden toplanmış olan primlerle düşük gelirli bireylerin asgari bir gelir düzeyine kadar desteklenmesine olanak vermektedir. Bu yöntemin amacı; sosyal ve ekonomik riskler karşısında toplumun tüm bireyelerine güvence temin etmektir (Çetinel, 2007: 47).

Dağıtım yöntemi, belirli bir yılın gelirlerini, yine o yılın giderlerine tahsis edilmesidir (Güzel vd., 2018: 65). Aktif birikim yapılmamaktadır. Gelecekte olması muhtemel ödemeler için tasarrufta bulunulmamaktadır (Karadağ Erdem, 2010: 57).

Dağıtım yöntemi, belirlenmiş zamanı kapsayan gelir-gider dengesine dair bir temellendirme ile aktif şekilde sigortalı olarak çalışan bireyelerin ödedikleri primler, aynı dönemde pasif olarak sigortalı sayılan bireyelerin veya bu bireyelerin hak sahiplerine için sigorta yardımlarını karşılamaktadır. Prim ödeyen bireyeler ise, gelecekteki sigorta yardımlarına hak kazanmaktadırlar. Sigortalı bireyelere yapılacak yardımlar takip eden sigortalı kuşağının ödeyeceği prim gelirleriyle karşılanmaktadır (Özmen, 2015: 15).

Dağıtım yönteminin sorunsuz şekilde uygulanabilmesi için birtakım şartlar vardır. Bunlar; düzenli bir nüfus artışının yaşanması, bireyelerin yaşadıkları ömrün kısa olması, ülke içerisinde istihdam sayısının sürekli olarak artış göstermesi, iş gücü piyasasının gelişmeye meyilli olması, finansal piyasa açısından sağlam bir düzen oturtturulması, siyasal düzenin istikrarlı bir yapıda olması, sigorta sisteminin temelinin sağlam olması ve sağlam tutulması (Başbuğ, 2005: 311).

3.4.2. Kapitalizasyon Yöntemi

Sosyal risklerin ortaya çıkarabileceği harcamaları karşılayabilmek adına bir fonun oluşturulması yöntemidir (Güzel vd., 2018: 65). Uzun dönemde elde edilen gelirler ile gelecek dönemdeki ihtiyaçlar karşılanmakta ve her bir kuşak kendisi için sosyal güvenlik sisteminde garanti sağlayacak şekilde tasarruf birikimini gerçekleştirmektedir (Çetinel, 2007:51).

Kapitalizasyon yöntemi iki farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır; bireysel fon sistemi ve kolektif fon sistemi. Bireysel yöntem de sigortalının adına ödenen primler sadece onun hesabında biriktirilir ve sigortalı adına ödenecek aylık ve gelirleri oluşturur. Kolektif sistemde ise işçiler ve işverenler tarafından ödenen primler, primler kullanılarak elde edilecek faizler ve primlerin işletilmesinden elde edilecek gelirler özel bir hesapta toplanmakta, elde edilen fonlar gelir getirecek şekilde değerlendirilerek ileri zamanlarda sigortalılara yapılacak ödemelerin kaynağını oluşturmaktadır (Bulut, 2010:20).

Türkiye’de 2006 yılında yapılmış olan sosyal güvenlik sisteminde yapılan düzenleme öncesinde finansman yöntemleri olarak farklı yöntemler tercih edilmiştir (Korkusuz ve Uğur, 2010: 50).

Sosyal Sigortalar Kurumu’nda dağıtım yöntemini kısa süreli sigorta kollarında, fon biriktirme yöntemi ise uzun süreli sigorta kollarında; Emekli Sandığı’nda fon biriktirme yöntemi ve devlet güvencesi altında dağıtım yöntemi kullanılmış; Bağ Kur’da ise fon biriktirme yöntemi uygulanarak finansman sağlanmıştır (Tunçomağ, 1990: 93).

3.5. SOSYAL GÜVENLİĞİN FİNANSMAN KAYNAKLARI

Sosyal güvenliğin finansman kaynakları, kesin çizgilerle ayrılmış iki temel düşünceden hareketle belirlenmektedir. İlk düşünceye bakıldığında sosyal güvenlik, herhangi bir toplum için o toplumun bir sorunu olarak görülmektedir. Bireyin sosyal güvenliğini sağlaması gerektiği düşünülen ve sorumluluğunun ait olduğu düşünülen otorite ise devlettir.

Bireyin sosyal güvenliğin kapsamında olması, o toplumun bir parçası olmasından ötürü doğal olarak doğan bir hak olarak görülmektedir. Buna göre, sosyal güvenlik ile ilgili doğacak olan tüm giderler devlet tarafından karşılanmalı, giderler ulusal bütçeden yapılacak katkılar ve vergilerle sağlanarak, sosyal güvenliğin finansman kaynağını oluşturmaktadır.

İkinci düşünce ise, sosyal güvenlik kişiye ve kişisel sorumluluk bilincine dayandırılmaktadır. Kişisel sorumluluk ön plana çıktığında, birey hem kendini hem de ailesini ekonomik güvence konusunda devletten önce düşünmek zorunda kalmaktadır. Bunun sonucunda sosyal güvenlik sisteminin finansmanı işçi ve işverenlerden alınan primlerle karşılanmaktadır (Güzel vd., 2018: 62).

3.5.1. İşçi ve İşverenlerin Katkısı

Sosyal sigorta modelinin uygulandığı ülkelerde, istisna olan durumlar haricinde sosyal güvenlik sistemlerinin başlıca finansman kaynağı, işçi ve işverenlerden alınan primlerdir (Deniz, 2020: 36). Sosyal sigorta primi; sigortalıların karşılaşma ihtimali oldukları sosyal risklerden herhangi bir tanesinin karşılanması durumunda, yapılacak olan sigorta yardımları ile kurum yönetim giderlerinin karşılığı olarak sigortalı ve işveren bireylerden, sigortalı bireyin elde ettiği kazancın belli bir yüzdesi üzerinden alınan parayı ifade etmektedir (Aydın, 1999: 31). Sigorta primlerinin hangi oranda ve işçi ve işverenlerin hangisinden ne miktarda alınacağı risklerin derecelerine göre belirlenmektedir. Lakin, bu oran belirlenirken yaşanan ülkenin sosyal yapısı ve düzeni, ideolojik ve siyasal yapısı, dönemin iktisadi koşulları önem taşımaktadır (Dilik, 1992: 212)

3.5.2. Devletin Ulusal Bütçeden Katkısı

Devletin sosyal güvenlik sistemine katkıda bulunmasının sebebi; yurttaşlarına sosyal güvenlik hakkını tesis etmesinin anayasal bir görevi olmasıdır. Toplumsal sağlığın sağlanması, çocukların ve yaşlı bireylerin yardımlar ile desteklenmesi gibi konular devletin modern anlamda önemi en yüksek olan görevleri içerisinde yer almaktadır (Güzel vd., 2018: 62).

Devletin doğrudan katkısı; sosyal güvenlik sistemin garantörü olarak ulusal bütçeden transfer yapma yoluyla ve sosyal sigortanın tamamını veya bazı sigorta kollarını toplam giderlerin belirli bir miktarını veya yüzdesini devletçe karşılaması halidir. Devletin dolaylı katkısı ise; bütçeden ayrılan ödenek ile gerçekleşen ve sosyal sigorta kurumlarının, diğer kamu kuruluşlarının ve özel sektör kuruluşlarının türlü işlemleri adına ödemek zorunda olduğu harç bedeli, teminat edeli ve vergiler gibi farklı giderlerden ayrı tutulmasıdır (Alper, 2015b: 133).

3.5.2. Vergiler

Sosyal güvenlik sistemine vergi ödemeleri ile finansman sağlanmasının iki farklı yolu bulunmaktadır. İlk yol sosyal güvenlik sistemi finansmanının genel bütçeden sağlanmasıdır. İkinci yol ise sosyal güvenlik sistemi finansmanının sağlanması amacıyla sosyal güvenlik vergisi gibi isimlerle sosyal güvenliğe sistemine özel vergiler toplaması yapılarak giderlerin karşılanmasıdır (Oral, 2002: 45).

3.6. TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN FİNANSMAN SORUNLARI

Türk sosyal güvenlik sisteminin finansman olarak 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunun çıkarılmasıyla birlikte dağıtım yöntemine tabi olarak primli sistem ve primsiz sistem olarak faaliyet göstermektedir. Elde edilen prim gelirleri oluşan giderleri karşılayamadığında ortaya çıkan finansman açığı bütçe transferleriyle kapatılmaya çalışılmaktadır.

Sosyal Güvenlik Kurumu'nun gelirlerine bakıldığında en büyük gelir kalemi primlerdir. Bu primler sosyal sigorta primleri ve genel sağlık sigortası primleri olarak ayrılmaktadır. Katılım payları, gecikme cezaları, gecikme zamları, idari para cezaları, taşınır ve taşınmaz gelirleri, sosyal sigorta ve genel sağlık sigortası adına yapılan devlet katkıları, merkezi yönetim bütçesinden yapılan yardımlar, prim ve diğer gelirlerin değerlendirilmesinden elde edilen gelirler, kamu idaresi tarafından misafirhane, spor tesisi ve benzeri adlarla işletilen sosyal tesislerden gelen gelirler de sosyal güvenliğin gelirleridir.

Sosyal Güvenlik Kurumunun giderleri ise: Sigortalı ve hak sahiplerine ödenen gelir, aylık ve ödenekler, sağlık harcaması giderleri, genel yönetim giderleri, yönetim giderleri ve ödenecek komisyonlar, yatırımlar olarak sıralanabilmektedir.

Bu bölümde Türk sosyal güvenlik sistemin de finansal problemlere yol açan bazı olaylar incelenecektir. Bu finansal problemlerden kasıt gelir gider seviyesinin aynı oranda olmamasına sebep olan sorunlardır. İlk olarak gelir-gider seviyeleri, bütçe transferleri incelenecek, daha sonrasında gelir gider seviyesini bozan uygulamalardan bahsedilecektir.

Çizelge 2. Sosyal Güvenlik Kurumu Gelir ve Giderleri.

Gösterge	Mali Bünye, Toplam Gelirler	Mali Bünye, Toplam Giderler	Mali Bünye, Gelir Gider Dengesi
Değer	Bin TL	Bin TL	Bin TL
2009	78072788	106775443	-28702655
2010	95273183	121997301	-26724118
2011	124479940	140715252	-16235312
2012	142928505	160223453	-17294948
2013	163013555	182688916	-19675361
2014	184328932	204400437	-20071505
2015	220102348	231545969	-11443621
2016	255880183	276535586	-20655602
2017	288559843	312734591	-24174748
2018	369211250	384961895	-15750645

Kaynak: SGK Veri Uygulaması kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır. <https://veri.sgk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 22.05.2022).

Sosyal Güvenlik Kurumu'nun gelirlerine bakıldığında 2009-2018 yılları arasında her yıl artış gösterdiği görülmektedir. 2014 yılından itibaren bir önceki yıla göre daha fazla artış sağlanmış, 2017-2018 yılları arasında ki gelir farkının diğer yıllara nazaran çok daha büyük olduğu görülmüştür.

Giderler için 2009-2018 yıllarına bakıldığında kurumun gelirlerinin her yıl yükseldiği gibi giderlerinin de yükseldiği görülmektedir. Özellikle 2017-2018 yılları arasında gider farkı diğer yıllara nazaran daha fazla olduğu görülmektedir. Gelir giderler kendi aralarında kıyaslandığında en fazla açık 2009, 2010 ve 2017 yıllarında verildiği görülmektedir. Özellikle bu yıllarda Dünya genelinde yaşanan ekonomik krizler, Sosyal Güvenlik Kurumu'nun tasarruflarının artması gibi nedenlerle finansman açığının yaşandığı düşünülmektedir.

2009 yılında 78 milyar 72 milyon 788 bin TL gelir elde edilmiş, 106 milyar 775 milyon 443 bin TL giderlere harcanmıştır. SGK 2009 yılında 287 milyar 26 milyon 655 bin TL açık vermiştir. 2010 yılında 16 milyar 235 milyon 312 bin TL açık verirken 2011 yılında bu oran 17 milyar 294 milyon 948 bin TL olmuştur. Finansman açıkları arasında en az fark olan yıllar 2010 ve 2011 yıllarıdır.

2014 yılına kadar kurumun finansman açıklarında bir yükseliş söz konusu iken 2015 yılında 220 milyar 102 milyon 348 bin TL gelir elde edilmiş, 231 milyar 545 milyon 969 bin TL giderler için harcanmış olduğu görülmektedir. Sonuç olarak 2015 yılında 11 milyar 443 milyon 621 bin TL finansman açığı yaşanmıştır. Bu oran 2009-2018 yılları arasında en az olandır. 2015 yılından sonra 2017 yılına kadar finansman açığı büyümüş, 2018 yılında ise bir önceki yıla nazaran daha az bir açık verildiği görülmüştür. Bunun sebebi 2018 yılında 288 milyar 559 milyon 843 bin TL gelir elde edilmiş, 384 milyar 961 milyon 895 bin TL giderlere harcanmıştır. SGK 2018 yılında 15 milyar 750 milyon 645 bin TL açık vermiştir.

Çizelge 2. Sosyal Güvenlik Kurumu Gelir ve Giderleri. (devamı)

Gösterge	Mali Bünye, Toplam Gelirler	Mali Bünye, Toplam Giderler	Mali Bünye, Gelir Gider Dengesi
Değer	Bin TL	Bin TL	Bin TL
2019	424176624	464121218	-39944594
2020	472626053	540095510	-67469455
2021	633064271	652280602	19216331
2022	1000385301	1040117787	-39732486
2023/ 01-03	378955321	399355700	-20400379

Kaynak: SGK Veri Uygulaması kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır. <https://veri.sgk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 06.06.2023).

2019 Yılı SGK gelir gider dengesi 39 milyar 944 milyon 594 bin TL açık verilmesi 2009 yılından beridir sosyal güvenlik sisteminde verilen en büyük açıktır. Bunun üzerine 2020 yılı SGK gelir gider dengesine bakıldığında toplam 67 milyar 469 milyon 455 bin TL açık verilerek 2019 yılında yaşanmış olan açığı da geçmektedir. Bu yıllarda dünya çapında yaşanan Kovid-19 pandemisinin verdiği zararlar yalnızca sağlık olarak değil ekonomik açıdan da var olduğu buradan anlaşılmaktadır. Verilen açık her ne kadar 2021 yılında azalmış olsa da 2022 yılında tekrar 2019 yılı seviyesine döndüğü çizelgeden anlaşılmaktadır. Çizelge 2’de de görüldüğü üzere 2023 yılının ilk üç ayı kapsam içerisinde alınmıştır. Buna göre Türk sosyal güvenlik sistemi 2023 yılının ilk üç aylık inceleme de 20 milyar 400 milyon 379 bin TL açık vermiştir.

3.6.1. Aktif /Pasif Sigortalı Oranı

Aktif sigortalı kavramı sosyal sigortalar kapsamında olan uzun ve kısa vadeli sigorta kolları hesaplarına prim ödeyen kişiler olarak tanımlanabilmektedir. Bu kişiler sosyal güvenlik kurumundan herhangi bir gelir veya aylık almaksızın sigortalı olarak çalışıp sistem adına finansman sağlamaktadırlar (Evlice, 2020: 34). Pasif sigortalılar ise aktif sigortaların tam tersi olarak kurumdan gelir ve aylık alan, uzun ve kısa vadeli sigortalar kapsamına adına prim ödenmeyen kişilerdir (Alper, 2015a). Bağımlılar, 15-64 yaş aralığında olmayan çocuklar, yaşlılar ve 15-64 yaş arasında olup çalışmayanlar şeklinde tanımlanmaktadır (Evlice, 2020: 36). Aktif pasif dengesi, aktif sigortalı oranının pasif sigortalı oranına bölünerek bulunmasıyla ortaya çıkmaktadır. SGK'ya finansman sağlayanlar ile finansmanlardan harcama yapanların birbirine olan dengesi olarak tanımlanmaktadır (Uğur ve Kanyılmaz, 2008: 27). Aktif pasif oranı, gelir veya aylık almış olan kişinin (pasif sigortalı) kuruma prim ödeyen (aktif sigortalı) kaç kişi tarafından finanse edildiğini göstermektedir (Bulut, 2013: 79). Sosyal güvenlik sisteminin aktüerya dengesinin sağlanabilmesi için aktif pasif oranının en az 4 olması gerekmektedir. Bir başka deyişle 4 aktif sigortalının finanse edilen primlerle 1 pasif sigortalının aldığı gelir veya aylık karşılanmalıdır (Özmen, 2015: 169).

Çizelge 3. Aktif ve Pasif Sigortalı Sayıları.

Yıl	Aktif Sigortalılar	PASİF (Aylık Alan) SİGORTALILAR		Bağımlılar
		Dosya	Kişi	
2010	16.196.304	8.820.679	9.518.648	35.470.436
2011	17.374.631	9.274.682	10.004.982	36.348.316
2012	18.352.859	9.635.709	10.382.419	33.807.725
2013	18.886.989	9.983.634	10.595.966	32.939.205
2014	19.821.822	10.225.725	10.921.001	33.939.986
2015	20.773.227	10.686.946	11.385.745	34.202.660
2016	21.131.838	11.052.334	11.755.203	34.933.242
2017	22.280.463	11.418.722	12.154.140	35.522.389
2018	22.072.840	11.867.931	12.613.151	35.096.530
2019	22.000.964	12.214.543	12.977.719	35.305.977
2020	23.344.547	12.490.714	13.264.220	35.556.141
2021	24.745.149	12.847.135	13.644.030	35.305.338
2022	26.344.234	13.128.225	13.933.020	34.813.357

Kaynak: SGK faaliyet raporlarından alınarak yazar tarafından derlenmiştir.

Türkiye’de aktif ve pasif sigortalı sayıları ve oranları yukarda Çizelge 3’te verilmiştir. Aktif sigortalılar kapsamında çizelge incelendiğinde 2010-2018 yılları arasında düzenli bir artış sağlandığı görülmektedir. 2019 yılında bir önceki yıla göre aktif sigortalı sayısı 279.499 kişi azalmıştır. 2019 yılındaki azalışın sonra ise aktif sigortalı sayısı 1.343.583 kişi artmıştır. En fazla aktif sigortalı sayısına sahip olan yıl 2021 yılı iken, en az aktif sigortalı sayısı 2010 yılında görülmektedir. 2022 yılında sosyal güvenlik sistemine en yüksek katılımın olduğu görülmüştür. Pasif sigortalılar kapsamında inceleme yapıldığında dosya bazında da kişi bazında da düzenli şekilde bir artış olduğu anlaşılmaktadır. Kişi bazında bakıldığında en fazla pasif sigortalı 2021 yılında, en az pasif sigortalı ise 2010 yılındadır. Dosya bazında pasif sigortalı sayıları en fazla ve az yıl kişi bazında olduğu gibi aynı olduğu görülmektedir. Bağımlılar 2017-2021 yılları arasında 35 milyon kişi civarında olduğunda görülmektedir. 2011 yılından 2013 yılına kadar bir düşüş yaşanmış olsa da daha sonraki yıllarda bağımlı sayıların yükseldiği görülmektedir. En az bağımlı sayısı 2013 yılında olmakla birlikte en fazla bağımlı sayısı 2011 yılındadır. Çizelge 3’te sonuç olarak pasif sigortalı sayıları her yılda aktif sigortalı kişi sayısından daha azdır.

Çizelge 4. Aktif pasif oranları.

Yıl	Aktif / pasif oranı	4/a Aktif / pasif oranı	4/b Aktif / pasif oranı	4/c Aktif / pasif oranı
2009	1,78	1,96	1,66	1,37
2010	1,84	2,06	1,67	1,36
2011	1,87	2,15	1,5	1,49
2012	1,90	2,22	1,4	1,53
2013	1,91	2,24	1,3	1,59
2014	1,94	2,29	1,28	1,6
2015	1,92	2,3	1,17	1,63
2016	1,89	2,28	1,11	1,56
2017	1,95	2,33	1,21	1,52
2018	1,86	2,19	1,2	1,48
2019	1,80	2,11	1,15	1,47
2020	1,87	2,22	1,13	1,46
2021	1,93	2,27	1,24	1,45
2022	2,01	2,37	1,27	1,48

Kaynak: SGK faaliyet raporlarından alınarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Çizelge 4'e bakıldığında 4/a sigortalısı bir iş sözleşmesine göre çalışanları, 4/b sigortalısı bağımsız çalışanları, 4/c sigortalısı ise devlet memurları ve diğer kamu görevlilerini temsil etmektedir. Aktif pasif oranı en fazla (%1,95) 2017 yılında olduğu görülmektedir. Aktif pasif oranının en az (%1,78) olduğu yıl 2009 yılıdır. 4/a sigortalısında oran en fazla (%2,33) 2017 yılı, en az (%1,96) 2009 yılıdır. 4/b açısından bakıldığında en fazla oran (%1,67) 2010 yılı, en az oran ise (%1,11) 2016 yılı olduğu anlaşılmaktadır. 4/c sigortalısına bakıldığında oran en az (%1,36) 2010 yılı, en fazla ise (%1,63) 2015 yılı olduğu görülmektedir.

2017 yılından sonra aktif pasif oranında bir düşüş yaşanmış olmasına rağmen, 2022 yılı itibariyle aktif pasif oranının 2,01 ulaşmış olduğu çizelge 3'te görülmektedir. Nitekim sosyal güvenlik sisteminin sağlıklı yürütülebilmesi için gerekli olan aktif pasif oranı 2 olduğundan bu şartın sağlanmış olması sosyal güvenlik sisteminde yaşanan sıkıntıların giderilmesine yönelik olarak umut vadetmektedir.

3.6.2. Erken Yaşta Emeklilik

Erken emeklilik denilen olgu, herhangi bir yaş sınırı koşulu aranmaksızın yalnızca sigortalılık süresi ve prim ödeme gün sayısı ile emekli olunabilmesiyle oluşmaktadır (TOBB, 1994: 223). Sosyal güvenlik sistemine kayıtlı kişilerin erkenden emekli olması ile gelirlerin azalması ve giderlerin artması söz konusudur. Olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına neden olan bu uygulamanın asıl amacı genç istihdama yer açabilmek olsa da sosyal güvenlik sistemi bu şekilde ilerleyememektedir.

1969 yılında emekli olabilmek için yaş şartını kaldıran 1186 sayılı Kanun iler erken emeklilik uygulaması gündeme gelmiştir. Bu durumu düzeltebilmek amacıyla 1986 yılında 3246 sayılı kanun ile kademeli olarak kadınlar 55, erkekler 60 yaşında emekliliğe hak kazanma şartı getirilmiş olsa da siyasi müdahaleler sonucunda 1992 yılında 3774 sayılı Kanun ile kadın ve erkek için emeklilik yaşları eski haline döndürülerek sosyal güvenlik sistemi zora sokulmuştur (Alper, 2019: 65).

506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamında, kadınlar 20 erkekler ise 25 yıllık sigorta süresini doldurup 5000 gün prim ödeme gün sayısına sahip olduklarında emekli olma hakkı kazanması söz konusu olmuştur (Evcil, 1997: 95). 1990'lı yıllarda yapılmış olan bu uygulama sosyal güvenlik sisteminde ciddi finansal krizlerin

doğmasına sebep olduğundan ötürü 1999 yılında 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu ile emekli olma şartlarına müdahale edilmiştir.

Türkiye’de emeklilik yaşlarındaki değişimine bakıldığında 1950 yılında kadın ve erkek 60, 1965 yılında kadınlar 55, erkekler 60, 1969 yılında kadınlar 38, erkekler 43, 1986 yılında kadınlar 55, erkekler 60, 1992 yılında kadınlar 38, erkekler 43, 1999 yılında kadınlar 58, erkekler 60 yaşında emekli olmaya hak kazanmaktaydı. Buradan da anlaşılabacağı üzerine erken emeklilik uygulamasıyla bireylerin yaşlanmadan emekli olmaları söz konusu olmuştur (Altunöz, 2017, s. 63).

2006 yılında 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası ile de emekli olabilme şartları son halini almıştır. Buna göre 5510 dayılı Kanun’un 28. Maddesine göre emeklilik şartları şu şekildedir;

İlk kez 5510 sayılı kanuna göre emekli olacak kadınlar 58 yaşını erkekler ise 60 yaşını doldurduklarında en az 9000 gün uzun vadeli sigortalar primi ödemiş olmaları şartlarını yerine getirdiğinde emekli olmaya hak kazanmaktadır. Eğer kişiler 4/a kapsamında ise 7200 gün prim ödemiş olması yeterli görülmüştür. 4/a kapsamında yaş şartı 2036 yılından itibaren kademeli olarak artarak 2048 yılında kadın ve erkek için eşitlenerek 65 yaş olacaktır. Buna göre bahsedilen kademeli artış şu şekilde olacaktır;

“1/1/2036 ilâ 31/12/2037 tarihleri arasında kadın için 59, erkek için 61, 1/1/2038 ilâ 31/12/2039 tarihleri arasında kadın için 60, erkek için 62, 1/1/2040 ilâ 31/12/2041 tarihleri arasında kadın için 61, erkek için 63, 1/1/2042 ilâ 31/12/2043 tarihleri arasında kadın için 62, erkek için 64, 1/1/2044 ilâ 31/12/2045 tarihleri arasında kadın için 63, erkek için 65, 1/1/2046 ilâ 31/12/2047 tarihleri arasında kadın için 64, erkek için 65,. 1/1/2048 tarihinden itibaren ise kadın ve erkek için 65”

3.6.3. Kayıt Dışı İstihdam

Sosyal güvenlik sisteminin bir dişli gibi işlemesine olanak vermeyen bir diğer sorun ise kayıt dışı istihdamdır. Kayıt dışı istihdam, bireyin resmi düzenleme uyulmaksızın çalışması olarak açıklanabilmektedir (Yalçın, 2021: 359). Kayıt dışı istihdamın üç çeşidi vardır. Bunlardan ilki çalışan bireylerin kurumu hiç bildirilmemesi,

çalışanların çalıştıkları günleri daha az bildiriminin yapılması ve prime esas kazancın daha az bildirilmesidir (Dülger, 2019: 67).

Kayıt dışı istihdama primlerin yüksek olması, ödenmesi gereken vergilerin yüksek olması, küçük işletmelerin ticari olarak diğer işletmelerle rekabetinde zorluklar yaşamaları, kıdem tazminatı kazanımı için 1 yıllık çalışmanın gerekmesi bu tazminata hak kazanılmaması için hareket edilmesi, işsizliğin yüksek olması gibi ekonomik sebepler neden olmaktadır.

Sosyal nedenlere bakıldığında ise, nüfusun durumu, eğitim düzeyi, sosyal güvenlik ahlakına ve bilincine sahip olunup olunmaması, göçler ve dengesiz kentleşmeler olduğu söylenebilmektedir. Bürokrasinin fazla olması, devletçe çıkarılan af yasalarının varlığı, denetimlerin yetersiz olması gibi durumlarda idareden kaynaklanan ve kayıt dışı istihdama olanak sağlayan sebepler olarak sıralanabilmektedir (Kalaycı ve Kalan, 2017: 19).

Çizelge 5. 1990- 2003 Yılları Kayıt Dışı İstihdam Oranı.

Yıllar	Kayıt dışı istihdam oranı (%)
1990	55,6
1991	51,9
1992	50,1
1993	48,6
1994	47,1
1995	54,3
1996	53,3
1997	49,5
1998	51,9
1999	49,9
2000	50,6
2001	52,8
2002	52,1
2003	51,7

Kaynak: (Mahiroğulları, 2017: 551).

1990 yılı ve 2003 yılları arasında kayıt dışı istihdam oranının %46 ila %56 oranları arasında düşüş ve çıkışlar yaşadığı çizelge 5'te görülmektedir. Buna göre en yüksek

kayıt dışı istihdam oranları 1990-1995-1996 yıllarında görülmekteyken en düşük oranlar ise 1993-1994-1997 yıllarında görülmektedir.

Çizelge 6. 2004- 2013 Yılları Kayıt Dışı İstihdam Oranı.

Kayıt Dışı İstihdam Oranı (%)			
Yıllar	Toplam	Tarım	Tarım dışı
2004	50,14	89,9	33,83
2005	48,17	88,22	34,32
2006	46,97	87,77	34,06
2007	45,44	88,14	32,34
2008	43,5	87,84	29,76
2009	43,84	85,84	30,08
2010	43,25	85,47	29,06
2011	42,05	83,85	27,76
2012	39,02	83,61	24,51
2013	36,75	83,28	22,4

Kaynak: http://eski.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari

2004-2013 yılları arasında kayıt dışı istihdam oranlarına bakıldığında tarım sektöründe çalışanların %80’lik kısmının kayıt dışı çalıştığı görülmektedir. Türkiye’de en büyük kayıt dışı çalışmanın tarım sektöründe olduğu buradan anlaşılmaktadır.

Nitekim yıllar bazında toplam orana bakılırsa en yüksek oran 2004 yılında %50,14 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu oran 1990-2003 yılları arasında karşılaşılan diğer oranlara bakıldığında düşük olduğu görülmekte olsa da 2013 yılına kadar bir daha kayıt dışı istihdam oranının bu seviyeye gelmediği görülmektedir.

2004-2013 yılları arasında en düşük kayıt dışı istihdam oranı hem tarım dışı sektörde hem de tarım sektöründe 2013 yılında olduğu görülmektedir. Buna göre 2004 yılına göre kayıt dışı istihdam oranı yaklaşık %14’lük bir düşüş yaşamıştır. Durum böyle iken tarım sektöründe ki kayıt dışı istihdam oranı yalnızca %6’lık bir düşüş yaşayarak %83 seviyelerinde görülmüştür.

Çizelge 7. 2014-2022 Yılları Kayıt Dışı İstihdam Oranı.

Kayıt Dışı İstihdam Oranı (%)			
	Toplam	Tarım	Tarım dışı
2014	34,5	81,7	22,5
2015	33,4	80,6	21,5
2016	33,6	81,7	22
2017	34,1	83	22,4
2018	33,6	82,5	22,6
2019	34,8	86,3	23,3
2020	30,9	83,4	19,6
2021	29	84,6	17,5
2022	26,8	80	16,8

Kaynak: (TÜİK, 2023a)

2014-2022 yılları arasında kayıt dışı istihdam oranı Çizelge 7’de incelendiğinde en yüksek oranın Çizelge 6’da ki verilen en düşük seviyesinden bile daha düşük olduğu görülmüştür. Kayıt dışı istihdam oranının da bu gözle görülür azalmanın sosyal güvenlik denetimlerinin ve sosyal güvenlik ahlakının artması pandemi döneminde bireylerin sağlık hizmetlerinden ve devletçe verilen olanaklardan kayıt dışı çalıştıkları için yararlanamaması sebebiyle azaldığı düşünülmektedir. Kayıt dışı istihdam da tarım dışı sektör 1990 yılında %55 seviyelerinden 2022 yılında %16 seviyesine kadar düşmüş olmasına rağmen tarım sektöründe bu derece büyüklükte bir azalma meydana gelmediği görülmektedir. Tarım sektöründe 2004 yılı öncesi bilinmemek ile birlikte en yüksek oran 2004 yılında %89,9 iken en düşük oran 2022 yılında %9’lük bir düşüşle %80 seviyelerine kadar gerilediği görülmektedir.

Tüm bu oranlar ne kadar düşse de sosyal güvenlik sistemi finansmanına zarar vermektedir. Kayıt dışı istihdam oranı 2022 yılına kadar düşüş göstermiş olsa bile finansmanın bunu karşılaması gerektiğinden, sosyal güvenlik sistemi açık vermekte bu durumda da sisteme devlet el atmak zorunda kalmaktadır. Kayıt dışı istihdamın bu denli yüksek seviye de olması sosyal güvenlik ahlakına uygun olmayan davranışların gerçekleştirilmesi, işsizlik, işverenlerin ve işçilerin kendi menfaatlerini düşünerek hareket etmesinden kaynaklanmaktadır.

3.6.4. İşgücüne Katılım Oranının Düşüklüğü

TÜİK, 2022 iş gücü istatistikleri mikro veri setine göre (TÜİK; 2023b);

“İşgücü, bahsi geçen dönemde ekonomik hizmetleri üretme de rol oynayan çalışma çağında olan nüfustur. İşgücüne katılma oranı, üniversite yurtları, yetimhaneler, huzurevleri, hapishane ve özel nitelikli hastanelerde ikamet edenlerin iş gücüne oranıdır. İstihdam, iş başında olan ve olmayan kişilerin toplamıdır. İstihdam oranı, iş başında olan ve olmayan kişilerin toplamının üniversite yurtları, yetimhaneler, huzurevleri, hapishane ve özel nitelikli hastanelerde ikamet edenlere oranıdır. İşsiz, bahsi geçen dönemde işe sahip olmayan ve son 90 gün içerisinde iş arama yöntemleriyle iş aramış olup 15 gün içerisinde iş başı yapabilecek kişi. İşsizlik oranı, İşsizlerin iş gücü içerisinde ki oranıdır.”

Çizelge 8. 2005-2022 Yılları Arası Temel İş Gücü Göstergeleri.

Yıllar	İşgücü	İstihdam	İşsiz	İşgücüne dahil olmayanlar	İşgücüne katılma oranı (%)	İstihdam oranı (%)	İşsizlik oranı (%)
2005	21 321	19 357	1 964	27 035	44,1	40,0	9,2
2006	21 602	19 717	1 885	27 672	43,8	40,0	8,7
2007	21 954	20 001	1 953	28 223	43,8	39,9	8,9
2008	22 628	20 399	2 228	28 354	44,4	40,0	9,8
2009	23 588	20 534	3 055	28 245	45,5	39,6	12,9
2010	24 516	21 810	2 705	28 387	46,3	41,2	11,0
2011	25 452	23 166	2 287	28 531	47,1	42,9	9,0
2012	25 891	23 738	2 153	29 070	47,1	43,2	8,3
2013	26 871	24 486	2 386	29 110	48,0	43,7	8,9
2014	28 605	25 774	2 831	28 379	50,2	45,2	9,9
2015	29 550	26 501	3 049	28 320	51,1	45,8	10,3
2016	30 449	27 126	3 323	28 290	51,8	46,2	10,9
2017	31 516	28 075	3 441	28 377	52,6	46,9	10,9
2018	32 203	28 691	3 512	28 449	53,1	47,3	10,9
2019	32 505	28 042	4 463	28 962	52,9	45,6	13,7
2020	30 735	26 695	4 040	31 844	49,1	42,7	13,1
2021	32 716	28 797	3 919	30 989	51,4	45,2	12,0
2022	34 334	30 752	3 582	30 345	53,1	47,5	10,4

Kaynak: (TÜİK, 2023a).

Çizelge 8’de ki veriler bin kişi üzerinden hesaplanmıştır. Türkiye’de 2005-2022 yılları arasında iş gücü sayılarına bakıldığında her yıl bir artış olduğu görülmekle birlikte 2005 yılında 21 milyon 321 bin kişi iş gücü içerisindeyken 2022 yılına gelindiğinde bu sayı 34 milyon 334 bin kişiye ulaşmış olduğu görülmektedir.

İstihdam sayısına bakıldığında da bu artış yıllar itibariyle olduğu görülmekte, en yüksek istihdam sayısı 2022 yılında 30 milyon 752 bin kişidir. İstihdam oranı da en yüksek 2022 yılına aittir. İşsiz sayılarına bakıldığında en yüksek rakamların 2009-2019-2020 yıllarında olduğu görülmekte birlikte işsizlik oranlarını sırasıyla %12,9, %13,7, %13,1 olduğu da Çizelge 8’ de görülmektedir.

2019 ve 2020 yıllarında dünyada yaşanan Kovid-19 pandemisi nedeniyle birçok bireyin işsiz kalması bu oranın artmasına neden olmuştur. Aktif pasif sigortalı oranını en çok etkileyen durumlardan biri de işsizlik sayısıdır. İşsizlik sayısının 2019 yılında en yüksek seviyeye ulaşmasından sonra 2022 yılına düşüşe geçmesi, 2022 yılında da %10,4 oranında olması sosyal güvenlik sistemine finansman olarak olumlu yansımaktadır.

Her ne kadar iş gücüne katılım oranı %50’yi bulsa da bu durum yine de sosyal güvenliğin finansmanı açısından sıkıntı yaratmaktadır. Gelir gider dengesinde de anlaşılacağı üzere açık veren sosyal güvenlik sisteminin, istihdam oranının artırılması, işsizliğin azalması ve iş gücüne katılım oranının yükselmesiyle birlikte rahat bir nefes alacağı düşünülmektedir.

3.6.5. Sağlık Harcamaları

SGK’nın 2006 yılında çıkarılan 5502 sayılı kanunla oluşturulmasında sonra 2008 yılında 5510 Sayılı Kanun ile de Genel Sağlık Sigortasının tamamlanması ile her bir bireyin sağlık kapsamı içerisine alınması gerçekleştirilmiştir. Her bir bireyin kapsama alınmasıyla birlikte artan sağlık harcamaları gelir testine tabi tutulmayla genel sağlık sigortası priminin bireylerin kendilerince ödemesiyle sosyal güvenlik sisteminin finansmanına olanak sağlanması muhtemeldir. Bu duruma göre 2009-2022 yılları arasında SGK’nın yapmış olduğu sağlık harcamaları aşağıda Çizelge 9’da gösterilmiştir.

Çizelge 9. 2009-2023 Yılları Arası Sağlık Harcamaları

Yıllar	Sağlık Harcamaları (Yolluk Dahil) Bin TL
2009	28863269
2010	32556357
2011	36541981
2012	44150594
2013	49937607
2014	54602538
2015	59410943
2016	68048370
2017	77686817
2018	91565808
2019	110697544
2020	135704157
2021	177240551
2022	283552417
2023	101966528

Kaynak: SGK Veri Uygulaması kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çizelge 9’da 2023 bilgileri ilk üç ayı kapsamaktadır. İlk üç aylık sağlık harcamaları 2009 yılının neredeyse %50’si kadardır. Bu durumda yaşanan finansman sorunu gözler önüne serilmektedir. Sağlık harcamalarına bakıldığında Kovid-19 pandemisi öncesinde yıllar itibariyle artış olduğu gözükme ile birlikte pandemi başlamasıyla da artış devam etmiştir. 2009 yılında herkesin genel sağlık sigortası kapsamına alınmasıyla birlikte SGK’nın sağlık harcaması 28 milyar 863 milyon 296 TL ödeme yapılmıştır.

2019-2020 yılları arasında dünya çapında yaşanan Kovid-19 pandemisi dönemi ve sonrası dönemde sağlık harcamaları yüksek bir ivme göstermiştir. 2019 yılında 110 milyar 697 milyon 544 bin TL sağlık harcaması yapılırken bu rakam 2020 yılında 283 milyar 552 milyon 417 bin TL’ye ulaşmıştır. Böyle yüksek rakamların ortada olduğu lakin istihdam da bulunanların sayısı %50 iken sosyal güvenlik sisteminin finansman sorunu olmaması ihtimal dahilinde bile gözükmemektedir.

3.6.6. Denetim Yetersizliği ve Fonların Verimli İşletilmemesi

Kayıt dışı istihdam oranlarının bu denli yüksek olması, sosyal güvenlik sistemi adına yapılan denetimlerin yeterliliği hakkında yeterli bilgiyi vermektedir. Finansmanın kuvvetlendirilmesi, sosyal güvenlik sisteminin sorunsuz işleyebilmesi için gerekli olan paranın sağlanabilmesi için denetimlerin sıklaştırılması, sosyal güvenlik ahlakının yükseltilmesi sağlanmalıdır.

SGK'nın 2022 faaliyet raporlarına göre sosyal güvenlik denetmenlerince yapılmış olan denetimlere ilişkin bilgiler şunlardır; denetlemeler sonucu tutulan rapor sayısı 197 bin 165'tir. Bu raporlara göre denetleme kapsamına giren iş yeri sayısı 152 bin 596'dır. . Bu rakamlardan da anlaşılacağı üzere iş yeri denetimlerinin oldukça az olduğu görülmektedir (SGK, 2023: 79). Yalnızca denetmenler aracılığı ile değil birçok koldan denetimlerini sürdürmekte olan SGK, tüm bu denetimlere rağmen kayıt dışı istihdam oranını, sahte işyerlerini sıfıra yakın bir oranda azaltamamaktadır.

Sosyal sigorta kurumlarının fon biriktirme esasına uyumlu olarak kurulması, bu sisteme katılanların yararına uyacak şekilde ek gelir elde edilmesi gerekli görülmektedir (Canbay ve Demir, 2013: 307). Sosyal güvenlik sisteminin içerisinde bulunmak ile finansmana katkı sağlama görevini üstlenen bireylerden toplanan fonların, sistemin daha iyi işleyebilmesi amacıyla artı gelir elde edebilmek adına etkin şekilde kullanılması gerekmektedir. Durum bunun tersi şeklinde işlediğinde sosyal güvenlik sisteminin etkin işlemesi mümkün görülmemektedir. Bu yıl elde edilen primleri etkin değerlendirerek ileri süreçlere aktarılması fonların etkin değerlendirildiğini göstermekteyken sistemin gelir gider dengesizliğine bakıldığında fonların etkin kullanıldığı söylenememektedir.

3.6.7. Prim Tahsilatı Oranlarının Yetersiz Olması ve Prim Afları

Türk sosyal güvenlik sisteminin mali açıdan dengesini bozan bir diğer sorun ise sisteme ödene primlerin az olması ve devlet tarafından belirli zamanlarda çıkarılan prim aflarıdır. Prim oranların yüksek gelmesi sebebiyle prim ödemekten vazgeçen yükümlüler sosyal güvenlik sisteminin etkin olarak işleyebilmesine zarar vermektedir. Düzenli olarak primlerini ödeyen yükümlüler, primlerini zamanında ödemeyenler için devletçe çıkarılan prim afları sayesinde indirimli ve taksitli olarak ödeme imkânı sunulduğunda prim ödeme düzenlerini bozmaya yeltenmekte bu da sistem içerisinde daha büyük bir çıkmaz yaratmaktadır. Nitekim 1960-2003 yılları arasında çıkarılan aflar aşağıda Çizelge 10'da görülmektedir.

Çizelge 10. Türkiye’de Çıkarılan Sosyal Güvenlik ile İlgili Aflar.

YIL	Kanun
1968	991
1969	1186
1972	1479
1973	1655
1974	1803
1975	1912
1976	2012
1977	2098/2108
1978	2147/2167
1979	2229
1981	2431/2546/2422
1982	2571/3165
1983	2801/2959/2926
1984	3239/2974
1985	3201/3165
1987	3395/3351/277(KHK)
1988	3505
1990	3689
1992	3787/3786/3780
1994	3986/4056
1996	4213
1997	4247
1998	4369
1999	4447
2000	619 (KHK)
2003	4811/4792/4958

Kaynak: (Aktaran, Savaşan, 2006: 53).

Düzenli aralıklarla olmasa da çıkarılan bu aflar hem işçi hem de işverenleri sosyal güvenlik primlerini vaktinde ve gönüllü olarak ödemekten geri çekmektedir. Bunun sebebi afların hem borcu azaltması hem de taksitlendirme yapılmasıyla ödemeyi kolaylaştırılmasıdır. Durum bu halde olunca SGK'nın elde ettiği prim tahsilatında seviye yeterli gelmemektedir. Bir şekilde para toplayabilmek için aflar çıkarılıp primler toplanılmaya çalışılsa da sistemde bulunan düzenli ödeyiciler bu durumdan olumsuz olarak etkilendiğinden SGK finansmanında sıkıntı yaşanmaktadır.

4. BÖLÜM SAHA ÇALIŞMASI

4.1. EVREN VE ÖRNEKLEM

2021-2022 öğretim yılı güz dönemi istatistiklerine göre Düzce Üniversitesinde öğrenim gören toplam öğrenci sayısı 29242 kişidir. Fakülte öğrencileri toplamı 16933 kişi, yüksekokul öğrencilerinin toplam sayısı 568 kişi ve MYO öğrencilerinin toplam sayısı 7771 kişidir. Düzce Üniversitesi bünyesinde bulunan Akçakoca Bey Siyasal Bilgiler Fakültesi, Sanat Tasarım Ve Mimarlık Fakültesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Teknoloji Fakültesi, Tıp Fakültesi, Ziraat Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İlahiyat Fakültesi, İşletme Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Orman Fakültesi, Akçakoca Turizm Otelcilik Yüksekokulu, Çilimli MYO , Dr. Engin Pak Cumayeri MYO, Düzce MYO, Gölyaka MYO, Kaynaşlı MYO, Ormancılık MYO , Akçakoca MYO, Sağlık Hizmetleri MYO, Gümüşova MYO, Sosyal Bilimler MYO birimlerinde öğrenim gören öğrenciler çalışmanın evrenini oluşturmuştur. Yapılan çalışmada basit tesadüfi örneklem yöntemi kullanılmıştır. Basit tesadüfi örneklem evrende var olan her kişinin birbirine eşit ve birbirinden bağımsız olarak seçilme şansını ifade etmektedir (Coşkun vd., 2007: 129). Örneklem büyüklüğü hesaplaması ise 0,05 anlamlılık düzeyinde, 0,5'lik hata payıyla 25 Bin kişilik evren için 378 kişiyi, 50 Bin kişilik evren için ise 381 kişiyi teslim ettiği tabloda gösterilmektedir. Araştırmanın olgunluğu açısından 500 kişilik anket yapılmasına karar verilmiştir.

Çizelge 11. Örneklem Büyüklüğünün Hesaplanması.

Evren Büyüklüğü	0.05 Örnekleme Hatası p: 0,5
100	80
500	217
750	254
1000	278
2500	333
5000	357
10000	370
25000	378
50000	381

Kaynak: (Aktaran: Tirakioğulları, 2019: 53)

4.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırma anket formu kullanılarak yapılmıştır. Anket iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcının cinsiyet, öğrenim derecesi, iş tecrübesi, iş tecrübesinin bulunduğu sektör, çalışma şekli ile ilgili demografik bilgilerden oluşmaktadır. İkinci bölümde ise 14 soruluk sosyal güvenlik ahlakı ölçeği kullanılmıştır. Anket çalışmasında 5'li likert ölçeği kullanılmıştır. İfadelere katılma dereceleri şu şekilde adlandırılmış ve puanlandırılmıştır: Kesinlikle katılıyorum (1), katılıyorum (2), ne katılıyorum ne katılmıyorum (3), katılmıyorum (4), kesinlikle katılmıyorum (5).

4.3. VERİLERİN TOPLANMASI

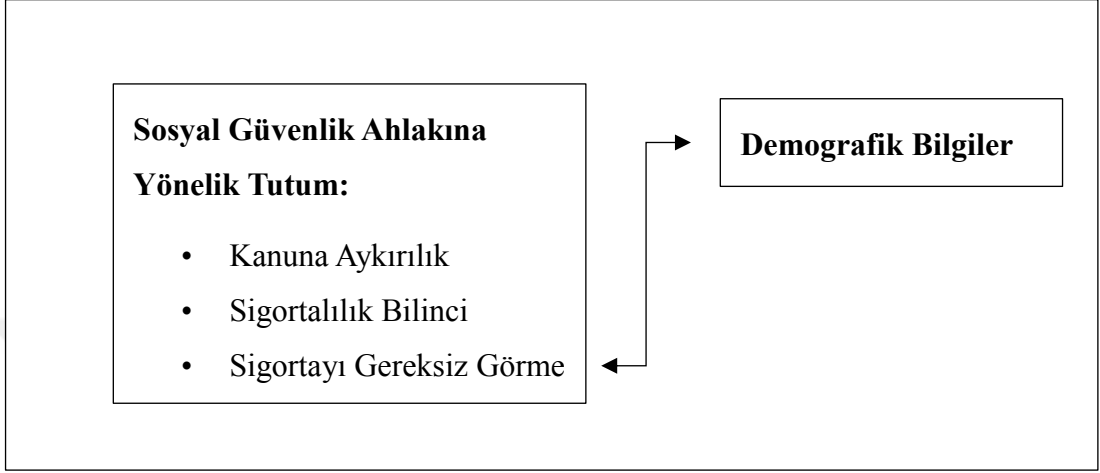
Araştırma yapabilmek için ilk olarak Düzce Üniversitesinden etik kurul izni alınmıştır (Bakınız. Ek 1). Etik kurulun izin yazısıyla birlikte üniversite bünyesinde bulunan fakülte, yüksekokul ve MYO öğrencilerine ulaşılmıştır. Anket çalışması 2021-2022 öğretim yılı güz dönemi final haftasında yapılmıştır. 500 anket öğrencilere yüz yüze uygulanmıştır. Veri gizliliğinin sağlanacağına dair açıklama yapılmıştır. Gönüllük esasına dayanarak anket verileri toplanmıştır. Anketler analiz edilmeden önce hatalı, eksik doldurulmuş olan 16 anket veri setinden çıkarılarak 484 anket ile analizler yapılmıştır.

4.4. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmanın istatistiksel analizlerinde SPSS 26.0 paket programı ve AMOS programı kullanılmıştır. Öğrencilere uygulanan anket formları kontrol edilmiş, eksiksiz ve tam olan anketler analizlere dahil edilmiştir. Kullanılan sosyal güvenlik ölçeğinin güvenirlik ve geçerlik analizi yapılmıştır. Katılımcılardan alınan demografik bilgiler frekans analizine tabi tutulmuştur. Ölçeğin betimsel analizi yapılmıştır. Sosyal güvenlik ölçeği ve alt boyutları, iki kategorili değişkenlerle kıyaslandığında farkın olup olmadığını tespit etmek amacıyla Bağımsız Örnek *t* Testi, ikiden fazla kategorili olan değişkenlerin farkını ise Tek Yönlü Varyans Analizi ANOVA yapılmıştır. Anova analizinde farklılık test edilen değişkenlere bu farklılığın hangi kategoriden meydana geldiğini anlayabilmek için Post Hoc analizi de yapılmıştır.

4.5. ARAŞTIRMA MODELİ VE ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Örnekleme içinde yer alan Düzce Üniversitesi fakülte, yüksekokul ve meslek yüksekokulu öğrencilerinin sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumlarının incelenmesine yönelik oluşturulmuş model aşağıdaki gibidir.

Şekil 2. Araştırma Modeli.

H₁: Lisans ve ön lisans öğrencileri arasında sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık vardır.

H₂: Lisans ve ön lisans öğrencileri arasında sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık yoktur.

H₃: Öğrencilerin cinsiyetleri ile sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₄: Öğrencilerin cinsiyetleri ile sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H₅: İş tecrübesi olan ve iş tecrübesi olmayan öğrencilerin sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₆: İş tecrübesi olan ve iş tecrübesi olmayan öğrencilerin sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H₇: Çalışılan sektör ile sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₈: Çalışılan sektör ile sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H₉: Çalışma şekli ile sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₁₀: Çalışma şekli ile sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

5.BÖLÜM ANALİZ VE BULGULAR

5.1. SOSYAL GÜVENLİK AHLAKI ÖLÇEĞİ GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ANALİZLERİ

Sosyal güvenlik ahlaki ölçeği araştırmacı tarafından literatür taraması sonucunda, madde havuzu oluşturarak anket maddeleri hazırlanmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen sosyal güvenlik ahlaki ölçeğinin kapsam geçerliğini belirlemek amacıyla 2 uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Uzman grubunun değerlendirmesi sonucunda gerek duyulan düzenlemeler yapılmıştır. Bunun sonucunda ölçeğin kapsam geçerliğine sahip olduğu belirlenmiştir.

Kapsam geçerliği ölçme araçlarında var olan tüm maddelerin ölçülmek istenilen özelliği ölçebilme niteliğinde olmasıdır (Kartal ve Bardakçı, 2018: 11). Geçerlik ölçmek istenilen bir özelliğin ölçme araçları yardımıyla ölçülmesiyle alakalıdır. Ölçülmek istenilen özellik diğer özelliklerle karıştırılmadan doğru şekilde ölçülüyorsa yapılan test geçerli sayılmaktadır (Lorcu, 2015: 207).

Araştırma da kullanılan sosyal güvenlik ahlaki ölçeğine güvenirlik analizi yapılmıştır. Kullanılan ölçek başka zaman diliminde kullanıldığında da hep aynı değerde ölçüm sonuçları veriyorsa kullanılan ölçme aracı kararlıdır. Bu kararlılıkta güvenirliği göstermektedir (Kartal ve Bardakçı, 2018: 114). Sosyal güvenlik ahlaki ölçeğinin güvenirliğini test etmek için Cronbach's Alpha katsayısından faydalanılmıştır. Cronbach α katsayısı 0 ile 1 arasında değer alır.

Cronbach' s Alpha değeri; 0,00 ile 0,40 arasında ise ölçek güvenilir değildir. 0,40 ile 0,60 arasında ise ölçek düşük güvenilirliktedir. 0,60 ile 0,80 arasında ise ölçek güvenilirliktedir. 0,80 ile 1,00 arasında ise ölçek yüksek güvenilirliğe sahiptir (Özdamar, 2004: 633).

Çizelge 12. Sosyal Güvenlik Ahlakına Yönelik Güvenirlilik Analizi.

Ölçek ve Boyutlar	N	Cronbach Alfa Değeri	İfade Sayısı
Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği	484	0,810	14
Kanuna Aykırılık Boyutu	484	0,855	8
Sigortalılık Bilinci Boyutu	484	0,724	3
Sigortayı Gereksiz Görme Boyutu	484	0,635	3

Çizelge 12’de Sosyal güvenlik ahlakı ölçeğinin ve ölçek alt boyutlarının güvenilirliği gösterilmektedir. Çizelgeye göre 14 maddeden oluşan sosyal güvenlik ahlakı ölçeğinin güvenilirliği yüksektir. Kanuna aykırılık boyutu güvenilirliği de yüksek güvenilirlik oranına sahiptir. Sigortalılık bilinci boyutu ve sigortayı gereksiz görme boyutu güvenilirlik analizinde güvenilir çıkmıştır.

Sosyal güvenlik ahlakı ölçeğinde bulunan verilerin analize uygun değerde olup olmadığının bilinebilmesi için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett testi yapılmaktadır.

Çizelge 13. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği KMO ve Barlett Testi Sonuçları.

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Değeri		0,873
Bartlett’in Küresellik Testi	Approx. Chi-Square	2019,626
	df	91
	p	0,000

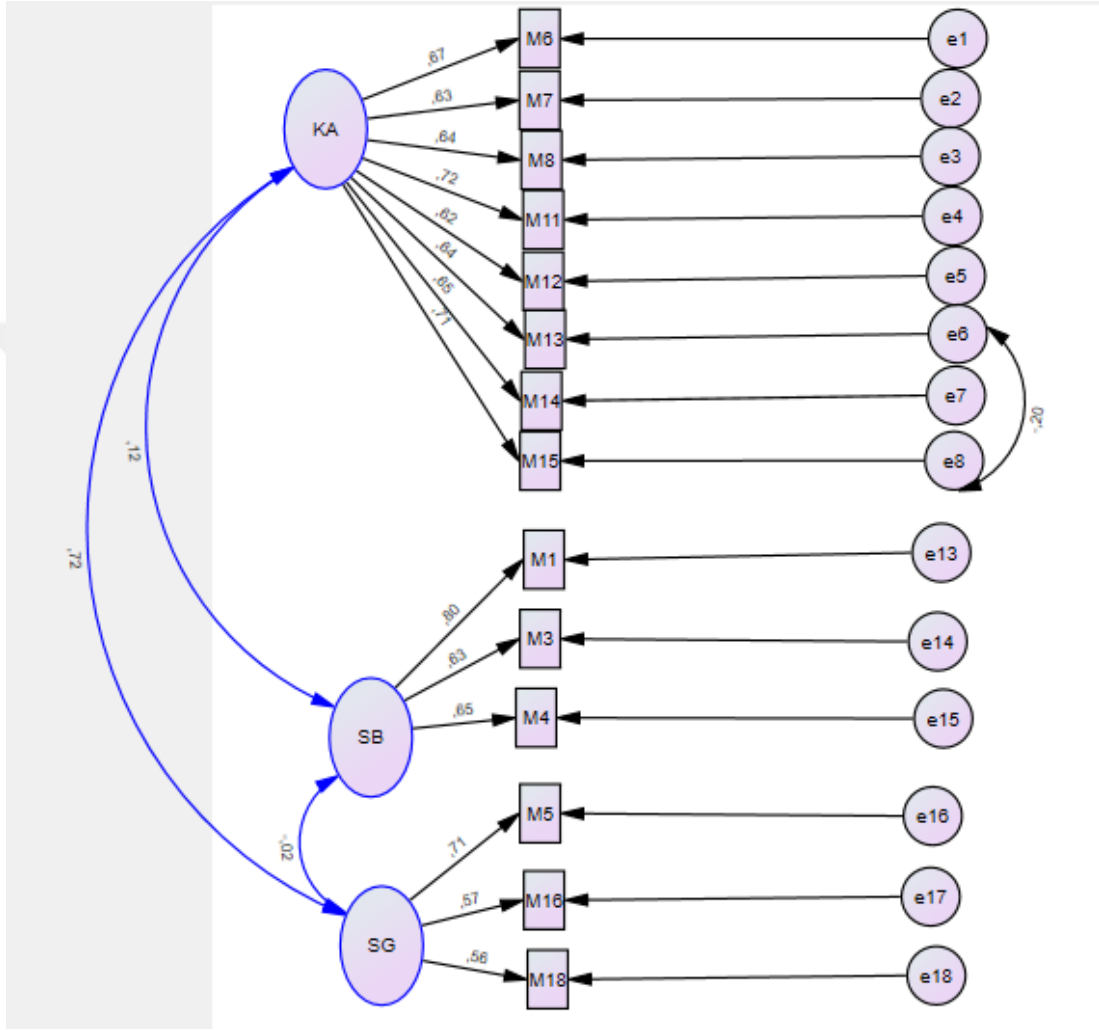
Düzce Üniversitesi bünyesinde öğrenim gören lisans ve ön lisans öğrencilerine uygulanan 500 anket ile toplanan verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını bulabilmek amacı ile ölçeğe KMO ve Bartlett testleri uygulanmış olup yukarıdaki çizelge 3’ de yer alan değerler incelenmiştir. Sosyal güvenlik ahlakı ölçeğine ait KMO değeri 0,873 olarak Barlett küresellik testiyle elde edilen ki-kare değeri ise 2019,626 ve $p=0,000$ olarak bulunmuştur. Değerler veri setinin faktör analizi için uygun olduğunu ve değişkenler arası yüksek korelasyon olduğunu göstermiştir.

Çizelge 14. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Faktör Analizi Sonuçları.

Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Boyutları	Faktör Yükleri	Açıklanan Varyans (%)
Boyut 1. Kanuna Aykırılık		33,20
İşverenlerin ekonomik kaygılarla kayıt dışı işçi çalıştırmalarını kabul edilebilir buluyorum.	,744	
İşverenlerin ekonomik kaygılarla kayıt dışı çocuk işçi çalıştırmalarını kabul edilebilir buluyorum.	,723	
Devletten rapor parası alabilmek için bilinçli bir şekilde iş kazası düzenlemeyi anlaşılabılır buluyorum.	,698	
İşverenlerin ekonomik kaygılarla işçilerinin prim gün sayılarını eksik bildirmesini kabul edilebilir buluyorum.	,690	
Ekonomik kaygılarla işsizlik maaşından yararlanabilmek için işinden çıkmış gibi davranmak haklı bir davranıştır.	,679	
Sosyal yardımlardan faydalanmak için gelirimi düşük gösterebilirim.	,657	
Sigortalı olsam, işverenin sigorta parasını bana vermesini tercih ederim.	,654	
Prim oranlarının çok yüksek olması sebebiyle işverenin ödemesi gereken primleri ödememesini haklı bulurum.	,649	
Boyut 2. Sigortalılık Bilinci		14,33
Sigortalı olma şartlarını biliyorum.	,824	
Sosyal güvenlik sistemi hakkında bilgi sahibiyim.	,793	
Sigortalı olmanın sağladığı avantajları biliyorum.	,780	
Boyut 3. Sigortayı Gereksiz Görme		8,23
Mevsimlik tarım işçileri için sigorta yaptırmaya gerek yoktur.	,659	
Deneme süresinde işçilerin sigorta yaptırmaya gerek yoktur.	,539	
Part time çalışan işçilerin sigorta yaptırılmasına gerek yoktur.	,404	

Sosyal güvenlik ölçeğinin faktör yapısını incelemek üzere faktör türetme tekniği olarak temel bileşenler analizi kullanılmıştır. Ayrıca, varimax döndürme tekniği kullanılarak türetilen faktör sayısı 3 faktörle sınırlandırılmıştır. Yapılan analiz sonucunda toplam varyansın %55,779'unu açıklayan 14 madde ve 3 alt boyuttan oluşan bir ölçeğe aracı elde edilmiştir.

Sosyal Güvenlik Ahlakı ölçeğinin doğrulayıcı faktör analizi, IBM SPSS AMOS 26 Graphics paket programında analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Analiz sonrası ölçeğe ilişkin sonuçlar Şekil 4’de gösterilmektedir.

Şekil 3. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi.

Şekil 3’de yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçları görülmektedir. Buna göre faktör analizine ilişkin sonuçlar her boyut altındaki ifadede 0,50’nin üzerinde tespit edilmiştir.

Çizelge 15. Doğrulayıcı Faktör Analizine Ait Standardize Edilmiş Regresyon Ağırlıkları.

İfade		Faktör	Tahmin
madde6	<---	KA	,667
madde7	<---	KA	,632
madde8	<---	KA	,641
madde11	<---	KA	,725
madde12	<---	KA	,621
madde13	<---	KA	,644
madde14	<---	KA	,646
madde15	<---	KA	,713
madde1	<---	SB	,803
madde3	<---	SB	,630
madde4	<---	SB	,650
madde5	<---	SG	,712
madde16	<---	SG	,570
madde18	<---	SG	,562

Sosyal Güvenlik Ahlakı ölçeğinin 3 boyutu olan Kanuna Aykırılık (KA), Sigortalılık Bilinci (SB) ve Sigortayı Gereksiz Görme (SG) boyutlarının ifade yükleri, doğrulayıcı faktör analizi açısından uygun bulunmuştur. Bu nedenle ifade çıkarmaya gerek duyulmamıştır. Ölçeğin 4. Boyutu olan Kanunlara Uyma (KU) boyutundaki soruların faktör yükleri 0,50 altında olarak tespit edilmiştir.

Kanuna Uyma Boyutu içerisinde yer alan M2 “Kayıt dışı işçi çalıştıran işyerleri, Sosyal Güvenlik Kurumuna ihbar edilmelidir.”, M9 “Sigortasız işçi çalıştıran işyerlerini ihbar etmek gerekir.”, M10 “Hiçbir yerde çalışmıyor olmasına rağmen, kendini bir iş yerinde çalışıyormuş gibi gösteren kişiyi ihbar etmek gerekir.”, M17” Sigortasız çalışan işçiyi sosyal güvenlik kurumuna ihbar etmek gerekir.” ifadeleri ölçekten çıkarılmıştır.

IBM SPSS AMOS 26 Graphics paket programında normallik testi yapılmıştır. Ölçekteki her bir ifade için normallik değerlendirmesi çizelge 16'da görülebilmektedir.

Çizelge 16. Normallik Testi Sonuçları.

Variable	min	max	skew	c.r.	kurtosis	c.r.
madde18	1,000	5,000	-,497	-4,350	-1,070	-4,686
madde16	1,000	5,000	-,841	-7,365	-,484	-2,121
madde5	1,000	5,000	-1,255	-10,990	,608	2,661
madde4	1,000	5,000	,362	3,172	-,550	-2,408
madde3	1,000	4,000	1,099	9,620	,594	2,599
madde1	1,000	5,000	,763	6,678	-,334	-1,464
madde15	1,000	5,000	-1,597	-13,983	1,270	5,562
madde14	1,000	5,000	-,897	-7,852	-,417	-1,828
madde13	1,000	5,000	-,835	-7,310	-,395	-1,731
madde12	1,000	5,000	-,729	-6,381	-,625	-2,734
madde11	1,000	5,000	-1,129	-9,888	,084	,369
madde8	1,000	5,000	-1,308	-11,450	,580	2,539
madde7	1,000	5,000	-1,202	-10,523	,224	,982
madde6	1,000	5,000	-1,669	-14,615	1,662	7,275
Multivariate					62,756	31,795

Çizelge 16'da görülen sonuçlar, ölçek verilerinin her birinin normal dağılmakta olduğunu göstermektedir. Normallik testi için skewness ve kurtosis değerleri dikkate alınmıştır. Kurtosis ve Skewness değerleri -2 ile +2 arasındadır. Böyle olduğu zaman normal dağılım olduğu kabul edilmektedir (George & Marllery, 2010). Bu nedenle çıkan sonuç, mevcut ölçek için yapısal eşitlik modellemesi uygulanabileceğini göstermektedir.

Çizelge 17'de doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ile ilgili çıkan değerlerin kabul edilebilirlik durumları gösterilmektedir.

Çizelge 17. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeğine Ait Kabul Edilebilir Uyum İndeksleri.

	Uyum Değerleri	Araştırmanın Değerleri	Uyum Durumu
χ^2 (CMIN)	$2df < \chi^2 \leq 3df$	156,627	Kabul Edilebilir
χ^2/df (CMIN/df)	$\leq 4-5$	2,146	Kabul Edilebilir
CFI	$,80 \leq CFI \leq ,90$	0,956	Kabul Edilebilir
RMSEA	$,05 < RMSEA \leq ,08$	0,101	-
NFI	$\geq ,80$	0,922	Kabul Edilebilir
GFI	$89 - ,85$ veya $\geq ,80$	0,952	Kabul Edilebilir
RMR	$,06 - ,08$	0,061	Kabul Edilebilir

Kaynak: Akan, 2017: 185.

Çizelge 17’de görülen doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre, uyum değerli gösterilmiş daha sonra araştırmanın değerleri gösterilerek en son sütunda uyum durumu hakkında bilgi verilmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere araştırmanın değerleri genel olarak “kabul edilebilir” düzeye sahip olduğu tespit edilmiştir.

5.2. KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK BİLGİLERİ

Düzce Üniversitesi bünyesinde öğrenim gören lisans ve ön lisans öğrencilerine yapılan araştırma kapsamında, katılımcılara cinsiyet, öğrenim derecesi, iş tecrübesi, çalışılan sektör, çalışma şekli olarak 5 adet demografik bilgi sorulmuştur.

Çizelge 18. Örneklemenin Cinsiyete Göre Dağılımı.

Demografik Bilgiler	Frekans (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	251 51,9
	Erkek	233 48,1

Araştırmaya katılım gösteren katılımcıları tanımlamaya yönelik yapılmış olan frekans analizindeki cinsiyet dağılımına bakıldığında anket yapılan 484 öğrencinin %51,9’u (251 kişi) kadın, %48,1’i (233 kişi) erkektir.

Çizelge 19. Örneklemin Öğrenim Derecesi Dağılımı.

Demografik Bilgiler		Frekans (f)	Yüzde (%)
Öğrenim Derecesi	Akçakoca Siyasal Bilgiler Fakültesi	13	2,7
	Eğitim Fakültesi	39	8,1
	İşletme Fakültesi	50	10,3
	İlahiyat Fakültesi	18	3,7
	Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi	18	3,7
	Teknoloji Fakültesi	26	5,4
	Mühendislik Fakültesi	73	15,1
	Tıp Fakültesi	20	4,1
	Orman Fakültesi	13	2,7
	Ziraat Fakültesi	3	0,6
	Spor Bilimleri Fakültesi	13	2,7
	Fen-Edebiyat Fakültesi	38	7,9
	Sağlık Hizmetleri MYO	9	1,9
	Ormancılık MYO	4	0,8
	Çilimli MYO	5	1,0
	Düzce MYO	41	8,5
	Sosyal Bilimler MYO	26	5,4
	Gümüşova MYO	8	1,7
	Akçakoca MYO	26	5,4
	Dr. Engin Pak Cumayeri MYO	8	1,7
	Kaynaşlı MYO	13	2,7
	Gölyaka MYO	12	2,5
	Akçakoca Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu	8	1,7

Araştırmaya katılım sağlayan öğrencilerin öğrenim derecelerine bakıldığında en fazla katılım %10,3 oranla (73 kişi) mühendislik fakültesi iken en az katılım %0,6 oranıyla (3 kişi) ziraat fakültesidir. Anket yapılan 484 öğrencinin 384'ü fakülte derecesinde öğrenim görmektedir. Yüksekokul derecesinde öğrenim görüp anket çalışmasına katılan öğrenci sayısı 8 kişidir. Araştırma kapsamında MYO'da öğrenim gören öğrenci sayısı ise 92 kişidir.

Çizelge 20. Örneklemin İş Tecrübesi Dağılımı.

Demografik bilgiler		Frekans (f)	Yüzde (%)
İş Tecrübesi	Var	284	58,7
	Yok	200	41,3

Araştırma kapsamına katılım gösterenlerin iş tecrübesinin olup olmadığı sorulmuştur. Bunun üzerine yapılan frekans analizi sonucunda katılımcıların %58,7'sinin (284 kişi) iş tecrübesi var iken, iş tecrübesi olmayanların oranı ise %41,3'tür (200 kişi).

Çizelge 21. Örneklemen Çalıştığı Sektör Dağılımı.

Demografik bilgiler		Frekans (f)	Yüzde (%)
Çalıştığı Sektör	Yok	201	41,5
	Hizmet	156	32,2
	İnşaat	32	6,6
	Gıda	17	3,5
	Eğitim	7	1,4
	Sağlık	3	0,6
	Tekstil	23	4,8
	Sanayi	13	2,7
	Teknoloji	14	2,9
	Turizm	18	3,7

Araştırmaya katılanların %41,5'i çalıştığı sektör hakkında bilgi vermemiştir. Bunu takip eden en yüksek rakamlı sektör ise %32,2 oranıyla (156 kişi) hizmet sektörüdür. En az katılımcının bulunduğu sektör ise %0,6 (3 kişi) ile sağlık sektörü, bir diğeri ise %1,4 (7 kişi) ile eğitim sektörüdür. Öğrenciler en çoktan en aza sırasıyla şu sektörlerde çalışmışlardır: Hizmet, inşaat, tekstil, turizm, gıda, teknoloji, sanayi, eğitim ve sağlık.

Çizelge 22. Örneklemen Çalışma Şekli Dağılımı.

Demografik bilgiler		Frekans (f)	Yüzde (%)
Çalışma Şekli	Yok	201	41,5
	Tam Süreli	162	33,5
	Kısmi Süreli	121	25,0

Araştırma kapsamında katılımcıların çalışma şekli tam süreli olanların toplam katılımcılara oranı %33,5'tir (162 kişi). Kısmi süreli çalışan öğrencilerin toplam katılımcılarına oranı ise %25,0'tir (121 kişi). Çalışma şekli ile ilgili bilgi vermeyen katılımcı oranı ise %41,5'tir (201 kişi).

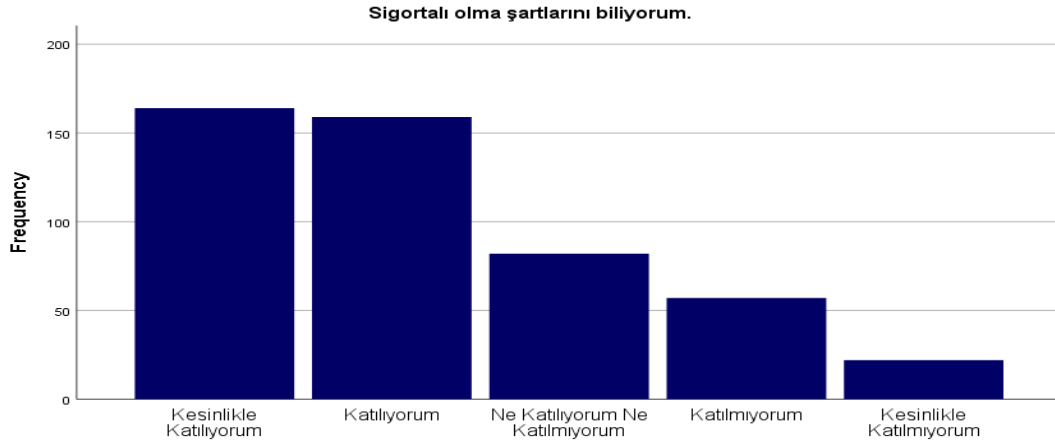
5.3 SOSYAL GÜVENLİK AHLAKI ÖLÇEĞİNE İLİŞKİN BETİMSSEL İSTATİSTİK

Çalışmanın bu başlığı altında sosyal güvenlik ahlakı ölçeğinde var olan 14 maddenin betimsel analizlere ilişkin istatistiklere yer verilmiştir.

Çizelge 23. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Betimsel İstatistikleri.

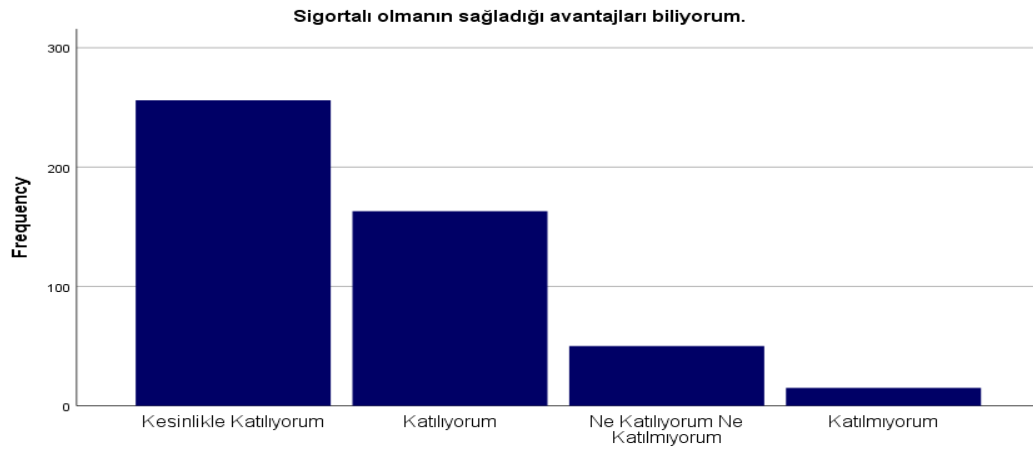
S. NO	Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği	$\bar{X}$	S.S.
1	Sigortalı olma şartlarını biliyorum.	2,20	1,16
2	Sigortalı olmanın sağladığı avantajları biliyorum.	1,63	,79
3	Sosyal güvenlik sistemi hakkında bilgi sahibiyim.	2,40	1,08
4	Devletten rapor parası alabilmek için bilinçli bir şekilde iş kazası düzenlemeyi anlaşılabilir buluyorum.	1,72	1,18
5	Sosyal yardımlardan faydalanmak için gelirimi düşük gösterebilirim.	1,98	1,29
6	İşverenlerin ekonomik kaygılarla işçilerinin prim gün sayılarını eksik bildirmesini kabul edilebilir buluyorum.	1,88	1,23
7	İşverenlerin ekonomik kaygılarla kayıt dışı işçi çalıştırmasını kabul edilebilir buluyorum.	2,01	1,29
8	Prim oranlarının çok yüksek olması sebebiyle işverenin ödemesi gereken primleri ödememesini haklı bulurum.	2,23	1,29
9	Sigortalı olmaktansa, işverenin sigorta parasını bana vermesini tercih ederim.	2,22	1,30
10	Ekonomik kaygılarla işsizlik maaşından yararlanabilmek için işinden çıkmış gibi davranmak haklı bir davranıştır.	2,16	1,32
11	İşverenlerin ekonomik kaygılarla kayıt dışı çocuk işçi çalıştırmasını kabul edilebilir buluyorum.	1,73	1,22
12	Mevsimlik tarım işçileri için sigorta yaptırmaya gerek yoktur.	2,13	1,29
13	Deneme süresinde işçilerin sigorta yaptırmaya gerek yoktur.	2,45	1,40
14	Part time çalışan işçilerin sigorta yaptırmaya gerek yoktur.	1,90	1,18

Çizelge 23’e göre ortalamalar incelendiğinde “Deneme süresinde işçilerin sigorta yaptırmaya gerek yoktur.” ($\bar{x}=1,90$) ifadesinin en yüksek ortalama ($SS=1,40$) sahip olduğu görülmektedir. En düşük ortalamanın ($SS=0,79$) ise “Sigortalı olmanın sağladığı avantajları biliyorum” ($\bar{x}=1,63$) ifadesine ait olduğu görülmektedir.

Şekil 4. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Birinci Maddesi İstatistik Bilgisi.

“Sigortalı olma şartlarını biliyorum.” İfadesine 484 öğrencinin 164’ü (%33,9) kesinlikle katılıyorum, 22’si (%4,5) kesinlikle katılmıyorum cevabı vermiştir. Buna göre, ankete katılanların büyük bir çoğunluğunun sigortalı olmaya dair bilgisinin olduğu görülmektedir.

Şekil 5. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği İkinci Maddesi İstatistik Bilgisi.

“Sigortalı olmanın sağladığı avantajları biliyorum” İfadesine 484 öğrencinin 256’sı (%52,9) kesinlikle katılıyorum, 15’i (%3,1) ise katılmıyorum cevabı vermiştir. Kesinlikle Katılıyorum ifadesi 484 katılımcı tarafından kullanılmadığından dolayı Şekil 4’te gösterilmemiştir. Anket çalışmasına katılan öğrencilerin %80’inin sigortalı olmanın avantajları hakkında bilgi sahibi oldu görülmektedir.

Şekil 6. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Üçüncü Maddesi İstatistik Bilgisi.

“Sosyal güvenlik sistemi hakkında bilgi sahibiyim.” İfadesine 484 öğrencinin 149’u (%30,8) ne katılıyorum ne katılmıyorum cevabı verirken, en az kesinlikle katılmıyorum seçeneği 18 öğrenci (%3,7) cevaplamıştır. Buradan anlaşılan katılımcıların %50’sinden fazlasının sosyal güvenlik sistemi hakkında bilgi sahibi olduğudur.

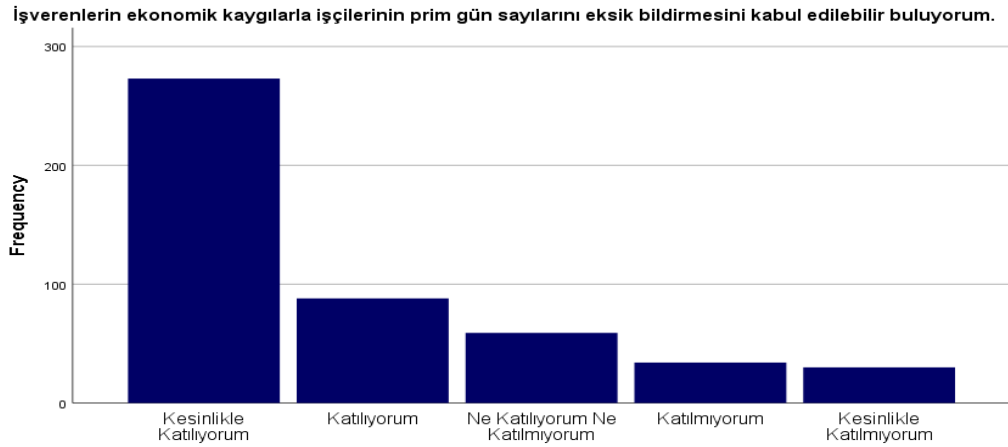
Şekil 7. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Dördüncü Maddesi İstatistik Bilgisi.

“Devletten rapor parası alabilmek için bilinçli bir şekilde iş kazası düzenlemeyi anlaşılabilir buluyorum.” İfadesine katılımcıların 313’ü (%64,7) kesinlikle katılıyorum cevabı verirken, katılımcıların 24’ü (%5,0) katılmıyorum cevabını vermiştir. Bu ifade de katılımcıların %60’ından fazlasının sosyal güvenlik ahlakı açısından yeterli seviyede olmadığı gözükmektedir.

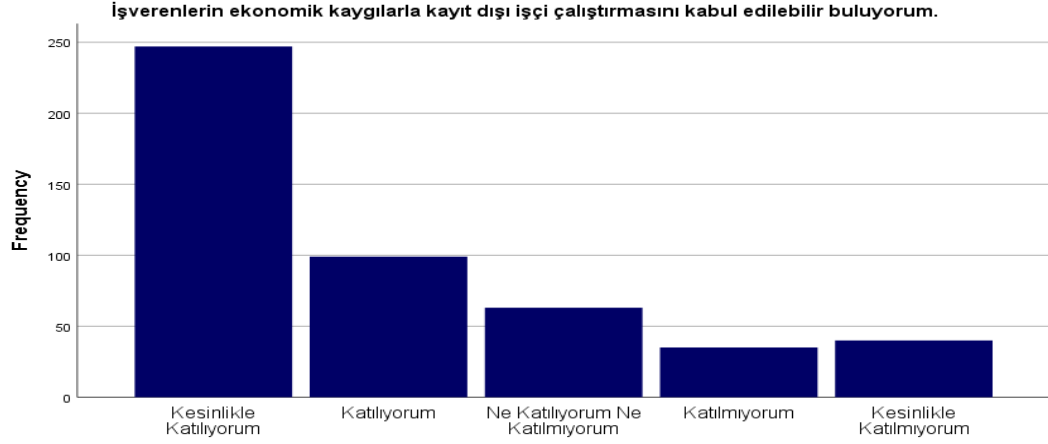
Şekil 8. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Beşinci Maddesi İstatistik Bilgisi.

“Sosyal yardımlardan faydalanmak için gelirim düşük gösterebilirim.” İfadesine katılımcıların 251’i (%51,9) kesinlikle katılıyorum, katılımcıların 33’ü (%6,8) katılmıyorum cevabını vermiştir. Buna göre katılımcıların %50’den fazlasının kanun dışı yollara başvurma potansiyelinin olduğu anlaşılmaktadır.

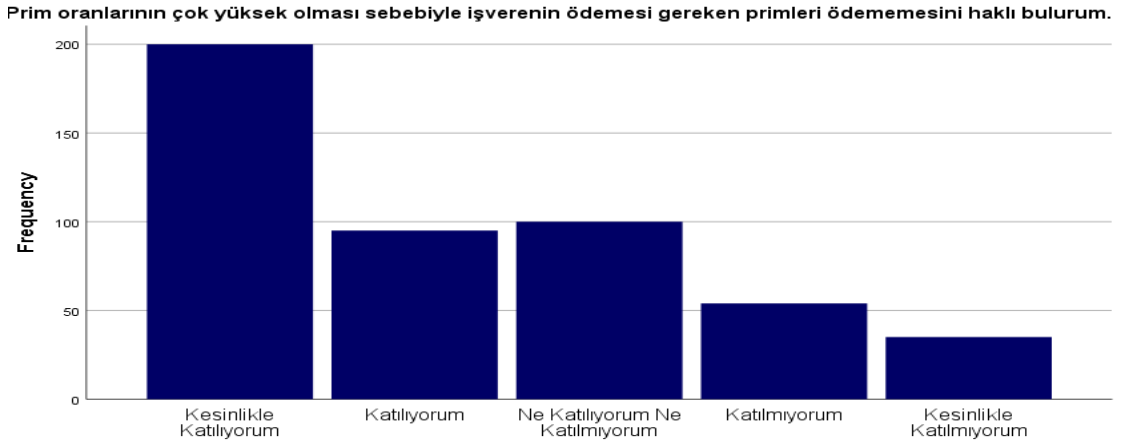
Şekil 9. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Altıncı Maddesi İstatistik Bilgisi.

“İşverenlerin ekonomik kaygılarla kayıt dışı işçi çalıştırmasını kabul edilebilir buluyorum” ifadesine 484 katılımcıdan 247’si (%51,0) kesinlikle katılıyorum, 35’i (%7,2) katılmıyorum cevabı vermiştir. Katılımcıların %60’ından fazlasının kayıt dışı şekilde çalışmaya razı olduğu, işverenlere bu konuda destek verebilecekleri ve kanunen verilmiş haklarından vazgeçeceği görülmektedir.

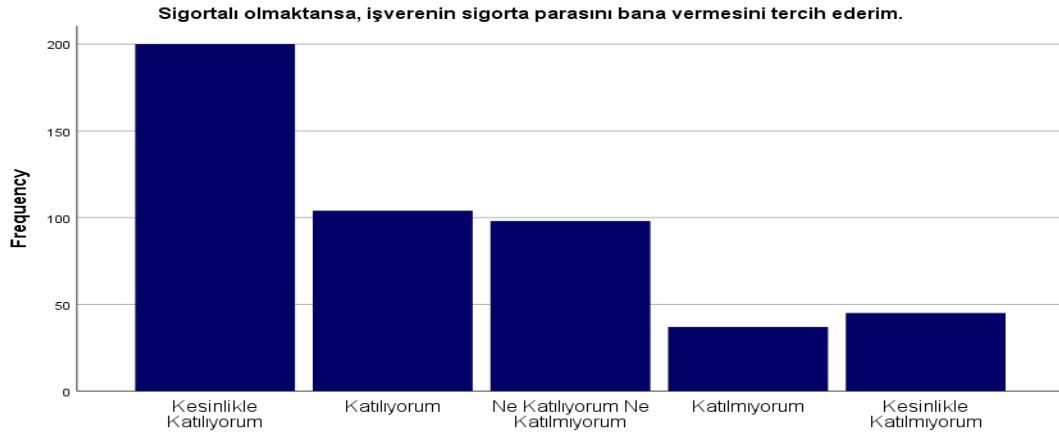
Şekil 10. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Yedinci Maddesi İstatistik Bilgisi.

“İşverenlerin ekonomik kaygılarla işçilerinin prim gün sayılarını eksik bildirmesini kabul edilebilir buluyorum.” İfadesine 273 öğrenci (%56,4) kesinlikle katılıyorum, 30 (%6,2) öğrenci ise kesinlikle katılmıyorum cevabı vermiştir. Buna göre katılımcıların sosyal güvenlik ahlaklarının yeterli seviye de olmadığı anlaşılmaktadır.

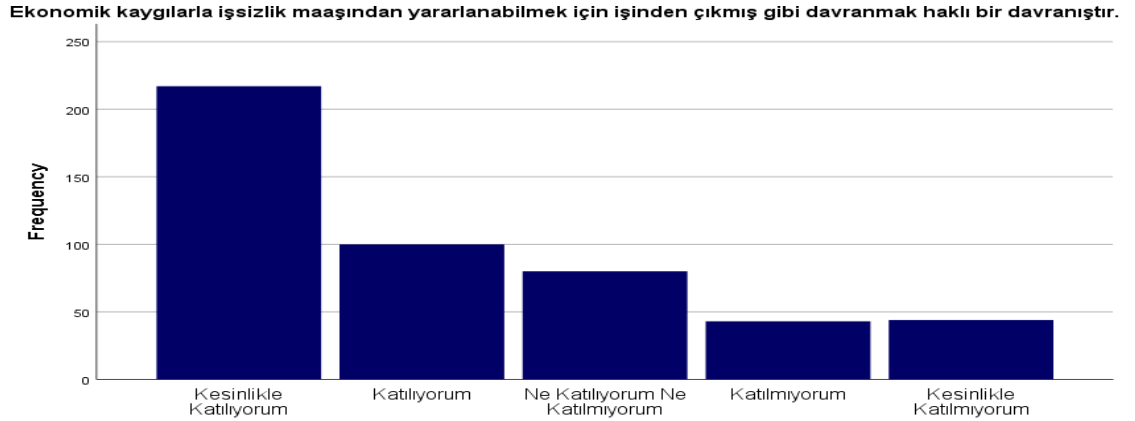
Şekil 11. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Sekizinci Maddesi İstatistik Bilgisi.

“Prim oranlarının çok yüksek olması sebebiyle işverenin ödemesi gereken primleri ödememesini haklı bulurum” ifadesine katılımcıların 200’ü (%41,3) kesinlikle katılıyorum, 35’i (%7,2) kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir. Bu ifadenin sonuçlarına katılımcıların kanunen kendi haklarından vazgeçip kanun dışı yollarda istihdam da bulunmalarının daha yüksek bir tercih olduğu anlaşılmaktadır.

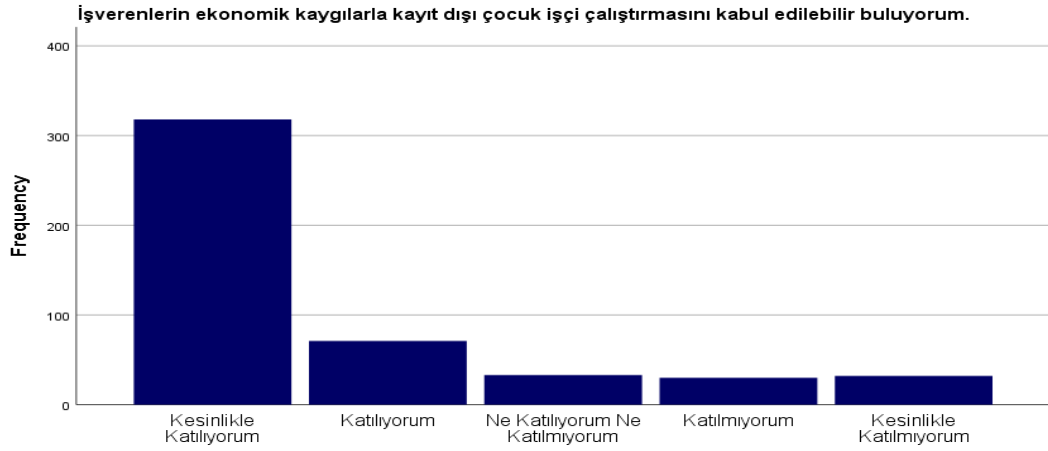
Şekil 12. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Dokuzuncu Maddesi İstatistik Bilgisi.

“Sigortalı olmaktansa, işverenin sigorta parasını bana vermesini tercih ederim.” İfadesine 484 katılımcıdan 200’ü (%41,3) kesinlikle katılıyorum, 37’si (%7,6) katılmıyorum cevabını vermiştir. Bu ifadenin sonucunda da katılımcıların sosyal güvenlik ahlakı seviyelerinin düşük olduğu, kanun dışı yollara başvuracaklarının sayılarının yüksek olduğu görülmektedir.

Şekil 13. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Onuncu Maddesi İstatistik Bilgisi.

“Ekonomik kaygılarla işsizlik maaşından yararlanabilmek için işinden çıkmış gibi davranmak haklı bir davranıştır.” İfadesine 484 katılımcıdan 217’si (%44,8) kesinlikle katılıyorum, 43’ü (%8,9) katılmıyorum cevabını vermiştir. Bu ifadenin sonucunda da katılımcıların sosyal güvenlik ahlakı seviyelerinin düşük olduğu görülmektedir.

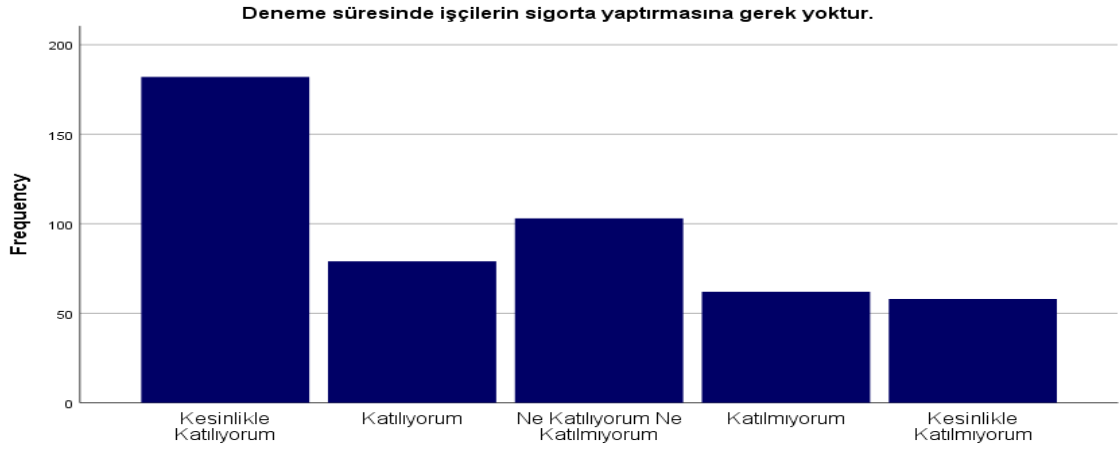
Şekil 14. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği On Birinci Maddesi İstatistik Bilgisi.

“İşverenlerin ekonomik kaygılarla kayıt dışı çocuk işçi çalıştırmasını kabul edilebilir buluyorum.” İfadesine 318 katılımcı (%65,7) kesinlikle katılıyorum cevabı verirken, 30 öğrenci (%6,2) ise katılmıyorum cevabı vermiştir. Buna göre katılımcıların hem kendileri hem de çocuklar için aynı düşünce de olduğu, kanun dışı hareketler bulunulmasında işverenlerin haklı olduğu görülmekte bu da sosyal güvenlik ahlakı seviyelerinin düşük olduğunu göstermektedir.

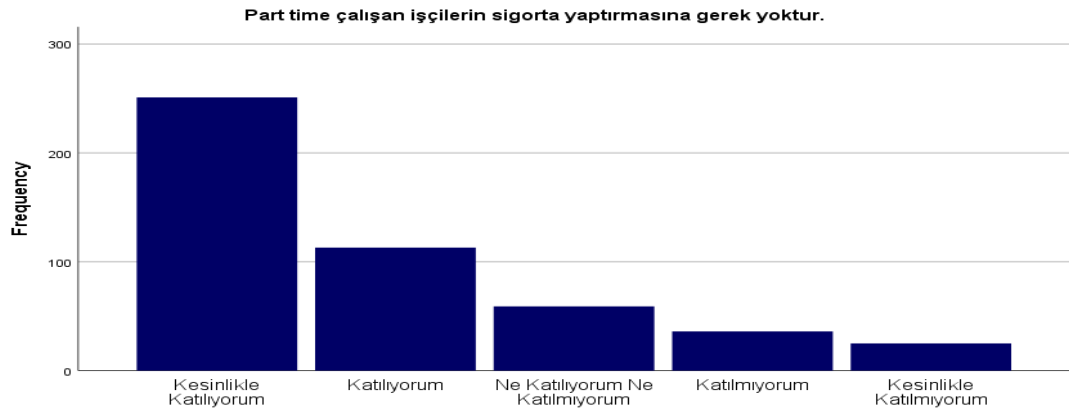
Şekil 15. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği On İkinci Maddesi İstatistik Bilgisi.

“Mevsimlik tarım işçileri için sigorta yaptırmaya gerek yoktur.” İfadesine 484 katılımcıdan 225’i (%46,5) kesinlikle katılıyorum, 38’i (%7,9) kesinlikle katılmıyorum cevabı vermiştir. Katılımcıların %50’sinden fazlasın da bu ifade açısından yeterli seviyede sosyal güvenlik ahlakına sahip olmadığı görülmüştür.

Şekil 16. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği On Üçüncü Maddesi İstatistik Bilgisi.

“Deneme süresinde işçilerin sigorta yaptırmasına gerek yoktur.” İfadesine 484 katılımcıdan 182’si (%37,6) kesinlikle katılıyorum, 58’i (%12,0) kesinlikle katılmıyorum cevabı vermiştir. Katılımcıların deneme süresinde çalışanlar adına sigorta yapılması gerektiğini bu derece fazla düşünülmesi katılanların sosyal güvenlik ahlakı seviyelerinin düşük olduğu hakkında bilgi vermektedir.

Şekil 17. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği On Dördüncü Maddesi İstatistik Bilgisi.

“Part time çalışan işçilerin sigorta yaptırmasına gerek yoktur.” İfadesine 484 katılımcıdan 225’i (%51,9) kesinlikle katılıyorum cevabı verirken, 25’i (%5,2) kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir. Anketin son maddesine verilen cevapla katılımcıların %50’sinden fazlasının kanunen verilmiş bir haktan vazgeçilmesi, aktif pasif oranını bozucu bir olguya destek vermeleri sosyal güvenlik ahlakı seviyelerinin yetersiz olduğunu göstermektedir.

5.4. SOSYAL GÜVENLİK AHLAKI ÖLÇEĞE YÖNELİK TUTUMUN DEMOGRAFİK BİLGİLERE GÖRE İNCELENMESİ

Çalışmanın bu bölümünde katılımcıların demografik özelliklerini içeren değişkenlere ilişkin farklılıkların ortaya konulması amacı ile t testi ve tek yönlü varyans analizi Anova testi sonuçlarına yer verilmiştir.

t testi, parametrik test olmakla birlikte iki bağımsız örneklemin ortalamaları arasındaki farkın anlamlı şekilde farklı olup olmadığını sınamak amacıyla yapılmaktadır (Bayram, 2009: 94). İki grubun bir sürekli değişken üzerinde aldıkları değerlerin karşılaştırılması için kullanılmaktadır (Seçer, 2015: 59). Ortalamalar arasındaki standart hata ile iki örneklem ortalamasını karşılaştırmaktadır (Bayram, 2009: 94).

Tek yönlü varyans analizi Anova testi, üç ve üçten fazla grubun ortalamalarında ki farkın anlamlı şekilde sıfırdan farklı olup olmadığı ölçmek amacıyla kullanılmaktadır (Han, 2019: 97). t testinin genelleştirilmiş hali olmakla birlikte bir bağımlı bir bağımsız değişken kullanılmaktadır (Bayram, 2009: 141). Tek bir bağımsız değişken ile analiz yapıldığından dolayı tek yönlü varyans analizi adını almaktadır. Parametrik bir analizdir (Seçer, 2015: 73). ANOVA analizinin sonucunda en az iki grup arasında anlamlı bir fark bulunmuşsa bu farkı belirleyebilmek amacıyla varyansların homojen ya da heterojen olmasına göre ayrılan Post Hoc testleri yapılmaktadır (Bayram, 2009: 142).

5.4.1. Katılımcıların Cinsiyetleri Ve Sosyal Güvenlik Ahlakına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkiler

Sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum ölçeğinin alt boyutları üzerinde cinsiyetlerin anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığını ortaya koyabilmek amacıyla bağımsız t testi uygulanmıştır. Test sonuçları Çizelge 24'te gösterilmiştir.

Çizelge 24. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması.

	Grup	N	$\bar{X}$	SS	t	p
Kanuna Aykırılık Boyutu	Kadın	251	14,67	6,38	-4,119	,000
	Erkek	233	17,33	7,68		
Sigortalılık Bilinci Boyutu	Kadın	251	6,58	2,56	3,189	,002
	Erkek	233	5,87	2,30		
Sigortayı Gereksiz Görme	Kadın	251	6,13	2,73	-2,734	,007
	Erkek	233	6,87	3,15		

Düzce Üniversitesi fakülte, yüksekokul ve MYO’da öğrenim gören ve araştırmaya katılım sağlayan 484 öğrencinin sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumlarında cinsiyete göre bir değişiklik olup olmadığının öğrenilebilmesi için yapılan t testi analizinin sonucunda kanuna aykırılık boyutu ($t=-4,119$ $p=,000<0,05$) sigortayı gereksiz görme boyutunda ($t=-2,734$ $p=,007<0,05$) ve sigortalılık bilinci boyutunda ($t=3,189$ $p=,002<0,05$).

Kanuna aykırılık boyutu için ortalama puanların erkek öğrenciler için değeri 17,33 iken, kadın öğrenciler için 14,67 olduğu görülmüştür. Bunun sonucunda kanuna aykırılık boyutunda erkek öğrencilerin lehine kadın öğrencilere göre daha olumlu tutuma sahip oldukları anlaşılmıştır. Bir başka deyişle erkek öğrenciler kanuna aykırılık konusunda kadın öğrencilerden daha fazla olumlu tutuma sahiptir.

Sigorta bilinci boyutu için ortalama puanların kadın öğrenciler için değeri 6,58 iken, erkek öğrenciler için değeri 5,87 olduğu görülmüştür. Bunun sonucunda kadın öğrenciler erkek öğrencilere göre daha olumlu bir tutuma sahiptir.

Sigortayı gereksiz görme boyutu için ortalama puanlarına bakıldığında erkek öğrencilerin 6,87 değerinde, kadın öğrencilerin ise 6,13 değerinde olduğu görülmektedir. Bu bilgi ışığında sigortayı gereksiz görme boyutunda erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre daha olumlu tutum içerisinde olduğu anlaşılmaktadır.

5.4.2. Katılımcıların İş Tecrübesi Ve Sosyal Güvenlik Ahlakına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkiler

Sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum ölçeğinin alt boyutları üzerinde iş tecrübesinin anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığını ortaya koyabilmek amacıyla bağımsız t testi uygulanmıştır. Test sonuçları Çizelge 25’te gösterilmiştir.

Çizelge 25. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Alt Boyutlarının İş Tecrübesinin Varlığına Göre Karşılaştırılması.

	Grup	N	$\bar{X}$	SS	t	p
Kanuna Aykırılık Boyutu	Var	284	5,66	2,25	2,009	,045
	Yok	200	7,07	2,52		
Sigortalılık Bilinci Boyutu	Var	284	16,50	7,54	6,394	,000
	Yok	200	15,18	6,50		
Sigortayı Gereksiz Görme	Var	284	6,40	3,12	-0,768	,443
	Yok	200	6,61	2,71		

Çizelge 25’e göre araştırmaya katılan 484 öğrencinin kanuna aykırılık ($t=2,009$ $p=,045<0,05$) ve sigorta bilinci ($t=6,394$ $p=,000<0,05$) algılarının ise iş tecrübesinin varlığına göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Sigortayı gereksiz görme ($t=-0,768$ $p=,443>0,05$) algısının iş tecrübesinin varlığına göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

5.4.3. Katılımcıların Öğrenim Dereceleri Ve Sosyal Güvenlik Ahlakına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkiler

Sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum ölçeğinin alt boyutları üzerinde öğrenim derecelerinin anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığını ortaya koyabilmek amacıyla anova testi uygulanmıştır.

Çizelge 26. Katılımcıların Öğrenim Derecelerine Göre Kanuna Aykırılık Boyutuna İlişkin Tutumlarının Ortalamaları.

BOYUT	DEĞİŞKENLER	N	$\bar{X}$	S.S
Kanuna Aykırılık Boyutu	Akçakoca Siyasal Bilgiler Fakültesi	13	17,69	8,37
	Eğitim Fakültesi	39	13,28	4,42
	İşletme Fakültesi	50	14,8	6,10
	İlahiyat Fakültesi	18	12,66	4,49
	Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi	18	14,83	7,72
	Teknoloji Fakültesi	26	15,65	7,43
	Mühendislik Fakültesi	73	15,34	6,62
	Tıp Fakültesi	20	11,85	3,81
	Orman Fakültesi	13	16,46	6,09
	Ziraat Fakültesi	3	13,66	3,05
	Spor Bilimleri Fakültesi	13	24,76	5,06
	Fen-Edebiyat Fakültesi	38	13,36	4,59
	Sağlık Hizmetleri MYO	9	19,66	7,53
	Ormancılık MYO	4	13,5	3,10
	Çilimli MYO	5	13,6	4,72
	Düzce MYO	41	16,78	8,56
	Sosyal Bilimler MYO	26	16,46	6,65
	Gümüşova MYO	8	21,87	10,81
	Akçakoca MYO	26	18,30	7,28
	Dr. Engin Pak Cumayeri MYO	8	22,87	8,91
	Kaynaşlı MYO	13	25,38	9,54
	Gölyaka Meslek MYO	12	15,91	7,21
	Akçakoca Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu	8	15,12	5,51
	Total	484	15,95	7,16

Çizelge 26’da katılımcıların öğrenim derecelerine göre kanuna aykırılık boyutunda ilişkin tutumlarının ortalamaları gösterilmiştir. Buna göre en yüksek ortalamaya sahip Kaynaşlı MYO ($\bar{X}$ =25,38) öğrencileri, en az ortalamaya sahip olan ise Tıp Fakültesi ($\bar{X}$ =11,25) öğrencileridir.

Çizelge 27. Katılımcıların Öğrenim Derecelerine Göre Sigortalılık Bilinci Boyutuna İlişkin Tutumlarının Ortalamaları.

BOYUT	DEĞİŞKENLER	N	$\bar{X}$	S.S
Sigortalılık Bilinci Boyutu	Akçakoca Siyasal Bilgiler Fakültesi	13	5,30	1,65
	Eğitim Fakültesi	39	8,94	2,53
	İşletme Fakültesi	50	5,64	1,67
	İlahiyat Fakültesi	18	7,44	2,28
	Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi	18	6,5	2,91
	Teknoloji Fakültesi	26	5,19	2,03
	Mühendislik Fakültesi	73	7,26	2,59
	Tıp Fakültesi	20	6,95	2,91
	Orman Fakültesi	13	5,07	2,43
	Ziraat Fakültesi	3	6	3
	Spor Bilimleri Fakültesi	13	7,30	2,09
	Fen-Edebiyat Fakültesi	38	5,76	2,28
	Sağlık Hizmetleri MYO	9	7	3,31
	Ormancılık MYO	4	5,25	0,95
	Çilimli MYO	5	5	1,73
	Düzce MYO	41	5,17	1,65
	Sosyal Bilimler MYO	26	5,23	1,14
	Gümüşova MYO	8	5,62	2,06
	Akçakoca MYO	26	5,11	2,00
	Dr. Engin Pak Cumayeri MYO	8	6	2,44
	Kaynaşlı MYO	13	4,76	1,58
	Gölyaka MYO	12	6	2,33
	Akçakoca Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu	8	6,75	2,65
	Total	484	6,24	2,46

Çizelge 27’de katılımcıların öğrenim derecelerine göre sigortalılık bilinci boyutuna ilişkin tutumlarının ortalamaları gösterilmiştir. Buna göre en yüksek ortalama sahip Eğitim Fakültesi öğrencileri ($\bar{X}=8,94$), en az ortalama sahip Kaynaşlı MYO öğrencileri ($\bar{X}=4,76$) olduğu görülmüştür.

Çizelge 28. Katılımcıların Öğrenim Derecelerine Göre Sigortayı Gereksiz Görme Boyutuna İlişkin Tutumlarının Ortalamaları.

BOYUT	DEĞİŞKENLER	N	$\bar{X}$	S.S
Sigortayı Gereksiz Görme Boyutu	Akçakoca Siyasal Bilgiler Fakültesi	13	5,69	3,56
	Eğitim Fakültesi	39	5,53	2,13
	İşletme Fakültesi	50	5,94	2,55
	İlahiyat Fakültesi	18	6,5	2,57
	Sanat, Tasarım Ve Mimarlık Fakültesi	18	6,72	3,62
	Teknoloji Fakültesi	26	5,30	2,60
	Mühendislik Fakültesi	73	6,34	2,76
	Tıp Fakültesi	20	5,05	2,18
	Orman Fakültesi	13	7,15	2,96
	Ziraat Fakültesi	3	9	3,46
	Spor Bilimleri Fakültesi	13	8,53	2,75
	Fen-Edebiyat Fakültesi	38	6,21	2,40
	Sağlık Hizmetleri MYO	9	8,44	3,43
	Ormancılık MYO	4	5,25	1,70
	Çilimli MYO	5	7	2,73
	Düzce MYO	41	6,31	2,72
	Sosyal Bilimler MYO	26	6,57	3,00
	Gümüşova MYO	8	7,75	3,84
	Akçakoca MYO	26	7,15	3,41
	Dr. Engin Pak Cumayeri MYO	8	9,5	3,02
	Kaynaşlı MYO	13	9,07	3,98
	Gölyaka MYO	12	6,83	3,66
	Akçakoca Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu	8	7,62	3,77
	Total	484	6,48	2,96

Çizelge 28’de katılımcıların öğrenim derecelerine göre sigortayı gereksiz görme boyutuna ilişkin tutumlarının ortalamaları gösterilmiştir. Buna göre en yüksek ortalama sahip olan Kaynaşlı Meslek Yüksekokulu ($\bar{X}=9,07$) öğrencileri iken en az ortalama sahip olan Tıp Fakültesi ($\bar{X}=5,05$) öğrencileridir.

Katılımcıların öğrenim derecelerine göre sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumları arasında farklılık olup olmadığı tek yönlü varyans analizi (One Way Anova) kullanılarak analiz edilmiştir. Anova analizinin sonuçları Çizelge 29’da gösterilmiştir.

Çizelge 29. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Alt Boyutlarının Öğrenim Derecelerine Göre Karşılaştırılması Anova Analizi.

		K.T	df	K.O	F	p
Sigortalılık Bilinci Boyutu	Gruplar arası	656,006	22	29,818	6,002	0,000
	Gruplar içi	2290,242	461	4,968		
	Toplam	2946,248	483			
Kanuna Aykırılık Boyutu	Gruplar arası	4431,159	22	201,416	4,567	0,000
	Gruplar içi	20330,930	461	44,102		
	Toplam	24762,089	483			
Sigortayı Gereksiz Görme Boyutu	Gruplar arası	459,844	22	20,902	2,548	0,000
	Gruplar içi	3781,104	461	8,202		
	Toplam	4240,948	483			

Çizelge 29’da katılımcıların sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumları ile öğrenim dereceleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını göstermek amaçlı yapılan Anova testi sonucunda kanuna aykırılık boyutu, sigorta bilinci boyutu ve sigortayı gereksiz görme boyutları ile öğrenim derecesine göre sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum arasında p anlamlılık sütunundaki değerlerin 0.05’ten küçük olduğundan istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var olduğu tespit edilmiştir.

Bu farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla önce Levene testine bakılmış, daha sonra gerekli olan post-hoc testleri yapılmıştır.

Çizelge 30. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Alt Boyutlarının Öğrenim Derecelerine Göre Karşılaştırılması Varyans Homojenliği Testi.

	Levene Statistic	<i>p</i>
Kanuna Aykırılık Boyutu	3,089	,000
Sigortalılık Bilinci Boyutu	2,110	,003
Sigortayı Gereksiz Görme Boyutu	1,415	,101

Varyansların homojenliğini görebilmek için testi tablosundaki *p* değeri incelenir. $p > 0,05$ ise varyanslar homojen dağılmıştır, $p < 0,05$ ise varyanslar homojen dağılmamıştır. Varyans homojenliğinin sağlanması için Levene testi sonucunda *p* değerinin anlamsız olması gerekmektedir. Bu değer $p < 0,05$ ise anlamlı, $p > 0,05$ ise anlamsızdır (Seçer, 2015:78). Örneklem grupları arasında fark fazla ise Hochberg'in GT2'sini kullanılmalıdır. Örneklem varyansları eşit değilse Games-Howell prosedürünü kullanılmalıdır (Field, 2009: 375).

Bu bilgiler ışığında öğrenim derecelerinde kanuna aykırılık boyutu $p = ,000$ $p < 0,05$ olduğu için heterojen, sigortalılık bilinci boyutu $p = ,003$ $p < 0,05$ olduğu için heterojen varyanslardır. Bu sebeple post-hoc testi olarak Games Howell testi uygulanmıştır. Sigortayı gereksiz görme boyutu ise $p > 0,05$ olduğu için homojen varyanstır ve Hochberg GT2 testi uygulanmıştır.

Çizelge 31. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Kanuna Aykırılık Boyutu Öğrenim Derecelerine Göre Karşılaştırılması Games Howell Testi.

Kanuna Aykırılık Boyutu	(I) Katılımcının Öğrenim Derecesi	(J) Katılımcının Öğrenim Derecesi	Ortalama Farkı (I-J)	p
	Tıp Fakültesi	Spor Bilimleri Fakültesi	-12,91923*	0,00
		Akçakoca MYO	-6,45769*	0,049
		Kaynaşlı MYO	-13,53462*	0,021
	Spor Bilimleri Fakültesi	Eğitim Fakültesi	11,48718*	0,00
		İşletme Fakültesi	9,96923*	0,001
		İlahiyat Fakültesi	12,10256*	0,00
		Sanat, Tasarım Ve Mimarlık Fakültesi	9,93590*	0,022
		Teknoloji Fakültesi	9,11538*	0,012
		Mühendislik Fakültesi	9,42677*	0,001
		Tıp Fakültesi	12,91923*	0,00
		Fen-Edebiyat Fakültesi	11,40081*	0,00
		Ormancılık MYO	11,26923*	0,029
		Çilimli MYO	11,1692	0,098
		Düzce MYO	7,98874*	0,03
		Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu	8,30769*	0,02
	Kaynaşlı MYO	Eğitim Fakültesi	12,10256*	0,047
		İlahiyat Fakültesi	12,71795*	0,036
		Tıp Fakültesi	13,53462*	0,021

Çizelge 31'e bakıldığında Spor Bilimleri Fakültesi, Akçakoca MYO ve Kaynaşlı MYO öğrencilerinin Tıp fakültesi öğrencilerine nazaran kanuna aykırılık tutum puanları yüksek bulunmuştur. Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin kanuna aykırılık tutum puanları Eğitim Fakültesi, İşletme Fakültesi, İlahiyat Fakültesi, Sanat, Tasarım Ve Mimarlık Fakültesi, Teknoloji Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Tıp Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Ormancılık MYO , Çilimli MYO, Düzce MYO, Sosyal Bilimler MYO öğrencilerine nazaran yüksek çıkmıştır. Kaynaşlı MYO öğrencilerinin kanuna aykırılık tutum puanları Eğitim Fakültesi, İlahiyat Fakültesi ve Tıp Fakültesi öğrencilerine nazaran yüksek çıkmıştır.

Çizelge 32. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Sigortalılık Bilinci Boyutu Öğrenim Derecelerine Göre Karşılaştırılması Games Howell Testi.

	(I) Katılımcının Öğrenim Derecesi	(J) Katılımcının Öğrenim Derecesi	Ortalama Farkı (I-J)	p
Sigortalılık Bilinci Boyutu	Eğitim Fakültesi	Akçakoca Siyasal Bilgiler Fakültesi	3,64103*	0,00
		İşletme Fakültesi	3,30872*	0,00
		Teknoloji Fakültesi	3,75641*	0,00
		Orman Fakültesi	3,87179*	0,009
		Fen-Edebiyat Fakültesi	3,18556*	0,00
		Ormancılık MYO	3,69872*	0,016
		Düzce MYO	3,77799*	0,00
		Sosyal Bilimler MYO	3,71795*	0,00
		Akçakoca MYO	3,83333*	0,00
		Kaynaşlı MYO	4,17949*	0,00
	Mühendislik Fakültesi	İşletme Fakültesi	1,62027*	0,01
		Teknoloji Fakültesi	2,06797*	0,02
		Düzce MYO	2,08954*	0,00
		Sosyal Bilimler MYO	2,02950*	0,00
		Akçakoca MYO	2,14489*	0,011
		Kaynaşlı Meslek Yüksekokulu	2,49104*	0,012

Çizelge 32’de sosyal güvenlik ahlakı ölçeği sigortalılık bilinci boyutu öğrenim derecelerine göre karşılaştırılması amacıyla yapılan Games Howell testinin sonucu verilmiştir. Buna göre Eğitim Fakültesi öğrencilerinin sigortalılık bilincine yönelik tutum puanları Akçakoca Siyasal Bilgiler Fakültesi, İşletme Fakültesi, Teknoloji Fakültesi, Orman Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Ormancılık MYO, Düzce MYO, Sosyal Bilimler MYO, Akçakoca MYO, Kaynaşlı MYO öğrencilerine kıyasla daha yüksektir. Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin ise İşletme Fakültesi, Teknoloji Fakültesi, Düzce MYO, Sosyal Bilimler MYO, Akçakoca MYO, Kaynaşlı MYO öğrencilerine göre sigortalılık bilincine yönelik tutum puanları yüksektir.

Çizelge 33. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Sigortayı Gereksiz Görme Boyutu Öğrenim Derecelerine Göre Karşılaştırılması Hochberg GT2 Testi.

Sigortayı Gereksiz Görme Boyutu	(I) Katılımcının Öğrenim Derecesi	(J) Katılımcının Öğrenim Derecesi	Ortalama Farkı (I-J)	<i>p</i>
	Kaynaşlı MYO	Eğitim Fakültesi	3,53846*	0,032
		Teknoloji Fakültesi	3,76923*	0,030
		Tıp Fakültesi	4,02692*	0,023

Çizelge 33'te sosyal güvenlik ahlakı ölçeği sigortayı gereksiz görme boyutu öğrenim derecelerine göre karşılaştırılması Hochberg GT2 testinin sonuçlarına verilmiştir. Çizelge 33 incelendiğinde Kaynaşlı MYO öğrencilerinin sigortayı gereksiz görme tutum puanı Eğitim Fakültesi, Teknoloji Fakültesi, Tıp Fakültesi öğrencilerine nazaran daha yüksektir.

5.4.4. Katılımcıların Çalıştıkları Sektör Ve Sosyal Güvenlik Ahlakına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkiler

Sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum ölçeğinin alt boyutları üzerinde katılımcıların çalıştıkları sektörün anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığını ortaya koyabilmek amacıyla Anova testi uygulanmıştır.

Çizelge 34. Katılımcıların Çalışma Sektörlerine Göre Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Alt Boyutlarına İlişkin Ortalamaları.

Boyutlar	Değişkenler	N	$\bar{X}$	S.S.
Kanuna Aykırılık Boyutu	Yok	201	15,24	6,55
	Hizmet	156	16,84	8,14
	İnşaat	32	15,62	7,04
	Gıda	17	14,94	4,86
	Eğitim	7	15,14	6,49
	Sağlık	3	21,66	14,01
	Tekstil	23	15,13	5,40
	Sanayi	13	18,15	8,23
	Teknoloji	14	13,35	3,81
	Turizm	18	18,61	7,76
	Total	484	15,95	7,16
Sigortalılık Bilinci Boyutu	Yok	201	7,08	2,53
	Hizmet	156	5,82	2,29
	İnşaat	32	4,84	2,23
	Gıda	17	6,23	2,51
	Eğitim	7	6,71	2,36
	Sağlık	3	5	2
	Tekstil	23	5,26	1,48
	Sanayi	13	5,69	1,70
	Teknoloji	14	5,92	2,97
	Turizm	18	5	1,90
	Total	484	6,24	2,46

Çizelge 34. Katılımcıların Çalışma Sektörlerine Göre Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Alt Boyutlarına İlişkin Ortalamaları (Devamı).

Sigortayı Gereksiz Görme Boyutu	Yok	201	6,62	2,71
	Hizmet	156	6,71	3,23
	İnşaat	32	5,31	2,66
	Gıda	17	6,05	2,83
	Eğitim	7	5,28	2,05
	Sağlık	3	5,33	2,08
	Tekstil	23	5,43	2,33
	Sanayi	13	8	3,65
	Teknoloji	14	5,57	3,08
	Turizm	18	7,16	3,48
	Total	484	6,48	2,96

Çizelge 34'e bakıldığında kanuna aykırılık boyutunda en yüksek ortalama sağlık sektörü ($\bar{X}=21,66$) en az ortalama ise teknoloji sektöründedir ($\bar{X}=13,35$). Sigortalılık bilinci boyutuna bakıldığında en yüksek ortalama sektör şıklarında yok cevaplayanlardadır ($\bar{X}=7,08$). En düşük ortalama ise inşaat sektöründedir ($\bar{X}=4,84$). Sigortayı gereksiz görme boyutuna bakıldığında en yüksek ortalamanın Turizm sektöründe $\bar{X}=7,16$, en düşük ortalamanın ise sağlık sektöründe ($\bar{X}=5,33$) olduğu görülmektedir.

Çizelge 35. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Alt Boyutlarının Çalışılan Sektöre Göre Karşılaştırılması Anova Analizi.

		K.T.	df	K.O	F	<i>p</i>
Sigortalılık Bilinci Boyutu Ortalama	Gruplar Arası	293,52	9	32,613	5,827	0,000
	Gruplar İçi	2652,728	474	5,596		
	Toplam	2946,248	483			
Kanuna Aykırılık Boyutu Ortalama	Gruplar Arası	648,968	9	72,108	1,417	0,178
	Gruplar İçi	24113,12	474	50,872		
	Toplam	24762,09	483			
Sigortayı Gereksiz Görme Boyutu Ortalama	Gruplar Arası	148,422	9	16,491	1,91	0,049
	Gruplar İçi	4092,526	474	8,634		
	Total	4240,948	483			

Çizelge 35’te katılımcıların sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumları ile çalıştıkları sektörlerle göre karşılaştırılması arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını göstermek amaçlı yapılan Anova testi sonucunda sigorta bilinci boyutu ve sigortayı gereksiz görme boyutları ile öğrenim derecesine göre sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum arasında anlamlılık sütunundaki değerlerin 0.05’ten küçük olduğundan istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var olduğu tespit edilmiştir. Kanuna aykırılık boyutunda ise anlamlılık değeri 0,05’ten büyük olduğundan istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bu farklılıkların kaynağını belirlemek amacıyla önce Levene testine bakılmış, daha sonra gerekli olan post-hoc testleri yapılmıştır.

Çizelge 36. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Alt Boyutlarının Çalışılan Sektöre Göre Karşılaştırılması Varyans Homojenliği Testi.

	Levene Statistic	<i>p</i>
Sigortalılık Bilinci Boyutu	1,773	0,071
Kanuna Aykırılık Boyutu	2,34	0,014
Sigortayı Gereksiz Görme Boyutu	2,056	0,032

Sigortalılık Bilinci boyutu $p=,071$ $p>0,05$ olduğu için varyans olarak homojendir. Bu sebeple post-hoc testi olarak Hochberg's GT2 testi uygulanmıştır. Kanuna aykırılık boyutu Çizelge 36'da Anova analizinde anlamlı bir farklılık içermediği tespit edildiğinden post-hoc testi uygulanmamıştır. Sigortayı gereksiz görme boyutu ise Games Howell testi yapılmış, sektörleri arasındaki farklar bulunamadığı için test sonucu çalışmaya konulmamıştır.

Çizelge 37. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Sigortalılık Bilinci Boyutu Çalıştığı Sektöre Göre Karşılaştırılması Hochberg GT2 Testi.

	(I) Katılımcının Çalıştığı Sektör	(J) Katılımcının Çalıştığı Sektör	Ortalama Farkı (I-J)	<i>p</i>
Sigortalılık Bilinci Boyutu	Yok	Hizmet	1,25765*	0,000
		İnşaat	2,24083*	0,000
		Tekstil	1,82371*	0,022
		Turizm	2,08458*	0,017
	Hizmet	Yok	-1,25765*	0,000
		Turizm	0,82692	1,000

Çizelge 37'de sosyal güvenlik ahlakı ölçeği sigortalılık bilinci boyutu çalıştığı sektöre göre karşılaştırılması Hochberg GT2 testinin sonuçları gösterilmiştir. Katılımcılar arasında çalıştığı sektör sorusuna yok cevabı verenlerin hizmet, inşaat, tekstil ve turizm sektörlerinde çalışanlara nazaran daha yüksek tutum puanına sahip olduğu görülmüştür. Hizmet sektöründe çalışanların ise turizm sektöründe çalışanlara göre daha yüksek tutum puanına sahip olduğu görülmektedir.

5.5.5. Katılımcıların Çalışma Şekli Ve Sosyal Güvenlik Ahlakına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkiler

Sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum ölçeğinin alt boyutları üzerinde katılımcıların çalışma şeklinin anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığını ortaya koyabilmek amacıyla Anova testi uygulanmıştır.

Çizelge 38. Katılımcıların Çalışma Şekillerine Göre Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Alt Boyutlarına İlişkin Ortalamaları.

BOYUTLAR	DEĞİŞKENLER	N	$\bar{X}$	S.S
Sigortalılık Bilinci Boyutu	Yok	201	7,08	2,53
	Tam Süreli	162	5,33	2,01
	Kısmi Süreli	121	6,07	2,47
	Total	484	6,24	2,46
Kanuna Aykırılık Boyutu	Yok	201	15,24	6,55
	Tam Süreli	162	16,45	7,71
	Kısmi Süreli	121	16,47	7,30
	Total	484	15,95	7,16
Sigortayı Gereksiz Görme Boyutu	Yok	201	6,62	2,71
	Tam Süreli	162	6,27	3,08
	Kısmi Süreli	121	6,54	3,18
	Total	484	6,48	2,96

Çizelge 38'e bakıldığında katılımcıların çalışma şekillerine göre sosyal güvenlik ahlakı ölçeğinin alt boyutlarına ilişkin ortalamalar görülmektedir. Bu bilgiler ışığında kanuna aykırılık boyutunda en yüksek ortalama kısmi süreli çalışanlarda ($\bar{X}=16,47$), en düşük ortalama ise yok cevabı veren katılımcılardadır ($\bar{X}=15,24$). Sigortalılık bilinci boyutuna bakıldığında en yüksek ortalama yok cevabı veren katılımcılardadır ($\bar{X}=7,08$), en düşük ortalama ise tam süreli çalışan katılımcılardadır ($\bar{X}=5,33$). Sigortayı gereksiz görme boyutunda ise en yüksek ortalama yok cevabı veren katılımcılarda ($\bar{X}=6,62$), en düşük ortalama ise tam süreli çalışan katılımcılardadır ($\bar{X}=6,27$).

Çizelge 39. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Alt Boyutlarının Çalışma Şekillerine Göre Karşılaştırılması Anova Analizi.

		K.T	df	K.O.	F	<i>p</i>
Sigortalılık Bilinci Boyutu	Gruplar Arası	278,028	2	139,014	25,06	0,000
	Gruplar İçi	2668,22	481	5,547		
	Toplam	2946,248	483			
Kanuna Aykırılık Boyutu	Gruplar Arası	174,688	2	87,344	1,709	0,182
	Gruplar İçi	24587,4	481	51,117		
	Toplam	24762,09	483			
Sigortayı Gereksiz Görme Boyutu	Gruplar Arası	11,433	2	5,717	0,65	0,522
	Gruplar İçi	4229,515	481	8,793		
	Toplam	4240,948	483			

Çizelge 39’da katılımcıların sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumları ile çalışma şekilleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını göstermek amaçlı yapılan Anova testi sonucunda sigorta bilinci boyutu ile çalışma şekline göre sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum arasında *p* anlamlılık sütunundaki değerlerin 0.05’ten küçük olduğundan istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var olduğu tespit edilmiştir. Kanuna aykırılık boyutu ve sigortayı gereksiz görme boyutları ile çalışma şekline göre sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum arasında *p* anlamlılık sütunundaki değerlerin 0.05’ten büyük olduğu için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla önce Levene testine bakılmış, daha sonra gerekli olan post-hoc testleri yapılmıştır.

Çizelge 40. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Alt Boyutlarının Çalışma Şekillerine Göre Karşılaştırılması Varyans Homojenliği Testi.

	Levene Statistic	<i>p</i>
Sigortalılık Bilinci Boyutu	4,211	0,015
Kanuna Aykırılık Boyutu	1,347	0,261
Sigortayı Gereksiz Görme Boyutu	4,841	0,008

Sigortalılık Bilinci boyutu $p=,015$ $p<0,05$ olduğu için varyans olarak homojendir. Bu sebeple post-hoc testi olarak Games Howell testi uygulanmıştır. Diğer boyutlar Çizelge 39’da Anova analizinde anlamlı bir farklılık içermediği tespit edildiğinden post-hoc testi uygulanmamıştır.

Çizelge 41. Sosyal Güvenlik Ahlakı Ölçeği Sigortalılık Bilinci Boyutu Çalışma Şekillerine Göre Karşılaştırılması Games Howell Testi.

	(I) Katılımcının Tam Süreli Ya Da Part Time Çalışması	(J) Katılımcının Tam Süreli Ya Da Part Time Çalışması	Ortalama Farkı (I-J)	<i>p</i>
Sigortalılık Bilinci Boyutu	Yok	Tam Süreli	1,74507*	0,000
		Kısmi Süreli	1,01020*	0,001
	Tam Süreli	Yok	-1,74507*	0,000
		Kısmi Süreli	-,73487*	0,022

Çizelge 41’de sosyal güvenlik ahlakı ölçeği sigortalılık bilinci boyutu çalışma şekillerine göre karşılaştırılması Games Howell testi sonuçları görülmektedir. Bu tabloya göre çalışma şekli sorusuna yok cevabı veren katılımcılar, tam süreli ve kısmi süreli çalışanlara daha yüksek tutum puanına sahiptir. Tam süreli çalışan katılımcıların ise kısmi süreli çalışanlara göre tutum puanı daha düşüktür. Bir diğer deyişle kısmi süreli çalışanlar tam süreli çalışanlara nazaran daha yüksek tutum puanına sahiptir.

Çizelge 42. Hipotezlerin Kabul Ve Ret Durumu.

Hipotezler	Kabul	Kısmen Kabul	Ret
H1: Lisans ve ön lisans öğrencileri arasında sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık vardır.		X	
H2: Lisans ve ön lisans öğrencileri arasında sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık yoktur.			X
H3: Öğrencilerin cinsiyetleri ile sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık vardır.	X		
H4: Öğrencilerin cinsiyetleri ile sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.			X
H5: İş tecrübesi olan ve iş tecrübesi olmayan öğrencilerin sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık vardır.		X	
H6: İş tecrübesi olan ve iş tecrübesi olmayan öğrencilerin sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.			X
H7: Çalışılan sektör ile sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum arasında anlamlı bir farklılık vardır.		X	
H8: Çalışılan sektör ile sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum arasında anlamlı bir farklılık yoktur.			X
H9: Çalışma şekli ile sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum arasında anlamlı bir farklılık vardır.	X		
H10: Çalışma şekli ile sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum arasında anlamlı bir farklılık yoktur.			X

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Sosyal güvenlik bir sistem haline gelmeden de önce bireylerin hayatında her zaman var olan bir koruma, güvence verme durumu olarak ortaya çıkmıştır. Bireylerin yaşamlarının ilk anından son anına kadar her bir saniye de kendilerini hem çevrelerinden hem de ekonomik sorunlardan korumak istemeleriyle geleneksel ya da modern yöntemlerle sosyal güvenliklerini sağlamaya çalışmıştır. Ekonomik dengeyi ve sosyal adaleti oluşturabilme amacı sosyal güvenliği geleneksel yöntemlerden modern yöntemlere doğru ilerleme sağlayarak geliştirmiştir.

Ortaya çıktığı amaçları yerine getirmeye çalışan sosyal güvenlik sistemleri birden çok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Herkesi kapsam altına almaya çalışırken sistemde olan kişilerin gelirleri ile giderlerin karşılanmaması sosyal güvenlik sisteminin bir dişli gibi çalışmasını zorlaştırmaktadır. Sistemde var olan sigortalı bireyler ve işverenlerin kendi üzerlerine düşen görevlerini yerine getirmemesi durumda kurumsal olarak sıkıntılar yaşanmakta ve sosyal adaleti sağlama amacı sekteye uğramaktadır. Sosyal güvenlik sisteminin finansman olarak sıkıntı yaşamasında ki sebepler, aktif pasif oranının düşmesi, kayıt dışı çalışmaların artması, kanunlara uygun hareket etmemeler olarak görülse de bunların altında yatan en temel sebep ise bireylerde sosyal güvenlik ahlakının yeterli düzeyde olmamasıdır. Sosyal güvenlik ahlakı, bireylerin canı gönülden primlerini sisteme aktarmasıdır. Bunu yapmaya razı olmayan bireylerin sosyal güvenlik ahlaklarının düşük olması sebebiyle sistem finansman konusunda sorunlar yaşamaktadır.

Öğrencilerin sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumlarını öğrenebilmek amacıyla yapılmış olan bu çalışmanın, güvenilirlik oranı 0,81 sonucu ile yüksek bir güvenilirliğe sahip olduğu görülmüştür. Düzce Üniversitesinde öğrenim gören toplam 500 öğrenciye yapılmış olan ankette 14 soru olmakla birlikte kanun aykırılık, sigortalılık bilinci ve sigortayı gereksiz görme adlarıyla üç farklı boyuta sahiptir. Yapıya doğrulayıcı faktör analizi sonunca göre araştırmanın değerleri kabul edilebilir düzeyde görülmüştür. Çalışmaya katılan 500 öğrencinin yapılan analizler sonunca 484 öğrencinin cevapları dikkate alınarak bu 484 öğrenci içerisinde 251 kişiyle kadınlar daha fazladır. Öğrenim dereleri açısından bakıldığında en fazla katılım mühendislik ve işletme fakültesine ait iken en az katılım Ormancılık MYO ve Çilimli MYO'da öğrenim gören öğrencilerdir.

Öğrencilerin demografik bilgileri arasında iş tecrübelerinin olup olmaması da sorgulanmış, 284 kişinin iş tecrübesine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalıştığı sektör bakımından da incelenen öğrenciler, iş tecrübesine sahip öğrencilerin sektör olarak en fazla hizmet sektöründe çalışmış olduğu anlaşılmıştır. Çalışma şekli olarak en fazla tam süreli çalışan öğrenciler ankete katılmıştır. Çalışmanı betimsel analizleri incelendiğinde, “Deneme süresinde işçilerin sigorta yaptırmasına gerek yoktur.” ($\bar{x}=1,90$) ifadesinin en yüksek ortalama ($SS=1,40$) sahip olduğu görülmektedir. En düşük ortalamanın ($SS=0,79$) ise “Sigortalı olmanın sağladığı avantajları biliyorum” ($\bar{x}=1,63$) ifadesine ait olduğu görülmektedir. Sosyal güvenlik ahlakı ölçeği betimsel istatistikleri sonuçlarına göre;

Sigortalılık bilinci boyutunda öğrencilerin %33,9’unun sigortalı olma şartlarını kesin olarak bildiği sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre, ankete katılanların büyük bir çoğunluğunun sigortalı olmaya dair bilgisinin olduğu görülmektedir. Sigortalı olmanın sağladığı şartları bilen öğrenci oranı ise %52,9’dur. Anket çalışmasına katılan öğrencilerin %80’inin sigortalı olmanın avantajları hakkında bilgi sahibi oldu görülmektedir. Sosyal güvenlik sistemi hakkında bilgi sahibi olan öğrenci oranı %30,8’dir. Buradan anlaşılan katılımcıların %50’sinden fazlasının sosyal güvenlik sistemi hakkında bilgi sahibi olduğudur. “Devletten rapor parası alabilmek için bilinçli bir şekilde iş kazası düzenlemeyi anlaşılabilir buluyorum” ifadesine katılımcıların 313’ü (%64,7) kesinlikle katılıyorum cevabı vermiştir. Bu ifade de katılımcıların %60’ından fazlasının sosyal güvenlik ahlakı açısından yeterli seviyede olmadığı gözükmemektedir.

“Sosyal yardımlardan faydalanmak için gelirim düşük gösterebilirim” ifadesine katılımcıların 251’i (%51,9) kesinlikle katılıyorum cevabını vermeyi uygun görmüştür. Buna göre katılımcıların %50’den fazlasının kanun dışı yollara başvurma potansiyelinin olduğu anlaşılmaktadır. “İşverenlerin ekonomik kaygılarla kayıt dışı işçi çalıştırmasını kabul edilebilir buluyorum” ifadesine 484 katılımcıdan 247’si %51 ile en fazla kesinlikle katılıyorum cevabını işaretlemiştir. Katılımcıların %60’ından fazlasının kayıt dışı şekilde çalışmaya razı olduğu, işverenlere bu konuda destek verebilecekleri ve kanunen verilmiş haklarından vazgeçeceği görülmektedir. “İşverenlerin ekonomik kaygılarla işçilerinin prim gün sayılarını eksik bildirmesini kabul edilebilir buluyorum” ifadesine 273 öğrenci %56,4 oyla kesinlikle katılıyorum demiştir. Buna göre katılımcıların sosyal güvenlik ahlaklarının yeterli seviye de olmadığı anlaşılmaktadır.

“Prim oranlarının çok yüksek olması sebebiyle işverenin ödemesi gereken primleri ödememesini haklı bulurum” ifadesine katılımcıların 200’ü (%41,3) kesinlikle katılıyorum demiştir. Bu ifadenin sonuçlarına katılımcıların kanunen kendi haklarından vazgeçip kanun dışı yollarda istihdam da bulunmalarının daha yüksek bir tercih olduğu anlaşılmaktadır. “Sigortalı olmaktansa, işverenin sigorta parasını bana vermesini tercih ederim.” İfadesine 484 katılımcıdan 200’ü (%41,3) kesinlikle katılıyorum diyerek beyanda bulunmuştur. Bu ifadenin sonucunda da katılımcıların sosyal güvenlik ahlakı seviyelerinin düşük olduğu, kanun dışı yollara başvuracaklarının sayılarının yüksek olduğu görülmektedir.

“Ekonomik kaygılarla işsizlik maaşından yararlanabilmek için işinden çıkmış gibi davranmak haklı bir davranıştır.” İfadesine 484 katılımcıdan 217’si (%44,8) kesinlikle katılıyorum demiştir. Bu ifadenin sonuçlarına katılımcıların kanunen kendi haklarından vazgeçip kanun dışı yollarda istihdam da bulunmalarının daha yüksek bir tercih olduğu anlaşılmaktadır. Bu ifadenin sonucunda da katılımcıların sosyal güvenlik ahlakı seviyelerinin düşük olduğu görülmektedir. “İşverenlerin ekonomik kaygılarla kayıt dışı çocuk işçi çalıştırmasını kabul edilebilir buluyorum.” İfadesine 318 katılımcı (%65,7) kesinlikle katılıyorum cevabı vermiştir. Anket içerisinde kesinlikle katılıyorum cevabının en fazla oy olduğu bu ifade olmuştur. Buna göre katılımcıların hem kendileri hem de çocuklar için aynı düşünce de olduğu, kanun dışı hareketler bulunulmasında işverenlerin haklı olduğu görülmekte bu da sosyal güvenlik ahlakı seviyelerinin düşük olduğunu göstermektedir.

“Mevsimlik tarım işçileri için sigorta yaptırmaya gerek yoktur.” İfadesine 484 katılımcıdan 225’i (%46,5) kesinlikle katılıyorum diyerek düşüncelerini beyan etmiştir. Katılımcıların %50’sinden fazlasın da bu ifade açısından yeterli seviyede sosyal güvenlik ahlakına sahip olmadığı görülmüştür. “Deneme süresinde işçilerin sigorta yaptırmaya gerek yoktur.” İfadesine 484 katılımcıdan 182’si (%37,6) kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. Katılımcıların deneme süresinde çalışanlar adına sigorta yapılması gerektiğini bu derece fazla düşünülmesi katılanların sosyal güvenlik ahlakı seviyelerinin düşük olduğu hakkında bilgi vermektedir.

“Part time çalışan işçilerin sigorta yaptırmaya gerek yoktur.” İfadesine 484 katılımcıdan 225’i (%51,9) kesinlikle katılıyorum demiştir. Anketin son maddesine verilen cevapla katılımcıların %50’sinden fazlasının kanunen verilmiş bir haktan

vazgeçilmesi, aktif pasif oranını bozucu bir olguya destek vermeleri sosyal güvenlik ahlakı seviyelerinin yetersiz olduğunu göstermektedir.

Düzce Üniversitesi'nde öğrenim gören ve araştırmaya katılım sağlayan 484 öğrencinin sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumlarında cinsiyete göre bir değişiklik olup olmadığının öğrenilebilmesi için yapılan t testi analizinin sonucunda, kanuna aykırılık boyutu için erkek öğrenciler kanuna aykırılık konusunda kadın öğrencilerden daha fazla olumlu tutuma sahip olduğu sonucun ulaşılmıştır. Sigorta bilinci boyutu için kadın öğrenciler erkek öğrencilere göre daha olumlu bir tutuma sahiptir inancına ulaşılmıştır. Sigortayı gereksiz görme boyutu için erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre daha olumlu tutum içerisinde olduğu anlaşılmaktadır.

Sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum ölçeğinin alt boyutları üzerinde iş tecrübesinin anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığını ortaya koyabilmek amacıyla bağımsız t testi uygulanmıştır. Bu analizin sonucunda ise kanuna aykırılık ve sigorta bilinci algılarının ise iş tecrübesinin varlığına göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Sigortayı gereksiz görme algısının iş tecrübesinin varlığına göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum ölçeğinin alt boyutları üzerinde öğrenim derecelerinin anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığını ortaya koyabilmek amacıyla Anova testi uygulanmıştır. Buna göre kanuna aykırılık boyutunda ilişkin tutumlarının en yüksek ortalamaya sahip Kaynaşlı MYO öğrencileri, en az ortalamaya sahip olan ise Tıp Fakültesi öğrencileridir. Bu sonuca göre, Kaynaşlı MYO öğrencilerinin sosyal güvenlik ahlakı düşük seviye de iken Tıp Fakültesi öğrencilerinin sosyal güvenlik ahlakı seviyesi yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcıların öğrenim derecelerine göre sigortalılık bilinci boyutuna ilişkin tutumlarına bakıldığında en yüksek ortalamaya sahip Eğitim Fakültesi öğrencileri, en az ortalamaya sahip Kaynaşlı MYO öğrencileri olduğu görülmüştür. Buna göre sigortalılık bilinci boyutuna ilişkin tutumlarda Eğitim Fakültesi öğrencilerinin sosyal güvenlik ahlakı seviyesi düşük iken Kaynaşlı MYO öğrencilerinin sosyal güvenlik ahlakı yüksektir.

Katılımcıların öğrenim derecelerine göre sigortayı gereksiz görme boyutuna ilişkin tutumlarının ortalamaları gösterilmiştir. Buna göre en yüksek ortalamaya sahip olan Kaynaşlı MYO öğrencileri iken en az ortalamaya sahip olan Tıp Fakültesi öğrencileridir. Buna göre Kaynaşlı MYO öğrencilerinin sosyal güvenlik ahlakı düşük seviye de iken Tıp Fakültesi öğrencilerinin sosyal güvenlik ahlakı seviyesi yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcıların öğrenim derecelerine göre sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumları arasında farklılık olup olmadığı tek yönlü varyans analizi (One Way Anova) kullanılarak analiz edilmiştir. Kanuna aykırılık boyutu, sigorta bilinci boyutu ve sigortayı gereksiz görme boyutları ile öğrenim derecesine göre sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum arasında p anlamlılık sütunundaki değerlerin 0.05'ten küçük olduğundan istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var olduğu tespit edilmiştir.

Öğrenim derecelerinde kanuna aykırılık boyutu $p=,000$ $p<0,05$ olduğu için heterojen, sigortalılık bilinci boyutu $p=,003$ $p<0,05$ olduğu için heterojen varyanslardır. Bu sebeple post-hoc testi olarak Games Howell testi uygulanmıştır. Sigortayı gereksiz görme boyutu ise $p>0,05$ olduğu için homojen varyanstır ve Hochberg GT2 testi uygulanmıştır.

Kanuna Aykırılık Boyutu Öğrenim Derecelerine Göre Karşılaştırılması Games Howell Testi sonucuna göre; Spor Bilimleri Fakültesi, Akçakoca MYO ve Kaynaşlı MYO öğrencilerinin Tıp fakültesi öğrencilerine nazaran kanuna aykırılık tutum puanları yüksek bulunmuştur. Buna göre Tıp Fakültesi öğrencilerinin sosyal güvenlik ahlakı seviyesi diğer fakültelere göre daha yüksektir. Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin kanuna aykırılık tutum puanları Eğitim Fakültesi, İşletme Fakültesi, İlahiyat Fakültesi, Sanat, Tasarım Ve Mimarlık Fakültesi, Teknoloji Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Tıp Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Ormancılık MYO, Çilimli MYO, Düzce MYO, Sosyal Bilimler MYO öğrencilerine nazaran yüksek çıkmıştır. Buna göre Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin diğer fakültelere göre daha yüksek sosyal güvenlik ahlakına sahip olduğu anlaşılmıştır. Kaynaşlı MYO öğrencilerinin kanuna aykırılık tutum puanları Eğitim Fakültesi, İlahiyat Fakültesi ve Tıp Fakültesi öğrencilerine nazaran yüksek çıkmıştır. Buna göre Kaynaşlı MYO öğrencilerinin sosyal güvenlik ahlakı seviyesi diğerlerine oranla daha düşüktür.

Sigortalılık Bilinci Boyutu Öğrenim Derecelerine Göre Karşılaştırılması Games Howell Testi sonucuna göre; Eğitim Fakültesi öğrencilerinin sigortalılık bilincine yönelik tutum puanları Akçakoca Siyasal Bilgiler Fakültesi, İşletme Fakültesi, Teknoloji Fakültesi, Orman Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Ormancılık MYO, Düzce MYO, Sosyal Bilimler MYO, Akçakoca MYO, Kaynaşlı MYO öğrencilerine kıyasla daha yüksektir. Buna göre Eğitim Fakültesi öğrencilerinin sosyal güvenlik ahlakı diğerlerine göre daha düşüktür.

Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin ise İşletme Fakültesi, Teknoloji Fakültesi, Düzce MYO, Sosyal Bilimler MYO, Akçakoca MYO, Kaynaşlı MYO öğrencilerine göre sigortalılık bilincine yönelik tutum puanları yüksektir. Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin sosyal güvenlik ahlakı seviyesi diğer fakültelere göre daha düşüktür.

Sigortayı Gereksiz Görme Boyutu Öğrenim Derecelerine Göre Karşılaştırılması Hochberg GT2 Testi sonucuna göre; Kaynaşlı MYO öğrencilerinin sigortayı gereksiz görme tutum puanı Eğitim Fakültesi, Teknoloji Fakültesi, Tıp Fakültesi öğrencilerine nazaran daha yüksektir. Kaynaşlı MYO öğrencilerinin adı geçen diğer fakülte öğrencilere nazaran daha düşük seviye de sosyal güvenlik ahlakı vardır.

Sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum ölçeğinin alt boyutları üzerinde katılımcıların çalıştıkları sektörün anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığını ortaya koyabilmek amacıyla Anova testi uygulanmıştır. Kanuna aykırılık boyutunda en yüksek ortalama sağlık sektörü ($\bar{X}=21,66$) en az ortalama ise teknoloji sektöründedir ($\bar{X}=13,35$). Sigortalılık bilinci boyutuna bakıldığında en yüksek ortalama sektör şıklarında yok cevaplayanlardadır ($\bar{X}=7,08$). En düşük ortalama ise inşaat sektöründedir ($\bar{X}=4,84$). Sigortayı gereksiz görme boyutuna bakıldığında en yüksek ortalamanın Turizm sektöründe ($\bar{X}=7,16$), en düşük ortalamanın ise sağlık sektöründe ($\bar{X}=5,33$) olduğu görülmektedir.

Katılımcıların sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumları ile çalıştıkları sektörlerle göre karşılaştırılması arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını göstermek amaçlı yapılan Anova testi sonucunda sigorta bilinci boyutu ve sigortayı gereksiz görme boyutları ile öğrenim derecesine göre sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum arasında p anlamlılık sütunundaki değerlerin 0.05'ten küçük olduğundan istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var olduğu tespit edilmiştir. Kanuna aykırılık boyutunda ise p anlamlılık değeri 0,05'ten büyük olduğundan istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bu farklılıkların kaynağını belirlemek amacıyla önce Levene testine

bakılmış, daha sonra gerekli olan post-hoc testleri yapılmıştır. Sigortalılık Bilinci boyutu $p=,071$ $p>0,05$ olduğu için varyans olarak homojendir. Bu sebeple post-hoc testi olarak Hochberg's GT2 testi uygulanmıştır. Kanuna aykırılık boyutu için Anova analizinde anlamlı bir farklılık içermediği tespit edildiğinden post-hoc testi uygulanmamıştır. Sigortayı gereksiz görme boyutu ise Games Howell testi yapılmış, sektörleri arasındaki farklar bulunamadığı için test sonucu çalışmaya konulmamıştır.

Sosyal güvenlik ahlakı ölçeği sigortalılık bilinci boyutu çalıştığı sektöre göre karşılaştırılması Hochberg GT2 testinin sonuçları gösterilmiştir. Katılımcılar arasında çalıştığı sektör sorusuna yok cevabı verenlerin hizmet, inşaat, tekstil ve turizm sektörlerinde çalışanlara nazaran daha yüksek tutum puanına sahip olduğu görülmüştür. Hizmet sektöründe çalışanların ise turizm sektöründe çalışanlara göre daha yüksek tutum puanına sahip olduğu görülmektedir.

Sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum ölçeğinin alt boyutları üzerinde katılımcıların çalışma şeklinin anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığını ortaya koyabilmek amacıyla Anova testi uygulanmıştır Kanuna aykırılık boyutunda en yüksek ortalama kısmi süreli çalışanlarda ($\bar{X}=16,47$), en düşük ortalama ise yok cevabı veren katılımcılardadır ($\bar{X}=15,24$). Sigortalılık bilinci boyutuna bakıldığında en yüksek ortalama yok cevabı veren katılımcılardadır ($\bar{X}=7,08$), en düşük ortalama ise tam süreli çalışan katılımcılardadır ($\bar{X}=5,33$). Sigortayı gereksiz görme boyutunda ise en yüksek ortalama yok cevabı veren katılımcılarda ($\bar{X}=6,62$), en düşük ortalama ise tam süreli çalışan katılımcılardadır ($\bar{X}=6,27$).

Kanuna aykırılık boyutunda sosyal güvenlik ahlakı en düşük kısmi süreli çalışan öğrencilerde görülmüştür. sosyal güvenlik ahlakı en yüksek çalışma tecrübesi olmayan kişilerde görülmüştür. Bu bilgiler ışığında denilebilir ki sosyal güvenlik sistemi içerisinde yer almayan kişilerin yer alan kişilere nazaran daha yüksek seviye de sosyal güvenlik ahlakına sahiptir.

Sigortalılık bilinci boyutuna bakıldığında sosyal güvenlik ahlakının en yüksek seviyesi tam süreli çalışanlarda görülmekle birlikte en düşük seviye çalışma tecrübesi olmayan öğrencilerdedir. Sigortayı gereksiz görme boyutunda ise en yüksek ortalama yok cevabı veren katılımcılarda ($\bar{X}=6,62$), en düşük ortalama ise tam süreli çalışan katılımcılardadır ($\bar{X}=6,27$).

Kanuna aykırılık boyutu ve sigortayı gereksiz görme boyutları ile çalışma şekline göre sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum arasında p anlamlılık sütunundaki değerlerin 0.05'ten büyük olduğu için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla önce Levene testine bakılmış, daha sonra gerekli olan post-hoc testleri yapılmıştır.

Sigortalılık Bilinci boyutu $p=,015$ $p<0,05$ olduğu için varyans olarak homojendir. Bu sebeple post-hoc testi olarak Games Howell testi uygulanmıştır. Diğer boyutlar Anova analizinde anlamlı bir farklılık içermediği tespit edildiğinden post-hoc testi uygulanmamıştır.

Sosyal güvenlik ahlakı ölçeği sigortalılık bilinci boyutu çalışma şekillerine göre karşılaştırılması Games Howell testi sonuçları görülmektedir. Bu tabloya göre çalışma şekli sorusuna yok cevabı veren katılımcılar, tam süreli ve kısmi süreli çalışanlara daha yüksek tutum puanına sahiptir. Tam süreli çalışan katılımcıların ise kısmi süreli çalışanlara göre tutum puanı daha düşüktür. Bir diğer deyişle kısmi süreli çalışanlar tam süreli çalışanlara nazaran daha yüksek tutum puanına sahiptir.

Araştırmanın hipotezlerine bakıldığında kesin olarak kabul edilenler;

H3: Öğrencilerin cinsiyetleri ile sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H9: Çalışma şekli ile sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Kısmen kabul edilen hipotezler;

H1: Lisans ve ön lisans öğrencileri arasında sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık vardır.

H5: İş tecrübesi olan ve iş tecrübesi olmayan öğrencilerin sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H7: Çalışılan sektör ile sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutum arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Sonuç olarak bakıldığında sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumun cinsiyete, öğrenim derecesine, iş tecrübesinin olup olmamasına, çalışılan sektör ve çalışma şekline göre değiştiği, anket verilerine yapılan analizler dahilinde anlaşılmıştır.

Bu çalışmanın örneklemini Düzce Üniversitesinde öğrenim gören fakülte, yüksek okul ve MYO öğrencileri oluşturmaktadır. Bundan sonra yapılacak olan bu benzeri çalışmalarda yüksek lisans ve doktora derecesinde ki öğrencilerde araştırma kapsamına alınabilmekle birlikte farklı okullar için de yapılabilir. Yalnızca öğrenciler için değil, kadın erkek çalışanlar gibi iki farklı cinsiyet üzerinden de çalışma yapılabilir. Buna ek olarak kadınlar arasında sektör ve çalışma şekli, erkekler arasında sektör ve çalışma şekli üzerinden farklı örneklemelerde seçilebilir. Belirli bir yaş aralığı belirlenerek o yaş grupları içerisinde çalışan bireyler arasında ki sosyal güvenlik ahlakına yönelik tutumun ne derece değiştiği ölçülebilir. Sosyal güvenlik ahlakını ölçen bu ankete farklı maddeler eklenerek sosyal güvenlik ahlakı seviyesinin niçin düşük olduğu ile ilgili bilgi kazanımları sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, A. (2006), **Sosyal Politika**, Konya: Dizgi Ofset Yayınları.
- Ada, S. Ve Ural, O. (2020). **Çeşitli Boyutlarıyla Ahlak Ve Etik** (1.Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Akan, B. (2017). *Personel Güçlendirme ve Örgütsel Öğrenmenin Örgütsel Yaratıcılığa Etkisi: Konu ile İlgili Bir Araştırma*. Yayınlanmış doktora tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Akatay, A., Yücekaya, P., ve Kısacık, N. Ç. (2016). Yöneticilerin Etik Liderlik Davranışlarının, Örgütsel Adalet ve Sinizm Üzerine Etkileri: Çanakkale İl Emniyet Müdürlüğü'nde Bir Araştırma. **Yönetim Bilimleri Dergisi**, 14 (28), 483-509. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/comuybd/issue/43613/534105> adresinden 21 Ocak 2023 tarihinde alınmıştır.
- Akarsu, B. (1994). **Felsefe Terimleri Sözlüğü**. İstanbul: İnkılap Kitabevi
- Akarsu, B. (1998). **Felsefe Terimleri Sözlüğü**. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Akgemci, T. ve Özgener, Ş. (2002). Türkiye'de İş Ahlakının Tarihsel Gelişimi. **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 7, 45-59. <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/843/795> adresinden 21 Haziran 2022 tarihinde alınmıştır.
- Akgeyik, T. (2006). Sosyal Güvenlikte Reform Eğilimleri: Geleneksel Sistemlerden Bireysel Emeklilik Programlarına Dönüşüm. **Journal of Social Policy Conferences** , 0 (51) , 47-99. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/893/9973> adresinden 21 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.
- Aktan. C.C. (2011). Toplam Ahlak Felsefesi Ve Toplam Ahlak Yönetimi. **Hukuk Ve İktisat Araştırmaları Dergisi**, 3 (2). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hiad/issue/7650/331459> adresinden 21 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.

Alper, Y. (2003). **Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar** (3.Baskı). Bursa: Ekin Kitabevi.

Alper, Y. (2013). **Türk Sosyal Güvenlik Sistemi ve Sosyal Sigortalar Hukuku** (5. Baskı). Bursa: Dora Yayınları.

Alper, Y. (2015a). Sosyal Güvenlik Reformu (2008-2016): Kapsamla İlgili Gelişmeler. **Journal of Social Policy Conferences**, 1-23. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/33231/369984> adresinden 2 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.

Alper, Yusuf (2015b). Sosyal Güvenlik Hakkı ve Sosyal Güvenliğin Finansmanı, **VII. Sosyal İnsan Hakları Uluslararası Sempozyumu**, 11-15 Aralık. Denizli: Sosyal Güvenlik Denetmenleri Derneği Yayını. 197-222.

Alper, Y. (2019). **Sosyal Güvenlik Üzerine Yazılar’ım** (1. Baskı). Ankara: Türk Metal Araştırma ve Eğitim Merkezi.

Anadolu, F. K. (2002). Sosyal Güvenlik, Yeşil Kart Uygulaması Ve Özelleştirme. **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 10 (3-4), 95-105. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/suhfd/issue/26630/280718> adresinden 30 Mayıs 2022 tarihinde alınmıştır.

Altan, Ö.Z. (2004). **Sosyal Politika** (1.Basım). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Altunöz, U. (2017). Sosyal Güvenlik Politikaları Açısından Bütçe Transferlerinin Makroekonomik Etkileri: Türkiye Deneyimi. **IREM-International Review Of Economics And Management**, 5(1), 58-77. 12 29. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iremjournal/issue/30390/286089> adresinden 5 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.

Arıcı, K. (1999). **Sosyal Güvenlik Dersleri**. Ankara: Sargın Ofset.

Arkan, Ö.F. (2010). *Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Finansman Açıkları Ve Ülkelere Göre Karşılaştırmalı Analiz*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Arslan, A. (2005). **Felsefeye Giriş**. Ankara: Adres Yayınları.

Arslan, A. (2008). **İlkçağ Felsefe Tarihi 2**. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Aslan, M. (2014). Yönetim Ve Organizasyon Ders Notları. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Birecik Meslek Yüksekokulu.

<https://www.scribd.com/document/523142603/Yonetim-Ve-Organizasyon-Ders-Notlar%C4%B1> adresinden 15 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

ASHB (Aile Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı). (2021). *2021 Yılı Faaliyet Raporu* (Rapor No: 100242). Türkiye, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı <https://ww.aile.gov.tr/media/100242/2021-yili-faaliyet-raporu.pdf>

Aster, E.V. (1999). **İlkçağ Felsefe Tarihi**. (Çev. Vural Okur). İstanbul: Düşünce Bilim Kitapları.

Aster, E. V. (2005). **İlkçağ ve Ortaçağ Felsefe Tarihi**. (Çev: Vural Okur). İstanbul: İm Yayın Tasarım.

Atar, B. Ve Şener, E. (2021). Çalışma Hayatında Ahlâk ve Etik Üzerine Bibliyometrik Bir Çözümleme. **İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 13,1 29-42. <http://aksarayiibd.aksaray.edu.tr/tr/pub/issue/60890/728872> adresinden 12 Nisan 2022 tarihinde alınmıştır.

Aydın, U. (1996). *Sosyal Güvenlik Sorunlarının Çözümünde Özel Sigortalar*. Yayınlanmamış doktora tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir.

Aydın, M. A. (2009). *Sosyal Güvenlik Hakkı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Ayhan, A. (1988). Sosyal Güvenlik İş Güvenliği İlişkisi. **Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 6 (2), 421-430. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/anadoluibfd/issue/55077/756123> adresinden 18 Eylül 2022 tarihinde alınmıştır.

Azam, S. ve Brauchle, P. E., (2003). A Study Of Supervisor And Employee Perceptions Of Work Attitudes İn Information Age Manufacturing Industries, **Journal of Vocational Education Research**, 28, 185-215.

Bakırcı, M. K. (2008). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Güvenlik Hakkı Ve Engelliler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Barker, R.L. (1987). *The social work dictionary*. National Association of Social Workers (One Edition). Silve Springer, Md, USA.

Başbuğ, A. (2005). **21. Y.Y.'da Türkiye' de Sosyal Bilimler ve Toplum Bilimleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Akademisyenler Birliği, Ankara, 311-313.

Başbuğ, A. (2015). Asker Kişilerin Beden ve Ruh Bütünlüğünün İhlalinden Doğan Zararlardan Milli Savunma Bakanlığı'nın Sorumluluğu. *İş ve Hayat*, 1 (1), 231-250. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/isvehayat/issue/29030/310454> adresinden 25 Mayıs 2022 tarihinde alınmıştır.

Başbuğ, A. (2016). **Sosyal Devlet 2023**, Türkiye Gıda ve Şeker Sanayii İşçileri Sendikası Yayını. Ankara: Ankamat Matbaacılık.

Başdemir, H. Y. (2009). **Liberalizm: Ahlâkî Temeller** (1.Baskı). Ankara: Liberte Yayınları.

Baylan, M. (2014). *Sosyal Güvenlik Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerine Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Bayar, İ. (2013). *Ahlâki Değerlerin Ekonomideki Yeri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Gaziantep.

Bayram, N. (2009). **Sosyal Bilimlerde SPSS İle Veri Analizi** (2.Basım). Ankara. Ezgi Kitabevi.

Beşer, F. (1988). **İslam'da Sosyal Güvenlik** (1. Baskı). İstanbul: Seha Neşriyat.

Bilgili, Ö. (2008). **Yeni Sosyal Güvenlik Uygulaması**. Ankara: İZSMMMOMO-ASMMMOMO Yayınları.

Bilgin, H. K. (2011). Vergi Ahlakının Teorik Çerçevesi. **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 20(2),259-277. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cusosbil/issue/4387/60289> adresinden 30 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.

Billington, R. (1997). **Felsefeyi yaşamak, Ahlak Düşüncesine Giriş** (1. Basım). Ankara: Köklem yayınları.

Börk, A. ve Kavas, E. (2015). Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam Geleneklerinde İş Ahlakı: Karşılaştırmalı bir analiz. **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**,

13, 89-101. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/vizyoner/issue/23038/246285> adresinden 6 Ocak 2023 tarihinde alınmıştır.

Brauchle, P. E., ve Azam, S. (2004), Relationships Between Selected Demographic Variables and Employee Work Ethic As Perceived By Supervisors, **Journal of Industrial Teacher Education**, 41 (1), 1-12. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ753090.pdf> adresinden 19 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.

Braudel, F. (1996). Uygarlıkların Grameri. (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Bulut, M. (2010). **Sosyal Parafiskal Yükümlülükler Yönüyle Sosyal Güvenlik Usul Hukuku** (1. Basım). Ankara: Bilge Yayınevi.

Bulut, M. (2013). Kayıtdışı İstihdamın Ortaya Çıkmasında Sosyal Güvenlik Bilinci Eksikliği Ve Sosyal Güvenlik Ahlakı. **Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**, 2 (4), 84-105. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hakisderg/issue/7576/99464> adresinden 24 Kasım 2022 tarihinde alınmıştır.

Canbay, T. & Demir, M. (2013). Türkiye’ de Sosyal Güvenlik Açıkları ve Sosyal Güvenlik Ahlakı. **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, 20 (2), 303-315. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yonveek/issue/13699/165830> adresinden 21 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Cevizci, A. (1996). **Felsefe Sözlüğü** (1. Baskı). Ankara: Engin Yayıncılık.

Cevizci, Ahmet. (2007). **Felsefe**. Bursa: Sentez Yayıncılık.

Cevizci, A. (2011a). **Felsefeye Giriş** (2.Basım). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Cevizci, A. (2011b). İlkçağ Felsefesi Tarihi (5. Baskı). Bursa: Asa Kitabevi.

Cevizci, A. (2014). **Etik-Ahlak Felsefesi** (1.Baskı). İstanbul: Say Yayınları.

Chippendale, P. (2001). On Values, Ethics, Morals & Principles. **A values Inventory**. 1-6. https://www.minessence.net/avi_accred/pdfs/valuesethicsprinciples.pdf adresinden 21 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.

Coşkun, R. Altunışık R ve Yıldırım E (2007). **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamaları** (5. Basım). Sakarya: Sakarya Kitabevi.

Çağatay, N. (1989). **Bir Türk Kültürü Olan Ahilik**. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları. <https://kitaplar.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/79482/123%20Bir%20T%C3%BCrk%20kurumu%20olan%20Ahilik.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

adresinden 30 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Çağlar, A. (1994). İbni Sina Felsefesinde Ahlak. **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**. 6 (6), 29-38. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruaeabd/issue/373/2167>

Çağrı, M. (1989). **İslâm Düşüncesinde Ahlâk**. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Çayıroğlu, T. (2019). *Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Sistemi Ve Türkiye'nin Uyum*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.

Çeçen, A. (1993). **Adalet Kavramı, Adalet Kavramının Göreliliği Üzerine Bir Deneme** (2. Basım). Ankara: Gündoğan Yayınları.

Çetin, A. (2016). Ahlak Ve Kültür Üzerine Bir Değerlendirme. **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. 6 (1), 65-78. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kusbd/issue/19382/205692> adresinden 28 Ağustos 2022 tarihinde alınmıştır.

Çetinel, A. (2007). *Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kurumları Birleşme Proje Analizi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çetinkaya, B. A. (2010). **İlkçağ Felsefe Tarihi** (2.Basım). İstanbul: İnsan Yayınları.

Comte Sponville, A. (2012), **Kapitalizm Ahlaki Midir? – Zamanımızın Kimi Gülünçlükleri ve Zorbalıkları Üzerine**. (Çev: Dilek Yankaya). İstanbul: İletişim Yayınları.

Çoban, M. (2014). Cumhuriyetin İlk Yılları Ahlâk Algısı Ve Eğitimi (Kâzım Nâmî’nin “Ahlâkı Nasıl Telkin Etmeli” Kitabı Özelinde). **Kahramanmaraş Sütçü İmam İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 24, 31-69. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ksuifd/issue/22619/243241> adresinden 1 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Çubuk, A. (1986). **Sosyal Politika ve Sosyal Güvenlik**. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.

Çüçen, A. (2008). **Felsefeye Giriş**. Bursa: Asa Yayınları.

David, H. (1976). **İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma**. (Çev. Erata). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Demir, M. (2019). Umumi Hıfzıssıhha Kanunu Üzerine Bir İnceleme. **Çalışma ve Toplum**, 3 (62), 2015-2030. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/issue/71803/1155359> adresinden 7 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.

Demir, Ö. (2020). Cumhuriyet Döneminde Maden İşletmelerinde İşçi Haklarını Belirlemeye Yönelik Bazı Düzenlemeler (Ergani Bakır İşletmesi Ve Ereğli Kömür İşletmesi Örnekleri). **MT Bilimsel**, (18), 43-54. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mtb/issue/55984/767753> adresinden 28 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.

Deniz, H. (2020). *Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kurumu Finansmanı Ve 2010 – 2018 Yılları Finansman Açıklarının Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Demirtaş, Ö. (2013). *Etik Liderlik Davranışının Algılanan Etik İklim Üzerindeki Etkisi: Örgütsel Politik Algılamaların Aracı Rolü*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Kayseri.

DİB (DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI). (2011). **Din İstismarı İle Mücadelede Sahih Dinî Bilginin Önemi**. Ankara: DİB.

Dilik, S. (1971). **Türkiye’de Sosyal Sigortalar: İktisadi Açıdan Bir Tahlil Denemesi**. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Dilik, S. (1980). Sosyal Yardımlar - İki Anlamlı Bir Terim. **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 35 (01), 1-6. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/36686> adresinden 15 Aralık 2022 tarihinde alınmıştır.

Dilik, S. (1988). Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi. **AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 43 (1-2). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbf/issue/3119/43305> adresinden 16 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.

Dilik, S. (1989). Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi. **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 43 (1-2), 41-80. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbf/issue/3119/43305> adresinden 30 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.

Dilik, S. (1992). **Sosyal Güvenlik** (2. Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Devellioğlu, F., ve Güneyçal, A. S. (1993). **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat: Eski Ve Yeni Harflerle**, 1. Ankara: Aydın Kitabevi.

Doğan, N. (2009). İş Etiği Ve İşletmelerde Etik Çöküş. **Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 8 (16). 179-200. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susead/issue/28423/302686> adresinden 1 Ocak 2023 tarihinde alınmıştır.

Durak, N. (2009). Aristoteles ve Farabi'de Etik (2. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınevi.

Durakoğlu, A. (2014). Gazali'de Ahlak Eğitimi. **Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 34 (2), 211-226. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gefad/issue/6729/90480> adresinden 28 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Dülger, A. (2019). *Sosyal Güvenlik Hukukunda Uygulanan İdari Para Cezalarının Gelişimi ve Kayıtdışı İstihdam Üzerindeki Etkilerinin Analizi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Ebu Davud, E. S. (1969). **Sünenü Ebî Davud**. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Eğri T. ve SUNAR L., (2010). Türkiye'de İş Ahlakı Çalışmaları Mevcut Durum ve Yönelimler. **İş Ahlakı Dergisi**, 3 (5), 41-67. <https://isahlakidergisi.com/content/6-sayilar/5-3-cilt-1-sayi/m0025/sunar.pdf> adresinden 2 Mayıs 2022 tarihinde alınmıştır.

Ekici, M. E. ve Karakaş, M. (1997). Sosyal Güvenlik Sistemimizin Sorunları Ve Öneriler. **Öneri Dergisi**, Öneri, Adnan Tezel Anısına Özel Sayı, 71-73. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruoneri/issue/52183/682545> adresinden 10 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

Erol, S. I. (2014). Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları Ve Sosyal Güvenlik Ahlâkı. **Kamu-İş Dergisi**, 13 (3), 37-70. <https://www.tuhis.org.tr/pdf/1333.pdf> adresinden 29 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

Evcil, C. (1997). *Türk Sosyal Güvenlik Sistemi, Sistemin Sorunları ve Bu Sorunlara Çözüm Önerileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Erdem, P. D. H. (2000). Osmanlıda Ahlak Ve Bazı Ahlak Risaleleri. **Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 10 (10). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/neuifd/issue/19710/210576>

Erdem, H. (2010). *İş Ahlakının Kurumsal Sosyal Sorumluluğa Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Erdoğan, S. (2006). Sosyal Politikada Değişim ve Sosyal Güvenlik Reformu. **Mülkiye Dergisi**, 30 (252), 211-236. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mulkiye/issue/252/1083> adresinden 15 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.

Erken, B. (2010). *Çalışma Ahlakının Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerine Etkisi Ve Bir Uygulama*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bilecik.

Evlice, E. (2020). *Sosyal Güvenlik Sistemi Sorunlarının Sebep-Sonuç Zinciri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Düzce.

Fichter, J. (2006). **Sosyoloji Nedir?** (Çev: Nilgün Çelebi). Ankara: Anı Yayıncılık.

Field, A. (2009). **Discovering Statistics Using Spss and sex and drugs and rock 'n' roll** (THIRD EDITION). London: Sage Publications Ltd. https://www.academia.edu/10707181/Discovering_Statistics_using_Spss adresinden 11 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.

Fezvi, M. (1975). Sosyal Devlet Ve İnsan Hakları. **Danıştay Dergisi**, 5, 18-19.

Ferrel, O. C. ve Fraedrich, J. (1994). **Business ethics: Ethical Decision Making & Cases** (Second Edition). New Jersey: Houghton Mifflin Company.

- Gazâli (2013). İhyâ-u Ulumi'd- Din. (Çev. Mehmet Yavuz Şeker) İstanbul: Işık Yayınları.
- Gazali, (1974). İhyâ-u Ulumi'd- Din cilt. 3. (Çev: Ahmet Serdaroğlu). İstanbul: Huzur Yayınları.
- George, De T. R. (1999). **Business Ethics** (5th Edition). A. Viacom Company Upper Saddle River N.J. Prentice Hall.
- George, D. ve Marllery, P. (2010). **SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference** (17 Edition). Boston: Pearson.
- Giddens, A. (2000). **Sosyoloji**. (Çev: Cemal Güzel). Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Glasser, W. (2005). **Kişisel Özgürlüğün Psikolojisi: Seçim Teorisi** (Çev: Müge İzmirli). İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Gök, S. (2008). İş Etiği İle İş Ahlakı Arasındaki İlişki ve Çalışma Yaşamında İş Etiğini Etkileyen Faktörler. **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, 5 (1), 1-19. <https://core.ac.uk/reader/268072150> adresinden 10 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- Gökalp, Z. (1975). **Türkçülüğün Esasları**. İstanbul: Sebil Matbaacılık
- Gökçeoğlu, Ş. (2015). İnsan Hakları Perspektifinden Sosyal Güvenlik Hakkının Anlamı ve Kapsamı, **VII. Sosyal İnsan Hakları Uluslararası Sempozyumu**, 11-15 Aralık. Denizli: Sosyal Güvenlik Denetmenleri Derneği Yayını, 131-151.
- Gökmen, E. (2022). Osmanlı Mülki Memurlarının Emekli Maaşları. **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı**, 20 (32), 79-108. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/canakkalearastirmalari/issue/70025/1062897> adresinden 1 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Gönencan, Z. (1990). Atatürk ve Sosyal Güvenlik (23.4.1920-10.11.1938). **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 7(19), 131-140. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aamd/issue/55017/755076> adresinden 15 Mayıs 2022 tarihinde alınmıştır.
- GÖREN, Z. (2000). **Sosyal Devlet, Seyfullah EDİS'e Armağan**. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Gözler, K. (2014). **Hukuka giriş** (11. Basım). Bursa: Ekin Yayınevi.

Gül, H. (2016). İş Ve Çalışma Yaşamında Etik Ve Ahlakla İlgili Kavramlar Üzerine Bir Tartışma, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 4 (36), 522-535. https://asosjournal.com/?mod=tammetin&makaleadi=&makaleurl=1340230264_11653%20Hasan%20G%C3%9CL.pdf&key=34069 adresinden 30 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

Güloğlu, Y. (2020). Ahlak Kurallarının Türk Hukuk Sistemine Etkisi. **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 10 (2), 1 – 18. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduhfd/issue/59059/850161> adresinden 18 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.

Güner, T. (2012). *Türkiye’de Primli Sosyal Güvenlik Sisteminin Finansman Yapısının Analizi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Güneş, İ. ve Yakar, S. (2004). Sosyal Sigorta Finansman Yöntemleri ve Türkiye’de Sosyal Sigorta Kurumlarının Finansman Yöntemlerinin Değerlendirilmesi. **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 13 (2), 127-142. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cusosbil/issue/4370/59775> adresinden 10 Haziran 2022 tarihinde alınmıştır.

Güngör, E. (1995). **Ahlâk Psikolojisi ve Sosyal Ahlâk** (1. Basım). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Güngör, E. (2010). **Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar**. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Güvercin, C. H. (2004). Sosyal Güvenlik Kavramı Ve Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi. **Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası**, 57 (2). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/autfm/issue/3278/45627> adresinden 28 Aralık 2022 tarihinde alınmıştır.

Güvenç, B. (1994). **İnsan ve Kültür** (6. baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Güzel, A. Okur, A. R. Ve Caniklioğlu, N. (2018). **Sosyal Güvenlik Hukuku** (17. Basım). İstanbul: Beta Yayınları.

Güzel, A. (2005). Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Öngörülen Reform Mevcut Sorunlara Çözüm Mü? **Çalışma ve Toplum**, 4 (7), 61-76. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ct/issue/71805/1155267> adresinden 19 Eylül 2022 tarihinde alınmıştır.

Han, H. (2019). *Psikolojik Sözleşme İhlalinin Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkisi: Hemşireler Üzerinde Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.

ILO. (2010). Coordination of Social Security – Training Modules. Budapest: International Labour Organization. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_168752.pdf adresinden 21 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.

Işık, A. (2014). **Kamu Maliyesi** (3. Basım). Bursa: Ekin Yayınevi.

Işık, M. (2009). *Okul Yöneticilerinin Etik Liderlik Özellikleri İle Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki: Beylikdüzü Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

İğdelipınar, N. (2013). *Çalışanların İş Tatminleri Düzeylerine Yöneticilerin Etik Liderlik Davranışlarının Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

İGİAD. (2013). 2013 İş Ahlakı Raporu (Rapor No: 3). Türkiye, İktisadî Girişim ve İş Ahlakı Derneği. https://www.researchgate.net/profile/Erkan-Erdemir-3/publication/273629788_IGIAD_2013_Is_Ahlaki_Raporu_IGIAD_2013_Turkey_Business_Ethics_Report/links/5506d9aa0cf27e990e041781/IGIAD-2013-Is-Ahlaki-Raporu-IGIAD-2013-Turkey-Business-Ethics-Report.pdf adresinden 13 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

İleri, T. (2019). *Türkiye Cumhuriyeti'nin Madencilik Politikaları (1923-1960)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Samsun.

İmamoğlu, A. (2014). Vicdan Kavramının Psiko - Sosyal Tahlili. **Akademik İncelemeler Dergisi**. 5 / 1, 127-144. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/17812> adresinden 30 Aralık 2022 tarihinde alınmıştır.

- İyi, S. (2019). 18. ve 19. Yüzyıllarda Etik. (Editör: İoanna KUÇURADİ ve Demet TAŞDELEN). *Etik*. T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ Yayınları. 70-85.
- Jardins, J. R. D. (2006). **Çevre Etiği, Çevre Felsefesine Giriş**. (Çev. Ruşen Keleş). Ankara: İmge Kitabevi.
- Kağan, T. (2006). Sosyal Güvenlik Reformu ve Genel Sağlık Sigortası -Gss-. **Çalışma ve Toplum**. 1 (8), 147-162.
- Kalaycı, C. ve Kalan, E. (2017). Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Politikalarının Analizi. **Uluslararası Ekonomi İşletme ve Politika Dergisi**. 1 (1), 17-34. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ueip/issue/30554/335215> adresinden 30 Mayıs 2022 tarihinde alınmıştır.
- Kant, İ. (1994). **Pratik Aklın Eleştirisi**. (Çev: İoanna Kuçuradi, Ülker Gökberk- Füsün Akatlı). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Kara, U. (2004). **Sosyal Devletin Yükselişi ve Düşüşü** (1. Basım). Ankara: Özgür Üniversite Kitaplığı.
- Karabakla, Y. (2016). *Sosyal Güvenlik Sisteminde Emeklilik Ve Sosyal Güvenlik Sisteminin Finansal Sorunları*. Yayınlanmamış Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Karadağ Erdem, B. (2010). *Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi Ve Yapısal Düzenlemelerin Etkinliği*. Yayınlanmamış doktora tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karakaya, M. M. (2018). Kindî’de Nefs, Beden ve Kötülük. **Diyanet İlmî Dergi**, 54 (2), 109-124. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/508971> adresinden 10 Mayıs 2022 tarihinde alınmıştır.
- Karaman, H. (2002). *Muhammed İbn Zekeriya Er-Razi’De Ahlak Felsefesi*. Yayınlanmamış doktora lisans tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Karaman H. (2013). İslam Ahlak Filozofları. (Editör: Müfit Selim Saruhan). *İslâm Ahlâk Esasları ve Felsefesi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları, 171-190).
- Kartal, M. ve Bardakçı, S. (2018). **SPSS Ve AMOS Uygulamalı Örneklerle Güvenirlik Ve Geçerlik Analizleri** (1. Basım). Ankara: Akademisyen Kitabevi.

Kasapoğlu, A., (2003). Kur'an'a Göre Vicdanın Kaynağı ve İşlevleri. **Akademik Araştırma Dergisi**, 18, 131-162.

Kılıç, M. (2017). Sosyal Güvenlik Hakkının Kapsamı Ve Sınırı . **İş ve Hayat** , 3 (5) , 378-398. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/isvehayat/issue/52096/680426> adresinden 3 Haziran 2022 tarihinde alınmıştır.

Kılıç, R. (2007). **Ahlâk kavramının analizi**. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. http://isamveri.org/pdfdr/D179166/2007/2007_KILICR.pdf adresinden 7 Haziran 2022 tarihinde alınmıştır.

Kırdar, E. (2020). *Sosyal Güvenlik Uzmanları Ve Akademisyenlerin Bakış Açılırları İle Türkiye'deki Sosyal Güvenlik Sistemi Üzerine Nitel Bir Araştırma*. Yayınlanmış doktora tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Kindî, (1994). **İlk Felsefe Üzerine (Felsefî Risâleler içinde)**. (Çev: Mahmut Kaya). İstanbul: İz Yayıncılık.

Korkusuz, R. ve Uğur, S. (2010). **Sosyal Güvenlik Hukuku'na Giriş** (2. Baskı). Bursa: Ekin Yayınları.

Kotar, E. (1997). Muhasebe Denetimi Mesleğinde Ahlakın Yeri ve Önemi. **III. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu**, Alanya.

Kök, Bayrak S.(2006). Organizasyonel Kurumsallaşmada Bir Değer Boyutu: İş Ahlakını Kurumsallaşması. **İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**.

Köker, L. (1992). **Demokrasi Üzerine Yazılar**. Ankara: İmge Kitabevi.

Lob-Hüdepohl, A. (2005). **Ethische Grundsätze sozialer Sicherung**. Berlin: ICEP · Berliner Institut für. 39-57. https://www.icep-berlin.de/fileadmin/icep/content/pdf/arbeitspapiere/091019_ALH_Ethische_Grundsatz_e_sozialer_Sicherung_25_1_05_formatiert.pdf adresinden 2 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.

Lorcu, F. (2015). **Örneklerle Veri Analizi SPSS Uygulamalı** (1. Basım). Ankara: Detay Yayıncılık.

Mahiroğulları, A. (2017). Türkiye'de Kayıtdışı İstihdam Ve Önlemeye Yönelik Stratejiler. **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 22 (2) , 547-565 . Retrieved from

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduibfd/issue/52993/703147> adresinden 7 Haziran 2022 tarihinde alınmıştır.

Makal, A. (1997). **Osmanlı İmparatorluğunda Çalışma İlişkileri: 1850-1920 Türkiye Çalışma İlişkileri Tarihi** (1. Basım). Ankara: İmge Kitabevi.

Medkur, İ. (2000). *Klasik İslam Filozofları ve Düşünceleri*. (Çev: Osman Bilen). İstanbul: İnsan Yayınları.

Miller, M. J., Woehr, D. J. and Hudspeth, N. A. (2002), The Meaning and Measurement of Work Ethic: Construction and Initial Validation of A Multidimensional Inventory, **Journal of Vocational Behavior**, 60 (3), 451-489.

Nurmakhmatuly, A. (2010). Kazak ve Türk Yöneticilerin İş Etiğine İlişkin Tutum ve Davranışları. **İş Ahlakı Dergisi**. 3(5) ,69-96. <https://isahlakidergisi.com/content/6-sayilar/5-3-cilt-1-sayi/m0026/nurmakhmatuly.pdf> adresinden 28 Haziran 2022 tarihinde alınmıştır.

Nuttall, J. (1997). **Ahlak Üzerine Tartışmalar: Etiğe Giriş**. (Çev: Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Oral, A.İ. (2002). **Dünyada ve Türkiye'de Sosyal Sigortalar Kapsamında Sağlık Sigortası Uygulaması**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Oral, B, Avcı, Y. ve Tösten, R. (2017) Öğretim Elemanlarının Mesleki Hayatlarında Karşılaştıkları Etik Olmayan Davranışlar: Dicle Üniversitesi Örneği. **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi** 16(63), 1230-1241. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/28768/292523> adresinden 26 Haziran 2022 tarihinde alınmıştır.

Ozanoğlu, T. (1998). Yaşlılık Sigortası Ve Uygulamasından Doğan Davalar. **Çimento İşveren Dergisi**, 2 (1). 3-23.

Örselli E., (2010). *Türkiye’de Toplumsal Ve Yönetmelik Etik Değerler İle İlişkiler: Uygulamalı Bir Çalışma*. Yayınlamamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.

Öz, E. (2005). Türkiye'de Sosyal Güvenliğin Durumu ve Reorganizasyon Arayışları. *Sosyoekonomi*, 2 (2). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosyoekonomi/issue/21062/226791> adresinden 17 Haziran 2022 tarihinde alınmıştır.

Özdamar, K. (2004). **Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi** (1. Basım) Eskişehir: Kaan Kitabevi.

Özdemir, S. (2009). Günümüz Türkiye'sinde Akademik İş Ahlâkı Çalışmalarına Genel Bakış, İşletmelerde İş Etiği, (Ed. Sabri Orman ve Zeki Parlak), **İTO Yayınları**, Yayın No: 2009-23.

Özlem, D. (2004), "Etik-Ahlak Felsefesi-", İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Özen, Y. (2011). Sorumluluk Bağlamında İş Ahlâkı Ve Sosyal Sorumluluk: Sosyal Psikolojik Bir Yaklaşım, **Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi**, 4, 173-189. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumus/issue/7513/99014> adresinden 24 Haziran 2022 tarihinde alınmıştır.

Özden, H. (2002). Kutadgu Bilig'de Ahlak Kavramı Ve Tıp Etiğine Katkısı. Yayınlanmamış doktora tezi, Osmangazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir.

Özgener, Ş. (2018). **İş Ahlâkının Temelleri** (4.Basım). Ankara: Nobel Yayınları.

Özger, Y. (2011). Tanzimat Sonrası Osmanlı Kara Ordusunda Emeklilik İşlemlerine Dair Yapılan Düzenlemeler ve 1881 Tarihli Tekâüt Kanunnamesinin Tahlili. **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**. (30), 201-237. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sutad/issue/26252/276533> adresinden 30 Haziran 2022 tarihinde alınmıştır.

Özlem, D. (2004). **Etik – Ahlak Felsefesi** (1.Baskı). İstanbul: Notos Kitap Yayınevi.

Özlem, D. (2010). Etik-Ahlâk Felsefesi (2. Basım). İstanbul: Say Yayınları.

Özkalp, E. ve Kirel, Ç. (2016). **Örgütsel Davranış** (7.Baskı). Bursa: Ekin Yayın Basım Dağıtım.

Özmen, Z. (2015). *Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Mali Krizi Ve Çözüm Önerileri*. Yayınlanmış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Öztürk, N. (2016). **Kamu Maliyesi** (3. Basım). Bursa: Ekin Yayınevi.

Özön, M. N. (1983). **Küçük Osmanlıca Türkçe Sözlük** (3.Baskı). İstanbul: İnkılap ve Aka Yayınları.

Platon, (1982). **Menon** (Çev. Adnan Cemgil) Platon, Diyaloglar-1 İçinde (ss.149-191). İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Platon, (2012). **Phaidon**. (Çev: Nazile Kalaycı). İstanbul: Kabalcı Yayınevi
- Pattabanoğlu, F. Z. (2015). Seneca Ve Kindi'nin İnsan Ve Ahlak Anlayışı Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma. **Felsefe Dünyası**, (62), 174-207. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/felsefedunyasi/issue/58331/851617> adresinden 10 Nisan 2022 tarihinde alınmıştır.
- Peker, H. (1998). **Din ve Ahlak Eğitimi**. Samsun: Aksi Seda Matbaası.
- Penas, L. I. ve Penas, L. S. (2008), The Determinants of Tax Morale in omparative Perspective: Evidence from a Multilevel Analysis. **Instituto de Estudios Fiscales WorkingPaper**, 2, 1-40 https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1321437 adresinden 10 Nisan 2022 tarihinde alınmıştır.
- Pieper, A. (1999). **Etîge Giriş** (Çev: Veysel Atayman - Gönül Sezer). Ankara: Ayrıntı Yayınları.
- Razi, E. Z., (2008). **Ruh Sağlığı**. (Çev: Hüseyin Karaman). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Razi, E. Z. (2016). Felsefe Risaleleri (Çev: Mahmut Kaya). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları. <http://ekitap.yek.gov.tr/Uploads/ProductsFiles/af4cd874-e154-4d76-b3e5-1a9b68bffa0.pdf> adresinden 10 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- Richardson, J.H. (1970). **İktisadî ve Malî Yönüyle Sosyal Güvenlik**. (Çev: Turan Yazgan). İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları
- Rosenthal, M., ve Yudin, P. (1997). **Materyalist Felsefe Sözlüğü** (Çev: Aziz Çalışlar,). İstanbul: Sosyal Yayınevi.
- Ruddell, L. (2007). **İş Etiği Verimli İnanç: Şirketinizi Uzun Vadeli Başarıya Götürmek**. (Çev: Nur Nivan) İstanbul: Haberci Yayınevi.
- Rehfus, W. D. (2003). Handwörterbuch Philosophie (1. Drucken). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht Verlag.
- Sabuncuoğlu, Z. (2008). **İşletmelerde Halkla İlişkiler** (9. Baskı). Bursa: Alfa Aktüel.
- Sağlam, H. (2016). Günümüzdeki Sosyal Güvenlik Kurumunun Tarihsel Kökeni Hakkında Özet Bir Tahlil. **Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 9 (1), 131-142. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erzisosbil/issue/24417/258799> adresinden 15 Nisan 2022 tarihinde alınmıştır.

Sahakian, W. S. (1994). **Ethics: An Introduction to Theories and Problems**, New York: Barnes & Noble.

Sallan Gül, S. (2000). Yeni Sağ Sosyal Güvenlik Anlayışının Tarihsel Bağlantıları: İngiltere ve Türkiye Örnekleri. **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 40 (3-4), 51-66. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dtcfdergisi/issue/66762/1044022> adresinden 17 Nisan 2022 tarihinde alınmıştır.

Salcan Arslan, A. (2019). *İş Ahlakı Algısının Kurumsal Sosyal Sorumluluk Çalışmalarına Etkisi Ve Sektörel Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. İstanbul.

Sakal, M. ve Kitapçı, İ. (2009). Siyasal Ahlâk Dışı Davranışlara Farklı Bir Çözüm: Anayasal İktisat ve Ahlâk Anlayışı. **Sosyo-Ekonomi Dergisi** (2):34. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosyoekonomi/issue/21070/226852> adresinden 27 Nisan 2022 tarihinde alınmıştır.

Savaşan, F. (2006). Vergi Afları: Teori Ve Türkiye Uygulamaları (“Vergi Barışı” Uygulama Sonuçları). Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8 (1), 41-65. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akuiibfd/issue/1633/20485> adresinden 1 Nisan 2022 tarihinde alınmıştır.

Seçer, İ. (2015). **SPSS ve LISREL İle Pratik Veri Analizi Analiz Ve Raporlaştırma** (2. Basım) Ankara. Anı Yayıncılık.

SEYİDOĞLU, H. (1992). **Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük** (3. Basım). Ankara: Güzem Can Yayınları.

Shoemaker, D. (2017). Response-Dependent Responsibility; Or, A Funny Thing Happened On The Way To Blame. **Philosophical Review**, 126(4), 481-527.

SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu). (2023). *Sosyal Güvenlik Kurumu 2022 Yılı Faaliyet Raporu*. Türkiye: Sosyal Güvenlik Kurumu. https://www.sgk.gov.tr/Download/DownloadFileStatics?f=2022FaaliyetRaporu.pdf&d=FAAL%C4%B0YET_RAPORLARI adresinden 10 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu). (2022). Aylık ve Yıllık İstatistikler. <http://eski.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik> adresinden 25 Mayıs 2022 tarihinde alınmıştır.

SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu). SGK Veri Uygulaması, <https://veri.sgk.gov.tr/> adresinden 22 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.

Sümer, H.H. (2020). **Sosyal Güvenlik Hukuku** (1. Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Sosyal Güvenlik ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (2006). T.C. Resmi Gazete, 26200, 31 Mayıs 2006. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060616-1.htm> adresinden 28 Mayıs 2022 tarihinde alınmıştır.

Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu (2006). T. C. Resmi Gazete, 26173, 16 Mayıs 2006. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5502-20140910.pdf> adresinden 28 Mayıs 2022 tarihinde alınmıştır.

Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu (1986). T.C: Resmi Gazete, 19134, 14 Haziran 1986. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.3294.pdf> adresinden 28 Mayıs 2022 tarihinde alınmıştır.

Sözer, A. N. (1991). **Sosyal Sigorta İlişkisi**. İzmir. DEU.

Sözer, A. N. (1998). **Türkiye’de Sosyal Hukuk** (2. Baskı). İzmir: Barış Yayınları.

Sözer, A. N. (2018). **Türk Genel Sağlık Sigortası** (2. Basım). İstanbul: Beta Yayınları.

Şakar, M. (2017). **Sosyal Sigortalar Uygulaması** (17. Baskı). İstanbul: Beta Yayınevi.

Şahinli, M. A. ve Şahbaz, N. (2013). Tarımda Kadın İstihdamı: Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılık Durumu. **Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**. 2013 (2), 85-103. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kmusekad/issue/10211/125476> adresinden 3 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.

Şahin, A. ve Demir, M. H. (2000). Yönetici İkilemi, İş Ahlakı. **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (1), 203-213. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/musbed/issue/23545/250860> adresinden 3 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.

Şeyh, M.S. (2000). **Klasik İslam Filozofları ve Düşünceleri**. (Çev. Mustafa Armağan). İstanbul: İnsan Yayınları.

Şen, M. (2002). Osmanlı Devleti'nde Sosyal Güvenlik: Ahi Birlikleri, Loncalar ve Vakıflar. **Çimento İşverenleri Sendikası Dergisi**, 6 (16). 18-40. <http://www.muratsen.org/wp-content/uploads/osmanl%C4%B1-devletinde-sosyal-g%C3%BCvenlik-ahi-lonca-vak%C4%B1f.pdf> adresinden 5 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.

Şen. M. (2014). Hukuk Devleti İlkesi Bağlamında Sosyal Güvenlik Hakkı, **Melikşah Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 3 (2).183-200. <http://www.muratsen.org/wp-content/uploads/hukuk-devleti-ilkesi-ba%C4%9Flam%C4%B1nda-sosyal-g%C3%BCvenlik-hakk%C4%B1-.pdf> adresinden 6 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.

Şenocak, H. (2009). Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi . **Journal of Social Policy Conferences** , 0 (56) , 410-468. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/886/9855> adresinden 3 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.

Şensoy, F. (2018). Şirket-i Hayriye: Osmanlı Boğaziçi Taşımacılık Şirketi. **Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi**, İşletme Tarihi Özel Sayısı, 239-279. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/muftad/issue/38342/444253>

Tanrıverdi, M. (2022). Yûnus Emre'nin Ahlâk Anlayışı: Dîvân'daki Ahlâk-İbadet İlişkisi Üzerine Bir İnceleme. **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 27-42. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbd/issue/67906/1052984> adresinden 10 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.

Talas, C. (1955). Sosyal Güvenlik Meselemiz. **Journal of Social Policy Conferences**, 0 (7), 84-99. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/894/9987> adresinden 23 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.

Talas, C. (1972). Sosyal Ekonomi. Ankara: S yayınları.

Talas, C. (1976). Türkiye'de Sosyal Güvenlik ve Karşılaşılan Sorunlar. **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 31 (1), <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbf/issue/3127/43429>

Talas, C. (1992). **Sosyal Ekonomi** (6. Basım). Ankara: S Yayınları

Tarımda Kendi Adına Ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu (1983). T.C. Resmi Gazete, 18197, 17 Ekim 1983. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/5.5.2926.pdf>

Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu (1983). T.C. Resmi Gazete, 18197, 17 Ekim 1983. <https://www.alomaliye.com/1983/10/20/2925-sayili-kanun-tarim-iscileri/>

Taştekel, S. (1989). Sosyal Hizmet Kavramı Ve Sosyal Hizmetlerin Sosyal Güvenlik Sistemi içindeki Yeri Ve Önemi. **İktisat Ve Maliye Dergisi**. XXXVI (11), 458-459.

Tepe, H. (1998). Bir Felsefe Dalı Olarak Etik: "Etik" Kavramı' Tarihçesi Ve Günümüzde Etik. **Doğu-Batı Dergisi**. 4, 1-16. <https://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/alintilar/1789.pdf> adresinden 30 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.

Tevrüz, S. (2007). **İş Hayatında Etik** (1.Baskı). İstanbul: Beta Yayınevi.

Tirakioğulları, Ö (2019). *Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İş Sağlığı Ve Güvenliği Açısından Güvenlik Kültürlerinin İncelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.

Tirmizi, E.İ.M. (1992). **Sünenü't Tirmizi**. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Türk Dil Kurumu (1998). Türkçe Sözlük c.II. Ankara: TDK.

Türk Dil Kurumu (TDK). (2023). <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 27 Mayıs 2022 tarihinde alınmıştır.

TOBB, (1994). **Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyon Raporu** (2. Basım). Ankara: TOBB Yayınları.

Tokol, A. Ve Alper, Y. (2014). **Sosyal Politika** (5. Basım). Bursa: Dora Yayınları

Topakkaya, A. (2014). **Sistemantik Felsefe Bağlamında Platon-Aristoteles Karşılaştırması** (1. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

Torgler, B. (2004), Tax Morale in Asian Countries. **Journal of Asian Economics**, 15(2), 237-266. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/214288/1/2004-02.pdf> adresinden 9 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.

Tosuner, P. & Demir, A. C. (2009). Vergi Ahlâkının Sosyal Ve Kültürel Belirleyenleri. **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 14(1), 1-15. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduibfd/issue/20831/223133> adresinden 13 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.

Trevoux. (1966). Sosyal Güvenlik ve Millî Gelir (Çev: Metin Kutal). **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, 25 (3), 202-215.(Orijinal makalenin yayım

tarihi, 1956). Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuifm/issue/827/9049> adresinden 17 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.

Tuncay, A. C. (2002). **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri** (10.Basım). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Tuncay, A. C ve Ekmekçi. Ö. (2008). **Sosyal Güvenlik Hukuku'nun Esasları** (1. Basım). İstanbul: Legal Yayıncılık.

Tuncay, A. C ve Ekmekçi. Ö. (2019). **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri** (20. Basım). İstanbul, Beta Yayınevi.

Tunçomağ, K. (1990). **Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar** (5. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.

TÜİK, (2023a). Temel iş gücü göstergeleri (15+ yaş) <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İsgucu-Istatistikleri-2022-49390#:~:text=%C4%B0%C5%9Fsizlik%20oran%C4%B1%20erkeklerde%20%258%2C9,13%2C4%20olarak%20tahmin%20edildi.&text=%C4%B0stihdam%20edilenlerin%20say%C4%B1s%C4%B1%202022%20y%C4%B1%C4%B1nda,%30%2C4%20olara k%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti>. adresinden 8 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.

TÜİK, (2023b). **İşgücü İstatistikleri Mikro Veri Seti**. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu. <https://www.tuik.gov.tr/media/microdata/pdf/isgucu.pdf>

Türk, Z. (2004). **Muhasebe Meslek Ahlakı** (1. Baskı). Adana: Nobel Kitabevi.

Türer, C. (2014). Ahlaktan Eğitime: Yine Ahlak. **Felsefe Dünyası**, (60), 5-29. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/felsefedunyasi/issue/58329/855589>

TÜSİAD, (1997). **Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yeniden Yapılanma Sorunları Reform İhtiyacı, Arayışlar, Çözüm Önerileri**, Yay. No: TÜSİADT/97- 10/217. İstanbul: TÜSİAD Yayınları. <https://tusiad.org.tr/yayinlar/raporlar/item/1835-turk-sosyal-guvenlik-sisteminde-yeniden-yapilanma> adresinden 20 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.

Uğur, S. ve Kanyılmaz, P.E. (2008). Sosyal Güven(siz)lik Reformu Üzerine. Yönetim Bilimleri Dergisi, 6 (1). 5-10. <https://dergipark.org.tr/tr/download/issue-full-file/4112> adresinden 20 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.

Ulutürk, S. ve Dane, K. (2009). Sosyal Güvenlik: Teori, Dönüşüm Ve Türkiye Uygulaması. **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 8 (29), 114-142. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6143/82449> adresinden 20 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.

Ulutun, B. (2000). **İbn Sînâ Felsefesi**. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Yayınları.

Usta, A. (2011). Kuramdan Uygulamaya Kamu Yönetiminde Etik ve Ahlâk . **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi** , 1 (2) , 39-50. <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/tr/pub/issue/10263/125872> adresinden 1 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.

Uşan, F. (2009). **Türk Sosyal Güvenlik Hukukunun Temel Esasları** (2. Basım). Ankara: Seçkin Yayınları.

Uysal, E. (2005). Dindarlığın Ahlaki Temeli Üzerine Bazı Düşünceler. **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 14(1). 41-59. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uluifd/issue/13490/162995> adresinden 18 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır

Uyanık, F. (2021). *İslam Felsefesi Bilim Dalı Kindî'nin Ahlâk Anlayışı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Ülken, H. Z. (1967). **İslam Felsefesi Kaynakları Ve Tesirleri: Eski Yunanda Çağdaş Düşünceye Doğru**. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

ÜLKEN, H.Z. (1995). **İslam Düşüncesi**. İstanbul: Ülken Yayınları.

Ülken, H.Z. (2001). **Ahlak** (2. Baskı). İstanbul: Ülken yayınları.

Ünal, A. (2011). Çalışma Ahlakı Kavramına Kültürel Bir Bakış Ve Türkiye'de Çalışma Ahlakı. **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 0 (44), 125-144. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusiyasal/issue/594/5982> adresinden 10 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.

Ünsür, A. (1998). Geleneksel Türk Kültüründe İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk. **Siyasette ve Yönetimde Etik**, Sakarya Ü.-Adapazarı Tic.ve Sanayi Odası, Adapazarı.

Ünsür, A. (2020). **İş'te insan ve ahlak (İş ahlakı)** (1. Basım). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Vatandaş, S. (2017). Felsefenin Kadim Bir Konusu Olarak Ahlâk ve Ahlaki Eylemin Amacı Olarak “Mutluluk”. **Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 4 (7), 1-9. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uysad/issue/37759/435933> adresinden 20 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.

Vesilind, P. A. (1988). Rules, Ethics And Morals In Engineering Education. **Engineering Education**, 78(5), 289-93.

Versenyi, L. (1995). **Sokrates ve İnsan Sevgisi**. (Çev. Ahmet Cevizci). Ankara: Gündoğan Yayınları.

Yanc, Z. (2014). Analysison the Positive Ethical Function of SocialS ecurity in China. **Journal of Hiigher Education Finance**, 17(4), 87-92. <http://120.209.85.3:8091/KCMS/detail/detail.aspx?filename=SCGD201404016&dbcode=CJFD&dbname=CJFD2014> adresinden 1 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.

Yalçın, M. (2021). Covid-19 Pandemisinde Kadınlarda Kayıt Dışı İstihdam Durumu. **Asya Studies**, 5 (18), 359-372. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asya/issue/67982/944398> adresinden 20 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.

Yalın, S. (2015). Ahmet Hamdi Akseki’de Ahlaki Sorumluluk. **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 38 (1), 209-225. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/219667> adresinden 300 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.

Yang, Yanbing. (2013). 我国社会保障伦理取向的三重建构. 商业时代, 11 (2), 117-118. <http://www.cqvip.com/qk/96790a/201311/45483876.html> adresinden 1 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.

Yaran, C. S. (2010). **Ahlak Ve Etik** (1.Baskı). İstanbul: Rağbet Yayınları.

Yaşar, S. (2017). İşçi Sigortaları Kurumunun Kuruluşu. **Sosyal Güvenlik Dergisi** 7(2), 211-232. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/397590#:~:text=B%2D%204792%20Say%C4%B1%C4%B1%20%C4%B0%C5%9F%C3%A7i%20Sigortalar%C4%B1%20Kurumu%20Kanunu&text=Kurumun%20kurulu%C5%9F%20amac%C4%B1%2C%20hen%C3%BCz%20uygulanan,ve%20ivazlar%C4%B1na%20ili%C5%9Fkin%20i%C5%9Flerin%20y%C3%BCr%C3%BCt%C3%BClmesidir> adresinden 10 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.

- Yayla, M. (2011). **İslam Hukukunda İnsan Hakları Ve Eşitlik** (1.Basım). Konya: Çizgi Kitabevi
- Yazgan, T. (1977). **Sosyal Sigorta**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları.
- Yazıcı, S. (1999). **Felsefeye Giriş** (1. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınevi.
- Yılmaz, H. (2022). *Ahlak Ve İktisadi Düzen*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Kırşehir.
- Yılmaz, Y. (2002). *Farabi`De Ahlak Felsefesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Yurtoğlu, N. (2016). Türkiye’de Zonguldak-Ereğli Kömür Havzasının Yapısal Analizi (1920-1960). **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 16 (33), 211-256. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ctad/issue/37013/424447> adresinden 28 Temmuz 2022 tarihinde alınmıştır.
- Yurt Dışında Görevli Personele Nakti Tazminat Verilmesi Ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun (1981). T.C. Resmi Gazete, 17321, 23 Nisan 1987. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2453.pdf> adresinden 10 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.
- Yüksel (çev.), E. (1990). Kindi. **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 0 (9), 22-39. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniilah/issue/2739/36475> adresinden 3 Nisan 2022 tarihinde alınmıştır.
- Zadil, E. (1968). 506 Sayılı Kanunun Getirdiği Yenilikler. **Journal of Social Policy Conferences**, 0 (19), 255-284. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/910/10255> adresinden 25 Ağustos 2022 tarihinde alınmıştır.
- Zengin, E. (2017). Milli Mücadele Yıllarında İmalat-1 Harbiye Fabrikaları. **Mavi Atlas**, 5 (1), 201-223. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/298418>
- Zhou, B. ve Zhang, Z. (2017). 冲突与契合:现代社会保障伦理秩序建构. **青海社会科学 Qinghai Social Sciences**. <http://218.195.18.6:88/KCMS/detail/detail.aspx?filename=QHSH201702019&dbcode=CJFD&dbname=CJFD2017> adresinden 1 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.

EKLER

EK 1. ETİK KURUL ONAYI

Evrak Tarih ve Sayısı: 07.01.2022-123114

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : E-57909333-100-123114
Konu : Araştırma İzni Hk. (Miraç YALÇIN)

07.01.2022

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : 05.01.2022 tarihli ve E-63781167-100-122031 sayılı yazı,

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Anabilim Dalı Yüksek Lisans programı öğrencilerinden Miraç YALÇIN'ın "Öğrencilerin Sosyal Güvenlik Ahlakına Yönelik Tutumları: Düzce İli Örneği" konulu tez çalışması kapsamında Üniversitemiz Ön Lisans ve Lisans öğrencileri ile araştırma yapma isteği uygun bulunmuştur.
Bilgilerinize ve gereğini rica ederim.

Prof.Dr. İlhan GENÇ
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek:
1- Etik Kurul Raporu
2- Anket Formları

Dağıtım:
Gereği:
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne

Bilgi:
Akçakoca Bey Siyasal Bilgiler Fakültesi
Dekanlığına
Eğitim Fakültesi Dekanlığına
Fen Edebiyat Fakültesi Dekanlığına
İlahiyat Fakültesi Dekanlığına
İşletme Fakültesi Dekanlığına
Mühendislik Fakültesi Dekanlığına
Orman Fakültesi Dekanlığına
Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanlığına
Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Dekanlığına
Spor Bilimleri Fakültesi Dekanlığına

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : *BSVKS1EELE* Pin Kodu : 46772
Adres: Komralp Yerleşkesi Komralp/DÜZCE 81600
Telefon: 0(380) 542 1118 Faks: 0(380) 542 1119
e-Posta: ogrenciisleri@düzce.edu.tr Web: www.ogrenciisleri.düzce.edu.tr
Kep Adresi: duzceuniversitesi@hs01.kep.tr

Belge Takip Adresi :
Bilgi için: Ayvın Özcan
Unvanı: Memur

EK 1. ETİK KURUL ONAYI (Devamı)

Evrak Tarih ve Sayısı: 07.01.2022-123104

Tıp Fakültesi Dekanlığına
Ziraat Fakültesi Dekanlığına
Akçakoca Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik
Yüksekokulu Müdürlüğüne
Akçakoca Meslek Yüksekokulu Müdürlüğüne
Çilimli Meslek Yüksekokulu Müdürlüğüne
Dr. Engin Pak Cumayeri Meslek Yüksekokulu
Müdürlüğüne
Düzce Meslek Yüksekokulu Müdürlüğüne
Gölyaka Meslek Yüksekokulu Müdürlüğüne
Gümüşova Meslek Yüksekokulu Müdürlüğüne
Kaynaşlı Meslek Yüksekokulu Müdürlüğüne
Ormancılık Meslek Yüksekokulu Müdürlüğüne
Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu
Müdürlüğüne
Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu
Müdürlüğüne

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : *BSVKS1EELE* Pin Kodu : 46772

Adres: Konuralp Yerleşkesi Konuralp/DÜZCE 81600

Telefon: 0(380) 542 1118 Faks: 0(380) 542 1119

e-Posta: ogrencileri@duzce.edu.tr Web: www.ogrencileri.duzce.edu.tr

Keşif Adresi: duzceuniversitesi@hs01.kep.tr

Belge Takip Adresi :

Bilgi için: Ayvın Özcan

Unvanı: Memur

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK 2: SOSYAL GÜVENLİK AHLAKI TUTUM ÖLÇEĞİ

Sosyal Güvenlik Ahlakına Yönelik Tutum Ölçeği

Demografik Sorular

Cinsiyetiniz:

Fakülte/MYO:

İş tecrübeniz var mı? Var () Yok ()

İş tecrübeniz var ise hangi sektörde çalıştınız?

İş tecrübeniz var ise ne şekilde çalıştınız? Tam Süreli () Kısmi Süreli (Part Time) ()

9		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1	Sigortalı olma şartlarını biliyorum.					
2	Sigortalı olmanın sağladığı avantajları biliyorum.					
3	Sosyal güvenlik sistemi hakkında bilgi sahibiyim.					
4	Devletten rapor parası alabilmek için bilinçli bir şekilde iş kazası düzenlemeyi anlaşılabılır buluyorum.					
5	Sosyal yardımlardan faydalanmak için gelirimi düşük gösterebilirim.					
6	İşverenlerin ekonomik kaygılarla işçilerinin prim gün sayılarını eksik bildirmesini kabul edilebilir buluyorum.					
7	İşverenlerin ekonomik kaygılarla kayıt dışı işçi çalıştırmasını kabul edilebilir buluyorum.					
8	Prim oranlarının çok yüksek olması sebebiyle işverenin ödemesi gereken primleri ödememesini haklı bulurum.					
9	Sigortalı olmaktansa, işverenin sigorta parasını bana vermesini tercih ederim.					
10	Ekonomik kaygılarla işsizlik maaşından yararlanabilmek için işinden çıkmış gibi davranmak haklı bir davranıştır.					
11	İşverenlerin ekonomik kaygılarla kayıt dışı çocuk işçi çalıştırmasını kabul edilebilir buluyorum.					
12	Mevsimlik tarım işçilerini sigorta yatırmaya gerek yoktur.					
13	Deneme süresinde işçilerin sigorta yaptırılmasına gerek yoktur.					
14	Part time çalışan işçilerin sigorta yaptırılmasına gerek yoktur.					

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Miraç YALÇIN

Yabancı Dili: İngilizce orta seviye

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet
Yılı			
Y. Lisans	Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik	Düzce Üniversitesi	2023
Lisans	Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik	Düzce Üniversitesi	2020
Lise	Çocuk Gelişimi	Mevlana Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	2016

YAYINLAR

2021 - Covid-19 Pandemisinde Kadınlarda Kayıt Dışı İstihdam Durumu. Asya Studies, 5 (18), 359-372. DOI: 10.31455/asya.944398
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1793724>